I. PELTZ

Foc în hanul cu tei

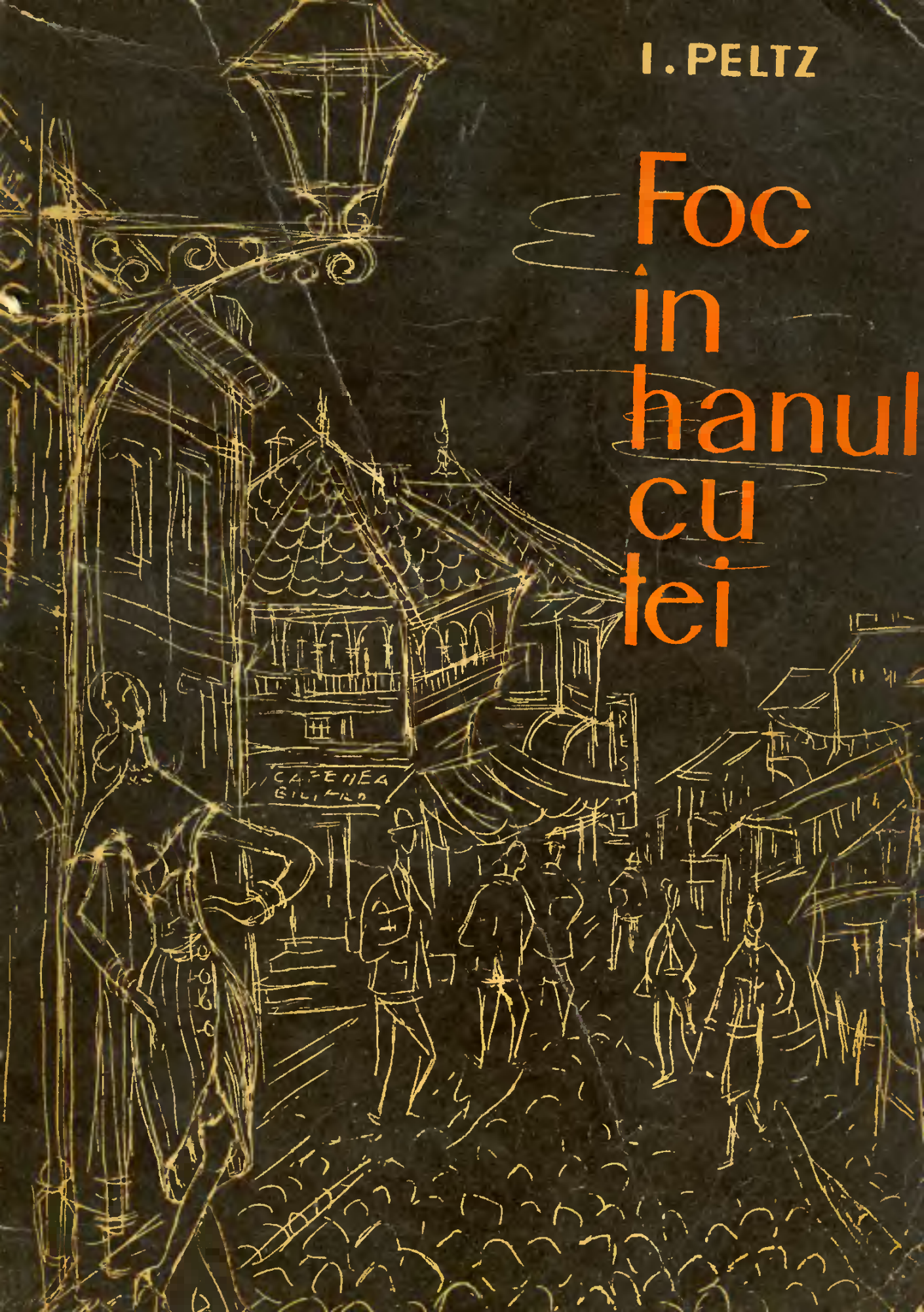

I. PELTZ

Foc in hanul cu tei

ROMAN

EDIȚIA
a II-a

EDITURA TINERETULUI

Prefața de V. RÎPEANU

Coperta de TIA PELTZ

Redactor responsabil : C. MĂCIUCĂ
Tehnoredactor : I. PANAITESCU

Dat la cules 03.10.1962. Bun de tipar 22.XI.1962. Apărut 1962. Comanda nr. 5834. Tiraj 20.140. Hîrtie tipar sul de 50 g/m², 610×860/16. Coli editoriale 18,8. Coli de tipar 16,5. A.T.526. C.Z. pentru bibliotecile mici 8(R)

Tiparul executat sub comanda nr. 2949 la Întreprinderea Centrală de Poligrafie M.F.A.

Un sentimental : I. Peltz

Cine citește astăzi *Fantoșe văpsite*, *Viața cu haz și fără a numitului Stan*, *Horoscop* sau *Amor încuiat*, primele cărți tipărite de I. Peltz (între 1924–1933), va recunoaște în paginile lor motive cînd răzlețe și firave, cînd categoric și direct enunțate din romanele sale mature și reprezentative : *Calea Văcărești* și *Foc în Hanul cu tei*. De la începuturile lui literare, timpurii și îndrăznețe, pînă la *Calea Văcărești* se scurg aproape cincisprezece ani, timp în care bibliografia operei sale crește, iar elementele ei specifice se delimitează mai ales prin renunțarea la anume procedee literare vetuste, în neconcordanță cu personalitatea creatorului.

N-am putea afirma că Peltz din *Calea Văcărești* și *Foc în Hanul cu tei* ar fi altul decît acela pe care l-am întîlnit în *Fantoșe*, *Horoscop* etc. Am spus că o înțelegere complexă a acestor două romane nu poate face abstracție de tot ceea ce Peltz scrisese mai înainte. Îl regăsim și aici, în lucrările de început, dar ascuns sub păienjenișul unei maniere stilistice care sufocă intențiile pozitive ale scriitorului. Peltz exersa în aceste cărți, cu temeritatea și fantezia tinereții, o claviatură amplă și nu-și refuza nici un acord, oricît de straniu, oricît de hazardat. Pînă cînd din toată această cascadă spumoasă și inconsistentă s-a distilat arta adevărată, au trecut ani. Ani în care scrisul lui Peltz, lepădînd tot lustrul exterior și toată strălucirea falsă, și-a hotărnicit definitiv calitățile. Zăgazul puternic ce stătea în calea adevăratelor sale calități de artist psiholog și de fin observator al vieții unei umanități suferinde era primatul excesiv și dăunător acordat stilului și imaginii. De aceea avea dreptate Perpessicius atunci cînd analiza *Horoscop*, să vorbească de *„acele cruditați de multe ori inutile, acele imagini multe dintr-însele bobîrnacuri metaforice, acel verniu de prețiozitate care dă scrisului d-lui I. Peltz uneori caracterul de manierism și alteori pe acela de stil de copil teribil"*.

Totuși, de la o carte la alta, scrisul lui Peltz se cristaliza, se elibera de zgura imagisticii calpe, generosul fond uman al operei sale începînd să îmbrace, chiar dacă la început destul de timid, formule apropiate artei.

Perpessicius a întrezărit încă din *Viața cu haz și fără a numitului Stan* faptul că Peltz : *„excelează în evocarea existențelor mizere, desene sumbre, în cărbunele cărora se strecoară și multă amărăciune"*, iar *Horoscop* avea să fie pentru același critic *„nu numai imaginea naturalistă și argotieră a vieții de plăceri nocturne, dar și un document de umanitate, amară și dureroasă"*.

Un studiu larg și aprofundat al operei lui I. Peltz va reconstitui, din țesătura dezlînată a acestor începuturi, două filoane care, pe măsură ce înaintăm în ani, capătă mai multă amploare : acea undă învăluitoare de înțelegere și compasiune pentru omul apăsat de o existență mizeră și meschină și izbucnirea sarcastică, abia reținută, la adresa celor ce urîțesc și mutilează ființa umană.

Urmărind evoluția prozei lui Peltz, reținem în primul rînd linia ascendentă spre un realism dezbărat de imixtiunile moderniste sau simboliste, rămas însă, din nefericire, mereu tributar naturalismului.

Calea Văcărești (1933) și *Foc în Hanul cu tei* (1934) reprezintă momentul în care triumfă toate însușirile pozitive ale scriitorului, cheltuite pînă atunci în formule artistice lipsite de viabilitate.

Calea Văcărești, roman de formație, urmărește evoluția unui copil din epoca primei tinereți pînă aproape de momentul pornirii sale în viață. Un roman în paginile căruia se încrucișează motive și destine din această cale a suferinței, mizeriei și promiscuității. Cartea are o structură arborescentă : din istoria vieții lui Ficu și a familiei sale cresc, se ramifică și se împletesc zeci și zeci de alte destine. Este o frescă socială a existențelor mizere din casele de raport cu implicații în viață, ceainăriilor, hotelurilor de noapte, prăvăliilor mici și întunecoase, sălilor de dans.

Farmecul *Căii Văcărești* se degajă din fiecare pagină, din evocarea cînd îndurerată, cînd revoltată (o revoltă mocnită) a unui mediu *„lipsit de lumină și bucurii"*, cum ne spune chiar autorul. Romanul lui Peltz este mai degrabă un amplu poem în proză, închinat suferinței oamenilor săraci din societatea capitalistă. Un poem în proză, cu pasaje de mare virtuozitate, scris cu participare și îndurerare. În lacrima lui Peltz se topește duioșia si amarul, zîmbetul îngăduitor și scrîșnetul de revoltă. E atîta simpatie pentru victimele societății, atîta minuțiozitate în surprinderea momentelor esențiale din viața lui Ficu și în redarea atmosferei, încît eroii romanului se conturează la lectură încărcați cu semnificații și de o bogăție sufletească neobișnuită față de ceea ce realizase pînă atunci scriitorul.

Peltz a fost comparat cu Șalom Alehem și Dickens. Într-adevăr, fără a imita sau a pastișa, umorul lui Peltz vine de la acești doi maeștri. Este umorul îndurerat, înțelegător, plin de căldură și bunătate. Umor care dezghioacă, sub aparențe vesele sau întîmplări hilare, latura dureroasă,

tragică a victimelor sociale. Umorul lui Peltz se răsfrînge asupra tuturor celor ce suferă. Pentru că în *Calea Văcărești* permanența absolută e suferința. Iluzia, speranța, visul sînt trecătoare fantoșe de carton poleit, care se sfărîmă la cea dintîi întîlnire cu înfățișarea respingătoare a societății capitaliste. Din discrepanța dintre himeră și realitate rezultă una din principalele surse ale umorului cărții.

Scriitorul considera că personalitatea lui Ficu este interesantă numai pînă în momentul căsătoriei : *„Odată însurat, totul va sfîrși. Aici, în cartier, însurătoarea e un final, un definitiv final. Nimic nu-l surprinde, toate se vor înfăptui după același tipar.*

Odată însurat, viața se va reduce la cîteva aspecte : nici o deviere, nici o schimbare, nici o catastrofă nu mai e posibilă."

De fapt, *Calea Văcărești* evidențiază această idee cu multă pregnanță : pe de o parte, înaripareа, inutilă în ultimă instanță, a tinereții, pe de altă parte, viața amorfă, lipsită de perspectivă, închistată a celor ce *„au intrat în rîndul oamenilor"*. Evoluția lui Ficu de acum înainte n-ar mai fi spus nimic. Era perfect similară cu a părinților săi, cu a fraților, cu a miilor și miilor de semeni de pe Calea Văcărești. Ar fi fost picătura din imensul șuvoi anodin care, într-un ritm greoi și mereu egal, se îndreaptă spre marele final, moartea. Ficu era interesant numai la vîrsta cînd în sufletul său se aprindeau lumini și speranțe, numai la vîrsta cînd, copil și adolescent, căuta să înțeleagă lumea.

Totuși scriitorul a simțit nevoia unei continuări, cu alte personaje, cu alte conflicte, cu alt centru de greutate. Și această carte care să întregească imaginea cartierului evreiesc în anii dintre cele două războaie avea să fie *Foc în Hanul cu tei.*

Eroul romanului nu este altul decît Hanul cu tei, după cum eroul *Căii Văcărești* este mai înainte de toate... Calea Văcărești. Pentru că din suma tuturor figurilor din imensul furnicar omenesc care circulă în paginile cărții, din toată această împletire de existențe, impunătoare și masivă, se ridică imaginea Căii Văcărești sau a Hanului cu tei.

Calea Văcărești și Hanul cu tei devin generatoare de atitudini și determină moduri de existență. În limitele lor spațiale se desfășoară nașterea, căsătoria, moartea.

În Calea Văcărești și în Hanul cu tei trăiește o lume care și-a transmis prin generații suferința, mizeria, încovoierea, o lume chinuită fizic și moral, o lume năpădită de incertitudine.

Prin acest roman — *Foc în Hanul cu tei* — Peltz a vrut să arate punctul maxim al dezagregării visului și destrămării oricărei încercări de evaziune și de împotrivire la acțiunea nivelatoare a societății capitaliste. Și Ioină, și Mehală, și cele două Lize (Braun și Blum) sînt ființe care au trecut de

vîrsta lui Ficu. Au depășit naivitatea adolescentului și acum nu mai au în față decît o singură soluție : să dea ultima și cea mai sfîșietoare luptă cu viața. Se îndîrjesc să mai creadă că pot schimba cursul existenței lor, mai încearcă soluții, dar se prăbușesc obosiți, înfrînți.

Foc în Hanul cu tei surprinde momentul definitivei și iremediabilei ratări. De aici începe sau moartea fizică sau viața golită de perspectivă. Este ultima încercare de a urca spre înălțimi, dar și ultima înfrîngere. Omul, care chiar după trecerea tinereții a mai păstrat o urmă de speranță în suflet, care s-a tot gîndit că, cine știe, poate odată va reuși să se elibereze din chingile acestei vieți și să devină altul, se prăbușește. Aici stă înțelesul *Focului în Hanul cu tei :* forța distructivă a unei întocmiri sociale nedrepte și a banului este neîndurătoare.

În *Foc în Hanul cu tei,* Peltz adîncește viziunea sa asupra cartierului evreiesc și din altă perspectivă : aceea a rezultatelor nefaste, degradante, ucigătoare, pe care le are asupra conștiinței și existenței aurul, simbolul societății capitaliste. Mai mult decît *Calea Văcărești,* romanul pe care îl prezentăm cititorilor este lucrat cu tehnica unor contraste puternice, izbitoare : contrastul dintre lumea averilor nemăsurate și lumea celor săraci, goi, dar cu capul înfierbîntat de visuri. Din această ciocnire violentă dintre două puncte de vedere asupra vieții, Peltz extrage substanța noii sale cărți. Consecințele banului asupra structurii sufletului omenesc au fost urmărite încă de la sfîrșitul secolului trecut în literatura noastră. Nu ne referim aici la tipurile de avari și parveniți, Dinu Păturică, Tănase Scatiu, ci mai ales la figurile care circulă în literatura lui Slavici, Agîrbiceanu, Galaction. Sînt oameni care, căzuți sub influența banului, se robesc întru totul puterii sale și devin supușii lui pe viață. Mara, Iosif Rodean, Constantin Fierăscu nu urmăresc cu ardoare ranguri și situații deosebite în ierarhia socială. Dar posesiunea banului îi îmbată într-un asemenea grad, încît orice trăsături morale se atrofiază. Sînt oameni cu sufletul posedat de o unică pasiune și de o unică țintă. Ariviști ca Dinu Păturică, Tănase Scatiu sau Iancu Urmatecu au un țel complex în viață, doresc cucerirea puterii cu toate corolarele ei. Ei vizează funcții, titluri, demnități, ordine, distincții, căsătorii strălucite pentru urmași.

La Micu Braun, personajul central din *Foc în Hanul cu tei,* banul este unicul său scop în viață și rațiunea de a trăi. Întreaga sa existență este o simplă proiecție a acestei pasiuni. De aceea îl asemuim cu Iosif Rodean. Pentru Micu Braun, ridicat de pe treptele de jos ale societății, om care în tinerețe nu s-a dat înapoi de la crimă, escrocherie, furt, relații dubioase, trafic de influență, banul este un adevărat idol. Averea îi dă o voluptate mereu înnoită. Pentru el sentimentul stăpînirii aurului reprezintă o adevărată forță vitală, fără de care nu și-ar mai putea concepe existența. Rîvnește cu patimă banii : *„Banii cît i-a iubit el, cît i-a dorit, cît îi pre-*

ţuieşte şi azi, cînd pe capul obosit încep să ningă zăpezile anilor trişti, cînd se apropie ultimul drum în ultimul vehicul". Nu se poate opri : îşi dă seama că banul îl face să fie temut, respectat, să i se ştie de frică. Iosif Rodean din *Arhanghelii* trăieşte aceeaşi beţie continuă, este cuprins de aceeaşi sete nepotolită, are aceeaşi aroganţă provenită din certitudinea puterii sale nelimitate asupra oamenilor. Nici unul, nici altul nu sînt avari. Iosif Rodean este chiar risipitor. Micu Braun întreţine un interior luxos, oferă recepţii, nu-şi refuză nimic din ceea ce i-ar putea mări confortul, traiul îndestulat al său şi al familiei sale. Dar în acelaşi timp a ierta de rata chiriei o familie nenorocită de actori sau a îngădui un datornic cu o sumă de-a dreptul infimă în raport cu averea sa i se pare o monstruozitate. Invită la mese fastuoase tot cartierul, dar opreşte ca despăgubire pentru chiria neplătită de familia actorului... un gramofon. Averea lui nemăsurată sporeşte şi prin mari lovituri, dar şi prin aceste mărunte dar permanente cîştiguri. Nu e tipul capitalistului de mare anvergură care disprețuieşte combinaţiile mici, cămătăreşti. În Micu Braun trăieşte încă fostul băiat de prăvălie, care a adunat în zile şi nopţi de trudă şi linguşiri. Primeşte ca amanet cîteva sticle de băuturi ieftine. Acumulează pe orice căi. Nu disprețuieşte nimic, nu refuză nimic din ce ar putea să-i aducă un cît de mic spor al uriaşei sale averi. Dar nu e nici un simplu cămătar de tip Grandet sau Gobsek. Nu imaginea materială a banului îi dă satisfacţie, nu sunetul fizic al monedei îi trezeşte voluptatea, nu lucirea demonică a aurului îl umple de bucurie bolnăvicioasă. Micu Braun este un bancher şi un afacerist evoluat. El dă mari lovituri, regizează mari incendii pentru a încasa prime de asigurare uriaşe. Lucrează „în stil mare", îşi sporeşte averea prin achiziţii colosale şi neaşteptate, înghite necontenit întreprinderile mari şi magazinele confraţilor mai puţin abili sau pur şi simplu gîtuiţi de concurenţa lui banditească. Visează combinaţiile cele mai îndrăzneţe cu putinţă, însă o breşă cît de mică în planul său îl face să-şi piardă cumpătul, să se alarmeze, să-şi iasă din fire. E plin de încredere în viitorul său, însă destăinuirile fostului prieten de mizerie şi tilhărie îl dezechilibrează şi îl fac să riposteze dur, fără menajamente. Aroganţa şi agresivitatea lui sînt şi un reflex împotriva spaimei pe care necontenit o poartă în suflet : căderea în sărăcie. Îi place să se vadă stăpînul întregii mahalale, împarte mărinimos şi sfidător sfaturi, dă sentinţe obraznice, dispune de traiul şi existenţa oamenilor, însă în faţa eventualităţii ca fiica sa să devină soţia unui „golan" este cuprins de o teroare cumplită şi nu se mai poate reface moral. În Micu Braun, Peltz a concentrat însuşirile caracatiţei capitaliste, care devorează şi distruge totul, cu obtuzitate şi duritate. Micu Braun este la antipodul oricăror considerente de umanitate. El s-a ridicat prin „lovituri". *„El, Micu Braun, ştie să lucreze"*, îşi spune mîndru stăpînul Hanului cu tei.

Inteligența lui este prin excelență cămătărească și comercială. N-are spirit, iar intelectul lui se află pervertit în direcția speculațiilor bănești. Piedestalul lui social s-a înălțat din aur, el însuși este un om care își justifică existența numai datorită puterii banilor pe care îi posedă. În momentul cînd Hanul cu tei (ce reprezintă moral și material marea și uriașa sa forță) este incendiat, Micu Braun moare subit. Întreaga sa viață era în funcție de existența sau nonexistența acestei uriașe averi mobile și imobile ce o reprezenta Hanul cu tei.

Micu Braun nu este, firește, singurul personaj principal din cartea lui Peltz. Dar toți ceilalți gravitează în jurul lui și depind într-o măsură mai mică sau mai mare de el. Hidoșenia chipului său n-ar ieși atît de mult în evidență dacă Peltz nu l-ar fi urmărit într-un angrenaj de oameni, fapte și întîmplări atît de complexe și n-ar fi investigat repercusiunile conformației sale spirituale și ale caracterului său asupra celor care, direct sau indirect, trăiesc în sfera lui de influență.

Romanul lui Peltz dezvăluie urmările cumplite pe care capitalismul le are asupra ființei umane. Mutilarea existenței sub călcîiul monstruos al unor relații economice hoțești și a unei morale perfide, neîndurătoare, prin aplicarea unor legi de fier, este relevată de Peltz în pagini de un mare dramatism. Viziunea autorului în 1934, cînd a scris cartea, era desigur unilaterală și n-a putut surprinde în esență rețeaua complicată de fire ce guvernează jungla lumii capitaliste. Legile și mecanismul exploatării Peltz nu le-a cunoscut și de aceea opera sa este deficitară sub raportul viziunii adevărate, științifice. A sesizat lucrurile vădite, dar n-a putut merge în adîncul fenomenului, pe care numai știința marxist-leninistă despre lume îl poate lămuri.

Dar în cadrul acestor limite, Peltz a căutat să evidențieze cît de tragice sînt consecințele întocmirii sociale capitaliste, cu toate corolarele ei materiale și sufletești, asupra omului simplu. Primul roman de răsunet al lui Peltz, *Calea Văcărești*, este o adevărată simfonie închinată suferinței omenești. Acolo parcă melopeea avea o desfășurare mai lentă. În *Foc în Hanul cu tei*, elementele contrastante sînt mult mai puternice și mai categoric subliniate. O vînă a romanului își extrage sursele din istoria măririi nemăsurate a lui Micu Braun, a ridicării lui pe cele mai înalte trepte ale bogăției, cealaltă, poate mai fecundă și mai apropiată de structura artistică a lui Peltz, este hrănită de lumea victimelor sociale. Rar s-au scris în literatura noastră pagini mai patetice despre zadarnica trecere a vieții și despre sfărîmarea oricărui vis și ideal în împrejurările sociale capitaliste. Pentru că și Liza Braun, fiica lui Micu, și Ioină, și Mehală, și Liza Blum trăiesc drama sfîșietoare a ratării iremediabile, a scufundării în mocirla vieții banale, fără orizont, fără speranțe.

Liza, fiica lui Braun, este o ființă „romanțioasă", are capul înfierbîntat de lectura romanelor în care *„fete de vîrsta ei urcă munții alături de băieți chipeși și temerari, care le strîng ușor de braț"*. Deși a trecut de douăzeci de ani, vădește totuși o naivitate copilăroasă, rezultată dintr-o cunoaștere livrescă a vieții, dar și dintr-o inaderență la formulele mercantilismului burghez, lipsit de orizont. Să nu credem că Liza ar fi o protestatară, să nu ne închipuim că înțelegerea ei se ridică pînă la reprobarea sistemului social al cărui reprezentant este chiar tatăl ei. Liza Braun este numai plictisită de proza vieții burgheze, de spectacolul oribil pe care i-l oferă părinții și frații ei obtuzi și idioți, predispuși spre nemăsurată îngrășare, devorînd imense cantități de hrană, sufocîndu-se de prea abundentă alimentație : *„Cînd vine ora mesei, Liza lasă romanul, gazda bucuriilor îngăduite, și se așază între părinți și frați, înfometați ca dulăii pofticioși. Plescăie domnu' Micu, se sufocă madam Ana, tușesc de prea multă carne vîrîtă cu de-a sila în gură frații — și iar se toarnă vin în paharele cît sticlele, și iar se taie din friptură, și iar se înghite o pîine-două, și tatăl face ochii mici, și mama e copleșită de grăsime și pretinde că pică de somn — și deodată reîncepe storăitul în dormitor."*

Liza are totuși aripile deschise spre ideal, spre o dragoste curată, epurată de trivialitatea calculului meschin, o dragoste care să-i aducă evadarea din mediul acesta apăsător, viciat de mercantilism. Liza nu este o Emma Bovary (deși unele din atributele sale morale, în special simțul atrofiat al realității și o căutare himerică a unui alt fel de viață ne-ar putea furniza datele unei asemănări), ci un temperament mic-burghez, deosebit de mediul ce-o înconjoară, visînd frumusețea spirituală, dorind o iubire pură și o existență în afara oricăror considerente de natură materială. Și dragostea Lizei pentru Ioină se înscrie pe aceleași coordonate spirituale. Ioină sau Ionel, bărbatul ajuns la vîrsta de treizeci și cinci de ani fără nici un „rost" și fără nici o țintă în viață, este un învins. El semnifică tipul visătorului mic-burghez, incapabil să ia o hotărîre, să întreprindă o acțiune. A scris poezii, a citit, a fost vînzător de instrumente muzicale într-una din prăvăliile controlate de Micu Braun. Viața a trecut pe lîngă el fără să lase nici o urmă. N-a avut niciodată o bucurie, n-a încercat un sentiment mare, a trăit retras, singuratic. Și asta pentru că Ionel nu avea formația sufletească aptă să înfrunte această luptă acerbă cu orînduielile societății capitaliste. El nici n-a încercat să cucerească viața ; slab și dezarmat prea de timpuriu, s-a retras instinctiv într-o cochilie pe care arareori a încercat să o sfarme. Iar la treizeci și cinci de ani, obosit și sfîrșit, încearcă singura și de altfel unica lui mare experiență de viață. Dragostea pentru Liza Braun, fata lemnarului, pare să-l transfigureze. În sufletul lui se declanșează energii neștiute altădată. Dar totul are un sfîrșit tragic. Liza va trebui să înfrunte fără nici o speranță furia părin-

ților alarmați de perspectiva nemaiauzită : fata lor căsătorită cu un golan. Tinerii vor să fugă, să-și clădească aiurea fericirea, dar își dau seama de imposibilitatea acestui gînd năstrușnic și renunță. Dragostea lor ar fi putut fi ideală, desăvîrșită, dar amîndoi se împotmolesc în noroiul vieții burgheze. Ionel îi cumpără Lizei un buchet de garoafe, cu ultimii săi bani, iar la despărțire, după o plimbare însoțită de tăceri și de o conversație întreruptă și înspăimîntată, nu găsește să-i spună decît :

„— *Liza !*

— *Da ! răspunse fata.*

— *Să păstrezi garoafele !...*"

Între ei se ridică zidul nemilos al banilor lui Micu Braun. Pînă la urmă, după o tentativă de sinucidere, Liza se resemnează. Eșuează într-o căsnicie cu respingătorul și prea parfumatul comerciant Berl. Toate visurile ei de domnișoară, toate nopțile nedormite, petrecute în așteptarea celui ce avea să o iubească cu o dragoste adevărată și pătimașă, toate gîndurile s-au spulberat prin căsătoria cu plicticosul Berl.

Nici sfîrșitul lui Ionel nu va fi mai fericit : dragostea pentru Liza l-a făcut să creadă că se mai poate realiza. Încearcă toate soluțiile posibile : vrea să se îmbogățească și colindă ca negustor ambulant tîrgurile țărănești, dar se întoarce sărac și obosit, caută tot soiul de expediente, dar e zdrobit iremediabil. Și atunci singura lui răzbunare, singura lui satisfacție, singura lui faptă cu adevărat hotărîtă și energică este incendierea Hanului cu tei, aflat în stăpînirea lui Micu Braun, han doldora de mărfuri, simbolul puterii lemnarului, din pricina căruia cel mai fierbinte vis al său s-a destrămat pentru totdeauna. Iar flacările care mistuie hanul nu-l ucid numai pe Micu Braun, ci ard și sufletul îmbătrînit al lui Ionel.

Observam mai sus că *Foc în Hanul cu tei* aduce în creația lui Peltz un spor sensibil, privind observația și investigația complexului social din cartierul evreiesc. Într-adevăr, am insistat mai mult asupra figurii lui Micu Braun, deoarece el domină prin consecințele materiale și morale întreaga acțiune a cărții. Mai mult, Peltz a căutat prin zecile de destine umane sugerate numai, sau amplu dezvoltate în cartea lui, să redea tragismul vieții omului azvîrlit în afara societății și să releve frumusețea lui spirituală. Pe acest tărîm Peltz realizează pagini de o rară sensibilitate artistică. Chiar și evoluția ulterioară a lui Peltz, de la *Foc în Hanul cu tei* pînă astăzi, ne-a convins că numai atunci cînd s-a aplecat asupra acestei umanități suferinde, apăsată de nesiguranța traiului zilnic, redusă uneori poate la reacții primare, desfigurată alteori de un trai la ultimele limite ale mizeriei, s-a realizat în pagini de artă. Numai atunci cînd a pornit cu îndurerare și revoltă să descopere, sub pojghița de întuneric, grăuntele luminos de omenie, a dat paginilor sale o vibrație neobișnuită. Mai ales

că Peltz este înzestrat cu finețe și sobrietate în redarea gamelor suferinței, încît dezvăluirea aspectelor dramatice nu are nimic grandilocvent și artificial.

Să nu înțelegem de aici că Peltz nu ar fi un scriitor satiric înzestrat. Dimpotrivă, așa cum am avut prilejul să vedem, Micu Braun, această figură monstruoasă, este gravat cu apă tare, deși adeseori se apasă nefiresc asupra unor elemente cu totul secundare, ce nu contribuie la definirea caracterologică a eroului și la demascarea lui. Și aici vedem noi limitele satirei lui Peltz. Nu are discreția și măsura umorului și a duioșiei sale. Scriitorul este violent, dar ajunge adeseori să înfățișeze cruditați naturaliste. Este sarcastic, dar merge pînă la scormonirea unor aspecte lubrice. Este dur, dar nu se poate opri să nu dea pe față trivialul. În *Foc în Hanul cu tei* Peltz a concentrat un foc masiv asupra lui Micu Braun. Urmărind să realizeze imaginea monstruozității, recurge însă la amănuntul naturalist, la procedeul satiric primar. Găsim în cartea lui asemenea gratuități și excese legate nu numai de persoana lui Micu Braun. Observăm că încă din *Viața cu haz și fără a numitului Stan* se distinge tendința spre îngroșarea satirei peste limitele reale și o transpunere a ei în domeniul incredibilului flagrant. Aici faptele nu stau astfel. În portretul lui Micu și în conturarea lumii de samsari, negustori, cămătari, Peltz n-a recurs la elementele care să treacă dincolo de hotarele verosimilului. Dar n-a întreprins nici o operațiune de selecție și s-a lăsat antrenat pe alunecușul unei nefirești etalări de fapte nesemnificative. Peltz descrie cu insistență bolile care rod ascuns sau fățiș trupurile, îi place să amănunțească spectacolul oribil oferit de mizeria fiziologică, episoade întîlnite și în *Calea Văcărești*.

E drept, Peltz are și viziunea grotescului, dar condeiul cade prea des în excese naturaliste. Satira lui pierde de aceea din vedere esențialul. Atacul împotriva lui Micu Braun nu merge totdeauna pe direcțiile frontale, ci se risipește în hărțuieli și în divulgarea unor aspecte care trezesc uneori lectorului dezgust fiziologic și nu moral.

Această insistență asupra laturilor triviale, diforme, ale vieții, constituie unul din elementele puternic restrictive ale prozei lui Peltz.

Cum spuneam în paginile de mai sus, Peltz s-a dovedit maestru în surprinderea dramei oamenilor sărmani și în zugrăvirea cu umorul său indulgent a faunei acelor pierde-vară ce își consumă existența în cafenele, ceainării și pe străzile cartierului evreiesc.

I. Peltz are atîta putere de evocare a suferinței omului umil, încît repovestirea unor episoade ni se pare că ar sărăci și ar banaliza poezia dureroasă a cărții. Dar am vrea să ne oprim asupra uneia din cele mai cuceritoare figuri : ambulantul Mehală, om de patruzeci de ani, cu suflet de copil mare. Destinul lui Mehală, viața lui chinuită, mereu rătăcitoare, poartă o semnificație simbolică și acuzatoare. El este victima unei vieți

mizere, nenorocite, care i-a refuzat de mic copil orice bucurie. Şi poate cea mai înaltă pagină de poezie a cărţii o formează episodul în care Mehală îşi aminteşte de singura lui bucurie din copilăria chinuită : ghetele căpătate de la o societate de binefacere. Este atîta amărăciune şi durere în aceste pagini de o puternică intensitate artistică, încît te cutremuri de suferinţa acestui om ajuns la patruzeci de ani şi care mai are o singură mîngîiere : că nu este „familiar" : *„Patruzeci de ani, dom'le Ionel, şi mă bucur că sînt numai cu bătrîna : ce mă făceam dacă eram «familiar» ?"* Mehală este o victimă a orînduirii capitaliste. Mehală, necăjitul negustor ambulant care umblă zile şi nopţi să vîndă ciorapi cu defect şi batiste clienţilor puţini şi circotaşi, pare a fi antipodul lui Micu Braun. Înduioşătoare este mai ales vizita lui Mehală – după eliberarea din închisoare – la azil, unde îşi aflase adăpost bătrîna lui mamă oarbă, alungată din cămăruţa mizeră de puternicul proprietar Micu Braun : *„Cînd el a chemat-o şi bătrîna l-a recunoscut, a fost ca într-un vis : mîinile ei îl mîngîiau stîngaci pe frunte, pe cap, pe faţă, nesigură că-l pipăie cu adevărat. Mehală a închis ochii şi ar fi vrut să prelungească clipele astea la nesfîrşit. N-a fost în stare să scoată un cuvînt, să-i înflorească viaţa cu o făgăduială măcar, să-i fluture pe dinaintea ochilor morţi flamura altei vremi. Plîngea fără lacrimi, gemea vătuit şi ţinea capul în piept, vinovat parcă de sărăcia lor.*

– Mehală, Mehală !... îl alinta bătrîna şi nu ştia ce să mai spună, ce să-l întrebe.

– Da, eu sînt... eu sînt ! răspundea el, negăsind nici el nimic altceva de spus."

Mehală e un om istovit moral. Caută, pe cît îl ajută puterile sufleteşti, un reazem în viaţă. Merge la întrunirile sindicatelor muncitoreşti, inima lui se înfierbîntă de idealurile aflate acolo şi pare că se apropie de înţelegerea rostului său. Dar se prăbuşeşte. Nu mai este capabil de un elan, de o hotărîre eroică. Viaţa lui aspră i-a retezat orice avînt. Dar rămîne un om de o infinită bunătate sufletească. El, ambulantul cu cîştigul puţin, ameninţat în fiecare zi, culege de pe drum familia actorului, evacuată de Micu Braun pentru neplata chiriei. Dar mai ales are o afecţiune de copil pentru mama lui. Şi nu putem uita acest fragment antologic ;

„Odată, uitînd cît e de sărac şi de gol, a venit s-o mîngîie. Bătrîna suferise pur şi simplu de foame. Auzindu-l, se însenină şi bătu din palme.

– Mehală ! îi strigă ea, cu o lumină în obraji. Mehală, puiule, ce-ai prin buzunare, hoţule ?

Dar golanul n-avea nimic. Bătrînica a aşteptat puţin şi, cînd a înţeles, s-a întunecat ca un copil căruia i s-a refuzat o bomboană.

– Mamă ! a oftat ambulantul. E prost al dracului. Nici saftea n-am făcut."

Fiecare prezență din această carte este purtătoarea unei adînci și cutremurătoare drame. Actorul cu o casă de copii, alergînd mereu să plaseze cîteva bilete pentru o reprezentație ce nu are loc, profesorul destituit din învățămînt pentru că a violat o elevă, trăind din expediente și visuri. O singură mîngîiere mai au oamenii în viața lor plină de restriști : visul înfierbîntat și himeric. Unii nutresc un vis în limitele existenței burgheze, ale unei bunăstări relative : Mehală se vede coborînd la azilul maică-si dintr-un automobil, îmbrăcat într-un palton căptușit cu o blană bogată. Ionel crede că într-o bună zi va cumpăra hanul lui Druță și astfel o va putea cere în căsătorie pe Liza, profesorul vînează afaceri mari și posturi grase, geambașul Nae Georgescu care nu s-a bucurat decît de dragostea grăbită a femeilor de stradă, murdare, lihnite, îmbătrînite prea devreme, trăiește cu nostalgia mărturisită a femeilor din Havana, socotite de el drept chintesența frumuseții și a grației. Femeile de stradă aspiră și ele spre o altă viață, prostituatele își blestemă destinul și ar vrea o casă unde să-și poată petrece în liniște anii. Supliciul lor se multiplică : stigmatul profesiunii, nesiguranța pîinii zilnice, bătăile îndurate în beciurile poliției.

Toți acești oameni învinși nu se pot ridica decît la gestul anarhic de revoltă instinctivă a lui Ionel. Ei nu mai au disponibilități sufletești.

Mehală se entuziasmează atunci cînd, participant la adunările clubu-rilor socialiste și sindicale, ascultă cuvîntările celor ce propovăduiesc egalitatea între oameni și o nouă viață făurită prin luptă. Dar el nu reușește să rămînă credincios acestor clipe de înflăcărare, ci, sceptic și blazat, se cufundă iarăși în mlaștina îndoielii și a renunțării mic-burgheze. Mehală, Ioină și toți ceilalți oameni cinstiți din acest infern au o cătușă ce-i ține nemilos și fără drept de apel înăuntrul vieții meschine, triviale, abrutizante, fără perspective : propria lor neputință și lașitate, propria lor inerție spirituală.

Peltz n-a văzut – și aici trebuie să subliniem încă una din îngustimile concepției sale – decît învinsul, omul incapabil să se ridice pînă la gestul de voință și faptă curajoasă. Eroii săi acceptă cu resemnare soarta și orice clipă de entuziasm nu este decît o flăcăruie ce pîlpîie palid și se stinge îndată.

De aceea cititorul acestui roman va trebui să delimiteze categoric cele două aspecte ale cărții : unul pozitiv, de critică a orînduirii trecute, a lumii banului și a speculei, a goanei nerușinate după îmbogățire, și altul negativ, acela al unei concepții de viață categoric pesimistă, evidentă în paginile cărții. Preluînd critic acest valoros roman al literaturii noastre dintre cele două războaie, vom respinge filozofia amară, tragică, filozofia resemnării și a renunțării la luptă.

Atunci cînd Mehală îi spune lui Ioină : *„Uite așa ! Să mai muncească și ciocoii... Să nu ne uscăm noi aici în odăița asta păcătoasă și ei să huzurească în căsoaie de nu le știi cuprinsul niciodată ! Să nu mai exploateze nimeni pe nimeni !"*, Ioină manifestă o vădită neîncredere : *„Toate astea, Mehală, n-au nici un rost ! N-o să fie săraci, n-o să fie bogați ! Ei și ? Peste zece sau peste douăzeci de ani putrezim în pămînt ! Asta-i sigur, așa-i ?"*

Această replică ne arată cît se poate de clar cît de limitată era concepția despre viață a autorului în acel moment. Aici aflăm cheia pesimismului acestei cărți, cheia care ne duce la explicarea căderii și înfrîngerii tuturor personajelor pozitive.

După cum se poate vedea, eroii lui Peltz se tem de acțiune hotărîtă, se îndoiesc de posibilitatea făuririi unei vieți mai bune pentru cei umiliți în societatea burgheză. Ei nu sînt firi luptătoare, nu sînt eroii care pot fi socotiți drept un exemplu în comportarea și în atitudinea lor. Ca și alți scriitori ai vremii sale, care nu au cunoscut ideologia proletariatului revoluționar, I. Peltz a rămas prizonierul unei concepții pesimiste de viață.

Peltz aduce în galeria învinșilor din literatura noastră cîteva tipuri bine conturate și individualizate. Ei se aseamănă cu eroii romanelor despre viața cartierelor mărginașe bucureștene, romane scrise între cele două războaie. O privire mai atentă ne-ar arăta că între mahalaua lui George Mihail-Zamfirescu și cea a lui Peltz nu există decît deosebiri ce țin de factorul peisaj și atmosferă. În rest, problemele ce frămîntă oamenii, conturul lor sufletesc aparțin aceleiași plastici sufletești, modelată de suferințe și dureri comune. Rămîn pe planul al doilea aparițiile pitorești : Nae Georgescu, asemănător cu Fane, pușcăriașul frumos din Cotroceni, eroul din *Maidanul cu dragoste* al lui G. M. Zamfirescu, și se impune fizionomia acestei mulțimi anonime pe prim plan în ambele cărți.

Ioină este un Iacov, eroul *Maidanului*, ajuns la maturitate, sau un Tănăsică, sluga de la birt, tip visător, romantic și incapabil de acțiune.

Fără a forța asemănarea dintre personaje, nu trebuie oare să ne gîndim la dramele, în esență aceleași, care se petrec și în mahalaua evreiască, și în cea românească ? Această cumplită dramă a nerealizării, a ratării, a înfrîngerii totale nu este specifică oare eroilor lui Peltz, Călugăru, Zamfirescu și Carol Ardeleanu ? Sau discrepanța dintre mizeria fiziologică și promiscuitate, pe de o parte, și resursele morale de o neasemuită frumusețe, pe de altă parte, nu caracterizează eroii tuturor scriitorilor numiți mai sus ? Mahalaua este în tot locul teritoriul suferinței, durerii și umilinței. Locuitorii lor au aceeași optică de viață, aceleași obiceiuri, aceleași dorințe și visuri.

Există un fluid care îi leagă și îi înfrățește pe toți acești oameni.

Şi, în ce priveşte viziunea asupra destinului uman, G. M. Zamfirescu, Ion Călugăru, I. Peltz sau Carol Ardeleanu se aseamănă. Ei n-au intuit în cel de-al patrulea deceniu al secolului nostru, cînd şi-au elaborat cărţile, eroul ce avea să depăşească neputinţa unui Ioină, Iacov, Buiumaş al Ţiprei sau Alexandru Gangu. Ei aduc în prim plan galeria deprimantă a eroilor învinşi, care nu se mai pot ridica. Nici unul din aceşti scriitori nu reuşeşte să contureze chipul unui luptător.

Ideea fundamentală a romanului de care ne ocupăm este resemnarea deplină, totală. Vrem să accentuăm asupra acestei caracteristici a viziunii autorului în anii respectivi. Eroii cărţii încearcă sau sinuciderea sau se conformează treptat, dar definitiv, vieţii burgheze şi se lasă îngenuncheaţi şi striviţi de rînduielile capitaliste. Nici unul nu poate lupta, nici unul nu poate porni pe calea acţiunii.

În ciuda acestor îngrădiri de viziune, cartea lui Peltz are un mesaj acuzator. Prin fiecare prezenţă omenească se dezvăluie încă una din cruzimile societăţii burgheze, încă o racilă, poate ascunsă, poate evidentă, care sugrumă existenţa omului mărunt.

Romanul lui Peltz nu poartă pecetea obiectivării. Dimpotrivă, scriitorul îşi iubeşte şi îşi urăşte eroii cu o egală participare. Nu-şi disimulează sentimentele. Cartea trădează şi un poet care cîntă frumuseţea spirituală a omului simplu. Lirismul şi sarcasmul sînt cele două mari coordonate ale operei lui Peltz. În *Foc în Hanul cu tei* se îmbină cele mai diverse modalităţi de expresie artistică : poemul incandescent, satira şfichiuitoare, umorul blînd şi îngăduitor, observaţia şi descripţia strict realistă, cruditatea naturalistă. Peltz nu este scriitorul unei singure maniere literare şi a unui unic procedeu. Cartea lui poate părea un amalgam de formule artistice. Peltz nu are un stil meşteşugit şi căutat. Acelaşi lucru se poate spune şi despre construcţia romanului, dispersată, sfidînd legile comune ale epicii. Ni se pare că adeseori autorul cade pradă banalului, elementului neesenţial, lipsit de puterea evocării şi a sugerării unui detaliu de atmosferă. Să ne gîndim la paginile în care sînt descrise petrecerile din casa lui Micu Braun.

Rîndurile noastre au căutat să schiţeze sumar profilul unui scriitor, aşa cum se conturează el din romanul ce îl avem în faţă. Al unui scriitor care, la distanţă de mai bine de un sfert de veac de la apariţia acestei cărţi, va fi fericit să vadă că mesajul său de adîncă dragoste faţă de om şi de ură împotriva celor ce au înjosit atîta amar de vreme viaţa celor din jur se păstrează neştirbit şi îşi găseşte ecoul în inimile contemporanilor.

VALERIU RÎPEANU

I

Lumea ceru muzicii să repete romanța. Cîteva fețe lipite una de alta aplaudară. O voce subțire șopti ceva în urechea vioristului. Tuciuriul zîmbi, măgulit. Un bărbat gras și pomădat închise ochiul cu tîlc. Pricepuse. Prin fumul țigaretelor și al trabucelor de-abia se puteau deslușî fețele oaspeților. Lampa venețiană, imensă, nu izbutea să împrăștie ceața. Mustățile deveneau, astfel, mai stufoase, cheliile mai tăinuite și grimasele aproape dispăreau de pe obrajii seculari ai bătrînilor înțepeniți în jilț. Rochiile de pe trupețele matroane se bănuiau doar, și nimeni nu putea înregistra zbaterea inimii sub catifea și beznă. Cîte un chiot mic sublinia o glumă sau o nedumerire. Mirosea a apă de păr, a sudoare și a cremă de ghete. O fereastră fu deschisă cu zgomot. Afară stăruia o seară calmă de vară grasă, venită de departe. Sărutări vătuite și mîngîieri încete de-a lungul coapselor întregeau spectacolul stelar. În uliță, nevestele au rămas gînditoare să-și aștepte bărbații întîrziați, cine știe unde, în seara de porțelan. Sînt fierbinți femeile și copleșite de o părere de rău, fără leac, care le apropie de un fel de moarte interioară. Au îngropat, în veri nenumărate, tinerețea și visurile. Și acum regretă părul lor lung și neștiința anilor dintîi ai fetiei, mirarea din glasul curat pentru fiecare gînd și neodihna lor victorioasă din tinerețea dusă. Omul lor nu mai rîde, nu mai sărută. E mereu încruntat, mereu închis în gînduri. Dincolo, în bătaia vîntului calm, pe maidane, alte perechi își trăiesc destinul. Se aud pînă aici suspine și șoapte, aceleași șoapte din vremi. Apoi vin iernile ca niște pietre de mormînt și acoperă, cu zăpezi, oftatul obștesc... Vioristul lovi ușor, cu cotul, pe cîntăreț. Îi porunci din ochi să reînceapă. Dar țiganul duse mîna la gît. Era obosit. Grupul de fete, aliniat la perete, bătu din picior. I se alăturară o duzină de tineri asudați, înroșiți de căldură și nerăbdători. Alte aplauze implorau muzicii romanța. Vocea subțire strecură, din nou, un îndemn în urechea tuciu-

riului. Cîntărețul fu îndouplecat. Lăutarii reluară uneltele și se făcu liniște deplină pentru ascultarea melodiei. Cîntărețul — se vedea — obosea peste cuvinte, lăutele se întristară, dansul devenea anevoios. Brațele se mișcau greu, automat, picioarele se dovediră de plumb și veselia mai mult dorită decît autentică. Țiganul care repeta romanța punea pauze grele între silabe, ochii i se închideau și răsufla necăjit golanul, ca și cînd ar fi tăiat lemne. Lungind cuvintele înflorite ale cîntecului, el își aminti de Ghiocelul lui — așa își numea fetița — căzută de ieri la pat, cu obrajii încinși de căldură. În magazia care ținea loc de casă neamului lui numeros de moși, babe și plozi, nu mai intrase de ani de zile bucuria. Nu se mai îmbătase, o dată măcar, de Paști sau de Crăciun, cînd boierii sînt largi și desfrînați, cum se și cade în zile de sărbătoare. Simte privirile de foc ale brunetei decoltate, cu vocea de miere și cu trupul șerpuind printre oaspeți, care l-a și convins să-și chinuiască vocea, repetînd — pentru a cîta oară? — romanța. Ghiocel mănîncă rar și e uscată, fetiță de lăutar, săraca! „Te înțeleg, domnișoară, te miri că sînt ostenit, și mi-e somn, și mi-e rău aici, undeva, în fundul inimii..." Vioristul deschise ochii mari și se încruntă. „Guristul strică petrecerea, lua-l-ar dracu'! Sau o fi băut la bucătărie?" Fetele grupului s-au așezat pe scaune mici și-au început să-și amintească de alte serate, de alte petreceri în familiile onorabile ale cartierului. Rîseră mult pe seama cheliei tomnaticului cavaler — biet vînzător de prăvălie, ceva mai cuprins decît colegii săi întru meserie — care se îndrăgostește de prima întîlnită și întrebuințează, lăsîndu-și capul pe spate, cuvinte tremurate și frumoase: „mamzel", „suflet", „pasiune", „ideal". În fiecare primăvară chelul e amorezat de altă fată cu zestre și se depravează, ca să-și uite suferința, la una din casele libere ale ulițelor de rușine. Nici un ochi nu se oprește asupra-i, nici o vorbă nu-i tremură la ureche mărturisirea rîvnită, toate drăcoaicele trec surîzînd, ca în vis, altora, și el mai rupe o filă din calendarul vieții, mai face o vizită doctorului să-l întrebe care-i preparatul cel mai nou pentru reumatismul său îndărătnic și-și mai comandă un rînd de haine la două rînduri. Bruneta a sărit de pe scaun, revoltată. Guristul își bate joc de lume. Așa se cîntă? Asta-i romanța care răsunase acum un ceas-două, umplînd salonul de miresmele vorbelor ciudate și de o viață vie ca niciodată? Dansatorii au încercat zadarnic să învioreze salonul. Fetele și-au lăsat privirile în pămînt, subit melancolizate. Vioristul își spuse că petrecerea s-a sfîrșit prost. Îl știe pe Mustea, ticălos și iute la beție. N-a mai făcut-o anu' trecut, într-o familie, exact ca aici, între bătrîni negustori, îmbrăcați cuviincios în redingote negre și cucoane imense și vorbărețe? Intrase țiganu' în bucătărie și destu-

pase la repezeală cîteva sticle cu etichete roșii și verzi, să te minunezi, nu altceva ! Cînd a revenit, era beat. Vioristul l-a rugat să cînte obișnuitele romanțe. Dar Mustea rînjea și pornea să-i zică de rușine. Lumea s-a supărat, domnișoarele au țipat cu glas de sticlă că n-au să mai vie niciodată într-o asemenea casă, iar gazda, amărîtă, i-a luat la goană, și pe gurist, și pe viorist, și pe țambalagiu... Mustea tăcu, terminase romanța într-un suspin. Dar nimeni nu-l mai asculta. Fetele din grup observară că nu se mai află la o „petrecere familiară" ; toate frunțile sînt brăzdate de cute ; privirile stinse, o adevărată jale. Vioristul își încerca arcușul pe coarde, fără convingere, numai din dorința de a face ceva care să reînvie salonul. Ar fi imitat el rața și cîinele bătut sau miorlăitul pisicilor pe acoperiș în frigurile amorului de vară. S-ar fi dat și peste cap — cîndva a trecut și prin acrobație, as al meseriei, la Moși. Dar simțea că va fi cu neputință să înveselească singur oaspeții. Numai Mustea e în stare, cu vocea lui de miere, cînd vrea, să înnebunească fetele și să presare scîntei în ochii morți ai babelor și zîmbete pe buzele grase ale bărbaților. Dar guristul e azi beat sau năuc — nu știe ce dracu' a pățit Mustea. Uite și gazda ! Cum îl mai fulgeră ! Are dreptate, are toată dreptatea, nu mai încape vorbă. „Domnul Micu Braun își serbează azi douăzeci și cinci de ani de conviețuire cu madam Ana", așa îl auzise pe ucenicul frizeriei șoptind, grav, în urechea clientului. Și cînd l-a angajat, cu două zile înainte, i-a spus, rîzînd : „E nuntă de argint, frățioare, și vreau s-o facem lată ! E nunta mea de argint !" Vioristul l-a încredințat că va fi la datorie : are să-i placă ! De unde să știe că Mustea... Țiganul pare adormit, cum șade așa cu capul în piept. Tovarășul îl zguduie puțin, cu năduf. Celălalt tresare. Îi spune cîteva vorbe. Ghiocel ? Ei și ? Numai o dată a zăcut pe o rogojină, în friguri sau în fierbințeli ? Da' pe la pivnița boierului nu s-a dus ? Nu ? De loc ! Nu-i beat, va să zică. Nici n-a gustat din vin ? Eeei, drăcie ! Atunci e un fleac de oboseală. Se întîmplă ! Mustea, băiete, ai să înveselești iar pe nuntași. Ghiocel se face bine, mînca-l-ar șoarecii de copil ! Închide un sfert de ceas ochii, Musteo, și-ai să te înzdrăvenești tu, tîlharule ! Peste un sfert de ceas reluăm romanța, o împăcăm pe bruneta care are să bată iar din palme, îi liniștim pe oaspeți și toate vor fi cum se cuvine.

Domnul Micu Braun, vechi negustor de lemne, fala cartierului, a ținut să-și sărbătorească nunta de argint. E o zi însemnată, mahalaua n-are alt subiect de vorbă, toți îl salută pe domnul Micu, toți îl știu bogat și zurliu în anumite împrejurări. În ajun de Paști, de pildă, cînd vine din oraș, în trăsură, cu haina descheiată, cu cravata mototolită și cu ochii strălucind de o veselie contagioasă. Atunci vecinii,

adică necăjiții lui de „chiriași", știu că marele negustor de lemne a întîrziat la bodegă, în centru, unde se întîlnește cu mărimi. Unii pretind că l-au văzut chiar stînd la o masă, în Batiște, cu niște moșieri. Vorbea cu ei așa, prietenește, ca în cartier. Nu se închina nimănuia, îndrăcitul ! Le spunea tu, mă, ca acasă. Ba îi și bătea pe burtă. E adevărat, unul dintre ciocoi îl „umfla". Dar domnul Micu nici că se sinchisea. Cînd camaradul de beție îl întărîta cu cîte un : „oi, vei, Ruhălă", imitînd vorba evreilor, negustorul de lemne tăcea o clipă și apoi izbucnea și el în rîs. Nu se prindea. Alți chiriași l-au zărit în cupeuri elegante, alăturea de cucoane subțiri, boieroaice. S-au scornit zvonuri ciudate despre om. Ar trăi cu o fostă principesă, ar avea trei copii tăinuiți la alt capăt al orașului, ar fi chiar tatăl cunoscutului boxer Lulu de la Cioplea. I-au ajuns și lui la ureche unele vorbe. A ridicat din umeri. Fleacuri. Prostii muierești. N-are nici o amantă, nici o prințesă. Nici un copil altul decît ăștia, cunoscuți de întreg cartierul. Pe Lulu, boxerul, l-a văzut doar pe afișele ilustrate. Nici nu știe bine cum arată. E adevărat, se întîmplă să cutreiere orașul cu cîte o boieroaică. Face, doar, negoț de lemne. Cumpără și alte mărfuri. Arendează păduri. Sînt atîtea femei bogate cu moșii și păduri care de-abia-l așteaptă să i le arendeze, să i le „propuie" : găsește el cumpărători. Bucureștii au averi nesfîrșite. Că se încurcă din cînd în cînd la bodegă, în oraș ? Da, asta i se întîmplă. Destul de rar însă, pentru că își cunoaște metehnele ; știe cît e de slab la băutură și cît de zurbagiu cînd prinde „cheag". Atunci se urcă în trăsură, afumat rău, cum numai un bețivan ca el e în stare să fie, și dă birjarului adresa. În mahala e primit cu surîsuri și cu exclamații de simpatie. Dar domnul Micu știe cum să le înțeleagă semnele astea de prietenie și se înfurie. Arde, la repezeală, o palmă unui puștan care i-a spus o vorbă de ocară, înjură o femeie care scoate un ah ! ascuțit, și fuge să se plîngă omului ei, și sparge fereastra propriei sale case, numai din dorința de a răspunde într-un fel măgarilor care îl stîrnesc. În odaie nimic nu-i place, nici nevasta, nici copiii, nici mîncarea. Răcnește, bate cu pumnii în masă, obrajii îi devin prea roșii, ochii prea aprinși, răsuflarea grea. Între timp puștanul pălmuit a venit cu tat-su. Plînge strident și-l arată cu degetul pe agresor. Părintele, vexat, îndrăznește o întrebare d-abia șoptită. Dar negustorul s-a ridicat, uriaș în furia lui fără margini, și omul a rămas mut. Cînd îl măscară, încă dată, cu privirea aprinsă, omul se face și mai mic. N-are nici o pretenție. Pleacă. Afară se întîlnește cu bărbatul soției ofensate. Dar, cînd i se spune și ăstuia cît de furios e negustorul, femeia

e aceea care îl oprește să mai intre în casa „nebunului". Mahalaua se retrage, în tăcere, și nimeni nu mai reclamă nimic.

Domnul Micu a avut o tinerețe rătăcitoare. Părinți săraci, lucrători într-un atelier de croitorie, frați și surori cu nemiluita. Bătrînii s-au stins pe tăcute și pe nesimțite, în nopțile fără bucurie ale uliței. Frații și surorile s-au risipit. Unii au devenit, la rîndul lor, lucrători-croitori sau tinichigii, cu neveste și copii, fetele s-au măritat și nici o surpriză nu li s-a ivit în viață. El a salahorit o vreme, copil, într-o prăvălie mică din Dudești — unde soarele nu intră decît la zile mari — cînd patronul era obligat de vechea lui oftică să se mute pentru o lună-două la Filaret. Altminteri, om de ispravă Ușer, patronul. Avea o singură haină, încheiată rusește la gît, pe care o purta de douăzeci de ani. Numai la înmormîntări și nunți o schimba. Se îmbrăca atunci într-un fel de frac decolorat, băieții de prăvălie susțineau că se „maschează" și nu uita niciodată să-și umple buzunarele cu basmale mari în care colecționa lacrimi, muci și flegme, în care tușea, ofta, strănuta. Și madam Betty, nevastă-sa, ce muiere! De două ori mai înaltă decît patronul și mai zdravănă, venea în fiecare seară să-i „inspecteze" casa și să-l certe, cu vorbe tari, pentru că și-a îngăduit trei țigări în loc de două, și o portocală. Ea, săraca, așa elefant cum se înfățișa, nu mînca decît ciorbă de fasole cu pîine și nu-și risipea banii pe tramvaie sau pe alte drăcii costisitoare. Numai cînd Ușer, răpus de boală, trecea să se odihnească, un timp, pe patul spitalului, madam Betty devenea generoasă, risipitoare chiar: îi cumpăra mere și lapte „suplimentar" și închidea, între prînzuri, prăvălia. Altfel, dugheana nu se închidea niciodată: după plecarea singurului slujbaș înalt, uscat și tembel, și a lui Micu, practicantul, rămînea în dosul tejghelei madam Betty să aștepte clienții care nu veneau mai de loc. Noaptea, în afară de simigeriile, ceainăriile și cîrciumile Dudeștilor, numai prăvălia lui Ușer lumina strada. Pentru un ban de cinci sau de zece, femeia moțăia ceasuri întregi pe scaunul de paie, rupt, și i se luminau obrajii de leșie de cîte ori — rar de tot — se ivea cîte-un mușteriu să cumpere un mosorel de ață sau un nasture de palton. Cîteodată se înapoia acasă veselă. Nu-i păsa de oboseală, de ceasurile consumate în lungi așteptări pe scaunul din dosul tejghelii. Părea fericită. Vînduse, peste ziua obișnuită, marfă de trei lei și șaizeci de bani. În asemenea zile, pline de bucurii multiple, femeia cumpăra oftcosului un covrig cu sare, în dar. Nu-l mai întreba nici de țigări, nici de portocale. Acolo, în prăvălia cu miros greu de naftalină, a întîlnit Micu fața trandafirie a unei domnișoare înalte și cărnoase, un fel de rubedenie depărtată a patronului. Era proaspătă, rîdea cu dinții mari,

egali, impunători, zeflemisea cu vorba răsunătoare avariția femeii de la tejghea și-l ciupea de ureche pe copil. Madam Betty o zăm dușmănea. Prea risipea optimism, prea glumea cu toată lumea, prea nu se potrivea cu prăvălia ei cocoșată și pustie. Domnișoara venea cu trăsura, tolănită picior peste picior, pe perne, și zîmbind uliței. Cînd pleca, îl trimitea pe practicant să-i aducă alt vehicul. Nu umbla pe jos. Madam Betty, care nu se îndura să uzeze de tramvaiul cu cai, găsindu-l prea costisitor, nu-și explica de unde are fata bani de trăsură. Și clătina din cap, ca și cînd ar fi spus : „nu-i bine ! nu-i bine !" Dar pe Micu înfățișarea domnișoarei, glasul ei înalt, profilul ei mîndru, curat, îl tulburase. Cînd, după ani, a aflat că domnișoara s-a măritat cu un cafegiu din Constanța și s-a despărțit definitiv de rubedeniile ei bucureștene, Micu nu și-a putut ascunde tristețea, o tristețe de copil cu experiență lumească și lucid ca un om în toată firea. În Constanța e marea, e cerul frumos, ca la cinematograf, e altă lume. Și ea păzește, poate, ca madam Betty, aici, tejgheaua cafenelii. Cu ochii ei rotunzi și mirați, cu surîsul ei prietenos și cu tot trupul ei voinic, întîrzie, desigur, la socoteli ! Madam Betty pretindea că fata a fost luată de cafegiu cu gînd ascuns : s-o vîndă marinarilor dornici de femei, care s-o ducă dracu' știe unde. Da' nu-i pare rău, așa-i trebuie. „Să vedem — zbiera patroana — și-acolo are să mai rîdă și are să mai umble cu trăsura, tolănită, picior peste picior ?" Micu a tăcut, îngîndurat. Ar fi plecat la Constanța s-o scape. Dar Constanța i se părea la căpătul lumii și el n-avea lețcaie. Anii s-au scurs, puțini, și deodată s-a pomenit prăvălia lui madam Betty, din nou, cu făptura înaltă și trupeșă a rubedeniei. Dar nu mai zîmbea fosta domnișoară, nu mai vorbea tare, nici veselă nu părea. Era o femeie oarecare, cu obrazul galben, defectat de timp, ici-colo zbîrcit și cu ochii resemnați, privind în același punct al peretelui, ca și cînd n-ar aștepta nimic de-aiurea, ca și cînd și-ar fi încheiat viața. L-a văzut pe Micu și un licurici s-a ivit, o clipă numai, în pupila obosită. I-a întins mîna. L-a întrebat de sănătate. Îi spunea „domnule Micu". A bătut-o și a gonit-o cafegiul. Are un semn vînăt, spre gît. A venit aici, n-are pe unde să mai cutreiere, obosită și aproape prăpădită cum se află. Băiatul i-a răspuns ceva, vesel. Femeia a zîmbit și Micu i-a zărit dinții. Erau îngăbeniți acum și avea cîțiva de aur, care o urîțeau și mai mult. Micu n-a întrebat-o nimic. În aceeași seară a părăsit-o pe madam Betty. A dat o raită pe la Filaret, și-a luat adio de la patron, care sta întins, corect în suferința lui, pe patul sanatoriului și a plecat din țară. Nu mai era copil, Constanța nu i se mai părea capătul lumii. A ajuns în America. Fosta uliță, tot cartierul s-a minunat. Micu Braun în America ?

O adevărată grozăvie! Ce-o să facă nebunu' acolo? Toți nemîncații ăștia, cum se învîrtesc de o carte de vapor, cum o șterg! Ei părăsesc mame rebegite sau tați cu un picior în groapă, neveste fără nici un ban în casă — împovărate însă de copii și frați mărunți și mulți — și trimit apoi, din înfricoșătoarele cetăți de piatră și lemn, lungi scrisori sfîșietoare, în care tremură dorul de casă, de-ai lor, de tot ce au lăsat în urmă. S-au văzut unii, care, de acolo, din New York sau Washington, cercau rubedeniilor din Dudești să le întocmească o listă de subscripție, să li se trimită cîțiva franci spre a se înapoia acasă. Bătrînii îi blestemau și începeau colindul după gologani. Mințeau, jurîndu-se că omul se află pe patul de moarte sau că se sinucide într-o lună-două, dacă n-are cum reveni. Micu n-a trimis o asemenea epistolă. O soră de-a lui a primit însă o fotografie ciudată: un Micu în uniformă de soldat american, cu o pălărie moale cu borurile imense; purta și jambiere, așa că părea mai înalt. Femeia a arătat fotografia omului ei, grataragiul Dudeștilor. Acesta a dat fuga la Mehală, „ambulantul", și s-a mîndrit cu poza cumnatului, ajuns în cîteva luni, uite așa, cum poate fi văzut, în uniformă americană, cu o pălărie fistichie, cu boruri uriașe, pe cap și, pe deasupra, cu jambiere strînse pe picioare. Vînzătorul de ciorapi „cu defect" s-a mirat puțin, a scuipat puțin și în cele din urmă a mișcat din cap, în semn de mare admirație. Apoi iute a dat de știre despre întîmplare ceainăriei de puștamale și de golani, unde-și odihnea oboselile. Într-un ceas, mahalaua știa că Micu a ajuns general american, că soră-sa a primit o mie de dolari „cadou" și că în cîteva luni are să plece acolo la noul îmbogățit. America! Te joci cu America! În cîrciuma cu vinul vestit al podgoriilor odobești, bărbații au ținut zile întregi sfat. Nimeni nu se mira. Dacă a izbutit Micu s-ajungă amiral sau prinț sau cine știe ce mărime, d-apoi băiatu' lui Iulius, care a speriat și pe dascăli, și pe rabini, și pe talmudiștii cei mai învățați ai sinagogii Avrum Beirală și Malbin, cu întrebările și mai ales cu răspunsurile sale? Ce-ar deveni el, dacă ar pleca acolo? Iulius e un fleac de tinerel cu ochelari, galben, șubred, e în al doilea an la medicină și toată ziua și-o trece răsfoind albume de anatomie și tratate de fiziologie. Oamenii îl laudă, fără precupețire, de cîte ori îl întîlnesc în lăcașul de rugăciuni, adus de mînă de tat-său. Cîteodată, în cîrciumă, e consultat și Fischer ceasornicarul asupra miracolului Americii. Fischer tușește cît zece, bea cît douăzeci, e bicisnic, să-l sufli cade răpus. N-are casă, n-are familie, umblă peticit și e veșnic friguros, dar a fost în America! A fost acolo! Poate să nu-și plătească sticla de vin, răfuindu-se necontenit cu cîrciumarul plictisit de atîtea chiuluri, poate să te și înjure de mamă, după un chef prelungit în alte localuri cu

hamalii, și birjarii, și căruțașii cartierului, poate să te și amenințe cu bătaia, așa pirpiriu și nenorocit cum e, dar nu se poate să nu-l respecți ! a fost în America ! Fischer ascultă povestea lui Micu tăcut, atent, adîncit în gînduri și apoi se rostește. Se face liniște în cîrciumă. Patronul și-a tras și el un scaun lîngă ticălos, uitînd pentru o clipă lungul pomelnic al vinurilor și țuicilor neplătite de ceasornicar. Fischer își suge buzele, știrb, închide un ochi și spune că nu-i de mirare, nimic nu-i de mirare acolo ! Apoi iar tace, ca și cînd s-ar asculta. Pare o scoică în care ăuie continentul celălalt. Și se ascultă, și se ascultă omul, nepăsător la tot ce se petrece în juru-i. „Cum n-a ajuns el nimic ?" se întreabă oamenii în șoaptă. Și nimeni nu știe ce răspuns să dea. Nimeni nu îndrăznește să-l atîțe. Atît i-ar trebui ! E de ajuns că Fischer binevoiește să stea, un minut-două, de vorbă cu ei. Cineva îndrăzni să afirme, în lipsa prăpăditului, firește, că a dus-o foarte rău acolo, în America. A murit de foame și numai cu ajutorul Comunității evreilor care, din milă, i-a adunat cîțiva gologani, a izbutit să se înapoieze în patrie. Mare a fost nedumerirea mahalalei cînd a aflat, de la unul înapoiat direct din New York, că domnul Micu, domnul Micu în persoană, care își trimisese fotografia de mareșal, general sau amiral sor-si, a ajuns un mizer încasator de tramvaie. „Cum se poate, se revoltase femeia grataragiului, după ce a fost așa de mare ?" „Se poate !", i s-a răspuns. În America soldații sînt plătiți ca slujbașii particulari. Și dacă vrea să știe bine-bine, Micu nici n-a fost general ! Nici măcar căprar n-a fost, săracu' ! „Da' ce-a fost ?" A fost soldat ca atîtea haimanale din Dudești sau Tîrgul Cucului, din Vitan sau Rîpa Galbenă, din Foișor sau Ulița Calicilor, care își caută norocul acolo. A rătăcit cît a putut pe străzi și, cînd foamea și neodihna l-au răpus, s-a angajat în armata americană. Asta-i tot. A început apoi s-o rupă pe englezește și așa s-a învoit, cînd nu i-a mai convenit soldăția sau cînd s-a sfîrșit termenul, încasator la tramvaie. „Nu-i nici o catastrofă, madam !" i s-a spus nevestei grataragiului, sora amărîtă a domnului Micu, aventurierul. Au venit și scrisori de la tînăr care vesteau cu mare bucurie „norocul" : avea leafă mai bună decît în armată și toată ziua se plimba cu tramvaiul electric, nu cu cai, ca acasă în cartier. Apoi anii s-au așternut, unii peste alții, strat, cu primăveri zvîcnind în sînge și cu veri ca astea calde și gustoase, cu ierni înmormîntînd, în țipătul vîntului și în gerul nopților de sticlă, vechi amintiri, și cu toamne cu cimitire desfundate de pașii cernitelor femei sau ai băieților încă nevîrstnici, petrecîndu-și la ultimul lăcaș mama, părintele sau sora — și despre Micu nu s-a mai aflat nimic. Ulița a început iară să șoptească, să născocească, să zburde. „Micu e tîlhar la drumu' mare !

de mic a fost crud și cam sărit. Jefuiește trenuri întregi, în bandă, exact ca în America." „Micu nu-i tîlhar — rectificau alții — e numai atlet în circurile ambulante. Sperie lumea cu năzdrăvănii. Trîntește dintr-o mișcare un vlăjgan uriaș, sigur pe meșteșugul lui, și e îndrăgostit de-o arăboaică pe care a și luat-o cu el, în Europa. Acu' e la Paris sau la Berlin." „Da' de unde l" face altă categorie de localnici: „Micu habar n-are de circ, nici de arăboaice. E tot la New York. S-a angajat într-o prăvălie de «manufactură»." Nu-i el atît de priceput în branșa asta? L-a și întîlnit cutare și l-a întrebat de ce nu scrie un rînd acasă, sor-si? Dar Micu a înjurat-o ca la București, și a răspuns că n-are de ce și nici ce să-i scrie. Vinde stambă, ață și cămăși. Mănîncă puțin, strînge ban lîngă ban, din cînd în cînd îi trage un chef și atîta tot. Altceva nu face. Să-i scrie astea? A crezut că-i mort? Ei și? Mort, viu, nu-i tot aia pentru nevasta grataragiului? În fine, unii susțineau că Micu e într-adevăr mort. A căzut din tramvai și l-a tăiat... drăcia aia... electrică, în două. Nimeni nu știe ceva precis. Într-o seară, pe-un frig alb, ca pe vremuri, Micu a descins, dintr-un vagon de clasa a III-a, în Bucureștii tinereților lui regăsite. Mahalaua a rămas trăsnită înaintea proaspătului american, cu obrazul torturat, e drept, de brici, dar nu mai puțin brăzdat. N-a mîncat întotdeauna la timp, săracu' nici n-a prea dormit cumsecade. Omul a reintrat la o prăvălie oarecare de mărunțișuri și viața ar fi continuat ca dintotdeauna. Peste drum de prăvălia lui Micu locuia însă croitorul „elitei", Solomon. Venea des în dugheană să cumpere puțină ață, un pumn de ace sau de nasturi. Om necăjit, scund, pistruiat și bîlbîit. Cîteodată sosea cu domnișoara Ana, o mîndrețe de balabustă, în miniatură, solidă pe cît era tată-său de subțirel, și sentimentală cum rar s-a pomenit fată în cartier. Micu a întrebat-o odată dacă-i plac seratele dansante. Începuse moda „reuniunilor duminicale" la „Dacia", unde țopăia pînă la ivirea zorilor tot neamul negustorașilor, vînzătorilor și ambulanților. Dudeștii se regăsea în ritmul molatic al valsului și se înnodau iubiri aprinse în sala grea de fum, de miros de sudoare și de parfum ieftin, vîndut în sticluțe colorate de droghiștii stilați ai străzii. Domnișoara Ana n-a fost niciodată la „Dacia". Dacă-i plac seratele dansante? O, se înnebunește după ele! Atunci are s-o vadă duminică! Și Micu o îmbrățișează deocamdată cu privirea: rotund corp, masive picioare! În aceeași duminică, domnu' Solomon și-a umflat fata în niște fuste cît baloanele și a sărutat, cu o lacrimă în ochiul miop, pe viitorul său ginere... Au făcut nunta, domnu' Micu s-a întovărășit cu patronul, a strîns ban lîngă ban și și-a deschis o băcănie. Vindea mult sărăcimii.

Deschidea lungi „conturi". Nevoiașul cumpăra într-o zi de un leu, în alta de trei și plătea apoi totalul, după socoteala lu' domnu' Micu, exact șase lei și optzeci. Zadarnic încerca nenorocitul să-i dovedească, negru pe alb, că un leu cu trei fac tocmai patru, în cap. Domnu' Micu nici nu sta de vorbă. Și clienții plăteau, și domnu' Micu aduna. Apoi a preluat un depozit de lemne, un depozit de benzină și unul de spirt. Și s-a pornit, la timp potrivit, un vînt năprasnic și un foc, și depozitele domnului Micu s-au mistuit, ca și cînd n-ar fi fost. Tămbălău. Nemții l-au bănuit, a intrat în joc și poliția. Nu s-a aflat nimic în sarcina lui Micu. Nemții societății de asigurare i-au plătit cu bani de aur paguba. O avere a încasat negustorul. Și a crescut, pe maidanul imens al străzii Labirint, un depozit uriaș de lemne și de cherestea. Domnul Micu a legat prietenii cu boierii și a început să „furnizeze" vagoane, zeci, sute, mii de vagoane de lemne dregătorilor, și-a pus blană, și-a luat o brișcă, și-a clădit o casă, apoi încă una și în cele din urmă a cumpărat și hanul cu cincizeci de chiriași — toată calicimea cartierului. Între timp, din ce în ce mai rotunda-i nevastă l-a milostivit cu doi feciori și o fată. Băieții aduceau cu muma lor: niște matahale peste care viața — cu bucuriile, cu durerile, cu dramele ei — trecea fără urmare. Fata, în schimb, nu semăna cu nimeni. Slăbuță, sensibilă, cu ochii în romane toată ziua, cîntînd la pian pe înserate și suspinînd și plîngînd chiar, adesea fără să știe de ce. Și așa s-a pomenit domnu' Micu bogătaș, salutat și de rabinii comunității, și de doctori, în tandrețe cu moșieri și boieroaice, client al bodegilor din centru și popular în cartier. Acum, după douăzeci și cinci de ani de căsnicie, își destinde o clipă nervii, nervi obosiți de vagabond și de zurbagiu.

Mustea a înviat din somnul lui voluntar. E proaspăt acum și fierbinte țiganul, și poate să reia cîntecul. Ghiocel se face bine, dă-l dracului de pui de cioară! Bruneta s-a luminat la față ca o fereastră.

— Așa, mă, bravo, mă! Zi, mă!

Domnul Micu se apropiase de guriști.

— Era să mă superi! P-onoarea mea! Era să mă superi!

Țiganul zîmbește slugarnic. Îl știe pe negustor generos. A fost măgar, își dă seama. Tocmai acum, la nunta de argint a jidanului, să se tîmpească? Și, ca să-și scoată pîrleala, guristul pune foc între cuvinte, le lungește, le stropește cu apa vie a suspinelor, își dă ochii peste cap, surîde și plînge. Domnu' Micu e mulțumit. Bruneta dansează. Lumea și-a intrat în apele ei. Pe fața vioristului s-a așternut un voal purpuriu de fericire. Doar domnișoara Liza Braun e tăcută și absentă. Nu vede pe nimeni, nu-i surîde nimeni. Între domnu'

Micu și madam Ana își trăiește fiecare zi, ca o osîndă. Niciodată n-a fost mîngîiată. Au crescut-o, burghez, la școala catolică, au ținut-o și-n pension. mama l-a convins pe tata că „așa se cuvine", și-apoi au închis-o în salon, să se îngroape tot mai adînc în romane, să-și consume nopțile la pian și să viseze, uitată, la fereastră, în timp ce, în dormitor, lemnarul se războiește, în somn, cu clienții, iar mama, largă și lată cît un pat, sforăie cu zgomot... Lîngă peretele opus, singurul izolat între oaspeți e Ionel, un tînăr galben, cu părul despicat în două, egal, și cu o privire lungă și parcă din altă lume. Ionel vinde viori și flaute în rate la un magazin în Hanul cu tei. Patronul s-a încurcat în socoteli și domnu' Micu i-a preluat negustoria. Îl privește cam rece însă, domnu' Micu. Ionel întîrzie și el prea mult, la mandolină, în paginile cărților, sau rămîne adormit, cu ochii deschiși pe fereastră. Tot hanul freamătă. Vînzătorii cheamă, cu glas de miere, lumea. Pe șovăielnici îi trag de mînecă, strecoară cîte-o glumă cucoanelor din provincie și zîmbesc boierilor scăpătați, rătăciți aici să cumpere marfa mai ieftin. În han e o vijelie, un vacarm, un amestec de voci și de urlete, o întrecere între negustori în mirarea pietonilor sceptici. Singur Ionel privește întristat pe fereastră și nu cheamă pe nimeni și nu surîde nimănui. În cartier se spune că urîtu' e poet !... Fata ridică o clipă ochii și privirile li se întîlnesc. Da, nu mai încape nici o îndoială, Ionel a întîrziat privirea asupra obrazului, asupra capului, asupra făpturii ei, subțiri și triste. Liza a pălit și s-a ridicat, tremurînd, de pe scaun. Voia să plece tocmai în odaia de sus, ferită de zgomot, de lăutari și cheflii. Ionel are un ochi adînc, lucește cîteodată drăcește, și respiră persoana lui o mare tristețe, care o biruie și pe dînsa. Dar în mijlocul salonului, încercînd să se strecoare printre perechile corect îmbrățișate în ritmul valsului, e ușor atinsă pe umăr.

— Mamzel, se poate să ne părăsești ?

Vorbise cu un zîmbet gelatinos, covîrșindu-i tot obrazul, domnul Costică Stamatescu, edecul magazinului de încălțăminte : „La gheata eternă".

Liza rămîne surprinsă în mijlocul salonului. Nu știe ce să răspundă. Se silește să zîmbească... Dar figura ei refuză orice îndulcire a trăsăturilor.

— Mă înapoiez imediat, dom'le Costică ! Imediat !

Trebuia să-i spuie așa : „dom'le Costică !" Altfel l-ar fi jignit, știe bine Liza.

— Aa, mă iertați atunci ! Mă rog, mă rog, poftiți, făcu repede și binevoitor primul vînzător al „Ghetei eterne".

Fata se depărtă, călcînd cu pași de vată.

Domnul Costică Stamatescu era în slujbă la firma Herşcovici de treizeci de ani în cap. Intrase băieţandru şi s-a pomenit tot acolo bărbat cu o pereche de mustăţi negre şi stufoase, cum puţine se întîlnesc în piaţă. Îi plăceau... israeliţii. Le spunea „israeliţi" pentru că simţea că-i flatează, că-i încîntă vorba şi domnu' Costică n-avea motiv să nemulţumească pe cineva. Altminteri, dibaci vînzător.

— Bine c-au plecat hoţii ăştia ! spune dumnealui agentului electoral guvernamental, pe care-l cunoaşte din mahala.

— Aşa-i, nea Costică ?

— Păi ce cînt eu, dom'le ? se aprinde domnu' Costică. Nu mai era de trăit. Comerţul se stingea ca lumînarea în bătaia vîntului !

Cum ieşea guvernamentalul, nea Costică trecea peste drum la florar, care fusese ceva la primărie sub vechea stăpînire.

— L-ai văzut, nea Mitule ? făcea domnu' Costică. A prins mămăliga coajă !... E măreţ, puşlamaua ! Cică-i la putere, nemîncatu' dracului. Ascultă ici, nene Mitule, pînă-ntr-o lună *venim* !

Florarul rîde mulţumit, îl bate vesel pe burtă şi-l îndeamnă :

— O ţuiculiţă, o sardea, ceva ?

Domnu' Costică Stamatescu nu refuză pe nimeni. La cîrciumă, dacă întîlneşte pe conu' Haralambie, mare patriot şi vrăjmaş al evreilor, domnu' Costică îl salută cu un răsunător :

— Să te văd, cucoane, unde vrei şi 'mneata !

Şi-apoi, ştergîndu-şi sudoarea imaginară de pe fruntea uscată :

— Rău mai salahoresc, cucoane, la jidan !

Cînd se-ntoarce la prăvălie, îi şopteşte domnului Herşcovici, încruntat :

— L-am ars pe nebunu' ăla de Haralambie, să mă ţie minte cît o trăi !

Patronul îl cunoaşte bine pe domnu' Costică, şi tace surîzînd.

— Nu crezi, jupîne, nu crezi, aşa-i ? Ei bine, uite, îţi declar pe viitorul meu (nea Costică e om de aproape cincizeci de ani, gospodar la casa lui, proprietar, tatăl unei jumătăţi de duzini de copii şi nu mai cere vieţii nimic) că l-am repezit. „Da' pînă cînd o să ne ameţeşti, dom'le, cu porcăriile astea ? i-am spus. Ce, numai grecii (e cam grec conu' Haralambie, mi se pare !) au dreptul să fie patrioţi, adică ? 'Mneata spui că jidanii — mă scuzi, jupîne, da' aşa i-am vorbit lui — ne sug sîngele ? Eu văd că nu ne sug de loc ! P-onoarea mea ! Să faci bine să ne mai slăbeşti ! Hai şefule, vizavi, că aici mă înec..." Şi-am plecat, jupîne, dincolo, cu ţuica nebăută ! Ţi-o declar pe... viitorul meu !

Dacă intră în prăvălie o femeie cu bariș negru în cap, venită aici tocmai din Fundătura Lupului, nea Costică își șterge ochii, subit înlăcrimați.

— A murit ? Așa-i, a murit ?

Femeia îl privește mută și surprinsă. Apoi, într-un trîziu :

— L-ai cunoscut pe Buligă, pe răposatu' ?

Domnu' Costică se încruntă ofensat.

— Pe Buligă să nu-l fi cunoscut, cucoană ? Pe Buligă, săracu' de el !

Și își scoate batista, ștergîndu-și ochii și suflîndu-și nasul, lung.

— Om în toată firea ! mai adăuga. Păcat de el, a murit cu zile. Uite, șoșonii ăștia îți trebuie dumitale ! N-am să te-nșel, tocmai eu !

Femeia cumpără și nu se prea tocmește. Domnu' Costică îi strînge mîna, întristat mereu, și o roagă să mai treacă p-aici, să-și mai spuie unul altuia din necazurile soartei. Adevărul e că nea Costică nici n-are s-o mai recunoască. Nici pe Buligă nu l-a zărit în viața lui... I se înfățișează cîte-un plutonier, indignat că ghetele îi s-au desfăcut după o săptămînă.

— Asta-i talpă, dom'le ? Asta-i piele, dom'le ? tună plutonierul.

La început domnu' Costică încearcă să-l convingă că ploaia e vinovată sau că s-a greșit cutia. Omul însă nu se îndoaie. Zbiară, se înroșește, dă cu pumnul în tejghea. Atunci, domnu' Costică se apropie, cu privirea dintr-o dată severă, către plutonier și-i strigă răspicat :

— Îmi pare rău, camarade, că nu știi să vorbești cum se cuvine cu un căpitan !

Plutonierul încremenește

— Sînteți căpitan ?

— Bine-nțeles ! Căpitan ! Căpitan în rezervă ! Da' nu face nimic ! Cumperi altă pereche de ghete cu șaizeci la sută reducere și peste cinci ani îi porți încă, nevătămați !

Plutonierul, fie că primește oferta, fie că nu, pleacă însă intimidat. Pare chiar mulțumit că a scăpat ușor.

Domnu' Costică a fost simplu soldat în armată. Dar nu se încurcă nici cu ofițerii, cărora le spune, de asemenea, că e ba căpitan, ba maior, ba locotenent. Unul l-a întrebat, odată :

— Cum se poate, dom'le maior, să faci d-ta pe vînzătoru' ?...

— Nici un „vînzător" ! i-a tăiat, scurt, domnu' Costică. Sînt coproprietarul magazinului. Ce vrei ? Munca nu-i rușinoasă !

Ofițerul aprobă, salută și pleacă, strîngînd cu căldură mîna domnului maior Costică.

...Se auzi vocea văduvei Glas, o persoană obeză, gîfîind sub povara bijuteriilor care îi copleşeau piepţii şi spatele.

— Da' Liza noastră ce face ?

Domnul Costică se apropie, în pas grăbit, spre grup, de unde pornise întrebarea.

— Vine imediat Liza ! spuse el surîzînd tolerant. E cam supărată, mititica !

Un bărbat negricios, cu capul lunguieţ se întoarce către vînzător.

— Cum aşa, dom'le Stamatescu ?

Voi să mai spuie un cuvînt, care să tălmăcească adînca sa nedumerire, dar femeia cu aurării îl repezi :

— Ei, şi 'mneata acu' toate le crezi ! Nu-l ştii pe Costică ?

Vînzătorul începu să se apere. Dar văduva îi făcu un semn cu mîna : să tacă !

Bărbatul tuciuriu rîse către ceilalţi şi continuă :

— Aşa cum vă spuneam : nicăieri nu petrec mai bine ca la Micu Braun !

Ceilalţi îl aprobară, cu mişcări repezi din cap şi din ochi. Negustorii din Lipscani şi Carol, din Bărăţie şi Văcăreşti, aveau în mare cinste un angrosist, care izbutise, dintr-un pierde-vară american ce era, să ajungă milionar, proprietarul cîtorva case şi-acum, se zvonea, curînd-curînd, al prăvăliilor Hanului cu tei. Un bătrînel, amestecînd cuvintele nemţeşti cu cele romîneşti, îl bătu pe umăr pe tuciuriu :

— Aşa-i ! Aşa-i ! Dumneata te pricepi ! *Feiner Mann* ![1]

Văduva Glas l-a împins pe Costică într-un ungher şi-l descoase. Ce s-a întîmplat cu Liza ? Nimic ? S-a dus o clipă sus ? O doare, poate, capul ?... Mulţumită, văduva revine spre oaspeţi.

— Ia spune, dom'le inspector, ce-ai păţit ieri la cafenea ?

Bărbatul căruia îi plăcea să petreacă la Micu Braun îndreptă spre madam Glas un obraz şi mai lunguieţ, covîrşit de o mirare adîncă.

— Da' de unde ştii ?

— Cum să nu ştiu ? Costică !...

Domnul „inspector" Popescu e un fost comisar de poliţie, pensionar. A domnit peste o circumscripţie, în cartier, vreo douăzeci de ani şi are prieteni aproape numai printre evreii de-aici. De cînd e pensionar şi-a pus şi ochelari cu ramă de aur, numai din necesitatea de-a înlocui prestigiul titlului dispărut printr-o podoabă exterioară.

---

[1] Om de ispravă (germ.).

Are avere. Cîțiva ani a călătorit prin Franța și Anglia. Vorbește franțuzește și englezește, cu și fără prilej, și e mîndru de banii lui, de hainele lui croite la Londra, de ghetele ascuțite, de întreaga sa făptură. Susține că „trăiește în străinătate" deși, de cînd s-a înapoiat, n-a mai părăsit cartierul o singură zi.

— Să vedeți ! spune, fără mofturi domnul Popescu. Tocmai veneam de la bancă. Aveam vreo zece mii de franci în buzunarul de la piept. Aici. Intru în cafenea. Un nenorocit se cam îndeasă în mine, la intrare. Ei, ce să vă mai spun ? Obișnuit ca la Londra, îi fac loc. Sîntem civilizați, nu ? Dar cineva spune : „Dom'le inspector, vedeți că v-a furat o hîrtie de-o sută !" — „Cine ?" strig eu. — „Asta !" Și mi-l arată, dom'le, pe individ. Pui mîna pe el. Îl trag afară în stradă. Îi iau suta. Mă închei bine la haină, și arde-i una, întîi peste obraz. Dom'le... ce să vă spun ? Vînăt s-a făcut ! Ține-l bine de gît — că era slab ca un chibrit — și lovește-l cu pumnul drept între sprîncene. Hoțul tremură și dă să cadă. Ehee ! Cu mine nu merge ! Cîți am mardit eu în poliție, mamă-mamă ? ! Cînd îi lovești mai zdravăn, mai ales la cap, imediat cad ! Atunci le mai tragi una, și să-i vezi cum se scoală, amețiți, nu-i vorbă, dar în picioare. „Stai, puișorule, — îi spun — tocmai pe mine m-ai găsit, mă ?" Și jar ! încă una ! Și jar ! alta ! și dă-i cu piciorul în genunchi. Eu port gheată d-asta masivă, cu talpă dublă. Se vede că de astă dată l-am izbit bine. A căzut, dom'le ! Mi-a scăpat din mînă ! Nu mă las. Îl amețesc în picioare : pe piept, pe față, în coaste. Chem și gardistul. „Știi cine sînt eu ?" — „Cum nu, să trăiți !" — „Du-l", zic. Și eu, după el. Ce l-am mai bătut la secție, mamă-mamă ! Îmi spunea subcomisarul de serviciu : „Dom'le inspector, vă rog, nu aici ! Se aude !" Zic : „Bine ! Las' că știu eu ce-i trebuie." L-am trezit cu apă. L-am cercetat. Ieșise în ziua aia de la pușcărie : era cunoscut, cu cazier. Și — să mă iertați ! — era israelit, p-onoarea mea ! L-am dus la beci și eu am plecat. Ce să-i mai fac ? L-am lăsat în plata domnului !

Grupul de negustori încuviință zîmbind și rostind mereu cîte-un „așa-i" sau „ai dreptate".

Încurajat inspectorul reluă :

— Dom'lor, mă știți, nu de acum ! Toată viața mi-a plăcut ordinea și cinstea... Eu...

Rămase cu gîndul neterminat, privind, atent, spre ușă. Lumea se mișca de colo pînă colo. Intrase bătrînul Vasilescu, fost prefect al județului Ilfov, care-și avea casa în cartier. Vasilescu e o glorie a străzii Mircea-vodă și a întregii mahalale. Vechi liberal, se bucura de o mare trecere la „mărimi". Pe vremuri organiza în grădiniță

casei chefuri care durau zile și nopți ! Vai de perciunatul care se întîmpla să treacă p-acolo în asemenea nopți ! Băieții lui Vasilescu îl prindeau, îl dezbrăcau pîn'la piele și-l puneau să cînte evreiește sau să simuleze rugăciunea. Îl băteau și-l goneau apoi, gol-goluț, în stradă. Cui era să reclame, cînd vinovat era însuși prefectul ? Azi, Vasilescu e bătrîn, nu mai face politică, dar e în tandrețe cu domnu' Micu. Avusese cîndva niște socoteli cu dînsul și se purtase bine chiristigiul.

Inspectorul s-a ridicat.

— O clipă, vă rog !

A salutat, înclinîndu-se adînc, pe Vasilescu, i-a spus o vorbă, a rîs singur, fericit de efect, și apoi a revenit la negustori.

— Mă iertați !... A fost odată șefu' meu, deee !

Negustorii îl încredințară că se simt încîntați de venirea prefectului. Vasilescu fu așezat într-un fotoliu și domnul Micu începu o convorbire cu dînsul, în șoaptă. Grupul vedea numai pe lemnar gesticulînd. Vasilescu asculta tăcut.

— Strașnic bărbat ! spuse inspectorul. I-am fost cîțiva ani, în tinerețe, subaltern... Dacă avea nevoie de ceva, în oraș, pe mine mă chema. „Popescule — zicea — dacă treci pe la «Independența» ia-mi te rog o cutie de «Intime», știi tu, de care fumez eu !" — „Bine-bine, răspundeam. S-a făcut." — „Așa, băiete-puiule, bravo !" Și nu-mi dădea banii de țigări. Puneam de la mine. Așa și cu o cutie de icre negre, cu o sticlă de șampanie... Mă rog : avea manie ! Și numai eu mă pricepeam !

Negustorii îl încuviințau mereu, mărturisind o mare admirație pentru tinerețile domnului inspector... Mustea răgușise, dar nu ceda. Și cînta mereu alte romanțe. Dansatorii obosiră. Perechi-perechi ieșeau în curte la aer. În salon căldura covîrșise pe oaspeți. Ca într-o baie de aburi oamenii vorbeau greoi, ștergîndu-și sudoarea. Femeile agitau evantaiele. Ionel a închis ochii, în colțul lui, fără să doarmă. Observase plecarea Lizei. Numai domnu' Popescu și grupul de negustori care îl înconjurau rezistau căldurii. Petrecerea începuse dimineața, devreme. Era duminică, prăvăliașii liberi, deopotrivă cu slujbașii. Profitînd de atenția evreilor, inspectorul continuă :

— Mie, dom'lor, îmi place străinătatea ! D-aia trăiesc la Paris. Nu vă luați după unii care pretind că stau tot timpul aici. Nu ! Stau și eu aici cîte-o lună-două. Toată vremea, însă, mi-o petrec afară...

Închise ochii.

— Eeee ! Ce știți dumneavoastră ! Cînd am văzut prima și pentru întîia dată Parisul, am rămas *așa* !

Domnul Popescu zgîieşte ochii ca să arate prietenilor săi efectul metropolei şi reia surîzînd :

— Merg foarte des la Nisa ! Odată m-am încurcat şi cu o contesă americană.

— Păi... îndrăzneşte unul dintre croitorii cu magazin în centru care fusese şi el cîţiva ani la New York... Era gata să-l întrebe dacă există contese americane. Că după ştiinţa lui...

— Mă rog, aţi spus ceva, poate ?

— Hm ! face croitorul. Mă gîndeam... Ştiţi... America n-are titluri de noblețe...

Domnul Popescu surîse dispreţuitor. Se cunoaşte că vorbeşte ageamiilor.

— Dom'le — tună el — cînd îţi afirm că era contesă americană, te rog să nu mai insişti !

Grupul de negustori îl aprobă iar, cu mîinile, cu capetele, cu toate feţele lor încălzite şi asudate. Unul îl şi înfruntă pe croitor.

— Ce-ntrerupi, dom'le, ce-ntrerupi ? Dacă ai făcut ramazan un an printre calici în America, ştii tot ?

Croitorul tăcu. Domnul Popescu nici nu-l mai privi.

— Cum vă spuneam... mă-ncurc cu o *contesă* americană...

Apăsă pe cuvînt.

— ...o invit la masă. Merge. Mîncăm, dom'lor, la ăl mai fain restaurant. Scoici, şampanie, castane pisate, ce mai ? Ca *afară* ! A doua zi mă invită la ea. Aşa sînt, dom'lor, astea : îşi iau revanşa. Le-ai oferit ceva, să zicem un inel ? Imediat îşi iau revanşa : îţi dăruiesc şi ele un ceas, ori o tabacheră, ceva... Eu nu fumez. I-am dat, ca amintire, o brăţară. Ce credeţi că mi-a dat, în schimb ? Ştiţi : revanşa !

— Un inel ! face unul din grup.

— No, no, no, no ! răspunde domnu' inspector.

— Un ceasornic ! încearcă altul.

— No, no, no, no !

Şi, pentru că toţi tăceau, lămuri tot dumnealui :

— O tabacheră, dom'lor !

— Şi 'mneata nu fumezi ! observă un negustor.

— Tocmai ! Ai ghicit ! O tabacheră, dom'lor ! Am vîndut-o imediat, cu toate că era amintire ! Ce să fi făcut ? Îmi umplea buzunarul din spate, pardon, şi... nu făcea !

Ceilalţi rîseră prietenoşi faţă de inspector... Mustea a pornit să „zică" iar de „inimă albastră", precum poruncise madam Ana, gazda, fericită ca niciodată de oaspeţii aleşi pe care-i avea... În curte se plimbau cîteva perechi de amorezaţi, obosiţi de dans.

Sus, în odaia izolată a casei, Liza, trîntită în fotoliu, cu mîna sprijinindu-şi bărbia care tremura, îşi refăcea viaţa. Are douăzeci şi trei de ani, douăzeci şi trei de ani ! repeta ea, în panică. Dimineaţa şi-o risipeşte foiletînd romanele în care fete de vîrsta ei urcă munţii alăturea de băieţi chipeşi şi temerari, care le strîng uşor de braţ. Sînt fete ca ea, subţiri, dar vesele, proaspete, descinse din altă lume. Ele iubesc la poalele munţilor şi se şi sărută cu însoţitorii sprinteni... Chiar pe dinaintea ferestrei lor trec, adesea, lucrătoare în rochii ieftine, care îmbracă un trup jucăuş, alăturea de tineri pudraţi (băieţi de prăvălie, meseriaşi mai curăţei, electricieni şi mecanici), vorbind în şoaptă şi rîzînd, înclinîndu-şi capul necontenit spre gura roşie şi neastîmpărată a partenerei. Rar de tot, la cinematograf, ochii ei întîrzie pe atîtea feţe luminate de jocul dragostei. „Nu e nevoie să ai bani ca să iubeşti", îşi spune Liza gîndindu-se la domnu' Micu şi la madam Ana care o supraveghează ca într-o puşcărie. În romane, ca şi în viaţă, domnişoarele de douăzeci şi trei de ani vin la întîlnire în parcul oraşului sau în odaia mobilată a studentului. Sînt sălbatice în vioiciunea lor, şi calde, şi nepăsătoare. Altele vînează amoruri supreme, se sinucid pentru ele bărbaţi slabi şi palizi, cu ochii încinşi de călduri, şi ajung iubitele teatrelor, glorioase, invidiate, dominatoare... Una sau două — sau Dumnezeu ştie cîte — au intrat în istorie, întocmai ca marii cuceritori de lumi, ca poeţii, ca muzicienii... Ea întoarce filă după filă, oftează cu fiica marchizului înşelată de blondul principe nestatornic şi observă, cu groază, că merge pe douăzeci şi patru de ani... Apoi va împlini douăzeci şi cinci, douăzeci şi şase... îşi scutură capul, ca şi cînd ar obosi-o povara viziunii dinlăuntru. Acum, chiar acum, pe maidanul din stînga, sub lună şi sub stele, fetele de croitorie sînt strivite sub strînsoarea braţului-bărbat al băieţilor timizi în lumina zilei. (Aceiaşi tinerei mergeau corect pe lîngă ele, oprindu-se în faţa hanului, salutîndu-le cu simplitate şi d-abia îndrăznind să le sărute mîna.)

...Cînd vine ora mesei, Liza lasă romanul, gazda bucuriilor îngăduite, şi se aşază între părinţi şi fraţi, înfometaţi, ca dulăii pofticioşi. Plescăie domnu' Micu, se sufocă madam Ana, tuşesc de prea multă carne vîrîtă cu de-a sila în gură fraţii — şi iar se toarnă vin în paharele cît sticlele, şi iar se taie din friptură, şi iar se înghite o pîine-două, şi tatăl face ochii mici, şi mama e copleşită de grăsime şi pretinde că pică de somn — şi deodată reîncepe sforăitul în dormitor... Singură Liza s-a înapoiat la fereastră, cu gîndurile amare adunate sub frunte, cu buzele uscate şi cu o spaimă de golul care creşte-ntr-însa, uriaş, fără oprire... Deodată îşi simte obrajii aprinşi. Fără pauză, de la o stare de suflet la alta. Ce s-a întîmplat ? Ard sub bluza de mătase

o mie de lumînări, bărbia îi tremură şi mai mult. Ionel ! Ciudat cap, ciudaţi ochi. E galben tînărul ăsta, galben şi altul decît toţi vînzătorii prăvăliilor cartierului. E cuminte, în liniştea lui de ceară. E obosit, mereu obosit. Şi a privit-o lung. Ochii li s-au întîlnit. O dată. O singură dată. Ce ochi are Ionel ? Adînci şi frumoşi. Dar au strălucit o clipă. Prea au strălucit. Ochi de timid ? Ochi de nebun ? ... Liza pleacă pleoapele, îşi simte inima în zbatere şi nu-i nimeni alături, nimeni.

Un foşnet de rochie o trezeşte. În spate simte mîna văduvei Glas, care o mîngîie în felul ei : lovind-o, adică, uşor şi repetat din loc în loc.

— Fata noastră ! Fata noastră ! Ce face aici singurică şi supărată ?

Liza se miră de familiaritatea văduvei. O ştia circulînd printre chiriaşii hanului şi printre locuitori, la orice oră şi neinvitată, cumetrindu-se cu întreg oraşul, gata oricînd să ofere un leac împotriva pleşuviei sau să înlesnească un măritiş fetelor sărmane şi înfricoşate de singurătate.

— Mă odihnesc puţin ! răspunde Liza, vădit plictisită.

— Mă odihnesc puţin ! Poftim ! Vorbe de domnişoară, vorbe de dansatoare ! Se poate ? Hai-hai-hai ! Nu mai face mofturi. Hai jos ! E un vals, o nebunie.

Văduva Glas închide ochii. Mîna ei vînjoasă a apucat-o de umăr. Vrea s-o ridice cu tot dinadinsul.

— Madam Glas, dumitale îţi plac păsărelele ? întreabă, subit înveselită, Liza.

— Ce să-mi placă ?

Şi rămîne cu mîna în vînt, nehotărîtă. Văduvei Glas i-a pierit zîmbetul, familiaritatea, buna ei dispoziţie săltăreaţă.

— Ce-ai spus ? încearcă moale.

— Ai auzit foarte bine, madam. Am vrut să ştiu dacă-ţi plac păsărelele.

— Păsărelele ? ... Îmi plac ! Ce vrei să zici ? Nu pricep.

— Şi de ce nu pricepi ? Îţi plac, va să zică ! Îţi plac tot felul de păsări ?

Văduva Glas face un pas înapoi, şovăind. Liza se ridică, fixînd-o necruţător.

— Orice fel de păsări, am întrebat ? Orice fel ?

— Da ! răspunde moale-moale văduva Glas şi se mai depărtează un pas, mereu cu faţa speriată.

— Ai spus : orice fel ! Bine ! Prin urmare şi păsările de noapte, cu ochi de drac, cu aripi negre... păsările morţii...

Liza se apropie pe măsură ce femeia se grăbeşte spre ieşire.

— Oooh ! țipă văduva Glas și năvălește pe scară, în derută.

Ar voi să spuie tuturor că Liza, „fata noastră", a înnebunit deodată. Ar vrea să-l vestească îndeosebi pe Ioină (ea nu-l cheamă Ionel, pentru că-l știe de-acasă), care șade liniștit ca un bătrîn pe scaun, cu ochii pe jumătate închiși. Să-l zguduie din toropeală și să-l alarmeze. Ionel mai are încă în ochi privirea fetei și tristețea dintr-însa îl supără ca un furuncul. Ar fi voit o privire mai caldă, mai apropiată... Văduva Glas, izbutind să reintre în salon, gîfîie și-și caută sprijin în fiecare întîlnit. E gata să tragă de mînecă pe acest negustoraș de-o șchioapă cu o barbă frumos frezată și cu ochelari groși pe nasul voluminos și să-l anunțe : Liza, „fata noastră"... Dar domnișoara Braun s-a ivit între dansatori, calmă și surîzătoare, și salută pe noii veniți. Se apropie dintr-un pas de madam Glas și-i spune, făcînd haz :

— Da' ce-ai, madam, de te sperii de mine ? Nu știi de glumă ?

Inima văduvei Glas s-a liniștit. Prin urmare, Liza s-a amuzat, atîta tot, de nervii ei uzați. Atunci, toate merg bine. Bravo, Musteo, balaure ! Mai spune o dată : „Cînd te țineam pe brațe !" schimonosind romanța și strivind melodia, între gingii, cum știi tu, tîlharule !

Domnișoara Braun se apropie de Ionel. Îi surîde. Băiatul s-a ridicat, șovăind între o înclinare a capului și un gest al mîinii, pe care ar fi vrut s-o întindă în chip de salut, spre piept.

— Ce mai faci, dom'le Ionel ? îl întreabă Liza și privește peste umăr în salon.

Din celălalt colț, domnu' Micu, deși asculta în aparență foarte atent pe fostul prefect Vasilescu, și-a zărit fata lîngă Ionel. Strîmbă din nas. Chiristigiul știe că vînzătorul de viori în rate întîrzie noapte după noapte peste un caiet de „versuri". Zăpăcit, deci, copilu'...

— Mulțumesc de gentilete, domnișoară. Sînt bine. Dumneavoastră ?

Și-i caută ochii, ca înainte, ochii cu tristețea dintr-înșii, care îl tulbură. Fata are însă mereu privirea aiurea. Și ei îi e frică de ochii, cîteodată prea strălucitori, ai tînărului cu obrazul galben. O frică de bolnavă singuratică, dornică totuși de căldura altei priviri.

...Domnul Micu se apleacă iar la urechea fostului prefect. Bătrînul tușea. Negustorul ascultă, respectuos, tusea domnului Vasilescu și-apoi îi cere îngăduința de-a lipsi o clipă. Fostul demnitar încuviință... Micu Braun pleacă grăbit spre alți oaspeți sosiți tîrziu și flămînzi. Strînge mîna fabricantului de pantofi de pîslă, onorabilul Mihelsohn, un bărbat spătos, roșu la față și cu ochii verzi, scăpărători, dar lipsiți de gene. Anul trecut a stat o săptămînă la pușcărie — desigur, o neînțelegere — cică ar fi furnizat altă marfă, nu se știe cui, decît cea indicată în factură și acum e vesel ca de obicei, și-și saltă nevasta,

o femeie care d-abia-i ajunge pîn' la umeri și pare de-o slăbiciune nemaipomenită, și rîde și vorbește tare. Domnu' Micu Braun primește felicitări de pretutindenea : fierarul i-a adus o vază de porțelan ; Berl — cîrciumarul despre care mahalaua pretinde că a găsit o comoară îngropată în fundul haznalei de scînduri a caselor dărîmate, cumpărate de el mai an — îi strînge în brațe și-i sărută sudoarea de pe obraji ; grasul Kestenbaum, negustorul de jucării, mișcîndu-se greoi, îi urează nu se aude ce ; cîțiva invitați, dintre arătoși, toți burtoși și gîfîind sub povara osînzii și-a căldurii, închină pentru gazdă ; nevestele lor, scunde sau înalte, dar la fel de voluminoase, surîd, fericite, către sărbătoriți, și Mustea vrea să cînte iar : „Îți aminteeeeești". Dar dinspre fereastră, unde s-a adunat o duzină de bătrîni bolnăvicioși și alta de tineri decolorați, șubrezi și necăjiți — slujbașii întreprinderilor domnului Micu — pe lîngă care roiesc fete gălăgioase și mîndre de cinstea de a fi chemate și ele la petrecere, se aude o voce spartă :

— Să se mai odihnească guristul !

— Să se mai odihnească ! Să se mai odihnească ! întăriră alte voci.

Mustea n-avu încotro și ieși în grădiniță, la aer...

Domnu' Micu reveni la Vasilescu, îl încredință că a fost foarte atent la spusele dumisale și-l rugă să-l mai îngăduie : are atîtea pe cap, atîtea pe cap !

Bătrînul făcu un semn cu mîna prin care îi spunea : să-și vadă de treabă ! Și închise ochii, continuînd să viseze la argați, la spătari și la chefurile din vremuri... Unde sînt lăutarii ? Unde băieții lui îndrăciți la beție, iuți și frumoși ? Vasilescu adoarme, cuminte ca orice alt oaspete doborît de ani și de regrete.

Domnu' Micu a dat mîna și cu negustorii de la „margine", și cu prostimea. Invitase pe cunoscuți, fără deosebire : de la marii bogătași ai cartierului pînă la golani. Nu-l uitase nici pe Mehală, cu mamă-sa, nici pe Nae, geambașul, nici pe rubedeniile sărace sau pe Zicebine, sau pe Trăienel, prietenii negustorilor-ambulanți. A strîns mîini grase, mîini uscate, mîini putrede... A ascultat jelaniile tuturor bolnavilor : ale diabeticilor, ale reumaticilor, ale ofticoșilor, ale anemicilor... Și-apoi a poruncit să se destupe șampania.

Tîrziu, s-a apropiat de Liza. Fata vorbea cu Ionel despre un film.

— Tot așa, mă Ioină, cu „papagulu' " ?

Și duse mîna la cap, zîmbind.

Băiatul îl privi trist, căutînd zadarnic cuvintele.

— Un adevărat poet, domnu' Ionel, nu ? se adresă el fetei.

Liza ridică din umeri.

— Nu te pricepi, papa ! îi spuse.

Domnu' Micu ridică sprîncenele amuzat și nedumerit în același timp : nu i se spusese niciodată *papa*.

Vesel, ceru asistenței să-l asculte.

— Sssst ! Sssst ! Domnu' Micu vrea sa spuie ceva ! rosti domnu' Costică Stamatescu.

— Dom'lor — făcu chiristigiul — dom'lor...

Și tuși.

— Sssst ! S-auzim ! repetă indemnul Costică.

— Vă rog... adică... să-l rugăm pe Ioină... asta... pe domnu' Ionel să ne spuie o poezie. Hai, zău, puiule — se adresă, apoi, direct către tînăr, surîzînd de propria-i idee — spune ceva !...

Ionel se înroși. Privi spre Liza, în chip de apărare. Dar fata lăsase ochii în pămînt.

— Are să ne spuie ! întări domnul Feler, negustor cu vază în han și care știa că Ionel adună, în caiete groase, gîndurile care îl animă. Feler a absolvit o școală comercială superioară, citește reviste umoristice și are o fată la pension.

— Fii drăguț ! îl îmbie negustorul. Vezi că toată lumea te roagă !

Domnu' Micu a făcut un semn și Lizei.

— Vrei ? îl întrebă domnișoara Braun.

Ionel consimți.

...S-au adunat, în picioare, în juru-i toți oaspeții, toate femeile, toți vagabonzii. Fetele, chemate de-afară, au reintrat grăbite ca la o nouă și mare petrecere. Muzicanții au încremenit, în așteptare. Domnu' Braun a lăsat capul în jos : îi place trăsnaia !

— Am să vă recit — face înăbușit Ionel — „Aspecte citadine".

Domnu' Micu încuviințează din cap, cucoanele se privesc mirate și golanii, mai ales Nae geambașul și Mehală, au rămas cu gura căscată, pătrunși de vorbele ciudate ale vînzătorului. Mehală ar fi vrut, chiar, să-i șoptească tovarășului : „ce-o mai fi și cu drăcia asta ?", dar se stăpînește, speriat de liniștea salonului.

Ionel a început cu aceeași voce sugrumată : „Peisaj de toamnă, dezolant și grav !... Frunza de vis, frunza de aramă..."

Domnu' Micu și-a aplecat și mai mult capul. E o tăcere, în salon, ca niciodată. Îi vine să rîdă. Se ciupește de braț ca să-și reprime rîsul care i se urcă de undeva, din gîtlej, tocmai spre gură. Ionel continuă. Rostește, în tăcerea de vată a salonului, alte cuvinte : „marmoreană fată"... „cimitire"... „avatare"...

Domnu' Micu a ridicat, fără să vrea, capul. A întîlnit mutra lui Nae, pezevenghiul, care își mușcă buzele. Se uită și la Mehală. Ține mîna la gură, ticălosul ! Două femei își lovesc coatele, cu înțeles.

Domnu' Micu ascultă iar pe Ionel. „Alean tulburător... în bulevarde autohtone..."

Deodată, toate privirile se îndreaptă spre Nae. Ce s-a întîmplat ? Nae a izbucnit, așa, fulgerător, în rîs. O femeie s-a înroșit : plesnește ? Nu, rîde și ea ! Un hohot răsună de la un capăt la altul al salonului. Ionel a tăcut. Privește lumea. Domnu' Micu are ochii în pămînt, dar îi tremură spinarea de rîs. Burțile celorlalți se mișcă, de asemenea, subit înveselite. Nevestele își ascund obrazul în evantai. E-o veselie pe care oaspeții încearcă zadarnic s-o înfrîngă. Singur Nae rîde liber, cu gura de-un metru, și liniștit. Domnișoara Liza privește cu tristețe spre tată-său și-apoi spre Ionel. Tînărul a plecat spre ușă. Domnu' Micu îl urmează. Ar vrea să-i spuie o vorbă — nu știe bine ce anume — dar nu poate articula o silabă : îl copleșește rîsul. Și se întoarce în salon, lăsîndu-și oaspetele să plece, escortat de hohote sălbatice.

Domnișoara Liza îl ia de braț, îl trage într-un ungher și-i spune răspicat :

— Mare porcărie !

Domnu' Micu își privește fata cu o mirare adîncă. O privește ca și cînd ar vedea-o acuma pentru întîiași dată. „Mare porcărie ? !" De ce ? Ionel a „spus" o poezie... o drăcie, în sfîrșit !... Da' Nae !... Asta e sigur ! Să nu fi rîs tîmpitu' de Nae, toată lumea ar fi ascultat, liniștită... Dacă-i om bun, domnu' Micu, și nu se mîndrește cu averile lui ! Dacă ține cu tot dinadinsul să invite la petrecere și pe golani, și pe vagabonzi !...

— Da' nu trebuia să-l rogi să declame ! Ba să mă pui și pe mine să stărui ! Voi nu pricepeți nimic ! vorbi fata.

Domnu' Braun tace. Ar vrea să se apere. Dar nu-și găsește cuvintele.

— Bine ! Bine ! face el în neștire. Dacă-i așa... atunci eu sînt vinovat ! Eu !...

Și către lăutari :

— Hai, băieți ! Dați-i drumu' ! Vreau să dansez cu baba mea !... Vreau să danseze toată lumea ! Toată lumea !

— Și domnu' Vasilescu ! strigă cineva vesel.

— Sigur ! îi răspunde altă voce răgușită.

Fostul prefect moțăie în fotel. Gazda îl atinge ușor pe umăr. Bătrînul tresare.

— Da ! Da ! Da ! consimte el... Să-i zică o sîrbă !

Lăutarii au pornit cîntecul. Domnu' Braun se plimbă febril printre oaspeți și-i îndeamnă la joc.

S-au alăturat bărbații de neveste și băieții de fetele familiilor înghesuite în salon. Negustorii mărunți, groși și burtoși au dat mîna cu aventurierii marilor întreprinderi, înalți și disprețuitori în hainele lor negre și fine, femei cu vaste bogății carnale și cu kilograme de brățări și coliere s-au alăturat de necăjitele neveste de vagabonzi și cerșetori, băieții de prăvălie și rabinii, cîrciumarii și actorii chemați cu stăruință să înveselească pe oaspeți, toată omenirea de boșorogi și de sanguini, de tîlhari și mucenici, de blegi și de sprinteni au pornit jocul în sunetul lăutelor. Un negustor de umbrele, subțire și transparent după pleurezia lui rebelă, rîde cu dinți galbeni, săltîndu-și tovarășa cu semne de vărsat pe nasul cît un semnal de firmă. Doi bătrîni rebegiți, chinuiți de astmă, de-abia se mișcă pe picioarele lor șubrede, o bunică își simte genunchii fulgerați de reumatism, băieții din fund vor odihni mîine în pat, cu temperatura ridicată, babele rîd și tușesc, alții scuipă și suspină, cineva se screme și-apoi strănută. Prăvăliașii, cămătarii, ambulanții se trag de gușă, își șoptesc glume de tot felul și dansează Fetele, leoarcă de sudoare, surîd, își netezesc fustele sărace și se îndeamnă la joc... E un dans al reaumatismelor dezlănțuite, al diabetelor stîrnite, al astmelor reînviate, al ftiziilor trezite din somn, un dans al bolilor, și al veseliilor, și al tristeților mascate, un dans al cărnurilor obosite și al deznădejdilor milenare, al gîndurilor desferecate, și al durerilor pînă mai ieri îngropate, adînc, sub haine și cămașă, un dans al rinichilor putrezi, al plămînilor șubrezi, al ovarelor moarte...

Domnu' Micu s-a desprins din grup... Pășește încet, amețit de dans și de șampanie. Se apropie de madam Ana și o strînge de mijloc. Face semn muzicii să schimbe cîntecul. Oaspeții au încetat să țopăie. Domnu' Micu și madam Ana vor dansa, iar toți ceilalți vor privi, doar...

Lăutarii au început un cîntec iute, o bătută. Strînși trup lîngă trup, domnu' Micu și madam Ana își saltă, ferindu-se de mișcări prea repezi, cărnurile feței, gîtului și bucii. Au înfățișarea, mai ales lemnarul, a unor oameni concentrați asupra unui singur gînd : să nu greșească o măsură, doamne ferește ! Oaspeții aplaudă. Se-aude cîte-o urare : „Trăiască !..." Obosită, perechea a încetat subit să-și miște membrele în jocul hilar. Oaspeții aplaudă iar și-și copleșesc gazdele cu complimente : „Așa frumos ați jucat, p-onoarea mea !" „Bravo, nene Micule !" „Să ne trăiești, madam Ana !"

Lăutarii se odihnesc. Mustea nu se mai gîndește la Ghiocel. „Las'că se înzdrăvenește cioara !" își spune. Vioristul e vesel și în stare să cînte ca la început. În salon apar mereu mutre noi. Cel din urmă

sosit e un bătrînel cu barbișon și cu ochii înlăcrimați. Și-a trimis aici, de cu seară, nevasta și fetele. El a mai dormit puțin... Și-acum, spre dimineață, vine să vadă ce se mai petrece la Braunii.

Vioristul îl salută cu o mișcare exagerată a capului și-l întîmpină cu familiaritate :

— De ce așa tîrziu, jupîne ?

Bătrînelul privește mirat la țigan. Nu-l cunoaște. Sau, poate, l-a uitat. Îi mulțumește însă, surîzînd.

— M-a durut capul. Am dormit oleacă !

— Așa ? se lămurește țiganul. Noi te-așteptam !

Și clipește din ochi, peste capul jupînului, spre Mustea. Lăutarii n-au văzut pe bătrînel niciodată. Omul se trudește, de asemenea, să-și amintească de unde îl știu lăutarii. De treizeci de ani, de cînd e însurat și tată, n-a mai făcut un singur chef în „Piață" sau la „Rotaru" în grădină, unde e muzică și vin vechi. Poate că l-au văzut la o nuntă, cine știe ? În vreo familie înrudită ?...

— Așa ? face el. Uite, am venit atunci !

— Foarte bine, jupîne ! îl încuviințează vioristul. O să te vedem la dans.

Bătrînul pleacă să-și caute nevasta și fetele...

Domnu' Micu Braun, odihnit cîteva clipe, reîncepe dansul.

— Toată lumea joacă hora ! strigă lemnarul.

Bătrînii s-au ridicat anevoie, femeile groase și asudate zîmbesc artificial, ca să nu-și indispună gazda, burțile, cheliile și tusele s-au alăturat iar și hora reîncepe... Un prăpădit de ambulant, chinuit de hernie, se apleacă în mijlocul jocului, ca și cînd ar căuta ceva. Tovarășii îl înghiontesc : „Hai, mă !..." Bătrînelul cu barbișon a intrat în cercul băieților de prăvălie, care îl privesc cu semne din ochi și din cap. Își simte cureaua slabă ; vrea să-și ridice pantalonii, dar mîinile îi sînt strîns ținute de tovarăși și omul se pomenește deodată în redingotă și în izmene ; rîsetele se amestecă, iureș, cu tusele, și hora se sfîrșește într-un vacarm cumplit.

...S-a întins din nou masa, a treia de la începutul petrecerii. Domnul Micu Braun își conduce invitații și-i așază pe locul destinat fiecăruia, după „rang", cum se exprimă el, clipind din ochi.

La sfîrșit, „brancardierul" rămîne stingher.

— N-are loc Bursuc ! strigă cineva.

Domnu' Micu a și băgat de seamă lipsa : uite-l cu un scaun alăturat de masă.

— Șezi, Bursuc, tată !

Vlăjganul, suflînd greu (dansase cu bronșita și cu osînza lui, și-acum se simte stingherit în căptușeala de carne), mulțumește, așezîndu-se pe scaunul neîncăpător.

— Bursuc ! face un bătrîn către altul. Ce avere ! Ce avere !

— Cum a făcut-o... să nu mai dea Dumnezeu ! răspunde celălalt.

— Cum a făcut-o ? Cum a făcut-o... a făcut-o ! Asta-i !...

Paharele se ciocniră și un glas ferm spuse ceva pentru „domnu' ginerică" și pentru „coana mireasă".

Bursuc ascultă cu gîndul dus... Mergea vorba în mahala că a fost „bancardier" Bursuc ăsta, în timpul războiului cu burii... dracu' să-l ia !... în America, undeva. Acolo ar fi jefuit morții și răniții căzuți pe cîmp... de-aia are avere.

Dar nimeni nu știa nimic precis.

Bursuc bea, și mănîncă, și ciocnește paharul plin pînă în vîrf cu fata din stînga, roșie de emoție, singură nu pricepe de ce, și cu bărbatul prestigios din dreapta, datorită mustăților lui sure, bine tăiate, și vorbește prietenului de la capătul celălalt al mesei, nepăsător față de oaspeți, cu libertatea de mișcări a unuia „d-ai casii". Bursuc iarăși mai toarnă vin, glumește cu gura umplută de mîncare și se laudă :

— Am fost în... da' unde... mă-si n-am fost ? În America... În Chili... În... Să trăiți, fraților și 'mneavoastră, damelor ! O viață întreagă mi-au plăcut...

Mai cere o sticlă, sărută pe vecin și-l umple de bale, se ridică să vorbească, dar recade zdrobit.

— Eu am avut și „casă" în... asta... în America... șoptește el domnișoarei din stînga. „Casă"... mișto ! Cu fetișcane și dame... pă cinste !

Vecina îl privește mirată. Încearcă să-nțeleagă. La început crede că Bursuc evocă pe membrii familiei sale. Dar, vlăjganul se gîndește la altceva. Fata se dumirește tîrziu. Și se mișcă pe scaun, stînjenită, prefăcîndu-se că e atentă la romanța lui Mustea.

— 'Mneata... ești fată mare ! Boboc !... continuă Bursuc. Nu știi nimic... Am avut „casă" — „casă", nu glumă !... Aveam dame înalte, uite pîn'la tavan !... Și de-alea mici aveam, ce crezi 'mneata ?... Uite așa mici !

Bursuc se apleacă într-o parte și își pierde echilibrul. Se balansează o clipă și-apoi cade cu zgomot.

— Ce s-a întîmplat ? sare vecinul cu mustața frezată. Ce s-a întîmplat ?

— Nimic ! îl liniștește, de jos, Bursuc.

Reașezîndu-se la masă, își umple paharul, îl înghite plescăind și-apoi reia povestea :

— Să mă crezi, refuzam eu clienții !... Erau și două surori, Mary și Fany... olandeze, boanghene, dracu' să le ia ! Că nici nu mai știu unde... mă-si rătăcesc acu' !... Cred c-au mierlit !... Ei bine, să mă crezi ! Făceau fiecare cîte douăzeci de bărbați pe noapte !... Da... a... mai cuminte tot Nata, negresa...

Scuipă, își șterge sudoarea cu șervetul de masă, pretinde altă sticlă și se apleacă spre vecină :

— A venit cu mă-sa, dom'le !... Așa-i acolo !... Cu mă-sa !... E „casă" fainâ, au auzit ele, nu știe nimeni !... Eu sînt băiat bun și-așa mai departe... Da' 'mneata ești fată mare !... Boboc !... Nu te pricepi ! Micule, pungașule — se adresează el gazdei — o mai ții minte pe Nata... negresa... Nata !

Domnu' Micu Braun e ocupat. Pare să fie copleșit de „atențiile" fostului prefect Vasilescu.

— Eei, nu mai auzi ?... Nu-ți convine ? Micule ! zbiară Bursuc.

Madam Ana își privește bărbatul. A îngălbenit Micu ? Toată roșeața i-a dispărut din obraji. Leșină ? Madam Ana s-a apropiat de bărbat, îi strînge mîna, îl mîngîie.

— Ce-ai ? Ce-ai ?

Domnu' Micu se ridică.

— Un moment ! spune. Trec la fereastră ! La aer ! I se face loc. Bursucu îl trage de haină.

— Faci pe nebunu', Micule ? strigă beţivanul. Eu te-ntreb de Nata, Nata negresa, mă... și tu te cari ?

Domnu' Micu știe de ce-și simte capul încins și inima în zbatere. Ticălosu' ! Îl face de rîs !... În fața tuturor cucoanelor, și a fetelor, și a rabinului... și a calicilor... Beţivanu' ! Ar fi ieșit în grădină să înghită aerul sfîrșitului de noapte, cînd totul e proaspăt !... Dar vrea să-l audă pe Bursuc. Te pomenești că spune... dracu' știe ce-i mai trece prin minte !... Păcătosul !

— Nu vencai să-ți iei... tainul, Micule, tîlharule ?

— Ce tain ? îndrăznește vecinul cu mustața frezată.

— Tainu'... tainu'... lui Micu !... Micu umbla cu daiboju' prin New York... P-ormă s-a făcut pește !... Peștele negresei...

Domnișoara din stînga s-a ridicat. Bărbații din celelalte unghere ale odăii, așezați la alte mese, au rămas cu paharul în mînă, în așteptare.

— Bursuc îi dă drumul ! spuse cineva. Are să fie nostim.

— Despre mine se zice că jefuiam răniții sau morții în războiul... ăla cu burii !... Biine ! Foarte bine !... Da' Micu, domnu' Micu, bogătașul Bucureștilor, proprietarul hanului, omu' iubit, omu'... respectat...

n-a fost peștele curvelor mele... ai ? N-a fost caramangiu, în bandă cu toți „băieții" ? Ei și ? A adunat gologani !... Acu' bea la bodegă, în strada Batiște, cu boieri... cu moșieri ! Așa-i, mă Micule, mă ?

De la fereastră, lemnarul privește uimit la beţivan. Nu-i scapă nimic. Îi vede pe bărboși alăturîndu-și scaunele de pezevenghiul care-i dă înainte, fără să-i pese măcar de năduful lui... Uite-l și pe Vasilescu, cu mîna la ureche, ca s-audă mai bine.. Uite și cocoanele angrosiștilor, cu ochii-n șervet, dar cu atenție vie... Și pe rabin, și pe chiriași, pe toți chiriașii hanului cumpărat de el... Și pe negustorii din Lipscani, pe datornicii cărora curînd-curînd le va fi tot el stăpîn ! Toți vor s-audă... Toți vor să știe ! Pînă și Mehală... și mă-sa, amărîta de mă-sa, care nu-i în stare să-i plătească nici „restanța" chiriei ! Și Nae !... Da ! Nae rîde iar, liber, vesel, șmecher ! Zicebine, de asemenea... Trăienel s-a și apropiat de Costică Stamatescu. Firește îl vorbește de rău. Îi spune : „Ce pramatie !..."

Bursuc continuă :

— Ei și ? Ei și ce-i dacă bei o dată pe lună cu boierii în strada Batiște ? Ce te grozăvești așa ? Ai bișțari ? Foarte bine ! Ai ! Bafta ta ! Dar mie să nu-mi faci mutre ! Te știu eu cum ai ajuns să-i ai !... Uite la el !... Face nuntă de argint !... Nevastă-sa... Cine-i nevastă-sa, adică ? Nu-i fata croitorului. care nici el n-avea leţcaie și umbla după un franc pînă-i ieșeau ochii din cap !

Micu nu mai poate. Se ridică. E palid și șovăitor. Se apropie de Bursuc.

— Taci, frățioare. taci ! îl roagă, cu vocea stinsă.

Și la ureche :

— Te fac borș, mă !

Bursuc n-aude bine.

— Ce-ai spus, mă tată, mă ?

Domnu' Micu gîfîie.

— Isprăvește cu basmele, puiule, Bursucule, asta am spus.

Și iar șopti în urechea beţivanului :

— Te achit, scîrbă ! Te umflu-n pumni, putoare !

Bursuc a mișcat din umeri în semn de plictiseală.

— Ia nu mă pisa !... Ți-e rușine că ai făcut pescărie la New York ? ! Nu-i nici o rușine ! Ai bani ? Ai ! Și încă din gros ! Atunci ?

Ar fi voit să mai adauge un cuvînt. Micu l-a lovit însă cu dosul palmei în obraz și anume exact la încheietura nasului unde-l știa pe beţiv șubred. Pungașii și „șmecherii" americani, de cîte ori îl încolțeau, acolo îl izbeau dintr-o mișcare scurtă... Bursuc s-a ferit o clipă. Prea tîrziu. Lovitura fusese dată repede și cu sete. Din nas începu să-i curgă sînge.

— Așa, mă dom'le Micu, mă bați aici... în casa ta ?...

Se adunară în juru-i oaspeții. Bursuc puse mîna pe-un clondir. Cineva îl opri.

— Nu-i frumos, spuse și Vasilescu, nemișcat de pe scaun, dar urmărind cu ochii lui de copoi întîmplarea.

— Nu-i frumos ! mai adăugară alte voci.

— E rușine ! spuse o femeie, ștergîndu-și grăsimea de pe buze cu degetul gros.

— E rușine ! o aprobă alta.

Bărbații îl potoliră pe Bursuc. Unul merse spre Micu și-l rugă să-l ierte... A băut... nu știe ce vorbește...

Domnu' Micu sufla greu.

— Eu — spuse lemnarul — am vrut să petrec cu toții... E nunta mea de argint... Paștele mă-si de nuntă !... Să mă iertați că mi-am ieșit din fire... l-am chemat pe toți... și pe nemernicu' ăsta... parcă nu știu cît cîntărește pușlamaua... Mi-am spus : lasă, Micule, nu-i nimic, lasă-i pe toți să petreacă !...

Bursuc își duse batista la nas.

— Pește ! murmură el ca pentru sine. Hoț de buzunare ! Caramangiu !... Huidumă !

Domnu' Micu face o pauză, ca și cînd ar voi cu tot dinadinsul să prindă vorbele înăbușite ale bețivanului.

Brusuc a tăcut însă deodată. S-a ridicat de pe scaun.

— Unde pleci ? îl întreabă vecinul din dreapta.

— S-a supărat ! observă domnișoara izmenită din stînga.

— Unde pleci ? îl întreabă și alți oaspeți.

Bursuc e încruntat. Lui Micu nu-i pare rău de lovitura dată în plin. Dar parcă n-ar vrea să-l vadă plecat... supărat ! Cine știe ce e-n stare ticălosu' să-i mai facă ?

— Unde pleci, mă băiete ? îl întreabă dulce.

Bursuc îl privește mereu încruntat.

— La privată ! răspunde el. Mă duc să borăsc !

Și printre dinți :

— Pește !

Domnu' Micu îl aude bine, dar n-are încotro și zîmbește ca și cînd toate i se împlinesc după pofta inimii... Cu Bursuc făcuse viața la New York ! Și cu Nata, cu negresa Nata !... Soarele intra pe ferestrele mici, să nici nu crezi că sînt ferestre, ale „apartamentelor" de sus... Ehe ! Veneau barosani la Nata, nu pierde-vară ! Fată filotimă Ținea la el, arăboaica, și nu-l mințea, doamne ferește ! Alții n-aveau norocu' lui. Se băteau, se ucideau, vai de mama lor ! Bursuc știe ce

știe ! Dar e nevoie să mai știe și evreii ăștia din cartier toate drăcoveniile ? Dacă-l lasă, bețivanul e în stare să vorbească și de porcăria aia cu hangioaica !... Poveste urîtă. A mers cu „băieții" să șterpelească niște tutun de la un depozit de țară... Și a dat de hangioaică, o bătrînă amărîtă și sperioasă. Cînd l-a văzut pe Micu sărind gardul să fure tutunul, a căzut moartă, dintr-o dată... L-au ținut la închisoare săptămîni de zile... l-au iscodit, l-au chinuit. Apoi i-au dat drumul. N-avea nici o vină : el venea la tîlhărie, nici prin minte nu-i trăsnea să omoare hangioaica. Nici nu se pricepe, nici nu se încumetă el să se dea la om, pentru nimic în lume. Hoție, tîlhărie la drumu' mare, dragoste cu fetele caselor vesele, șmecherii la cărți, toate astea da, cît poftești !... Dar moarte de om n-a făcut și n-ar face de l-ar auri cineva de sus pînă jos !... Acum Bursuc firește că revine și povestește iar la drăcovenii... Mai bine nu-l chema la nuntă.

Bețivanul se întoarce, călcînd greoi, dar cu privirea mai limpezită ca înainte. Se ușurase.

— Să mă ierți, Micule ! face el liniștit.

Și către oaspeți :

— Am fost beat. Am vorbit prostii. Nu-i nimic adevărat ! Așa sînt eu : damblagiu ! Cînd iau damf, s-a isprăvit ! Nu mai știu ce fac ! Nu mai știu ce vorbesc ! Să nu credeți nimic. V-o jur că le-am născocit, din beție, chiar în noaptea asta ! Să mă bată Dumnezeu dacă mint ! Domnu' Micu e un om fain, un mare negustor și cinstit !... Dom'lor, trăiască ginerică ! Trăiască și coana mireasă ! Uraaa !

Duse paharul la gură. Asistența îl imită. Fiecare strigă o urare. Micu Braun privea, cu ochii umezi, spre Bursuc.

Se apropie de el. Îl îmbrățișă :

— Bursuc, puiule, ești o bomboană ! N-am să te uit !

Și voi să-l sărute. Bețivanul îl îndepărtă ușor. Domnu' Micu stăruia :

— Bursuc, puiule, nici nu știi cît te iubesc !

Celălalt îi șuieră la ureche, mereu zîmbind către oaspeți :

— Pește !

...Se luminase încăperea. Mustea sforăia învins de oboseală. A început altă zi, altă viață în oraș.

II

Ioină rămase o clipă în grădină, tulburat. Obrajii îi ardeau. De pe frunte-i curgeau stropi mari de sudoare. Picioarele îi tremurau, cu toate că se străduia să-şi reprime emoţia, frica, ruşinea, nu ştia singur ce anume pusese stăpînire pe dînsul. N-avea nici un fel de stimă pentru părinţii Lizei. Nişte negustori bogaţi. Atîtea sute, atîtea mii de negustori bogaţi îşi plimbă plictiseala prin prăvăliile, balurile, teatrele şi restaurantele Bucureştilor ! Despre ceilalţi oaspeţi n-avea o idee mai bună. Bărbaţi cu neveste şi copii, respectînd anotimpurile, regulamentele şi legile, mergînd în sărbătorile de toamnă evreieşti la sinagogă şi îngrăşîndu-se, paşnic, în case cu multe odăi şi cu multă servitorime, îi ştie pe toţi. Oameni. Oameni care au capete aproape identice, gînduri în ele care ar putea fi reduse la unul şi acelaşi, îmgrijorări şi bucurii ieftine. Cutare bătrîn, purtînd astăzi inele groase pe degete străvezii, a adunat cincizeci de ani, în dosul tejghelei din fundătura cartierului comercial, ban cu ban ca să moară mîine, fericit, într-o odaie luminoasă şi pe un pat omenesc. A renunţat la mîncare, la băutură, la tot ce-i poftea inima ; ceas cu ceas îşi sporea averea, i se luminau privirile de cîte ori îşi amintea de o nouă „depunere", de o nouă comandă grasă. I s-a împlinit visul : are să moară gospodăreşte. Deocamdată îşi îngăduie o ţuică, o trăsură, o petrecere... Cutare nevastă de cizmar se pregăteşte, ca de o călătorie la Iaşi, de moarte, burghez. S-a tocmit cu mai-marii Comunităţii pentru locul de veci, şi-a comandat un grilaj „artistic", lucrat după modelul ei, adică al bancherului Nordman, aristocratul evreimii, pentru că, din zaraf cu prăvălia mobilă în piaţă, a ajuns proprietarul unei duzini de case şi al unui „institut de credit" — şi acum aşteaptă... De ceilalţi nu s-a sfiit niciodată. Haimanale cu vorba crudă, calici nici mai buni nici mai răi ca burtoşii ajunşi, pierde-vară şi zurbagii. Vasilescu, Stamatescu şi alţii ca ei... Ioină surîse şi simţi, deodată, o mare durere la ceafă. Se aşeză pe un colţ de bancă izolată în bezne şi în noapte...

Copil, nu cunoscuse decît chipul unei femei covîrşite de fuste, în cumplitele ierni ale vremurilor duse, care-l spăla şi-l hrănea cu ceai fierbinte şi coji de pîine, multe coji. Era mă-sa, o prăpădită şi o flămîndă. Îşi iubea băiatul cu sălbăticie. Vecina cu „stare", mîndreţea uliţei, îi dăruia adesea cîte o pereche de ciorapi sau o scurteică. „Ce negoţ făcea mă-sa ca să-l hrănească ?" se întreabă Ioină, ţinîndu-se cu mîna de ceafă. Aşa ! îşi aminteşte : vindea „vechituri", cîrpe, hîrţoage, îmbrăcăminte şi altele negustorilor din cartier. Într-o zi s-a pomenit cu un bărbăţel necăjit şi nebărbierit, care l-a săltat pîn' la gura lui cu mustaţă aspră şi l-a sărutat. Trebuia să-i spuie urîtului tată. Unde a pribegit pîn-atunci bărbosul ? În ce altă casă şi cui a fost pînă azi tată ? Încerca să se dumirească Ioină. Dar zadarnice s-au dovedit întrebările. Mă-sa îl mîngîia pe obraji, îşi sufla nasul într-un colţ al şorţului, ca şi cînd ar fi îndepărtat un gînd rău, şi-apoi îi spunea : „Vezi-ţi de joacă ! Hai-hai !" Cică era năzdrăvan bărbosul. Aşa se vorbea prin vecini. Şi-a lăsat nevasta după un an de căsnicie şi a fugit, nimeni nu ştie unde. Apoi, după opt ani, a revenit, oses şi flocos, şi flămînd. Ajuta şi el acu' nevestei. Aduna hîrţoage, cîrpe, mofturi. Pînă s-a culcat cuminte într-o noapte şi nu s-a mai sculat. „De-abia venise — şi iată-l iarăşi dus !", îşi spunea Ioină. Mă-sa nu l-a mai aşteptat să revie. L-au îngropat, negustoreasa de fleacuri a oftat lung şi toate au fost ca la început. Atîta doar că mîncau mai rar şi mă-sa mereu se ducea, cu el de mînă, la bogătaşa uliţei şi-i vorbea ceva repede şi în idiş şi îl arăta pe el, care, nepricepînd bine ce se întîmplă, aştepta, cu picioarele larg distanţate şi cu degetele în nas, sfîrşitul ciorovăielii. Odată au ridicat-o pe femeie nişte oameni şi au dus-o la spital, se pare. Pe el, vecina „cu stare" l-a internat undeva într-o şcoală săracă, unde băieţii ceilalţi n-au rostit niciodată cuvîntul „mamă". De „tată", nici pomeneală !... Lui i-a venit greu la început, singur între atîţia copii... A cerut să fie dus măcar o dată să-şi vadă mama. Directorul, cu capul în piept, i-a răspuns că... mai are timp s-o vadă. Apoi au venit zile grele de toamnă, cînd nu ştia cum să-şi suprime pofta de a zbiera necontenit, să se-audă singur cît mai bine, „mamă ! mamă !" Şi pentru că era mereu supravegheat, aştepta noaptea cu înfrigurare. Îşi trăgea, în patul cît o jucărie, plapuma peste ochi şi, simţindu-se dintr-o dată singur cu spaima şi cu focul lui, şoptea unei fiinţe de-alăturea : „Mamă ! mamă !" Cu o mînă, făcută pumn, ţinea cuvertura şi cu cealaltă îşi mîngîia obrazul slăbit şi se alinta : „puiu' mamii... dragu' mamii..." aşa cum îl obişnuise negustoreasa de cîrpe, acasă. Pînă s-a trezit iar în stradă, singur în marea noapte care stăruia peste oraş. Aflase. Mă-sa murise fără o şoaptă, fără un strigăt

— moarte de calică, sperioasă și grijulie pentru liniștea felcerilor în halate albe și a spitalului... A intrat la prăvălie vînzător. Dar stăpînul nu era mulțumit de el. Nu-l suferea cîntînd dintr-o muzicuță de buzunar, sau rămînînd cu privirea pierdută undeva, la dracu-n praznic. Camarazii îl priveau înveseliți de cîte ori se adîncea în gînduri, uitînd de toate, de prăvălie, de clienți, de viața care fierbea în juru-i, vie, rea, tăcută sau indiferentă. Își făceau semne, își șopteau unii altora vorbe cu tîlc și hohoteau apoi într-un rîs obștesc. Nu-i în stare — își spune Ioină — să fie vînzător. Nici muzicant, nici poet. N-a umblat prin școli, dar mintea lui e ageră și simte zădărnicia visurilor pe hîrtie, repetate mai mult de nevoia de a se înșela decît dintr-o poruncă interioară. Atunci de ce a „spus" versuri în casa lui Micu Braun ? Și, mai ales, de ce e atît de rușinat sau de emoționat acum ? Pentru că au rîs oaspeții de el ? Burtoșii, grăsanele și găgăuții ? Matahalele în două picioare, reduse la împlinirea funcțiilor primare ? Ioină își dă seama de nemernicia „salonului" dar, totuși, e tulburat. Cînd a ieșit, era hotărît să plece, cît mai repede, fugărit de năluci. Dar s-a așezat pe bancă și trupul îi obosește ca niciodată și nu știe dacă noaptea i-a picurat plumb în vine sau e o boală neputința lui de a-și urma gîndul. Duce mîna la ochi. Umezi ochii, asudați, poate, nu știe singur ce durere grea îl frămîntă. Are un regret al vieții încă netrăite, al vorbelor încă nespuse, al confidențelor încă nemărturisite. E o vară ca în anii copilăriei, curînd are să se lumineze, în salon cîntă țiganii — ce bine se aude chiar de-aici din întunericul frunzelor și al florilor vocea de miere a lui Mustea ! — și el are să meargă la prăvălie să vîndă, ca și alaltăieri, ca și poimîine, viori în rate, și are să fluiere vechi romanțe italiene, și are să mai obosească pe caietul de poezii !... Pînă va sfîrși cum sfîrșesc toți : cu pieptul spart de tuse, cu un glonte trimis în tîmplă, la timp potrivit, cine știe ?

Se ridică, scuturat de un fior. E frumoasă grădina, înspre dimineață, cînd întunericul e învins de lumina încă șovăielnică, frumoasă și Liza, frumoase florile, și toate cîte covîrșesc inima lui... Liza l-a rugat să spuie versuri. Acum știe de ce e tulburat, de ce e rușinat. Liza !... E subțire și plăpîndă fata, părinții ei par străini. O pereche de elefanți care nasc un trandafir.

Ioină e hotărît să plece. Face cîțiva pași spre portiță. Dinspre salon se ivește o umbră. Înaltă, zveltă, de-abia călcînd

— Liza ! strigă el în șoaptă

Umbra a auzit, se grăbește spre Ioină.

— Dumneata ai fost ?

Vocea îi tremură.

— Iartă-mă, te rog, iartă-mă !

Domnișoara Liza Blum, fiica pistruiată și cîrnă a negustorului de sticlărie din Lipscani, a lăsat privirile în pămînt, întristată. Îi place Ioină, domnu' Ionel, cum îl strigă lumea. Tot timpul cît a dansat cu Mony, îl privea mirată de tăcerea în care se zidise tînărul. Mony e un băiat frumos, cu obrajii roșii și pudrați, cu mîinile bine croite și cu o voce de „om trăit". E contabil la Efraim și-are, zice-se, viitor. Leafa lui e egală cu a celui mai bătrîn dintre slujbașii firmei. Domnul Blum îl invită mereu la cîte un ceai, acasă, și-atunci dînsa e obligată să cînte la pian și să-i vorbească despre studiile făcute la călugărițe. Dar nu-l apropie de loc. Nu se poate împăca, oricît s-ar strădui, cu gîndul că are să-i fie odată nevastă, că are să-și culce capul alături de al contabilului purpuriu și pudrat. Ioină e altfel construit. Dansa cu Mony, domnișoara Blum, dar se închipuia în brațele lui Ioină.

— Iartă-mă ! repetă el fîstîcit.

— Mă rog !... Nu știam... Credeam !... murmură fata.

Și-apoi, hotărîtă :

— N-ai strigat Liza ?

Ioină dădu din cap afirmativ. Domnișoara Blum pricepuse. Voi să se retragă. Stînjenită acum de prezența bărbatului, încercă ea o scuză oarecare :

— Întunericul !... Și ne cheamă pe amîndouă Liza !

Tînărul se gîndi la singurătatea acestei fete de negustori mărginiți, la banalitatea unei vieți închise, ca o zi de toamnă fără sfîrșit, într-o casă de mic-burghez, și voi s-o rețină.

— De ce așa grăbită, domnișoară ?

Fata n-avea ce să răspundă. Știa că a asemuit-o cu fiica lui Micu Braun. Prin urmare...

— E dimineață... Ce frumoasă e dimineața ! spuse, gîndindu-se la tristețea domnului Ionel care aștepta aici (aștepta într-adevăr ?) ivirea celeilalte.

— Da ! Totul e frumos acum !... Urmezi Farmacia, domnișoară ?

Întrebase cu liniște, cu răceala corectă a persoanelor care își vorbesc fără nevoie.

— Da... Farmacia ! Sînt în anul trei. La revedere.

Ioină o reținu.

— Mai stai, te rog !

Spuse cu o intonație albă, care suna rău în urechea fetei. Ciudat. Toată lumea îi vorbea la fel. Cuvintele sînt reci, egale, ca și cînd n-ar fi rostite, ci numai gîndite.

— E tîrziu ! răspunse fata. Tata mă caută. Am ieșit pentru o clipă. Plecăm.

— Mai e timp, domnișoară !

Fata rămîne locului mirată. A asemuit-o. În tot timpul dansului, ochii lui n-au văzut-o. A venit acolo pentru cealaltă. De ce o reține, atunci ? Cîrnă, urîțică și pistruiată cum se află, judeca, totuși, la rece.

— Să rămîn ? De ce să rămîn ?

Ioină o ascultă fără s-o audă.

— Prin urmare, rămîi ! spuse în silă.

Apoi, obosit :

— Veselă seară, ce zici ?

— Hm ! Da ! făcu domnișoara Blum, hotărîtă să curme o conversație artificială. Adăugă : Cu bine, dom'le Ionel ! La revedere.

Dar tînărul îi reținu mult mîna. Ce rece, ce tristă mînă !

— Un moment, domnișoară, un moment. Te-am asemuit cu Liza, e adevărat !... Cu Liza Braun !... Dar...

Ar fi vrut să spună că avea nevoie de cineva, indiferent de cine, căruia să-i scruteze adîncurile...

— Dar ? îl imită fata.

Ioină ridică din umeri.

— Nimic ! spuse, resemnat... Lume veselă p-aici, așa-i ?

Liza Blum avu o clipă de revoltă.

„De ce mă ții de vorbă ? «Lume veselă ?»... Lume veselă !.. S-o ia dracu !"

Ioină se trezi.

— Ești supărată, domnișoară, așa-i ? Și eu !

Vorbi simplu, cu o durere d-abia reținută. Lizei Blum îi plăcu, de astă dată, melodia vocii lui bărbătești, tristețea dintr-însa...

— Nu mai sînt ! răspunse fata.

— Au rîs de mine, puișorii ! observă Ioină încet, urmîndu-și gîndul. S-au distrat pe seama mea.

Fata îl pricepu.

— Ce importanță are asta, dom'le Ionel ! Au fost și urechi foarte, foarte ascultătoare !

— Știu

— A fost Liza Braun... N-ajungea ?... Liza te-a ascultat atent... foarte atent. I-a plăcut. Și mie mi-a plăcut !

— Îți mulțumesc, domnișoară... Ești foarte bună !...

Fluieră, deodată, un cîntec de uliță, Liza Blum îl ascultă din ce în ce mai mirată. Dimineața era gata-gata să coboare peste oraș.

— Domnișoară... dragă domnișoară Blum, eu nu te iubesc pe dumneata... Ești o fată bună... o fată, în sfîrșit !... Ai stat, ca mine, tăcută tot timpul, într-un colț al salonului. Nici nu te-am observat !... În sfîrșit !...

Vorbea încet, repeta cuvintele, le căuta leneș, greoi, copleșit de amărăciuni.

— ...n-ai rîs de mine. Nici Liza n-a rîs !... N-am să mai fac a doua oară !... Crede-mă !... Știi ceva ?

Și-i puse o mînă pe umăr.

— Toate sînt fără rost ! Am treizeci și cinci de ani, domnișoară... Treizeci și cinci de ani !

În ochii domnișoarei Blum străluceau lacrimi. Nu-și da seama de ce, dar s-ar simți bine plîngînd acum, fără pricină. Are treizeci și cinci de ani băiatu' ăsta care vinde viori și compune poezii ! Și e o nouă zi care începe în grădină, după noaptea nunții de argint a lemnarului, după dansul fericiților și rîsul zgomotos al atîtor fete nepăsătoare.

— Nu-mi pare rău de nimic, domnișoară, continuă el. De nimic ! Nici de caraghioslîcul de azi-noapte, nici de suferințele de ieri, de alaltăieri, dintotdeauna... Nu... îmi pare rău numai de ceva : am fost tînăr și n-am știut. Tînăr, fără să știu !... N-am știut că am de partea mea tinerețea ! N-am știut ce comori port în vine, în trup, în minte. Eram tînăr, domnișoară, tînăr, înțelegi dumneata ?

Și o zgîlții ușor.

Liza Blum înțelegea. Și ea are treizeci de ani. Și ea a avut comorile lui Ioină. Și ea, ca și tînărul istovit de visuri, n-a știut că e proprietara atîtor bogății. Cealaltă e mai fericită, poate...

— Sîntem păcătoși, domnișoară ! continuă Ioină. Privește-mă... Așa-i că-ți vine să rîzi cu toate că nu mai declam versuri ? Nu ? Nu-ți vine să rîzi ? Da-mi vine mie !

Rîse, simulînd o nepăsare totală față de lume.

— Aveam douăzeci de ani și nu știam că fiecare zi, fiecare ceas, fiecare clipă însemnează un pas mai mult spre capătul drumului. Trăim numai, numai pentru a doua zi. Tristețea ne copleșește ? Nu putem iubi ? Ne înșală primăvara, noaptea, femeia ? Ne chinuiesc sărăcia, mizeria, foamea ? Ni-e lehamite de tot ce trăiește și naște sub ochii noștri indiferenți ! Toate se întîmplă azi. Azi e o zi rea. Azi e o zi cruntă. Azi e o mare porcărie ! Să nu disperăm : a doua zi vom învinge piedicile, a doua zi vom fi cu adevărat fericiți... Ha ! Ha ! Ha !... Ho ! Ho ! Ho !... Hi ! Hi ! Hi !... Hi ! Hi !...

Rîde Ioină ? Plînge ? Liza Blum se depărtează un pas. O dungă nouă îi sapă fruntea. E în panică. Nu știe ce trebuie să facă : Să fugă ? Să rămîie ? O fi înnebunit Ioină deodată ?

Nu, Ioină n-a înnebunit. Rămîne doar îngîndurat, așa cum l-a văzut întîiași dată la fereastra prăvăliei de viori într-o seară ca asta

de vară... Stă pe scaun tăcut, cu o carte închisă în mînă. Domnu' Micu Braun îl rugase pe sticlar să-l întovărășească la prăvălia de viori. Blum e un contabil isteț și se pricepe la toate negustoriile. Ea venise să-și ia părintele acasă mai devreme : aveau lojă la „Jigniţa", unde marele Harţenberg, sosit direct din America, dădea o reprezentaţie în beneficiu. Nici n-a privit-o Ioină atunci. Tat-su a cercetat niște registre, a vorbit puțin cu funcționarul care lăsase pe fereastră cartea și apoi au plecat. Mai tîrziu l-a cunoscut în clientă, dornică să-și cumpere niște plăci de gramofon... S-au întîlnit și la un bal...

— Nu te speria, domnișoară Blum ! spuse Ioină.

Avea vocea stinsă.

— Nu te speria ! Toate astea n-au nici un sens ! Așteptăm mereu să vie a doua zi și nu ne dăm seama că...

Se opri. Apoi, repede :

— Dumneata știi ce-i aia a doua zi ?

Și cum fata nu răspunse imediat :

— Să vezi ! adăugă tot el. Să vezi... drăcie ! Fiecare azi a fost ieri o a doua zi... Așa că noi ne înșelăm mereu. La douăzeci de ani... la douăzeci și cinci așteptăm necontenit... a doua zi ! Și timpul se adună peste noi, pe nesimțite, și uite, domnișoară, cavalerul dumitale are treizeci și cinci de ani azi, fără să-i fi pipăit, fără să-i fi trăit, fără să-i fi epuizat cum s-ar cuveni, un bătrîn aproape !

Domnișoara Blum își frîngea mîinile. Și ea are să-și vadă, într-o zi, bătrînețea strigîndu-i din oglindă : Prezent ! Dintr-o oglindă în apele căreia va apărea un cap obosit, pistruiat, urît...

— Off, doamne, doamne !

— Ai oftat, domnișoară ? Ai dreptate. Și în mine se urcă și mă copleșește oftatul, un oftat pentru tot ce-am vrut și n-am izbutit... Pentru tinerețea mea ! E oribil să-mi dau seama d-abia azi că am fost tînăr și n-am știut. Și e îngrozitor, îngrozitor, domnișoară, să înţelegi că nu poți corecta timpul, nu-l ai în mînă, nu-l stăpînești. Îți spui că ai fost, mă băiete, de douăzeci de ani și-ai lăsat să se scurgă toată vremea în cărți, sau torturînd o muzicuță de buzunar, sau privind jocul dragostei altora... Ce-așteptai, băiete ? — Ce-așteptai, măgarule ? Să împlinești încă un an ? Încă doi ? Încă zece ? Apoi ? Te-ai trezit la treizeci și cinci de ani, aproape bătrîn ! Nu dansezi, picioarele își împlinesc datoria anevoie, nu bei prea mult, nu întîrzii decît rar sub luna lui Dumnezeu lîngă femei și lăute... Ești mai obosit ca ieri și ca acum opt ani. Și mîine ai să fii mai trudit, și peste cinci ani și mai !...

Îi puse și a doua mînă pe umăr

— Ascultă-mă... sîntem niște vite... vite încălțate! Dumneata mă cam iubești. Eu nu! Eu o iubesc pe fata lemnarului. Poate că și ea!... Dar toate astea n-au nici un sens.

Eliberă umărul fetei și se scutură ca de o povară.

— Dumneata ai să trăiești încă un an, încă zece, în casa bine mobilată a părinților... Ai să te măriți cu un medic chel și șchiop, sau cu un contabil drăguț, care pute a parfum „de trandafir" și care are să se mulțumească, pentru că te ia de nevastă, cu zestrea destul de mare, așa-i?

O privi lung. Dar în ochi i se ivi o flacără. Prea îi străluceau ochii. Aceeași strălucire care o izbise și pe domnișoara Braun stăruia acum din nou în privirea lui fierbinte.

— Ah! făcu Liza.

Ioină surîse indiferent, ca din altă lume.

— Ți-e frică? Ți-e frică de viață? De dumneata! Amîndoi n-am știut că sîntem tineri... Erau nopți, fetițo, cînd nu mă mișcam de pe o carte... Dimineața mă aflam încă vioi, încă neobosit. Toate nopțile astea pe care le-am cheltuit ca un prost le-aș fi putut folosi altfel... Toate nopțile astea puteau să fie ale dragostei. Credeam că mai e timp... că tinerețea n-are sfîrșit. Azi am treizeci și cinci de ani și noaptea mă obosește... Uite-te la mine: Aș dormi, aș dormi mereu... mereu.

Liza Blum tăcea, mișcată de întîlnirea nebănuită și de dimineața care se făcea tot mai vie.

Oaspeții începeau să părăsească salonul.

— O așteptai aici? întrebă, deodată, fata.

Ioină ridică din umeri.

— O așteptam? N-o așteptam de loc! Toată lumea credea că am plecat. Nimeni nu presupunea că am să rămîn în grădină și că am să... plîng! Auzi, să plîng! Cînd am văzut umbra dumitale, am crezut că-i Liza Braun. Asta-i tot.

Și apoi:

— Du-te, domnișoară! O să te caute tata!

Îi apucă mîna. Degetele ei subțiri tremurau în palma tînărului.

— Sau hai cu mine! spuse el.

Liza Blum, fata sticlarului din Lipscani, răspunse simplu:

— Bine! Hai!

Porniră în strada încă adormită. O vară calmă și grasă se înstăpînise în cartier. Multe ferestre deschise. În casele cu etaj se mai zăreau perne pe așternutul improvizat în balcon. „În fiecare odaie — își spunea domnișoara Blum, care împlinise treizeci de ani și urma

Farmacia — trebuie să fie perechi îndrăgostite. Poate că, în noapte, se aud, de-aici, de-afară, suspine și sărutări."

— N-o să te caute tata ?

— Ba da. O să mă caute. O să-și închipuie că am plecat la Facultate... la laborator... în Cișmigiu... Sau o să-și închipuie ce vrea ! Nu-mi pasă !

Domnișoara Blum se auzea întîiași dată vorbind astfel... Molatică și abulică nu cuteza să iasă din voia tatălui care avea conduita lui față de copii. „Conduita lui !", își spuse Liza și surîse. Îi plăcea totul în dimineața asta : și înfățișarea tînărului de-alături, și casele, și ferestrele deschise, și aerul călduț cu iz de floare fără nume și viață. Are treizeci de ani. Trebuie să-și cheltuiască vîrsta, comoara, bucuria care nu se mai întoarce.

Ioină mergea tăcut. De cîteva ori i-a luat brațul. Cînd a rămas, pentru o clipă, cum credea el, la început, în grădină, i se părea că noaptea nu se mai sfîrșește. Ar fi vrut să plece de-a dreptul la prăvălie, să încerce viorile și să uite ; să-l ucidă pe năzdrăvanul dintr-însul cum ai călca, din goană, o gînganie ; să semene de azi înainte cu toți vînzătorii Hanului cu tei, ai Lipscanilor sau Bărăției... „Încercați, vă rog, săru' mîna, doamnă, și mai poftiți !..." Dar a venit fata cîrnă și cu pistrui. E urîțică, pe cît e de ciudată, e necăjită și domoală. De ce o trage după sine ? Ioină se întreabă, dar nu-și răspunde de teamă. Cine știe ce grozăvie e în stare să mai născocească mintea lui aprinsă ? La treizeci și cinci de ani a descoperit că se poate iubi, cum ar afla că se poate face o dublă pneumonie. Gîndul îl tulbură și-i aprinde o flacără în ochi, aceeași care a neliniștit-o pe Liza Braun și pe Liza de lîngă dînsul.

— Mă iubești, urîto ?

Și se oprește cu mîinile în șolduri, rînjind.

Domnișoara Blum suspină.

— Da ! face ea, cu ochii în pămînt. De ce ai rămas pe loc ?

— Hai să mergem ! îi răspunde el și o ia de braț. Dar să știi că eu nu te iubesc.

Și începu să fluiere alene. Fata îl privi, făcu un gest nepăsător și continuă să meargă.

Ioină locuia într-o cameră mobilată, undeva în Sfinții Apostoli. Casa avea un etaj. Jos se înșirau cîteva prăvălii de pălării, de mărunțișuri și de umbrele. Vitrinele erau adesea luminate de capete de fete slabe, vînzătoarele și curtezanele străzii. Una mai ales, neagră și slabă, oprea ochii trecătorilor. Purta sorț verde și în coafura încărcată, un

pieptene strălucitor, numai sînge. Zîmbea puțin, închizînd o idee un ochi, și bărbatul se aprindea subit. Femeie zemoasă, femeie cu lipici... Doamne, cîte femei au trecut pe lîngă tinerețea lui. N-a oprit pe nimeni. S-a mulțumit cu Lola din „Cruce" sau cu îngrijitoarea bufetului din pasaj. Anii se vor lua la întrecere ca la curse și se va trezi cu părul sur și cu oboseli, din ce în ce mai cumplite, aplecîndu-i grumajii..

Etajul se afla în stăpînirea unei văduve, o bătrînioară oarecare, madam Weiss, care se pieptăna și se sulemenea toată ziua. Nu părăsea niciodată coridorul etajului. Nu primea vizite, nu făcea vizite. Fereastra casei ei răspundea în gang. „Nici măcar în stradă", gîndeau chiriașii. Atunci pentru ce și pentru cine se înfrumusețea femeia? Ea da socoteala chiriilor pe care le încasa unei cucoane fără vîrstă precisă, care venea din an în an să-și primească banii. Atunci bătrînica îi oferea și un vîrf de linguriță trecută prin șerbet și o încredința că „arată foarte bine!" De douăzeci de ani povestea se repeta cu exactitate.

Pe ambele laturi ale coridorului se aflau cîte trei apartamente și cîte o cameră mobilată. Într-una locuia văduva Weiss, în alta, Ioină. Apartamentul din dreapta adăpostea o familie compusă dintr-un bărbat veșnic pe drumuri (un controlor de cale ferată sau un voiajor comercial) și trei femei. Cea mai grasă și mai vopsită părea să-i fie nevastă. Dar celelalte două îi semănau mult, așa încît nu se putea ști ușor care e autentica. Ele trăiau cum puteau de pe urma surorii lor măritate. Una broda, și plîngea, și rîdea, cu egală ușurință. Are un copil, pretindea, pe care l-a făcut nu știe cu cine, și pe care l-a dăruit de suflet unei familii bogate din Mizil. N-are voie să-l vadă decît la majorat. Pînă atunci își trece timpul brodînd și lăcrămînd: cînd de rîs, cînd de plîns. Dacă i-a dat vreun șef de birou întîlnire la ora opt, în colț, la cofetărie, și n-a venit pîn' la zece, femeia izbucnește în țipete și în vaiete, trezind lumea și provocînd-o. Dacă, dimpotrivă, tînărul perceptor care i-a strecurat la cinematograful din Rahovei un bilețel se ține de cuvînt și vine la întîlnire, Mimi se înapoiază, spre dimineață, încărcată de pachete și pachețele și e de o veselie zgomotoasă. Ea povestește cît de galant e „domnu' director", sau „marele moșier" sau „bancherul" (pentru Mimi toți bărbații care se țin de cuvînt și-i oferă, după noaptea petrecută împreună la hotel, o bancnotă și prăjituri, sînt sau directori sau moșieri, sau bancheri!) și cît de serioase îi sînt „intențiile"! Mimi vrea să se mărite de douăzeci de ani. Fiecare bărbat care o trece prin patul lui de becher e un viitor soț.

A treia soră, Linel sau Nesățioasă, are o slujbă la un avocat: numai dimineața, cîteva ore, pînă la deschiderea tribunalului. E înaltă, și voinică, și cărnoasă. Păr creț, des, pe cap, și, sub frunte, doi ochi cu o privire adîncă, neagră, vie. După ochi s-ar crede că fata ascunde

o enigmă în capul mare şi zburlit. Cîte-un găguţă, cum se nasc cu sutele în cartierele mic-burgheze, ar presupune taine şi fatalităţi covîrşind temperamentul domnişoarei Linel. Ciţi băieţandri cu obrajii străvezii, cu lavalieră şi cu ochii frumoşi înconjuraţi de cearcăne, care obosesc noapte după noapte la clubul socialist în aprinse controverse ideologice sau descifrînd, în voluminoase tomuri, atlasul lumii viitoare, nu-i împrumută fetei conflicte de conştiinţă şi n-o cred ori iluminată, ori o precoce blazată? Linel nu e nici iluminată, nici blazată. N-a obosit niciodată pe-o carte, pe-un vis, pe-o imagine. N-a învăţat nimic, în afară de maşina de scris, la care tapează anevoie şi stîngaci. Sub părul ei creţ, în capul înnobilat de perechea de ochi stranii, nu găzduiesc visuri, nu poposesc nelinişti, nu e nimic, nimic. Linel îşi alege partenerii de-un ceas (în viaţa ei n-ar înţelege să se culce o noapte întreagă cu un bărbos, cum îi numeşte pe toţi bărbaţii, chiar pe copilandrii imberbi), după ce îi obligă să-i cumpere un „cupon" de-o rochie, o pereche de pantofi sau, cînd dă de-un „barosan", chiar un inel. Are locurile ei, nici nu vrea s-audă de hotel!...

Cele trei femei se ceartă de cîte ori se află adunate la masă şi-şi aruncă, una alteia, tot felul de vorbe ruşinoase. Nevasta controlorului de tren sau a voiajorului comercial e numită „madam Clapon", Ioină nu ştie de ce şi nici nu caută să afle. Madam Clapon îşi strigă surorile aşa: „Tu, curvă mică!" sau, „Ei tu, curvă mare!" Rareori surorile se încaieră. Atunci intervine vecinul de-alături, un demn şi borţos pensionar, foarte mîndru şi foarte decorat, care posedă o jachetă preistorică şi o voce gravă de bas.

— Nu face, doamnelor! Nu face!

Şi cu o mînă fermă şi cu un zîmbet dulce trage un pumn uneia, împinge puternic pe cealaltă, şi-o aşază cu de-a sila pe scaun pe-a treia.

Sînt zile cînd liniştea cea mai cenuşie cu putinţă stăpîneşte casa. Bărbatul e plecat de-o săptămînă şi n-a mai dat nimănui de veste unde se află; între timp banii de coşniţă s-au dus, cele trei femei se adună la sfat şi se privesc cu ochi blînzi. Foamea, grija, lipsurile le ascut sensibilitatea, le apropie ca înaintea unei primejdii deopotrivă de mari pentru cîteşitrele. Şi deodată se iveşte bărbatul cu bani, cu prăjituri şi cu sticle de vin. Femeile îl întîmpină zgomotoase şi se împing într-însul, şi-l mîngîie pe mustaţă, şi-i scot pălăria şi haina, şi-l scutură de praful de pe guler, îi surîd, şi-i rîd, şi-i vorbesc toate deodată, şi vacarmul nu mai conteneşte pînă dimineaţa.

Apartamentul din fund e ocupat de familia unui patron bărbier. Sotul e scund, lat în spate, zîmbind veşnic şi adresînd profesional tuturor,

începînd cu văduva Weiss şi sfîrşind cu Nae, geambaşul, cîte-un lung şi des repetat: „Saluuut! Salut, domnu'!" Nevastă-sa e lungă şi slabă, şi i se zice madam Prăjină. Are patru copii bărbierul, toţi băieţi grăsuni şi buboşi. Vine destul de des beat acasă, „niţel afumat", cum pretinde el. Femeia îl ocărăşte şi se dovedeşte inventivă: ştie, pe de rost, o mie de blesteme, amestecă sfinţii, strămoşii şi elementele naturii cu o uşurinţă miraculoasă. Bărbierul ascultă tăcut şi zîmbind şi-i trage mereu, jumătate în chip de scuză, jumătate în derîdere: „Saluut, madam!" O singură dată, în ajunul Crăciunului, cînd i-a făcut iar „muzică", deşi e la mintea omului că poţi să bei măcar de sărbători un păhărel mai mult, bărbatul a mai adăugat ceva după veşnicul lui „saluut, madam". A spus: „Saluut, madam Prăjină!"

Uscata s-a repezit în pieptul beţivului şi numai datorită pensionarului a scăpat teafăr.

Pe partea cealaltă a sălii, întîiul apartament e locuit de o cîntăreaţă de bar. Fiecare chirie o achită alt bărbat. Cîteodată unul plăteşte numai jumătate de trimestru. Cîntăreaţa nu se supără. „Lasă, madam Weiss dragă — îi spune ea — pînă sîmbătă am agăţat altu'! Nu pierzi nimic."

Madam Weiss lasă ochii în jos, peste faţa ei prea pudrată, şi murmură ceva, mironosiţă cum se vrea. În casa „ei", nu îngăduie asemenea... în sfîrşit pentru că duduia e atît de naivă şi se lasă mereu „sedusă" de alţii!... Dar e ultima oară: domnişoara cîntăreaţă să se decidă pentru un logodnic definitiv. Casa „ei"... Începe iar jelania, cunoscută de toţi chiriaşii.

Celălalt apartament e locuit de o tînără pereche, funcţionari de minister sau undeva la primărie. Se scoală, bărbat şi nevastă, la ora şase dimineaţa precis; la ora opt au şi plecat de-acasă. Se înapoiază, regulat, la aceeaşi oră după-amiază. Mănîncă în oraş, seara joacă „loton" sau pun gramofonul şi fac haz de nevinovatele cuplete populare. El e liniştit şi uscăţiv, nu fumează, nici nu bea; ea se tunde scurt, ca să impresioneze „craii" de pe Calea Victoriei, şi fumează fără necesitate „Intime" cu carton. Sînt foarte mîndri şi nici nu privesc la vecini.

În ultimul apartament stă Nae, geambaşul, pe care îl mai cheamă cînd Gheorghiu, cînd Georgescu, şi-l vezi într-o bună zi cu o bărbuţă de toată frumuseţea, iar peste o săptămînă ras ca-n palmă.

Nae are buclucuri cu poliţia. Mereu e căutat cu tot felul de citaţii. El roagă pe văduva Weiss, căreia îi aduce des portocale şi borcane cu dulceaţă, să le spuie sergenţilor şi agenţilor că n-are nici un chiriaş cu numele de Nicolae Georgescu. Are, e adevărat, pe-un domn Nae, în fund, dar îl cheamă Gheorghiu şi e plecat de-o săptămînă la Timi-

şoara. Dacă-i geambaş ? Dacă se ocupă cu cai ? Nuuu ! Domnu' Gheorghiu e negustor de stambă, „reprezentant" de comerţ, sau aşa ceva.

Seara, tîrziu, Nae bate la uşa văduvei. Îi mulţumeşte şi-i oferă trei cutii cu bomboane. Una a cumpărat-o el de la cofetar, dar celelalte două le-a şterpelit în timp ce micul vînzător-patron îi împacheta marfa.

...Au ajuns.

— Aici ? întrebă Liza Blum, privindu-l liniştit.

— Aici !

Urcară scara. Fiecare treaptă se văita, rănită de atingerea pantofilor. Pe sală mai stăruia noaptea. Din apartamentul bărbierului străbăteau zgomote vătuite şi suspine. Domnul „saluut" îşi bătea copiii pentru că refuzau să se spele. Nae d-abia sosise, cu un miuut doar înaintea lor, şi acum fluiera, dezbrăcîndu-se.

— Cine fluieră ? se miră fata.

— Domnu' Nae, simpaticul Nae, care a rîs atît de tare de poezia mea !...

Domnişoara Blum îşi aminteşte de figura haimanalei, strîmbată de rîs. Era singurul care nu-şi putuse reprima rîsul.

— Eee ! răspunse fata, ca şi cînd ar fi spus : „N-are nici o importanţă !"

Intrară în odaie. Un pat, o masă de brad lăcuit, două scaune şi rafturi, pretutindeni rafturi încărcate de cărţi. Domnişoara Blum e scuturată de un fior. Ce caută aici ? E un tînăr interesant, desigur, Ionel, are o privire cîteodată prea aprinsă, e adevărat, îl iubeşte, poate, dar de ce, dintr-o dată atît de aproape de el, în chiar camera lui, ca oricare femeie ? „Ca oricare femeie", îşi repeta şi surîdea. Altfel şi-a închipuit ea prima întîlnire cu un bărbat. Îşi scoase pălăria, o trînti pe masă, îşi trecu mîna prin păr şi oftă.

Ioină o privea calm. Nu-şi putea ascunde totuşi o oarecare curiozitate, o stinghereală neîncercată pînă azi, puţină sfială. Domnişoara Blum privi prin rafturi.

— Kant !... Haegel !... Kant !... Marx !... Bakunin !... Marx !... Marx !... iar Marx !... rostea ea tare şi se întoarse, deodată agilă, către Ioină : Bravo ! Un adevărat intelectual !

— Hm ! Da !

Se aşeză pe scaun. Tînărul sta la fereastră, cu spatele spre stradă. Îşi încrucişase braţele pe piept. Liza Blum îl fixă stăruitor.

— Pe la noi se zice despre dumneata că eşti în mişcare ! spuse fata.

Ioină ridică din umeri.

— Da, am fost ! răspunse el plictisit.

Se înscrisese cîndva la socialişti. Audiase cîteva conferinţe, luase parte la cîteva întruniri... Tovarăşii nu-l socoteau însă integrat mişcării. Nu milita. Nu se agita. Prea concentrat într-însul, prea meditativ, prea cerebral, Ioină prefera cuvîntului strigat, cartea, şi propagandei din om în om muzicuţa lui de buzunar. Nu se simţea în stare să „lupte", cum observară şi camarazii săi.

— Eu sînt ceva mai... cum să-ţi spun ? ceva mai înaintată !

Tînărul îşi arcui sprîncenele.

— Nu pricep !

— Foarte simplu. Ar fi trebuit să mă pricepi totuşi ! Văd că-l ai aici pe Bakunin... şi pe Ştirner dacă nu mă-nşel !

Făcu ochii mici spre a citi un nume de pe coperta unei cărţi.

— Da ! Ştirner ! continuă ea.

Ioină deschise ochii mari. Asta-i Liza Blum, fata sticlarului din Lipscani, studentă în anul trei la Farmacie, din distracţie, după o lungă aşteptare a măritişului ? Cine şi-ar fi închipuit ?

— Libertară va să zică, scumpa mea !

Desfăcu braţele.

— Libertară ! îl aprobă ea stins.

Ioină continuă s-o privească mut. „Aşa — îşi spuse el — i-ar fi stat bine Lizei la douăzeci de ani, în subsolul unei case din Dudeşti, neagră de fum şi plină de băieţandri cu părul peste cap, slabi şi încălziţi de visuri. Cîrna s-ar simţi în ambianţa ei..." Dar acum ! O vedea cumpărînd plăci de gramofon. Ceruse valsuri, tangouri, romanţe italiene.

— Îmi pare bine, prietenă, vorbi tîrziu Ioină şi făcu un pas spre Liza. O privi de sus în jos. Avea piciorul mic, bine strîns în pantof. Şi gambe armonioase. Şi trup zvelt.

— Te mai cheamă şi Gott, aşa-i ? îl întrebă ea deodată.

— Da !

Răspunse mirat de întrebarea fetei.

— Ionel Gott ! repetă Liza.

— Da' de ce ?... Cum ţi-a venit ideea ?

— Ideea... să te-ntreb de nume ? Foarte simplu ! Nu eram sigură că te cheamă aşa ! Gott ! ! Ionel Gott !

Apoi, veselă :

— Pot să-ţi spun : *mein Gott ? !* [1] Nu-i aşa ?

Şi rîse.

---

[1] Dumnezeul meu (germ.).

Ioină o privea din ce în ce mai nedumerit. Nu gustase jocul de cuvinte. Nu-i plăcea vioiciunea nefirească a fetei. Toată noaptea pe care a petrecut-o pe scaun, în salonul domnului Micu, sau pe banca grădinii, i se părea neverosimilă, o plăsmuire de vis. Şi înfăţişarea domnişoarei Liza Blum, pe care o ştia atît de deosebită de exemplarul de umanitate ce-l avea acum în faţă, îl neliniştea. Faptul că o asemuise cu fiica lemnarului şi că şi pe dînsa o cheamă Liza i se părea straniu. Să fie oare, se întreba el, ameţit de oboseală, şi alte legi decît ştiinţele, vechile ştiinţe despre existenţa cărora nu s-a convins niciodată ? Nu umblase prin şcoli. Dar colindase prin toate împărăţiile spiritului, singur, dezordonat, fără conducător. Izbutise să învingă multe piedici. Domnişoara Blum îi răsturnase însă micul lui univers. O gîsculiţă pistruiată, burgheză, aidoma legiunilor de fete din cartier care se descoperă, deodată, posesoare a unei personalităţi — o altă Liză, voluntară, ironică, intelectualizată, nefiresc de muşcătoare... Duse mîna la cap.

— Spunem „*mein Gott*", dacă-ţi place ! De ce nu ?

Îşi ascultă vorbele şi-l supără tonul pe care nu şi-l recunoştea.

Fata îşi sprijinea în pumn bărbia, într-o atitudine voită : poza. Ioină avu o senzaţie ciudată de greaţă. Mai e nevoie şi de asemenea „figuri" ? Liza Blum a simţit exact şi repede semnificaţia privirii lui. Şi-a tras mîna, subit melancolizată. Avea acum un cap necăjit de femeie sculată din somn la un ceas nepotrivit. Îşi îndreptă rochia pe genunchi şi-i vorbi cu naturaleţe :

— Dacă ai şti, dragul meu...

„Dragul meu !" Ioină n-auzise asemenea cuvinte niciodată. „Dragul meu !" Nimeni nu i-a spus lui astfel, nimeni. Anii copilăriei au fost îngropaţi adînc în cimitirul amintirilor. Mama care cunoştea alfabetul sentimental, valabil în orice anotimp şi pentru orice copil dispăruse, cu totul, din mintea lui încărcată de regrete.

— Dacă ai şti — reluă fata — cum am intrat eu în viaţă !

„Cum a intrat ea în viaţă !", repetă el cuvintele fetei. Ca oricare alta. Ca oricare burgheză, născută cu visuri urzite în pat comod. Ca orice domnişoară fără ocupaţie şi care, din plictiseală, se înscrie la Farmacie la o vîrstă la care i s-ar potrivi un copil buclat în poale !

— Ei, cum ai intrat în viaţă, scumpa mea ?

Vorbise fără a accentua silabele, ca şi cînd ar întreba-o dacă preferă cireşele vişinelor !

Ea îşi dădea seama de egalitatea sunetelor, dar se încăpăţîna să creadă că Ioină simulează, doar, indiferenţa. Nu voise de loc să-l ui-mească. Nici nu s-a gîndit să-şi inventeze o mască. Ţinea, doar, să apară de astă dată aşa cum se simţea ea, autentică şi nu cum putea să apară tuturor. Cînd a voit să se retragă din grădină, susţinînd că tre-

buie să plece cu tată-său, nu-l credea în stare să-i trezească atîtea stări de suflet, confuze, dureroase, fără înțeles. I-a reținut puțin mîna. Știe că pe cealaltă ar fi dorit-o! Dar îi e totuna. „Totuna!", își repeta Liza, ca și cînd ar voi cu tot dinadinsul să se convingă că a venit aici, în camera unui bărbat, perfect lucidă.

— Ei, cum ai intrat în viață?

Nu mai era nici umbra unei ironii în vorba domoală, gravă, obosită a tînărului.

— Am intrat zîmbind de toate. Îmi plăcea dimineața cu soare, cînd hoinăream prin străzile aglomerate ale orașului. Fiecare privire caldă mie mi se adresa. Fiecare surîs al meu era. Îmi plăceau cărțile, pianul, florile. Nu știam că zi cu zi grumajii se vor apleca spre pămînt. Nu știam că e posibil, măcar, să nu mai crezi în cîteva sfinte — așa le socoteam — sfinte noțiuni...

— Dragostea! Idealul moral! Perfecțiunea! o ajută Ioină.

Fata îl privi în ochi, lung. Ochii aveau iar strălucirea bolnăvicioasă de care se speriase mai demult. Dar tînărul o ironiza.

— Da! Dragostea! Nu credeam că e posibil să nu vie niciodată. Niciodată! Se împlinesc, adică, douăzeci de ani... douăzeci și cinci... treizeci, doamne, treizeci... și ea să nu vie! Că sînt mii și mii de fete care mor, cu ochii la fereastră, în case mari și în case mici, așteptînd-o... Pînă li se albesc tîmplele, pînă li se moaie gingia, pînă li se sting luminile... Nu știam că poți avea bețșug de pe urma compromisurilor de tot felul... Că rochia mea elegantă, cu care am uluit balul Comunității, că darul meu de aur făcut mamei de ziua ei, că trăsura în care mă plimbam la șosea și casa, încărcată cu tablouri, casa în care îmi odihneam așteptările, că toate acestea le obține tata pungășind pe cine poate... La primul faliment al magazinului nostru, am început să înțeleg!... Nu credeam că se poate minți, că se poate fura, că toate sînt fără nici o însemnătate, toate, toate, dragul meu...

— Chiar toate?

— Toate! O știi bine!

— Atunci de ce ai venit cu mine?

Liza ridică din umeri. Își pusese tot timpul întrebarea. Cînd s-a auzit chemată în grădină de Ioină, a încercat o senzație nouă, de bucurie și de groază în același timp. „Ce s-a întîmplat? se întrebase ea. M-a așteptat aici? M-a așteptat pe mine!" Și s-a grăbit spre tînăr ca spre o viață care începe atunci, o viață fără tulburări și grimase, nouă,

curată, de mult rîvnită. Observase însă repede greşeala. Ar fi plecat imediat. Ioină o reţinuse. Din plictiseală, din indiferenţă, din capriciu, nu ştie de ce şi nici că-i pasă! I-a spus-o doar tînărul ăsta brutal: „Să ştii că nu te iubesc!" Desigur o iubeşte pe domnişoara Braum. Are şi dreptate. Ea nu-i cîrnă, nici pistruiată. De ce o reţine, totuşi? Liza Blum cunoaşte suficient fiziologia...

— De ce am venit? răspunse ea. Pentru că îmi place!

Ioină ar fi izbucnit în rîs. Ciudată dihanie! Îi place! Anume ce îi place? Nu ştie! Nici n-o întreabă.

— Bine! Foarte bine! Atunci...

— Să mă dezbrac? îl completă ea.

Ioină tăcu. Fata îl privi lung. Se apropie de bărbat. Avea mersul leneş. Îi ridică liniştit capul şi-l examină, mirată singură de îndrăzneală. Pînă ieri a fost încă un străin pentru ea, un vînzător de viori în rate, un halucinat, un ignorant care speriase pe burghezi...

— Ionel! şopti ea.

Bărbatul sta nemişcat. Privirile li se întîlniră. „Are pistrui multe! gîndi Ioină. Şi e cîrnă! Cîrnă fără s-aibă aer exotic. O cîrnă de p-aci!"

— Ionel! repetă ea.

— Ce-i?

— Ai vrea să te sărut?

— Sărută-mă!

Fata îl sărută repede. Apoi ceru să fie şi ea la rîndu-i sărutată.

Ioină îşi apropie gura de obrazul rece al fetei. Îi vede şi mai bine, îi simte, material, pistruii. Totuşi întîrzie sărutarea, o prelungeşte voit, ca să-şi încerce indiferenţa ce o resimte pentru parteneră. Sărutînd-o, îşi spunea: „Are, cu toate astea, un trup interesant". „Cu toate astea", vrînd să creadă: „Cu toate că-i plină de pistrui". Deodată îşi întrerupe gîndul. Uşa e înlăturată brusc şi Linel, sora cea mai mică a familiei vecine, a intrat cu zgomot în odaie. Se cam clatină fetiţa. E îmbrăcată în toaletă de seară. Desigur, d-abia a venit şi ea din oraş, de la vreun chef.

— Aaa! face ea şi duce un deget la gură. Pardon!

Se retrage un pas şi izbucneşte în rîs, ţinîndu-se de pîntec. Rîsul suna urît în dimineaţa de vară, aici, în camera lui Ioină.

— V-am... v-am deranjat!

Şi iar hohoteşte.

Liza Blum o priveşte rece, fără curiozitate, fără revoltă.

Ioină e stînjenit.

— Domnişoara Linel ! spuse el către Liza, ca şi cînd s-ar scuza. Domnişoara Linel voia să însemne : „Iat-o ! N-o ştii ? E... domnişoara Linel ! Chiar dumneaici în carne şi oase."

Fata s-a apropiat de Ioină.

— N-am ştiut !... Credeam că dormi încă ! Am bătut în uşă ! N-a răspuns nimeni ! Am încercat-o uşor, şi am văzut că-i descuiată...

Ioină înţelese că fata bătuse în uşă tocmai cînd el îşi săruta partenera şi se trudea cu avalanşa gîndurilor.

— Eu... eu viu de la Dogaru ! A fost... frumos. Cu doi am stat !... Mi-a cumpărat unul o brăţară — altu' mi-a dat franci. Eu i-am dus cu zăhărelu' pîn-aci... Jos, la intrare, le-am pus mutu' la uşă !

Liza Blum o privea mereu, egal, şi nu pricepea.

— E o vecină de-a mea ! şopti Ioină.

„O vecină ? gîndi fata. Poate o amantă care a găsit că-i firesc să intre în casă la orice oră." Dar Ioină o încredinţează, liniştit, că n-are nici o legătură cu Linel. Dac-ar avea, ar spune-o !

Linel continua să vorbească

...

Sughiţă şi duse mîna la gură, repede.

— Pardon ! Păi, ca ce să mă culc cu ei ? Cu amîndoi ? N-am făcut bine că i-am expediat ?

Apoi, cu un ochi închis :

— V-am deranjat ! Îmi pare rău ! Îmi pare... nici nu-ţi închipui cît de rău îmi pare ! Pe bafta mea !

Păru că se retrage spre uşă. Se opri însă locului. Se întoarse către Ioină :

— Şi aveam boală, mă, de dumneata... Mă, dom'le Ionel !...

— Foarte bine ! făcu Ioină. Dar acu', nu te superi, nu-i aşa ? Acu' ne laşi ?

Vorbise liniştit, apăsînd uşor doar asupra ultimei silabe.

— Vă las ! sări înţepată Linel. Vă las ! Da' ce însemnează porcăria asta ? M-am agăţat eu de cineva... în viaţa mea ? Urîtule !

Şi fulgerînd-o pe Liza :

— Cartoafă !

Ioină păli.

— Domnişoară Linel, te-am rugat frumos să ne laşi !

— Ei... iacă... de boală. Nu vă las !

Şi se trînti pe scaun.

— Ce dor mi-a fost de-acasă astă-vară, cînd m-am plimbat cu neamțu' meu prin Viena ! Off ! Off ! Off ! El înghițea la crenvuști și-i trăgea la halbe, și eu mă topeam după Sfinții Apostoli, și după șoseaua noastră, și după țiganii care cîntau altfel decît acolo afurisiții ăia de șoacăți !

Privind-o, deodată, blînd pe Liza :

— Ascultă-mă pe mine, puiule, dacă te-ncurci vreodată cu unu' d-ăia cu ochelari și bicicletă, care neamț, care franțuz, care inglez, nu te lua după el, să te ducă la mama dracului ! Ține-l aici ! Ține-l... paștele lui de afurisit !

Pe coridor se auziră pași grei. O ușă se deschise și o dată cu ea răzbiră în afară strigăte și chiote. Linel continua să vorbească.

— Lineel ! Lineel ! striga cineva ascuțit.

— Te cheamă ! Te cheamă cineva ! îi spuse Ioină.

— Lineel ! Mînca-te-ar cîinii... unde ești ?

Fata se sculă, subit impresionată.

— E sor-mea ! Să știi că a venit !

Sosise, într-adevăr, bărbatul celei mai grase dintre surori.

— Vă las ! Pa ! Pa ! Mă duc !

Și trînti ușa.

Pe coridor zgomotele se-ntețeau. Bărbatul era dezbrăcat, desferecat, descusut de cîteșitrele femei. Toate vorbeau deodată, toate îl întrebau cum a călătorit, ce are în geamantan, dacă-l mai doare gîtul, dacă mai iese cu sînge, dacă s-a aprovizionat cu pastile de tuse. D-abia răspundea ceva, intimidat de avalanșa vorbăriei femeicești, că au și pornit, din trei guri deodată, alte noi îndemnuri și mustrări.

— Cine-i asta ? voi să știe, neapărat, Liza Blum.

— Ți-am spus că e o fată oarecare, o vecină, una ca atîtea fără profesie și fără rost. Nu crede în nimic. Are, ca toate femeile, sexul de partea ei și-l oferă azi unuia, mîine altuia... Asta-i tot ce știu. Asta-i tot ce știe și ea !

Liza Blum a înțeles. E acum aproape de Ioină. Îi aude răsuflarea. Din odaia în care bărbierul își bătea copiii care nu consimțeau să fie spălați potrivit „metodei" lui, mai străbăteau pînă la dînșii vagi suspine, icneli, înjurături. În apartamentul celor trei surori, răsunau acum rîsete și se deslușeau alintări. Bărbatul trebuia să răspundă fiecărei femei cu o vorbă și cu o mîngîiere... Nae fluiera, beat, și bătea toba cu mîna lui grea de geambaș... Ziua se vestea caldă, încinsă, apăsătoare. Liza îi apucă mîna. Ah ! Cu mîna asta cum ar mai putea el să-i

înflorească, dintr-o dată, viața ! Dacă și-ar purta-o pe obrajii ei pistruiați, pe gîtul ei galben, pe capul ei obosit...

— Ionel, dragă...

Nu putea continua... O înneca plînsul, bucuria, neliniștea, singură nu știe ce anume o mișcă și o face să nu se cunoască.

Bărbatul o strînse de braț.

— Îți pare rău c-ai venit ?

Fata îl privi mișcată. Îi tremura buza. Să nu fi înțeles nici el de ce e tulburată ? Nici el ? Izbuti, tîrziu, să se elibereze de obsesiile care o torturau.

— Era să spui prostii ! observă ea liniștit.

Apoi după o pauză :

— Nu-mi pare rău c-am venit !... Cum ai putut s-o crezi ?

Ioină zîmbi liniștit.

— Mi-am închipuit !

— Ții, totuși, să rămîn ?

— Da ! Îmi placi. Sînt ostenit, frămîntat, nervos. Ai trup elastic. Nu e vorba de dragoste. Dragostea e altceva...

Se opri. Ar fi voit să spună : „Dragostea e Liza Braun".

Dar fata l-a completat :

— Dragostea e cu totul altceva, ai dreptate, e cu totul... altcineva !

Și dădu din cap cu tristețe resemnată. Apoi, vioaie :

— Dar nu-mi pasă ! Aici alte legi ne cîrmuiesc. Îți plac, îmi placi. Mai ales : îmi placi. Tu ești Liza mea Braun, masculină !

Rîse. Ioină încruntă din sprîncene. Prin urmare : o logiciană rece, o vînătoare a plăcerilor. Și are treizeci de ani, libertara, și e la Farmacie !

O întrebă deodată :

— Spune-mi, te rog, de ce-ai venit la Brauni ?

— Cum de ce ? Ca să-l însoțesc pe tata. Ce crezi, puțină cinste e să fii invitat chiar de domnu' Micu, personal ?

Imită vocea sticlarului Blum :

— „Un om ca el ! Așa un bogătaș ! Așa un bogătaș !" Se putea să nu mă duc ? Unde mai pui că tata vrea să mă dea după un contabil care dansează frumos, are două șunci în obrajii ca bucile de copil și urmează și un curs de... esperanto !

Ioină surîde, cu o amărăciune pe care nu și-o poate stăpîni. „Ce lume", gîndi el... Se învîrtește numai printre tîlhari și ticăloși,

stricați și răi, simpliști și fățarnici. Domnul Micu Braun e invidiat pentru averea sa, pentru averea dobîndită numai el și cu Bursuc știu cum... Ca mîine devine stăpînul tuturor magazinelor din hanul comercial. Are să-și mai cumpere o casă... încă una... apoi ?

— Apoi ?

— Apoi ? îl înghină fata.

— Nimic ! Te-am întrebat ce-ai căutat la Micu Braun ? Ar trebui să mă-ntreb ce-am căutat eu ?

— Sau pe cine ! adause Liza.

— Exact.

Întinse brațele leneș, apoi le încrucișă iar pe piept. „Urîte sînt toate cîte se întîmplă după treizeci și cinci de ani de viață", gîndi el. Și balurile, și aniversările, și discuțiile. Oamenii se înghesuie unii într-alții, își zîmbesc și-și spun, lăcrămînd de bucurie sau tristețe, vorbe fără nici o însemnătate. De la treizeci și cinci de ani, ce te mai poate mișca ? Duioșia o știe cît cîntărește. O figură de stil. Afecțiunea ? Capacitatea de entuziasm ? Prietenia ? Devotamentul ? Rîse fără nici un semn exterior ca de o naivă încercare de automistificare.

— Și eu cred — spuse Liza — că viața nu are prea multe surprize. Mai ales cînd nu știi că pot exista surprize. Țigări ai ?

Ioină o privi distrat. După cîteva secunde, d-abia, îi răspunse :

— Țigări ? Da ! Imediat ! Fumezi ?

— Fumez !

Îi dădu o țigară.

— Dragă !

Lizei cuvîntul îi plăcu. Avea un parfum deosebit cuvîntul în gura tînărului.

— Dragă... nimic nu ne mai poate interesa !

Liza trase un fum, ridică buza de sus, ca și cînd ar disprețui gîndul care o chinuia :

— Nici dragostea ? întrebă ea.

Ioină lăsă capul în piept.

— Dragostea ! repetă el.

Și se gîndi la fata lemnarului.

— Ei, dragostea ?

— Nimic ! făcu el simplu.

De-afară se auzi iar vocea lui Nae. Trebuie că venise amețit bine de la serbarea domnului Micu. Se certa cu bărbierul.

— Nu-l bate pe ăl mic, dom'le ! Bate-i pe ăilalți. Nu p-ăl mic !

Geambașul înțelegea să-i rupă în bătaie pe copiii mai răsăriți. Nu se-mpăca însă de loc cu gîndul că și celălalt, mic cît un picior de scaun, poate fi lovit. Bărbierul îl înfruntă. Îi spuse o vorbă grea. Nae părea gata să-l lovească. Zgomotul se înteți. Se auziră pași aproape.

— Dragul meu — întrebă Liza — s-ar putea să-ți mai vie musafiri?

Făcuse aluzie la Linel.

— Nu cred.

Dar Liza stărui:

— N-ar fi mai bine să-ncuiem ușa?

— Ba da! Ai perfectă dreptate!

Și întoarse cheia de două ori în broască.

III

Aşezat pe cel mai încăpător fotoliu, Micu Braun gîfîia asudat şi gemea gros. Încerca zadarnic să-şi facă vînt cu batista. Mîna îi era de plumb şi fiecare mişcare îl durea ca un abces. Tîmplele îi zvîcneau şi simţea de-a lungul spinării umblîndu-i draci mici cît vîrful acului. Se culcase spre dimineaţă, o dată cu plecarea oaspeţilor, după ce golise încă un pahar de coniac vîrtos. Nevastă-sa surîdea slugilor şi făcea semn tuturor, mîndră de soţ. După douăzeci şi cinci de ani de viaţă laolaltă, e încredinţată de dibăcia lemnarului. Mahalaua îl ştie bogătaş, dar numai ea cunoaşte cu adevărat întinderea proprietăţilor şi cantitatea de aur stăpînită de bărbat. Dintotdeauna i-a plăcut lemnarului metalul galben, să-l aibă în palmă, să-l privească lung şi să-l sporească zi de zi. S-au şi certat din pricina asta. Madam 'Ana pretindea lemnarului să schimbe aurul în monedă obişnuită. Dar Micu clătina capul o dată la stînga, o dată la dreapta, ridica din umeri, îşi aprindea trabucul şi pleca, lăsînd-o mofluză. Ştia el ce face, hoţomanu' ! Azi are case, pămînturi, prăvălii şi aur, aur de toate neamurile, cu fel de fel de chipuri pe bănuţii strălucitori, româneşti şi franţuzeşti, belgieni şi nemţeşti, italieneşti şi ungureşti. O dată, o singură dată, a stat şi el de vorbă cu dînsa. I-a spus că dinadins adună, pe lîngă mărfuri şi acareturi, şi bani de aur, ca să fie sigur de ziua de mîine. Oricum ar fi ziua ceea, el, Micu, n-are de ce să se teamă : stă călare ! „Stă călare", vorba lui. Îl îndeamnă să mai bea un pahar de coniac vechi şi se alătură şi ea chefului în doi. Lemnarul a ascultat-o, şi-a mai pus icre negre pe-o bucată de pîine, a înghiţit lacom felia, a dat duşcă alt pahar şi s-a culcat. După un ceas, a coborît din pat pentru o nevoie. În vreme ce sta în picioare, cu oala de noapte în mînă, l-a fulgerat o durere în ceafă. Fără să vrea, omul a dus mîna la spate. Deodată ameţi. Îşi dădu seama că picioarele nu-l mai ţin. Se sprijini de pat, lăsă oala jos, şi rămase aşa, răsuflînd repede. Ameţea. Vru să se aşeze, dar cînd îşi dădu drumul pe sofa alunecă şi căzu. Se

izbi cu capul de noptieră. Strigă ceva, răguşit. Nevastă-sa dormea adînc. De jos, sufocat, o privea cu ură în ochii roşii de nesomn şi durere. Dormea, lată şi nepăsătoare, cu plapuma dată la o parte. Era prea groasă, prea mare, prea femeie. Mişcîndu-se, ca ursu' pe patru labe, d-abia izbuti să se apropie de sofa. Durerile se înteţiră. De la ceafă trecură la spate, apoi cuprinseră grumajii. Capul îl obosea ca un obiect de prisos şi greu. Făcu o sforţare şi se întinse pe-o parte. Mijlocul îl ţinea, strîns de cineva parcă în chingi. Mîncase prea mult, băuse fără socoteală. Tuşi. Se înroşi, scuipă şi-aşa, culcat, simţi icrele negre suind spre gîtlej. Nările îi fură invadate de mirosuri tari de şampanie trezită şi de rachiuri vechi. Vomită peste cămaşă, incapabil să se ferească... Închise ochii. Peste pleoapele trase, o mînă nevăzută îl înţepa şi-l întărîta. Scoase un oftat şi se-ntoarse pe cealaltă parte. Atunci se trezi şi madam Ana, alarmată. Şi ei i se uscase gura şi-o cercetau durerile la încheieturi. Scoborî din pat, anevoie, înlătură perdelele şi chemă servitorii. Domnul Micu fu întins în pat, curăţat şi doftoricit de nevastă. Dar poziţia orizontală îl stînjenea. I se potrivi fotoliul de piele, ca unui copil leagănul, şi, aşezat într-însul, sudoarea i se aglomera pe obrajii unsuroşi şi plini de ţepi, şi gîfîia, fără să vrea, sub povara suferinţei fizice. Mîncase prea mult şi băuse de toate, amestecînd tulburelul cu tămîiosul, „Dealul mare" cu „Cotnarii" şi coniacul cu şampania, fără nici o noimă. Îl supărase şi Bursuc, şi Nae, care a rîs ca prostu' de drăcia aia !... Mereu voia să-şi ducă batista la frunte ; se răzgîndea însă, cotropit de junghiuri şi ameţit de oboseală. Ana se legase la cap ca şi acum douăzeci şi cinci de ani, cînd cartofii tăiaţi felii şi aplicaţi pe tîmplă înlocuiau orice medicament. Şi ea suferea, fără să se plîngă. Voise de cîteva ori să cheme doctorul. Îl şi întrebase pe bărbat dacă-l vrea pe cutare vestit în cartier, dar lemnarul mişcă, negativ, capul şi înjură de mamă pe toţi doctorii, fie ei cît de isteţi. În pustietatea drumurilor sau pădurilor braziliene, cînd tremura ca varga, răpus de frigurile ţinutului, mulţi doctori l-au căutat ? Da-n New York, cînd cădea, sub tejghea, bolnav de gălbinare, îngrijitu-l-a cineva ? Nu mai pomeneşte de ceea ce i se întîmplase în puşcărie. Acolo a stat nopţi şi zile pe ciment aproape mort, şi cine s-a îngrijit de el ? Acu' e numai din pricina chefului bolnav. De la o vreme se îmbată. Asta-i face rău. Se mişcă greu, i se umflă vinele, îmbătrîneşte. Dar dacă n-ar mînca şi n-ar bea, de ce-ar mai fi bogat ?...

Ana îl roagă s-o îngăduie măcar pe văduva Weiss, care are să-i spuie ceva din partea lui Ioină. Bărbatul mîrîie ceva, plictisit. Un fel de amînare : să aştepte. Ana e mulţumită. Bine că n-o goneşte. Al încercat zadarnic să afle din gura doamnei Weiss pricina vizitei.

Sulemenită şi pomădată ca un cap de galantar, bătrînica păşea foarte nervoasă şi importantă în acelaşi timp. Avea aerul cuiva care e gata să facă acestei familii Braun un mare bine. Răspunsul, primit prin slugi, o nemulţumi. Strîmbă din nas, ridică din umeri, dar, totuşi, consimţi s-aştepte. Dacă ar fi avut cui, ar spune: „Treacă de la mine!" Şi gîndi: „Ce cap o să facă lemnarul cînd o vedea cît de prietenă, cît de devotată îi sînt!" Şi se aşeză resemnată, ca o persoană pătrunsă de măreţia jertfei ei, pe scaunul oferit, cu amabilităţi repetate, de slugă.

Lui Micu i-au pierit durerile de cap. Îl ţin numai şalele şi se simte obosit. Nevastă-sa e lîngă dînsul şi-l priveşte mai puţin îngrijorată.

— Aaah! face lemnarul, mişcînd anevoie un picior. Mă doare 'dreptu'! zice el încruntat. Şi stîngu'! Da' mai mult dreptu'! Se-mbătase Bursuc, aşa-i?

Nevastă-sa îi răspunse, veselă, că de cînd e n-a pomenit beţiv mai îndrăcit ca Bursuc.

— Ooof! Şi mîna mă ţine, nu glumă! Da' şi eu l-am altoit.

Suspinînd şi gemînd, lemnarul îşi continua gîndul. Îl bătuse pe Bursuc şi tinea s-o repete:

— I-am ars cîteva! Nu se putea altfel. Iar m-apucă tîmpla! L-ai văzut pe Vasilescu? Voia să ştie tot, ramolitu'! O frecţie cu spirt n-ar fi bună?

Madam Ana e gata să-l frecţioneze. Omul tuşeşte şi face semn cu capul că s-a răzgîndit.

— Ah! Ah! Ah! Tîmpla! Dar madam Glas! Cum se învîrtea de colo pînă colo, paţachina!

Femeia îl linişti. Ar trebui să se întindă iar în pat. Domnu' Micu refuză însă hotărît. Mai bine aşa, în fotoliu.

— A! A! A! A! gemu iar. Kestenbaum s-a îngrăşat ca un porc de cînd cu schimbul mărcilor. Şi pe nevastă-sa are s-o apuce odată damblaua! Nu mai încape pe uşă.

Servitorul veni s-anunţe pe cineva. E o bătrînică, afară, chiriaşa din han, care a mai cerut şi luna trecută să fie iertată de restanţă. Domnu' Micu se înroşeşte de mînie. Scuipă, vorbind răstit, către servitor.

— Asta-i mama lui Mehală! O iert mereu. Au! Au! Au! Mehală e încurcat. A zăpăcit un perceptor şi acu' intră la apă. 'Aaah! N-am ce-i face. Am aflat azi-noapte că perceptoru' a şi făcut reclamaţie. Am o sută de amatori pentru casa lor! Îi mai las pîn' la Sfîntu' Dumitru! Dacă n-aduce bani pîn-atunci, o dau afară!

Servitorul ieşi să vestească pe bătrînă că mai poate locui o lună-două şi se înapoie grăbit.

Domnu' Micu îl priveşte urît. Ce mai vrea ? A venit contabilul de la „Distileria naţională", o altă nouă întreprindere a lemnarului. Ce vrea ? Vrea o „semnătură", cică. Servitorul repetă cuvintele auzite greşit, ciuntindu-le sau adăugîndu-le silabe, inutil. Să vie seara, mîine, poimîine, peste un an !

— Ooof ! gemu el. L-ai văzut pe Kestenbaum ? Mînca de două-trei ori din acelaşi fel. Are nisip şi pietre la rinichi. Are să mierlească repede. Nevastă-sa a mai înmormîntat doi bărbaţi.

— Ce tot spui ? se supără madam Ana. Nevastă-sa n-a mai fost căsătorită !

— Aaau ! Şalele ! Parcă eu spui, deşteapto, c-a mai fost căsătorită ? Da' de trăit n-a trăit cu Lax, fabricantul de mobilă şi nu l-a dus după scurtă vreme frumuşel la „Filantropia" ? Şi-apoi, cu bătrînul Herman n-a trăit ? Ei, şi el nu s-a dus repede-repede după Lax ?

— Bine ! Bine ! face, stînjenită puţin, madam Ana. Să-ţi dau o limonadă ?

— Aaau ! Nu ! Dă-mi zeamă de varză. Vasilescu e un măgar bătrîn. Vrea să mă-ncurce cu o văduvă. Aaau ! Şi mă crede prost !... Puţină zeamă de varză... bine strecurată !

Gemînd mereu şi tuşind, domnu' Micu izbutea, totuşi, să spună că rabinul nou al comunităţii băuse la repezeală cinci sticle mici de vin negru şi, de prea multă mîncare, se descheiase la pantaloni. Pe fata mică a lui Gross n-are s-o mai cheme niciodată la ospeţe : se înhaită cu băieţi, chiar în salon, în văzul tuturor. Se pare că-l iubeşte pe Mustea, ţiganul. S-a lăsat ciupită de gurist. Unde s-a mai pomenit ca o fată de ovrei — ovrei-*balbotăm*[1] — să primească ..şa, cu nepăsare, curtea lăutarilor ? Dar pe nemîncaţii lui de slujbaşi nu i-a zărit făcîndu-şi semne, cînd Bursuc începuse povestea ? Madam Ana nu se bagă ? Foarte bine ! Nici nu-i nevoie ! Da' el, Micu, nu-i chior. Vede. Vede bine.

— Ah ! 'Aah ! Mai vrei să-i inviţi pe calici la petrecere ? Ei se miră, ticăloşii, de tot ce le iese în cale. Te-ar vrea goală şi amărîtă, pe tine, aiurit şi fără franc pe mine. Aaah ! Crezi că divorţează Şaie ?

Madam Ana ridică din umeri. Habar n-are de nimic. Încearcă să-l convingă şi pe Micu să lase deoparte preocupări de felul acesta, tocmai acum cînd se simte bolnav.

---

[1] Respectabil, chiabur (idiş).

— Îmi trece ! Las' că-mi trece. Toată daravera mi-a venit din mîncare. Şi din coniacul ăla parşiv. O să ne mai astîmpărăm. N-ar fi bine să cumpăr şi maghernița lui Şaie ? Vrea să plece în America... Dacă divorțează ?

Femeia îi răspunde că nu se amestecă în afaceri. Nu-i poate da nici un sfat. Dacă el, Micu Braun, crede că mai are nevoie şi de prăvălia lui Şaie, n-are decît s-o cumpere...

— Ştiu eu ce-am de făcut ! mormăie, necăjit, lemnarul. Crezi că briliantul lui Costică e adevărat ?

Nici asta nu ştie Ana. Domnu' Micu e supărat de-a binelea.

— Off ! Off ! Iar tîmpla ! Da' ce dracu ştii şi tu, dragă ?

— Nu ştiu nimic ! Lasă-mă-n pace ! Liniştește-te !

— Ha ! Ha ! Ha ! Să mă liniştesc ? Da' n-am nimic !

Vrea să se ridice. Picioarele îl reţin încă, prinse în chingi.

— N-am nimic ! Pe Micu nu-l doboară boala ! Nu-i ciocoi !

Sluga veni să-i spuie că-l caută nişte bărboşi de la templu. Lemnarul zîmbi acru. Pînă acum gospodarii Lipscanilor nu s-au învrednicit să-l invite, o dată măcar, la vreo şedinţă de-a societăţii lor filantropice. Îl ştiau bogat, dar nu-i iertau coţcăriile. Auzise că-l socoteau, toţi, un tîlhar şi-un nemernic. „Foarte bine !" gîndi. Cu atît mai bine ! Dacă nu-l preţuiesc, înseamnă că n-au să-l tapeze. S-au dat însă pe brazdă de cîtva timp. Au nevoie, desigur, de bani. „Le arde buza."

Răspunse servitorului că nu primeşte pe nimeni. Şi-l pofti să nu-i mai anunţe oaspeţii, oricine ar fi ei. Servitorul plecă, grăbit, şi reveni cu un plic mare, alb. Micu spuse nevestei-si să-i citească hîrtia pe care o scoase, din plic, cu mişcări indiferente. Ana trecu peste cele cîteva rînduri tipărite la maşină. Domnu' Micu era „cooptat" în comitetul templului. Lemnarul rîse gros şi se înecă. Pricepe el ce înseamnă cinstea asta !

— Toţi ăştia sînt nişte porci ! spuse el ! Bursuc — l-ai auzit ? — vorbea, cel puţin, din ce ştia. Am fost încasator la tramvaie, am umblat cu „băieţii" la hoţie, am învîrtit ceva pe ici-colea... drăcia cu Nata, negresa, e adevărată... ce mai ala-bala ! În fine ! Am făcut şi eu viaţa cum am putut. Ei să vorbească ! Au dreptu' ! Mă supăr, îmi pare rău, crapă fierea-n mine... da' n-am încotro ! Dar ăştia de ce m-au privit de sus ? De ce au fost toţi rîioşi cu mine ? Ei, cînd m-au cunoscut, aveam averea ! Altceva nu interesează. Aveam averea ! Parcă ei o fac altfel ? Nici pe ei nu-i interesează de unde ai bani ; numai să-i ai !... Las' că-i ştiu ! Tot cartierul ăsta comercial e o cocină de

porci, să nu mă puie dracu' să vorbesc ! Nu ! Nu vreau să intru în comletul lor. Mă fac de rîs !

Gîfîia. Izbuti să-şi şteargă, cu o mînă păroasă, murdară şi crăpată, faţa de sudoare. Refuza gîndul care îl obosea : gîndul inutilităţii tuturor averilor. La ce-i foloseşte jobenul pe care şi-l pune de cîte ori e poftit la vreo solemnitate boierească (ţine minte că şi l-a potrivit, frumos, pe cap, la înmormîntarea nevestei lui Vasilescu) sau nenumăratele-i rînduri de haine, de toate culorile, sau casele cumpărate cu grijă de la proprietarul care se întîmpla la ananghie, sau prăvăliile şi depozitele lui de lemne şi de spirt, cînd, uite, degetele i se îngroaşă şi pieptul i se întăreşte în grozăvia unui ger iscat din propriu-i trup ? De douăzeci şi cinci de ani cumpără şi vinde fără cruţare pentru cel slab şi neavut. De douăzeci şi cinci de ani nu mai riscă închisoarea, nu se mai ia la trîntă cu „băieţii", ca în America, la împărţirea prăzii, nu mai sare, noaptea, pe fereastra deschisă a negreselor din casele vesele, unde marinari beţi iubesc cu sfertul de ceas şi plătesc cu nemiluita. I s-a ivit un foc la timp potrivit ? A furnizat dregătorilor atîtea vagoane de lemne mai puţin decît indica în factură ? S-a învîrtit cu deputaţii şi ciocoii tari pretutindeni ? Ei, astea sînt de-ale negoţului. Mai toţi burtoşii cartierului care vin de sărbători în redingotă şi pălărie neagră la templu şi se roagă, fierbinte, trei zile pentru cîte le-au săvîrşit într-un an, şi au să le mai săvîrşească, sînt deopotrivă cu el, gata oricînd să-şi trăiască la fel viaţa.

— Blumenfeld arde iar un faliment ! şopti ca şi cînd ar vorbi cu propria-i umbră. Haimsohn l-a aiurit pe neamţ cu un milion. Să mă ia dracu dacă neamţu', cînd o afla, n-are să moară de dambla... Spiţer îşi măritä fata cu bani furaţi de la fabrică... ştie el !... Linderman falsifică, de zece ani, registrele societăţii şi azi are o casă cu o droaie de chiriaşi şi vrea să-şi mai cumpere una !... Naftali vinde păduri, aflate numai pe hîrtie, cui îi cade în labă şi dispare, apoi, pentru un an-doi din cartier... Nuderman e gras, şi bogat, şi mîndru, dar averea şi-a făcut-o înşelînd pe negustorii ambulanţi şi pe pungaşii care îi „amanetează" inelele, ceasornicele, brăţările şi ce le mai pică !... Mai toţi ceilalţi, demnitarii sinagogilor şi ai „Asociaţiilor" filantropice, sînt plămădiţi dintr-un aluat identic de urdori. Nici de băieţii de prăvălie, nici de medicii, inginerii şi avocaţii cartierului n-are domnu' Micu o părere mai bună !

— Ana !... Ascultă, Ana... eu sînt cum sînt şi ei ! La fel ! Unde-i zeama de varză ?

I se aduse, într-un castron de porţelan strălucitor, băutură acră. Lemnarul zvîrli, plictisit, lingura, apucă vasul cu ambele mîini, şi-l

duse la gură. Se auzi un plescăit şi un horcăit repetat, apoi o tuse, izbucnită şi consumată în castron, şi, în sfîrşit, după lungi secunde de suspine şi gîfîieli, capul lemnarului, aducînd şi-a viţel, şi-a ţap, se ivi, la lumină, roşu, asudat şi satisfăcut.

Servitorul intră grăbit şi făcu din ochi un semn femeii. Madam Ana se sculă repede şi ceru deslușiri. Omul, gesticulînd, îi vorbi ceva în şoapte.

— Micule dragă, primeşte-o pe văduva Wiess ! Pleacă !

— Să plece ! Ce-am cu ea ? Vrea să-mi propuie, desigur, o casă. Nu mai cumpăr ! Ştie Micu ce face !

Dar servitorul interveni. Văduva nu vine pentru afaceri. Vine numai şi numai în interesul familiei Braun.

— Ea ţi-a spus aşa ? rînji lemnarul urît.

— Da ! Ea mi-a spus aşa ! răspunse servitorul. Şi adaugă : Şi-aşa şi e !

Înainte ca domnu' Micu să poată riposta printr-o înjurătură slugii, omul mai spuse, cu o gravitate necunoscută insului pînă atunci :

— E vorba de domnişoara Liza. D-aia a venit !...

Lemnarul rămase cu vorba între gingii. Mirat, privi în ochii servitorului, apoi în aceia ai nevesti-si. Nu ştia exact cum se iubeşte un copil. Dar pentru Liza, pe care o vedea rar şi ca din întîmplare, avea o atracţie ciudată şi nemărturisită. Dacă ar pierde, de pildă, inelul din degetul mic, pe care îl poartă de treizeci de ani, i se pare că ar pierde şi o parte din propria-i viaţă. Avea pentru fiică-sa, arătare ciudat de smintită care îşi petrece vremea visînd cu ochii deschişi sau chinuind zadarnic pianul, aceeaşi dragoste, dincolo de puterile lui de înţelegere, ca pentru inel. Pe seama lui n-a cunoscut niciodată dezlănţuirea unei mari iubiri paterne sau materne. Nici el nu s-a dăruit cuiva, nici măcar Lizei. Dar cum fără de inel nu se vedea trăind „normal", tot aşa nu se putea împăca de loc cu ideea unei fete străine de el, a unei fete despre care altcineva, în afară de el, ar avea să-i spună ceva.

— E vorba de domnişoara Liza ! repetă el cuvintele servitorului şi fruntea i se inundă iar de sudoare. Domnişoara Liza ?

Privirea lui se îndreptă iar către Ana, care, mirată şi mută, sta în picioare, aşteptînd, singură nu ştia ce.

— Atunci... atunci să intre babornița ! ţipă domnu' Micu, răguşit... 'tu-i mama ei de lepră !

Servitorul dispăru. Într-o clipă deschise uşa.

— Poftiţi vă rog !

Văduva Weiss păşi repede spre lemnar. Se voia cît mai misterioasă. Sprîncenele i se arcuiră brusc. Îşi ţinea buzele strînse într-o grimasă de uşor dispreţ faţă de lume.

— Aş fi plecat de mult ! zise ea. Dar mă gîndeam la Liza, la domnişoara Liza, adică !...

Domnul Micu încercă să se apere :

— Am fost bolnav...

— Cred şi eu ! N-ai avut petrecere ? Toată calicimea a fost invitată. Tot Lipscanii, toţi rîioşii, toţi burtoşii, toţi mucoşii... Numai pe madam Weiss nu s-a învrednicit nimeni s-o cheme. Da' nici nu era nevoie.

Tălmăcind greşit un gest al lemnarului :

— Nu, nu te obosi ! Ştiu : servitorul e vinovat ! Ai uitat. Cu a doua ocazie... le cunoaştem noi, astea...

Domnu' Micu asculta, cu capul plecat. Ar fi voit să-i spună cum ştie el, cîteva vorbe grele şi s-o dea afară. Dar imaginea fetei îl tortura. Văduva Wiess venise, doar, pentru ea.

— Madam dragă...

— Nimic. Te rog să nu încerci să mă ameţeşti.

Deschise poşeta, scoase din ea o foiţă cu pudră, şi-o trecu, uşor, peste obrajii care erau suficient pomădaţi, şi oftă :

— Da' eu nu sînt rea ! Nu m-am supărat. Uite, dumneavoastră m-aţi ignorat şi eu vă fac bine ! Ce-ar' de-a face !

Ridică din umeri, toleranţă şi indiferenţă.

Domnul Micu o asculta îmbufnat. Nici prin gînd nu-i trecuse s-o invite pe văduvă. S-a săturat de asemenea prietenii. Spuse, totuşi, cu oarecare blîndeţe în glas :

— Am avut atîtea pe cap, madam ! Iartă-ne şi dumneata !

Văduva îşi înălţă capul, cu mîndrie.

— O, nu-i nimic ! Nici nu ştiu dacă aş fi putut veni. Acum însă e vorba de altceva.

Şi, punîndu-şi mîna la gură, şopti, ca şi cînd s-ar feri de martori imaginari :

— E vorba de domnişoara Liza !

— Ce e ? Ce s-a întîmplat ? strigă Micu, nemaiputîndu-se stăpîni.

Madam Ana se frămînta cu aerul unei vinovate.

— Şi cît te-am rugat să-mi spui !

Madam Weiss duse mîna la gură.

— Nu se putea... crede-mă ! Astea trebuie să le afle întîi şi întîi bărbatul !

— Ce să afle ? Ce să afle ? se alarmă lemnarul şi se ridică.

Își simți însă capul greu și se trînti imediat în moliciunea de catifea a scaunului.

— Off ! Off ! Nu mai pot ! Iar mă ține tîmpla ! Hai, madam, spune !

Madam Weiss vîrî mîna în poșetă și scoase de-acolo o scrisoare.

— Știți — vorbi ea, mereu în șoapte și păzindu-se de urechi străine — chiriașu' meu ! Ioină ! Ionel !...

— Ei, ce-i ?

— Mi-a dat azi-dimineață scrisoarea asta ! M-a rugat, fierbinte, s-o dau eu, numai eu, în mîna fetei. Să pîndesc un moment prielnic... și să-i dau scrisoarea. Da' eu am mirosit ceva... Știți, am experiență ! Ce mi-am spus ? Mai întîi și întîi s-o vadă domnu' Micu... Lui i-am dat asigurări : „Lasă, dom'le Ionel, că atîta pot să fac și eu pentru 'mneata !...“

Scrisoarea fu smulsă din mîna văduvei. Madam Ana izbucni în plîns fără să știe exact de ce. Domnul Micu mototolea plicul, copleșit de revoltă.

— Ana ! strigă el. Citește ! Hai, repede !

Femeia își șterse ochii, stîngace, și tuși.

— Ei, ce faci ?

Femeia desfăcu hîrtia.

„Dragă Liza ! silabisi ea. *Nu mi-aș fi închipuit niciodată că am să-ți scriu scrisoarea asta. N-am scris de cînd sînt scrisori unei femei. Să-mi permiți să-ți spui : dragă. Îmi ești într-adevăr dragă... N-am avut în viața mea cui să-i spui : dragă ! Am trăit, copil, în dorul unui tată care n-a venit. Cîțiva ani, cei mai puțini, cei mai fragezi, am avut, e adevărat, parte de-o mamă, dar de-o mamă obosită și somnoroasă. Toată ziua alerga, sfîrlează, să facă rost de-o pîine și-un ceai. Seara cădea, moartă, în pat. Pe mine d-abia mă mîngîia. Eram înfometat de mîngîierea ei. Dar cum să fi fost în stare, ea, săraca, să mă și iubească, cu semne, ca toate mamele burgheze care își duc viața, cum se cuvine, între dormitor, bucătărie și odaia copiilor ? M-au luat de lîngă ea și m-au închis între ziduri de internat ca într-un basm urît sau ca într-un vis rău. De-atunci, mereu-mereu, doream să spun și cu cuiva : dragă ! Nu mai cred, la vîrsta asta de treizeci și cinci de ani, la vîrsta asta înaintată, în nimic. Poate numai în dragoste. Aparița ta, să nu te superi că-ți vorbesc așa, m-a făcut să obosesc asupra gîndului că, totuși, mai aflăm în adîncuri posibilități de — cum să spui ? — de sensibilizare a bietului nostru hoit ! Poate că rîzi de vorbele mele, de zile mari. M-ar durea fiecare zîmbet al tău, fiecare hohot de rîs ! Pentru că nu mai trăiesc decît pentru tine. Nu mai am pentru cine*

trăi. Pînă la treizeci de ani am experimentat o viață căreia nu i-am găsit sensul. Romanțele de dragoste ale țiganilor le-am auzit și eu, și le mai aud : dar nu sînt pentru mine. Am văzut tineri dansînd în saloane : eu nu mă pot integra lor... Bucuria unei strîngeri de mînă n-o am. Ești ultima rațiune a existenței mele... Nimic n-am făcut la timp potrivit. Cînd am ieșit din internat am intrat de-a dreptul în ceea ce numim viață. La doisprezece ani vindeam marfă, beam ceaiuri în cafenelele Dudeștilor și osteneam peste o muzicuță de buzunar. Am citit pe apucate, am visat pe apucate. La vîrsta la care trebuia să tremur în fața unei fete, îmi consumam nopțile cu cărțile găsite la întîmplare. Cînd trebuia să învăț o meserie, am învățat cum se trăiește prost din nimic. Am treizeci și cinci de ani și mă trezesc într-o mare noapte a neștiinței și a zădărniciei de viață. N-am fost niciodată atașat unei idei, unei femei, unei iluzii. N-au ars în mine flacările idealului, ale nici unui ideal. N-am fost în stare să strig ce mă chinuia ca să înfrunt răutatea semenilor, legile lor, pușcăriile lor, bătăile lor... Alții au avut măcar atîta, la vîrsta tuturor incertitudinilor : certitudinea suferințelor pentru o idee... Eu n-am avut curajul să trec pragul pușcăriei stăruind într-o credință, în orice credință. Mi-am mîncat prostește anii vînzînd viori în rate și zdrăngănind dintr-o muzicuță. N-am fost în stare de altceva. Ieri am citit o poezie, în care nu vedeam, ți-o jur, nimic : nici talent, nici sinceritate. Am citit-o pentru că ai cerut-o și tu... pentru că pînă ieri încă rătăceam în beznele propriei mele nopți. Acum înțeleg că sînt un biet ignorant în care se zbuciumă ceva, nu știu ce anume, și care e destinat să sporească numărul celorlalți, al tuturor celorlalți anonimi. Azi-dimineață m-am sculat lîngă o fată urîtă și voluntară, care a ținut cu tot dinadinsul să-mi dăruiască mie primul minut al dragostei trupești. Observ că iar întrebuințez vorbe mari. Nu m-am dezbărat cu totul de caraghioslicul poetic al frazelor rotund construite. Iartă-mă. M-am trezit, cum spuneam, lîngă o fată care la vîrsta ei de treizeci de ani și-a îngăduit să nu aștepte autorizația primăriei și a rabinului ca să se culce cu un bărbat. Tu înțelegi toate, toate, draga mea. La plecare a vrut să mă sărute, să plîngă, poate, și printre lacrimi, să-mi spuie cîteva cuvinte de vanilie, cum se obișnuiește în romane și în filme. Dar am privit-o cu ochii mei, speriați și dezgustați, ochi în care strălucesc cîteodată regrete și amărăciuni, și fata a renunțat la joc. Și-a pus haina, mi-a dat simplu și bărbătește mîna și a plecat. Atunci am simțit golul din mine adîncindu-se ca o prăpastie în care mă scufund ceas cu ceas, clipă cu clipă. Iar am întrebuințat metafore, ce scîrbă mi-e de biata noastră minte, incapabilă de-a se înfățișa cum se cuvine. Am simțit golul de care mi-e groază și m-am gîndit la tine... Liza, dragă Liza, sînt un nenorocit ignorant, n-am o lețcaie

în buzunar, n-am nici o speranță în tolba anilor mei mulți, nici o credință care să-i încălzească, nici un talent, nici o destoinicie ; sînt singur, și sărac, și vulgar, și nu te am decît pe tine. Nu-ți făgăduiesc nimic, ce să-ți făgăduiesc ? Într-un ceas de conversație m-am epuizat. Nimic nou nu mai vine după ! Am vreo vină dacă, fiind cum sînt, mai cred, din cauza ta, în dragoste ? În dragostea mea pentru tine ? Știu ; poate că după o zi, după o săptămînă, după o lună, și tu și eu ne vom întoarce unul de la altul fața obosită și dezgustată. Poate că nici eu n-am să aflu odihna între sînii tăi, gustul de viață în brațele tale, sensul existenței într-un pat cu tine... Poate ! Dar știu că n-aș putea duce mai departe povara anilor cenușii fără tine. Mi-ai devenit necesară ca aerul. În singurătățile mele chinuite n-am nădăjduit vreodată să întîlnesc chipul cuiva în care să pot crede. Și-uite ! te-am întîlnit pe tine. Toate astea mi-ar fi greu să ți le spun de la obraz. În absența ta pot striga deznădejdea și durerea care mă cotropesc, pot cere cuiva, care e departe, să mă asculte și să mă înțeleagă. Vezi, mereu îmi vine să scriu așa : cineva să mă-nțeleagă... să mă-nțeleagă ! Capul mi s-a încălzit, mîna îmi tremură, tremur tot. Ce vreau din parte-ți, dragă Liza ? Te vreau pe tine. Te vreau aproape de mine. Tu ai să hotărăști cum : nevastă, amantă... Aștept răspunsul tău, nu știi cum îl aștept ! Te aștept pe tine !"

În timp ce madam Ana silabisea rîndurile scrise repede de mîna în febră a tînărului, fața lemnarului se schimba ca sub înrîurirea unei puteri din-afară neștiute. La început, domnul Micu și-a simțit vinele umflate, tot echilibrul lui interior distrus, o amărăciune și-o revoltă care îl sufoca. Să i se scrie fetei lui ? Și cine ? Un nenorocit, un aiurit ? Pentru Ioină avea întotdeauna gata un zîmbet, ca pentru nebunii tîrgurilor cutreierate în tinerețe. Ioină nu e nici vînzător, nici contabil, nici negustor, nu e în stare de nimic. Tocmai unul ca el să-i scrie fetei, Lizei ? S-a simțit dintr-odată izolat de o proprietate a lui, și-a pierdut inelul pe care îl știa de treizeci de ani în același deget, n-a mai putut privi cu ochii obișnuiți viața. A presupus catastrofe izbucnind din scrisoare. Pe măsură însă ce cuvintele cu sunet hazliu pentru urechea lui Micu ieșeau anevoie din gura nevesti-si, figura lemnarului se însenina. „Nebunul a făcut, prin urmare, încă una !" își spuse, mulțumit. Nu e grav. E o „poezie", un fleac...

— Mai e ? întrebă el calm.

— Cîteva rînduri. O roagă să-i răspundă tot prin madam Weiss.

— Bine ! Bine !

Și chemă servitorul.

— Spune-i domnișoarei să poftească aici.

Își frecă mîinile. Părea mai vesel ca oricînd. Durerea îl părăsise, înviase. Ceru, glumeț, să i se repete un pasagiu. Făcu haz :

– Măi, al dracului loină ! Se ține de aiureli. D-aia a dat nenorocitu' de stăpîn-su faliment !

Servitorul veni cu un răspuns în doi peri :

– Domnișoara vine... adică nu vine la moment. Zice că mai tîrziu...

Lemnarul îl privi crunt.

– Du-te spune-i să vie acu' ! Acu', pricepi ?

Și printre dinți :

– ...anafura mă-ti de pungaș !

Domnul Micu învățase să înjure de la Vasilescu și era gelos de colecția nesfîrșită de ocări pe care o stăpînea fostul prefect. Cum afla, la bodega boierească din strada Batiște, una nouă, cum o încerca în mahala.

Servitorul fugi pe scară, năuc.

Sus, în odaia izolată de apartament, Liza Braun stătea la fereastră, tăcută și resemnată. Nu putuse dormi. Vinul băut în cantitate mică o amețise, dar nu-i adusese somnul rîvnit. Din tot vacarmul serbării nu păstra decît privirea lui loină. Ochii lui, în care ardeau flăcări, i-au rămas vii în memorie și o chinuiesc. Liza Braun se întreba dacă are suficiente motive să creadă că s-a ivit ceva nou în viața ei. Ciudat ! Ochii lui, pîn' la întîlnirea lor cu ai ei, liniștiți, șterși și deodată aprinși, parcă...

– Ce dorești ?

Iar servitorul, iar mutra vicleană și speriată, de astă dată, a omului în șorț.

– Nu vă supărați, domnișoară... Vă roagă domnu' ! Zice că acu' să veniți ! *Acu' !*

Apăsă pe ultimul cuvînt. Fata îi privi obrazul neliniștit și asudat, îi auzi răsuflarea.

– Da' ce s-a întîmplat ?

– Nu știu, zău, iertați, domnișoară ! O venit o cocoană cu o scrisoare.

Și o rugă iar, cu o privire stăruitoare, să coboare.

– Bine, viu ! Viu imediat !

Și pentru că sluga întîrzia :

– Viu acu' ! Nu pricepi ? Acu' !

Omul porni înaintea fetei, umil. Liza Braun îl urmă, plictisită.

Cînd a dat de tat-său, și de mamă-sa, și de madam Weiss, a tresărit. În obrazul gras al lemnarului văzu prea multă satisfacție, pentru ce anume nu știa...

— Liza — spuse domnu' Micu — vezi ce rău faci cînd nu mă-ntrebi şi pe mine ?

Fata nu pricepu. Ceru, din ce în ce mai plictisită, lămuriri.

— Dacă mă-ntrebai, îţi spuneam : nu te-ncurca la vorbă cu Ioină ! continuă lemnarul.

— Da' ce e ?... Ce e ? întrebă Liza iritată.

— Ce e ? Ioină a înnebunit de-a binelea. Ne-a trimis vorbă că te doreşte de soţie.

Domnişoara Braun privi mirată spre văduva Weiss. Niciodată nu i-a plăcut înfăţişarea pomădată şi parfumată a bătrînei. O ştia de mult. Întîmplător aflase că pe „coridorul" ei, într-o cameră, locuieşte Ioină. Dar nu pricepea cum a putut tînărul s-o trimită cu asemenea vorbe. Ridică din umeri.

— Asta-i tot, tată ?

— Da ! Asta-i tot ! zbieră Micu. Asta-i tot ! Nu-i de ajuns ? Am să-l dau afară din prăvălie ! N-am nevoie de nebuni !

Lemnarul striga, înroşindu-se şi asudînd mereu. Nu pomenea însă de scrisoare. Liza îşi aminti că servitorul i-a pomenit de ea. Întrebă ceva, indiferentă. Micu Braun ocoli răspunsul.

— Mai ai ceva... mai aveţi ceva ?

Privi, întîi spre lemnar, apoi spre Ana. Nu i se răspunse. Atunci, cu pasul egal, fata se retrase.

— Ai văzut ? spuse Micu. Nu s-a interesat de loc de scrisoare.

Ana îl rugă să se liniştească, vechea ei rugă de femeie grasă care nu poate suferi mişcări repezi şi vorbe ţipate dintr-un gîtlej înfierbîntat. Îşi amintea de scandalurile iscate de lemnar de cîte ori venea beat de la blestematele lui bodegi din centru.

— Îţi mulţumim, madam Weiss ! şi strînse mîna văduvei. Îţi mulţumim ! Ne-ai dovedit şi acum prietenie !

Madam Weiss surîse iar, cu indiferenţă şi toleranţă. Micu Braun o privi cu alţi ochi. Lemnarul ar fi vrut s-o vadă plecată. Ce mai căuta ?

— Domnu' Micu, am o ocazie pentru dumneata !

Omul clipi din ochi, supărat.

— S-auzim ! spuse el acru.

— Se vinde hanul lui Druţă din Cîmpoduci.

Hanul lui Druţă ? Ochii lui Micu se luminară, subit. Îl ştie pe fostul negustor de ghete încolţit de creditori. Se ţinuse de prea multe femei. Le cumpărase inele, brăţări, trăsuri, maşini, uneia chiar o casă, o mîndreţe de casă pe care a mobilat-o sultăneşte cu bogăţii de covoare nemaipomenite. Şi Popescu, fostul comisar, l-a încurcat în cumpărături de preţ pentru muieri.

— Bine, madam Weiss, cînd putem vorbi şi cu cine ?

Văduva îi dădu toate deslușirile. În mintea lui Micu se făcuse, deodată, o liniște desăvîrșită. Au dispărut amărăciunile scrisorii lui Ioină, vaietele Anei, durerile arterelor îngroșate de prea multă mîncare și băutură, toate. Are să-i „umfle" lui Druță hanul din Cîmpoduci. Are să mai preia și celelalte magazine din gangul comercial. Rîse gros.

— Bine ! Te anunț eu, madam, cînd va fi nevoie !

Închise un ochi.

Văduva îi răspunse zîmbind. Apoi, grăbită, se ridică și plecă.

În stradă, femeia opri, cu mîna, tramvaiul cu cai. Părea încîntată de persoana ei, victorioasă și mîndră. Suind treptele, văduva își trecu încă o dată foița cu pudră pe obrazul devastat de zbîrcituri. Intrînd la dînsa, își trînti pe-un scaun, la întîmplare, pălăriuța rotundă de stofă seculară și se privi lung în oglindă. Nemulțumită de imaginea din apele cam tulburi ale oglinzii, văduva Weiss lăsă capul în jos. De cîte ori n-a făcut ea acest gest de învinsă și de resemnată ? Și totuși, fără nici o nevoie, revenea cu o putere ciudată la viață : la pudră și la sulimanuri. Știa bine că n-are pe cine primi. Știa tot atît de bine că odaia ei n-are nici o fereastră la stradă, la strada pe care trec iubiri, speranțe, tinerețele și fericirile, toate cîte sînt în oraș și în lume. Babele prietene au, măcar, atîta : un geam prin care ostenesc cu ochii asupra spectacolului lumesc. Văduva Weiss oftă, trînti ușa și se îndreptă spre camera lui Ioină. Nu era singur tînărul. Se auzea încă o voce groasă, de bărbat. Voi să se retragă, dar Ioină deschise ușa, lăsîndu-l pe Mehală, negustorul ambulant, să iasă. Lunganul avea o față nerasă de ocnaș sentimental și în ochi o bunătate, o teamă, o mirare care îl prindeau bine. Venise la Ioină, „învățatul" cartierului, să-i povestească necazul. „Aiurise" un perceptor cu un inel fals. Acum așteaptă să fie *ridicat*. Mă-sa are o restanță de chirie la domnu' Micu. El îl știe pe Ioină „de-ai casei". Toată mahalaua vorbește de el și de domnișoara Liza Braun. Toți băieții au văzut-o pe fata lemnarului privindu-l mereu și întristîndu-se după drăcia aia... cu poezia ! El n-a rîs, doamne ferește ! Să nu fi fost Nae, geambașu' !... Ioină l-a ascultat, liniștit, zîmbindu-i tot timpul. „Ce frumos zîmbește Ioină ! gîndea golanu, și ce de-a mai hîrțoage are-n casă". L-a ascultat, dar la urmă a ridicat din umeri. În afacerea asta cu perceptorul nu se pricepe. Îi trebuie un avocat. Uite, îi dă o scrisoare pentru „tovarășul Eftimescu", îl găsește la clubul socialist. E un băiat bun Eftimescu, și săritor. La Micu Braun, pentru „restanță", n-are trecere. Să-ncerce o vorbă pe lîngă doctorul Katz. Ține mult la el, domnu' Micu. Unde mai pui că e și vicepreședintele societății de ajutor mutual : „Fericirea universală" ? Doctorul Katz

ar putea să-l înduplece pe lemnar s-o mai aştepte pe bătrîna cu chirie. Mehală încuviinţează, dînd din cap la spusele lui Ioină, şi îi mulţumeşte. Are să dea fuga şi la avocat, şi la doctor, ce dracu' să facă ?

Ionel a zărit-o pe văduvă. Se desparte grăbit de găligan. O pofteşte, tremurînd, în casă, îi oferă un scaun şi aşteaptă. Trupu-i slab a fost invadat, pe neaşteptate, de o groaznică iarnă sufletească şi îi clănţăne dinţii într-o spaimă cu greu reprimată. Madam Weiss se aşază, îşi netezeşte rochia, o scutură de un fir de praf închipuit şi-apoi, cu vocea înecată în tristeţe :

— Închipuieşte-ţi ce mi s-a întîmplat !

Mimica şi sunetul vocii doamnei Weiss îl speriară şi-l îngrĕţoşară în acelaşi timp pe Ioină. Îi răspunse ceva, un fel de întrebare-îndemn să spuie repede ce i s-a întîmplat şi nu-şi recunoscu glasul. Privind-o stăruitor, înţelese cît de uşor se poate dori moartea cuiva numai pentru că are gîtul bătrîn parcelat în brazde şi o urîtă şiretenie în figură. Presupunea, înainte de a continua, că l-a înşelat. După acest miorlăit — „Închipuieşte-ţi ce mi s-a întîmplat !" — tînărul prevăzu existenţa catastrofei. Îi şi păru caraghios c-a trimis-o pe babornită la Liza ! O singuratică şi-o bătrînă ca ea nu poate împlini nici o rugă, nici a mamă-si, nici a lu' tat-su. E imună rugii, oricărei rugi. Dar i-a fost atît de rece sub cămaşa obosită, în dimineaţa asta de vară, în care nici o floare nu mirosea pentru el şi nici o pasăre nu-şi cînta cîntecul în voie, încît ar fi stăruit pe lîngă oricine să-l ajute. D-abia plecase Liza Blum şi-l chinuia deşertăciunea întîlnirii, cruzimea despărţirii, voită rece, lucidă, bruscă. A căutat să-şi stimuleze gîndurile, să şi le primenească în lumina şi în căldura zilei. Şi cum nevoia mărturiei se dovedea vie, şi cum paşii văduvei Weiss se auzeau mereu pe sală, Ioină a rugat-o să-i ducă fetei celeilalte mesajul.

— Ei, ia spune-mi !... Repede !

Văduva Weiss surîse.

Ah ! Surîsul ei pentru care ar fi în stare să ucidă cu mînă calmă.

— Spune-mi... te rog !

— Bine ! Iacă...

Tuşi.

— Iacă-ţi spui !

Alunecînd ca din greşeală pe gheţuşul întîmplărilor neplăcute, bătrîna încerca să-l convingă că a fost surprinsă de lemnar tocmai în clipa în care trebuia să înmîneze scrisoarea domnişoarei Liza. I s-au ivit şi două boabe de lacrimi în ochi, pregătite parcă dinainte. Şi Micu Braun a ţipat la ea, era cît p-aci s-o bată ! I-a smuls plicul din mînă,

din sărmana ei mînă slabă de femeie neobișnuită cu asprimile beţivanului, a citit-o pe nerăsuflate, în prezența nevestii-si, și apoi s-a repezit către aducătoarea hîrtiei. A avut mare noroc cu Ana. Ea l-a oprit. Ea l-a astîmpărat. Apoi, domnu' Micu a chemat-o pe Liza și i-a spus că bătrîna a venit în peţit. Adică, Ioină, nebunul, și-a trimis gazda s-o vestească pe fata lemnarului că nu mai poate trăi fără dînsa.

— În fața mea, dom'le Ionel, în fața mea a chemat-o pe domnișoara Liza și i-a zbierat : „Ulite, văduva Weiss vine din partea lui Ioină, nebunul, să te ceară de nevastă !..." De scrisoare nu i-a pomenit ! Eu înghețasem. Ce să fi făcut ? Dădeam din cap către Liza să priceapă că nu-i adevărat. Dar și Liza — iartă-mă, dom'le Ionel ! — mîndră ! Nici nu s-a uitat la mine. L-a ascultat pe tat-său, apoi l-a repezit : „Atît ? Asta-i tot ?" Eu cred că te-ai înșelat mata, dragă, cu domnișoara asta... Mie nu-mi place să mă vîr în sufletul nimănuia... da prea-i cu nasu' sus !

Ioină n-a mai ascultat-o. Într-o clipă a fost cu pălăria în mînă gata de plecare. Pricepuse, din vorba văduvei, că l-a înșelat.

— Mulțumesc ! spuse către femeie. Mulțumesc, ești foarte amabilă.

Și ieși.

Vara era pe sfîrșite. În aerul cald și în bătaia ușoară a vîntului se presimțea toamna de mîine care își trimitea, timidă, mesagerii. Bucureștii oftau cu fiecare fîșie de nori, vestind ploaia, și oamenii, grăbiți, speriați sau indiferenți, purtau în obraz semnele nestatorniciei cosmice. Ioină se mira, asudat, și precipitat cum era, de casa de peste drum : eternizată acolo în veac, e împodobită cu atîtea balcoane, cu atîtea buboaie de piatră. Ieri au fost alte imaginile ; ieri ochiul lui, lucind, înregistra cum se cuvine viața, substanța lucrurilor și-a pietonilor. Dacă s-ar îndoi puțin într-o parte namila asta de clădire, el nu s-ar mira acum. Și nici întîlnirea cu o duzină de capete frumos tăiate în felii nu l-ar mira azi. Pînă la venirea văduvei i se părea firesc să întîrzie într-o prietenească și obișnuită convorbire cu Mehală ; să ceară un ceai cu numai o bucată de zahăr ; să-și aprindă țigara și să caște ; să-l asculte pe bărbier în aprinsa lui spovedanie ; să răspundă, vesel, salutului lui Nae și să-i spună, convins că nu e de loc supărat ; geambașul să pună mîna la inimă și să jure că n-a vrut să rîdă de... drăcia... aia de poezie, dar că Zicebine d-abia se stăpînea să nu izbucnească ; i se păreau, în sfîrșit, la timp potrivit făcute toate cîte zilnic le execută mîna, obrazul, gura noastră. Din clipa în care văduva Weiss i-a trîntit : „Închipuiește-ți ce mi s-a întîmplat !", cineva a stricat, ca într-un film trucat, succesiunea faptelor. Bătrînul care se gră-

beşte să treacă trotuarul de frica automobilului ar putea să-şi demonteze picioarele şi să le arunce peste drum : lui Ioină i s-ar părea normală întîmplarea. Şi dacă din barişul femeii care îi vine acum, drept în faţă, ar creşte trei pui de vulturi, tînărul n-ar holba ochii mişcat. Nici dacă sub paşii de lup ai poştarului s-ar desena capete de spînzuraţi, Ioină n-ar tresări. Toate sînt astăzi posibile, toate cîte nu se petrec, dar se pot petrece.

Ajunse în faţa grădinii domnului Micu Braun. Privi în fund, spre banca tristeţii lui din noapte, adîncă şi fără leac. Apoi, cu o mînă fermă, sună.

...Odată văduva plecată, lemnarul îşi chemă nevasta. Deşi se aflau numai ei în cameră, Micu Braun crezu că-i bine să vorbească în şoapte. Hanul lui Druţă — mare chilipir ! De cînd îl vînează ! Femeile sînt bune numai în pat şi la bucătărie. Ce se pricepe şi cît se pricepe Ana la afaceri ? S-asculte bine Ana : e un mare noroc că s-a „scăpat" babornita cu-o vorbă !

Se ridică din jilţ, ocoli de cîteva ori odaia, îşi frecă mîinile, aplecîndu-se puţin din spate şi rîse, iar, mulţumit.

— Hanul lui Druţă ! Cincizeci de chiriaşi... Şi toţi calici ! Ana, s-o ştii de la mine : nu există marfă mai bună ca sărăcimea ! Ea plăteşte cînd are, dar plăteşte cît are ! Poţi zbiera la om, el ţi se închină şi te roagă ca pe Dumnezeu să-i dai o amînare ! Cînd îţi vine cu banii, nu ştie cum să te îmbuneze... crede că-i faci mare cinste primindu-i ! Pe cînd cu ovreii noştri mai cuprinşi, e-o jale ! Îţi scot banul pe nas !...

Şi strîmbă gura.

Nevastă-sa îl ascultă, dar gîndul ei e aiurea. Ea nu-şi ascunde mirarea că Liza a putut ajunge atît de departe în prietenia ei cu Ioină. Lemnarul se înfurie. El a şi uitat. O să-l izgonească pe tînăr din prăvălie şi fata o să-şi găsească omul potrivit. Sînt atîţia care oftează după zestrea ei ! N-are decît să aleagă din puzderia doctorilor, inginerilor, arhitecţilor şi contabililor. Dacă ar fi după dînsul, ştie el cui i-ar da-o pe Liza ! Şi domnul Micu închide, ca de obicei, un ochi şi surîde. El vede mai bine decît nevastă-sa şi pricepe altfel stăruinţa lui Berl de a fi mereu în casa chiristigiului. Berl e gras, şi prost, şi pute a ţuică, dar e plin de bani ! De cînd lumea, îşi spune Micu, oamenii s-au străduit să aibă, înainte de orice, case, mîncare, aurării, avuţii, adică, de toate soiurile. Oricît a adunat el, oricît a chibzuit şi şi-a împărţit el averea ca să poată înfrunta timpurile, o sporire a bunurilor nu strică. Dar cu Liza nu se poate vorbi, şi nici cu Ana.

— Ce-ai zice de Berl ? face el în treacăt.

— De Berl, crîşmarul ? Băcanul ? se miră femeia. Ce-i cu Berl ?

Micu îşi privi nevasta fără a clipi. Apoi, ridică din umeri şi se reaşeză în jilţ. N-avea cui împărtăşi gîndul său de ins lucid, care ştie cum se adună, se menţin şi se sporesc averile

O tăcere forţată se înstăpîni în odaie. Spre a-şi îndepărta femeia, Micu închise ochii, prefăcîndu-se că doarme. În vîrful picioarelor, Ana se strecură pe uşă...

Servitorul veni să deschidă noului oaspe. Cînd îl recunoscu, păli. Ioină întrebă de Liza. Omul în şorţ puse mîna la gură, privi speriat înapoi, şi cu vocea sugrumată îi povesti întîmplarea cu scrisoarea. Adăugă, apoi, că şi domnişoara Braun l-a chemat sus, la dînsa, şi l-a rugat să-i aducă hîrtia. La început a negat existenţa ei, dar fata s-a răstit la el, a lovit cu piciorul în parchet, a făcut ochii mari şi nenorocitul s-a înapoiat jos să „sufle" scrisoarea de pe masă. (O uitase, indiferent, într-un colţ de masă, lemnarul.) N-a putut-o lua. Domnu' Micu doarme iepureşte. Cînd a reintrat, l-a auzit şi a zbierat la el : ce caută ? A găsit la repezeală o minciună. S-a dus sus, în odaia domnişoarei Liza, a căzut în genunchi şi a lămurit-o că n-a izbutit să pună mîna pe hîrtie. Trebuia să aştepte o clipă prielnică. Dar fata nu l-a ascultat, s-a repezit jos şi a intrat la domnu' Micu. Acum e acolo. El. Niţă Diaconu din Cărămidari, îi înţelege. Şi el a iubit. Oftă. Apoi rugă pe tînăr să nu-l nenorocească... să plece mai bine. Domnişoara Liza o fi luat, desigur, scrisoarea de pe masă. El are s-o întrebe. Are să-i spună că dumnealui, domnul Ionel, a fost p-aici, a aşteptat, şi are să mai vie. Dacă domnişoara va voi, îi va scrie, şi el, Niţă Diaconu, care se pricepe în „d-astea", are să-i ducă hîrtia. El nu e caiafă ca madam Weiss.

Ioină îl ascultă îngîndurat. Apele dintr-însul, răzvrătite pînă adineauri, se aşezară, liniştindu-l. Prin urmare, Liza tot va avea scrisoarea. Poate că încă astăzi va primi răspunsul ei — poate că o va primi chiar pe ea !... Îi mulţumi lui Niţă şi plecă, încet, înghiţind, în porţii mici, spaţiul. Călcînd piatra trotuarului prăfuit, Ioină se simţi, iar, singur ca niciodată, singur în imensitatea lumii. Nu-l observă nici pe Vasilescu, grăbind spre casa lemnarului, nici pe Berl, bogătaşul, arătîndu-l cuiva, cu degetul. Mergea încet, neînţelegînd nimic. Avea sentimentul, neprecizat, că se repetă. Aşa a mai mers el cîndva, pe aceleaşi străzi mici, trecînd nepăsător pe lîngă curţi murdare şi ganguri întunecate în care casele cît ouăle adăpostesc dezamăgiri şi lacrimi. Cînd anume ? Nu ştia. Poate că înainte cu un secol, poate, niciodată... În acest timp Liza Braun se plimba prin odaia lui Micu precaută, să nu-l trezească. A privit pe masă. Scrisoarea se afla acolo, puţin moto-

tolită şi pătată de mîna grasă a părintelui şi a mamă-si. Micu, simulînd somnul, înregistra totul. Îşi zîmbi. Fata a aflat, prin urmare, de la Niţă, că nebunu' i-a trimis o scrisoare. Şi pe Niţă are să-l dea afară. N-avea nici o teamă domnu' Micu de scrisoare : poate s-o citească Liza, e o „aiureală", dar nu-i place să-şi vadă sluga amestecîndu-se în treburi străine. Cînd domnişoara Braun a pus mîna pe hîrtie, Micu i-a strigat, gros :

— Ia-o !

Fata a tresărit, mîna i-a tremurat şi hîrtia i-a căzut.

— Ia-o ! repetă lemnarul şi se ridică din jilţ. De ce te-ai speriat ? Credeai că vreau să ţi-o ascund ? E o prostie. Ioină e nebun ! Dacă nu m-ai crezut pe mine, ai să-l crezi pe el cînd ai să vezi ce-ţi scrie ! N-am nimic de ascuns. Ţine-o !

Şi-i întinse hîrtia, cu aceeaşi mînă mare, roşie şi crăpată.

Albă şi nedormită, Liza luă scrisoarea şi fugi sus, în odaia ei.

După un sfert de ceas sună servitorul. Avea ochii plînşi.

Niţă sosi, şoptind ceva fetei şi primi un bilet din parte-i să-l ducă imediat lui Ioină.

Rămasă iar singură, reciti rîndurile scrisorii. Nu-şi desluşea bine starea de suflet pe care mesajul acesta neaşteptat i-a sugerat-o subit. Dragoste ? Milă ? Duioşie ? Cîte cuvinte, atîtea sunete. Ea n-a văzut, decît prin sticla geamului de-acasă, iubirile în trecere pe trotuarul din faţă. N-a experimentat pe seama ei cumplita febră a unei dragoste devastatoare. Îi cunoaşte semnele din romane, cinematograf şi confidenţele prietenelor. Fata lui Blumenfeld e mereu aprinsă la faţă şi mereu întîrzie : o aşteaptă ! Nevasta doctorului Katz şi-a lăsat bărbatul, copiii, casa, amintirile, totul : iubea ! Chiar peste drum, în hanul cu calici, mărunţele şi zveltele croitorese şi modiste ies, în lungi plimbări festive, cu „băieţii" şi se sărută cu ei sub felinar şi sub stele. Să-l iubească pe Ioină ? Scrisoarea i-a desăvîrşit chipul, şi cel care se vede, cu ochii neliniştiţi, şi cel din adîncuri. I s-a înfăţişat nud, fără ipocrizie, aşa cum e. Şi cum e ? Un golan, un nenorocit, un tînăr care n-a făcut nimic la vreme potrivită ; n-a învăţat ; n-a adunat bani ; n-a iubit. „Are treizeci şi cinci de ani, săracu' !" La gîndul acesta, domnişoara Liza se întristă. Îl compătimeşte, prin urmare nu e mînată de dragoste. Mila înghite iubirea — o face să se evapore ca eterul. Totuşi ! Fata îşi aminti ochii tînărului, ciudaţi, strălucitori, aprinşi. Cine are asemenea ochi nu cere, nici nu provoacă milă ! Suferinţele unei copilării, lipsită de gingăşiile ieftine cu care familiile mic-burgheze evreieşti îşi copleşesc odraslele, se treziră într-însa cu puterea neaşteptată a unor realităţi tari. Nici ea n-a avut mamă... nici ea n-a avut tată... Madam

Ana, osîndoasă, sentimentală cu intermitențe, nu i-a putut înflori dimineţile copilăriei şi nopţile adolescenţei. A fost umbra bărbatului ei. Mînca, bea, se împodobea cu bijuterii şi dormea zdravăn. Tat-su, de asemenea n-are stofă de îndrăgostit. Cum îşi privea inelul din deget, inelul fixat acolo de treizeci de ani şi mărturie vie a tuturor avatarelor lemnarului, tot aşa, cu exact aceiaşi ochi îşi privea fata... Ea îl pricepe pe Ioină. Atunci, s-o fi înduioşat numai scrisoarea tînărului ?... Privi pe fereastră. Începea să se însereze. Niţă trebuie să-i fi înmînat bilețelul : „*Vino la zece seara în grădină. Las poarta deschisă. Cu bine, Liza.*" „Cu bine !", silabisi ea şi surîse. Nu ştia ce trebuie să-i spună. S-au întrebuinţat de-a lungul mileniilor atîtea cuvinte, încît ele şi-au pierdut sensul, căldura, însemnătatea. Îl iubeşte ? Ei şi ? Pe tat-su îl vede cum rîde gros şi se amuză de „îndrăzneala" nebunului !... Domnu' Micu îl crede pe Berl aproape ginere ! Va fi, prin urmare, o eroină ca atîtea din filme şi din preajmă-i care tremură în aşteptarea lui, care primeşte flori şi-şi pregăteşte vorbele ca mărgelele, să le rostească pătimaş, şi în rate !...

Servitorul intră. A predat biletul. Domnu' Ionel avea ochii umezi.

— Ca şi 'mneavoastră, domnişoară ! preciză el. Şi o privi liniştit şi complice.

...Îl găsise pe Ioină trîntit pe canapea, paralizat aproape, într-o lungă dispută cu propriile-i gînduri. Cînd s-a înapoiat, l-a întîmpinat chiar în uşă Mehală. „Ambulantul" era abătut şi zgîrcit la vorbă. Fusese la Eftimescu, dar nu l-a aflat. E undeva în provincie, în propagandă electorală. Un alt tovarăş i-a ascultat necazul şi l-a ocărît. De ce vine la club cu asemenea drăcii ? A făcut o pungăşie, nu mai încape nici o îndoială ! A înşelat pe cineva, oferindu-i un inel de metal, oarecare, drept unul de aur adevărat. Ce să-i facă Eftimescu ? De condamnat e sigur că-l condamnă. Nu se poate altfel. Şi apoi, i-a spus rece tînărul, socialiştii nu încuviinţează furtul sau înşelăciunea. Să nu-şi facă nimeni iluzii : societatea viitoare nu poate fi alcătuită din ticăloşi. La sfîrşit înlocuitorul lui Eftimescu i-a întors spatele... S-a dus şi la doctor. L-a primit surîzînd, dar s-a scuzat : nu poate interveni la domnu' Micu pentru el ! Pentru mă-sa da ! E altceva. Dar pentru el, nu ! Bine, atunci să pună o vorbă pentru bătrînă ! Doctorul a făgăduit că va face asta, dar ştie el cînd. Cînd ? La „momentul potrivit".

Mehală a ridicat din umeri, scîrbit. Ioină i-a dat un scaun. Suferinţa vînzătorului ambulant i-a intrat şi lui în sînge.

— Dac-ar fi măcar Simhă în Bucureşti ! şi oftă.

Ioină vrea să ştie cine-i Simhă.

— Nu-l cunoşti ? E un băiat bun ! Caramangiu ! El ştie să le învîrtească, el ! Vinde giuvaericale, adică tinichele, da' numai la sate,

și se umple de bani. E acum în turneu prin țară. Să nu fie plecat... ehe ! s-ar „aranja". Își duse mîna la față.

— Dom'le Ionel, știi că am împlinit patruzeci de ani !

Ioină îi surîse și-l felicită. Golanul mulțumi, arătîndu-și dinții, purtînd fiecare dezastrele timpului.

— În patruzeci de ani, dom'le Ionel, n-am avut nici o — cum se zice — nici o bucurie. Bătrîna a rămas singură, noaptea vorbește cu stafii, ziua îmi lucrează cîte o flanea sau îmi drege cămașa și se mulțumește cu un ceai, cu un covrig... Ce să fac ? Nici eu nu vînd mereu-mereu !... Mă crezi ? Sînt zile cînd nici nu ies !

Voi să-i lămurească de ce nu „iese" zilnic. Să-i spună că-l pîndesc, ca pe furii, gardiștii și perceptorii și că, pe deasupra, îl dor de cîțiva ani picioarele. N-are nici bani, nici timp de doctori. Dar Ioină a ridicat spre el niște ochi umezi.

— Ce e, frățioare, ce s-a întîmplat ? Plîngi ?

„Ambulantului" i s-a părut că povestea lui l-a înduioșat. Privi în obrazul slăbit al tînărului, privi și în casa cu pereții covîrșiți de cărți.

— Dom'le Ionel, dragă, nu te gîndi la mine ! Am să scap și din încurcătura asta ! N-am venit să te amărăsc.

Și apoi vesel :

— Bine de mine că am numai un suflet de îngrijit. Ce se-ntîmpla, mamă-mamă, dacă eram *familiar ?*

Ioină a rîs. Adevărat, ce se întîmpla dacă nenorocitul era și... „familiar", dacă avea, adică, o nevastă și cinci plozi ?

Îl bătu pe umeri.

— Nu-i nimic, Mehală, așa-mi vine cîteodată să miorlăi ca muierile... nici eu nu știu de ce !

În capul lui Ionel se făcu deodată lumină vie. Are treizeci și cinci de ani, o muzicuță și un vis. Nu mai simte anotimpurile stingherindu-l, nici tristețile și veseliile știute stîrnindu-l la vechile jocuri : la meditări, cu mîna la cap, în amurgul de aur tomnatic, sau la entuziasme, țipate o dată cu ivirea primăverii. Știe că nu mai are nimic de așteptat, în afară de răspunsul fetei. Și are înainte alt Ioină, mai simplu, mai urît, mai necăjit : Mehală. Și ambulantul are patruzeci de ani. Mîine intră în pușcărie. Foamea, ignoranța, beția l-au îndemnat să înșele. Acasă îi rămîne bătrîna, cu chiria neplătită, pradă furiilor lui Micu Braun, neînduplecat în afaceri bănești. Femeia obține, firește, o amînare... două și apoi e zvîrlită în stradă. De ce se întîmplă toate astea în lume ? Mehală n-a făcut nimic ; nu e vinovat de nimic ; vinde marfă, zbierîndu-și desperările de zeci de ani, de cînd nu începuse a se întreba nimic ; mănîncă atunci cînd are și crapă de foame cînd n-are

gologanii necesari pîinii și ceaiului. Micu Braun e un bloc de carne împuțită, care se tolănește în fotolii comode, fumează trabucuri scumpe, se îndoapă cu icre negre și se umple cu coniacuri tari, și nici nu-i pasă de calicii multelor lui hanuri... Mehală, cînd are, e generos ; invită la cîrciumă pe golani, la „haleală", la „pileală" și mai dă un franc-doi orbeților din mahala... Și ca Mehală atîția în mahala, în oraș, pretutindeni... Unii duc cu ei visul altei lumi, în pușcărie ; îl cresc în inimă și în cap ca pe un pui de vultur. Alții ostenesc zi de zi, și an cu an, în munci mărunte și grele, întreținînd case cu copii, și mor, cînd n-au știut încă bine dacă și cît au trăit ?

— Ai patruzeci de ani, Mehală ?

— Da, dom'le Ionel, patruzeci !

Ioină își spuse : „M-a chemat Liza, la zece seara în grădină... în grădina lăsată dinadins deschisă."

— Patruzeci de ani tocmai ? îl mai întreabă, cu gîndul dus.

— Da, tocmai !

Și se întristă brusc Mehală.

— Patruzeci de ani, dom'le Ionel, și mă bucur că sînt numai cu bătrîna ! Ce mă făceam dacă eram *familiar* ?

Ioină anticipa întîlnirea, simțea, pe obrajii încinși de dogoarea gîndului, buzele Lizei Braun, calde și bune de fată înfometată de sărutări, pe care nu le-a supt pînă azi nici un bărbat, buze în așteptarea elanului lui, dragostei lui, virilității lui sentimentale și mascule.

— Ai perfectă dreptate, Mehală... Perfectă dreptate !

— Dom'le Ionel — spuse „ambulantul" — mă duc. Văd că ești necăjit. Nu vreau să te mai plictisesc. Noroc !

Și-i întinse mîna.

— Să fii sănătos, Mehală ! Eu și cu tine sîntem din aceeași familie, din aceeași rasă : de învinși !

Golanul nu pricepea exact cuvintele lui Ioină, dar le simțea conținutul. Tînărul voia să spună, firește, că și el are partea lui de suferințe pe lumea asta ; amîndoi, prin urmare, se înrudesc prin înfrîngeri comune. „Oricum — gîndi Mehală — Ioină are o slujbă în Hanul cu tei, o leafă, așadar, și-un rost".

— Să trăiești ! mai spuse golanul. O să ne vedem, așa-i ?

— Desigur !

Închise ușa cu încetineli supărătoare. Ar mai voi să rămînă. Dar e tîrziu. Bătrîna îl așteaptă să afle răspunsul avocatului și al doctorului...

În odaie, întunericul de vară răcorea pieptul lui Ioină și-l împăca iar cu tristețile lui obișnuite. În ceasul acesta, al tuturor amăgirilor

reflectă el, întins iar pe canapea — Liza Braun trebuie să se gîndească desigur la întîlnire. Așa cum se gîndește și Ioină, așa cum se gîndesc toți îndrăgostiții planetei. Poate că — își spune — fata, cu subțirimi și gingășii de vis, a venit prea tîrziu în viața lui nemaicutreierată de ani și ani de nici o pasiune, de nici o credință, de nici o dorință. Ce să-i mărturisească peste un ceas, cînd se va strecura pe portița deschisă a grădinii? Că o dorește? Să-i facă, adică, o simplă invitație la pat? Se înfioră. Privi pe fereastra mică în seara de afară, plină, caldă, calmă, și începu să fluiere un vechi cîntec de cartier, învățat în anii duși ai copilăriei. Toți băieții de prăvălie au dansat, în acompaniamentul muzicii, în sălile tinereții, dansul modei și al vieții. Toți au trecut, la timp potrivit, prin portița grădinilor lăsate înadins deschise să-și întîlnească iubitele, doritele, înamoratele... Numai el a ascultat din maghernițe umede și mansarde friguroase vuietul dinafară și n-a luat parte la nici unul din festinurile vîrstei. Numai el a rămas în afară... Privi la ceas. Se ridică repede, își întocmi frumos cravata și ieși, urmărit de năluci.

IV

Tomnaticii trecători ai uliței au toți fețe supte de mucenici. Dimineţile galbene ale florilor defuncte şi ale frunzelor risipite pe bulevarde, serile cu ceață şi nopţile cu oboseli trudind piepturi şubrezite au schimbat înfăţişarea gospodarilor şi a nevestelor, a fetelor cu părul lung şi a bătrînelor gata să pornească drumul fără haltă.

Vasilescu s-a oprit la doi paşi de casa chiristigiului. Blumenfeld îl salută adînc şi îi spune o vorbă măgulitoare. Arată bine, pretinde negustorul de bumbac, şi e mereu tînăr Vasilescu ! Fostul dregător nu crede nimic din vorbele jupînului, îi ştie şi îi preţuieşte pe toţi cum se cuvine, dar îi place linguşirea, îi face bine, îi gîdilă mădularele, îl înviorează. Răspunde şi el lui Blumenfeld că-l socoteşte ca pe cel mai de ispravă comerciant din cartier şi că l-a lăudat aseară la „Pisica blîndă" cînd a gustat din tulburelu' ăl nou. Ba s-a şi ciorovăit cu Stamatescu, şmecheru' de Costică „ghetarul" care, văzîndu-l pe nea Haralambie, patriotul, în prăvălie, ca să-i fie pe plac, a înjurat pe ovrei. Dar el, Vasilescu, om drept şi care a trăit aici în cartier cu israeliţii, a apărat mai întîi şi-ntîi pe toţi, fără deosebire de clasă, apoi pe Blumenfeld, personal, şi cu de-amănuntul. Negustorul de bumbac îi mulţumeşte, plecat şi mişcat. El ştie că aseară, la „Pisica blîndă", fostul prefect şi-a băut, liniştit, sfertul de vin, a mai întocmit, cu degetele lui uscate, o ţigară şi a plecat neamestecîndu-se în vorbăria clienţilor obişnuiţi, iar dacă l-a auzit pe „patriot" înfuriindu-se pe evrei, i-a surîs, dînd din cap, părinteşte. Nu, „se bagă", e adevărat, dar nici nu sare s-apere pe cineva. Totuşi, Blumenfeld îi mărturiseşte că e fericit că îl vede şi ca să-l convingă şi mai bine îi dă pe faţă pricina drumului lui la Micu. A băgat tot capitalul lichid în marfă, susţine negustorul, şi are nevoie urgentă de o sumă de bani ca să facă o plată... o plată care nu se poate amîna, doamne fereşte ! Vasilescu îl ascultă, fără a-l privi în ochi, şi-l întreabă dacă Micu

i-a mai dat vreodată bani cu împrumut? Negustorul simte primejdia și rămîne deodată cu privirea împietrită asupra unui cîrd de femei din hanul lui Druță, adunătoare de cîrpe și hîrtie-maculatură. Late, lăbărțate, groteşti, în fuste peticite și în broboade ilariante, muierile vorbesc repede și se îndeamnă una pe alta să grăbească pasul. Se duc, firește, și ele la lemnar. Blumenfeld profită de prilej și-i spune fostului prefect marea noutate: Micu a cumpărat și hanul lui Druță. Vasilescu știe bine că fostul proprietar al hanului, căzut la beție și stors de legiunea femeilor de noapte a Bucureștilor, a împrumutat de pretutindenea bani și că, la sfîrșit, Micu Braun a intrat în stăpînirea casei. Se miră însă foarte, își face cruce, îl fericește pe lemnar și repetă întrebarea: A mai luat bani vreodată cu împrumut de la Micu? Atunci Blumenfeld rămîne iar gînditor, face ochii mici și-i spune că toate negustoresele acestea de vechituri se duc la noul proprietar să-l roage să le scadă chiriile. Prima ispravă a noului stăpîn a fost sporirea cu atîta la sută a chiriilor. Femeile n-au de unde plăti. Au dreptate, așa-i? Vasilescu înclină capul în semn că negustoresele sînt îndreptățite să ceară reducerea chiriilor, dar ține neapărat să știe dacă Blumenfeld a mai obținut vreodată un împrumut de la Micu Braun? Și cu ce dobîndă? Și pe ce termen? Și pe ce gaj? Blumenfeld ar mai încerca să-i răspundă că pe o asemenea vreme de toamnă, cînd prăvăliile vînd marfă din zori pînă în noapte, numai el are ghinion cu stofele lui, dar pricepe din răbdarea fostului ispravnic că n-are încotro și trebuie să-i spună, limpede, totul. Ei bine, Vasilescu să afle, prin urmare, că domnu' Micu e un porc de cîine, care pentru o sută de mii de lei ia treizeci de mii dobîndă pe an și asta cu multă bunăvoință; că trebuie să-i dea garanții cu nemiluita; că a mai luat în diferite rînduri de la el bani cu împrumut, dar că, dacă dă Dumnezeu să-i achite acum la timp, n-are să-i mai ceară niciodată nimic.

Vasilescu ascultă, mișcă mereu din cap indignat și se gîndește, cu mîhnire, că n-are sorți de izbîndă la chiristigiu cu propunerea lui. Are și el o văduvă, bine conservată și deșteaptă, care ar vrea să-și vîndă drepturile de moștenire asupra unei păduri. Afacere încurcată. El își închipuise că Micu Braun, care prin America se dovedise muieratic, are să „cadă" la văduvă. Dar lemnarul a întîrziat mult peste fiecare hîrtie, a chemat un pluton de avocați pe care îi are în slujbă cu simbrie în regulă, să purice fiecare rînd, și-a ridicat apoi din umeri, rugîndu-l să vină azi să „mai vadă"... Porniră amîndoi spre locuința lui Micu.

Cînd au intrat în sala de jos, destinată tuturor celor care îl caută, de dimineață pînă seara, au rămas mirați de mulțimea aflată,

cu ceasuri înainte acolo, în așteptare... Vara trecuse repede și toamna se vestise rea, grea și scurtă. Ca mîine, vor birui orașul oștile gerului și-ale zăpezilor... Într-un grup select de haine negre și ghete de lac se prevede o iarnă cumplită, cu ninsori fără sfîrșit și cu viscole. Noii intrați recunoscură grupul: scrobiții erau membrii comitetului societății „Fericirea universală", veniți desigur să-l roage pe Micu Braun să primească președinția. La adresa societății prin care fusese „cooptat" în comitet, lemnarul n-a răspuns nimic. Au înțeles oamenii că bogătașul cartierului e pretențios. Cineva spusese atunci că Micu Braun are dreptate. Ani de zile a fost ținut departe de „viața socială", pentru că n-avea „faimă bună". Numai după ce averea lui crescuse și devenise cu adevărat „solidă", comitetul s-a gîndit că nu i-ar strica prezența lemnarului în societate... A trăit, în tinerețe, cu o negresă, Nata, pe undeva prin America? Ei și? E o crimă să ai, la tinerețe, o arăboaică? A, negresa era prostituată, chiar într-un stabiliment din New York? Mai întîi, ce-i pasă societății „Fericirea universală" dacă Nata sau cum dracu' o chema pe arăboaică, era sau nu într-un stabiliment și, în al doilea rînd, cine poate ști sigur dacă toată povestea e adevărată? Că Micu a fost tîlhar, într-o bandă vestită, părtaș la furturi pentru care a și petrecut un an-doi în pușcăriile americane? În tinerețe, e posibil să fi greșit nenorocitu': mic era, singur era, crud era, se întîmplă! Avea, doar, numai douăzeci și cinci de ani p-atunci! Și, la urma urmei, poate că, totuși, e o minciună și-asta? De ce, adică, să te iei numaidecît după basme? Negustorii și doctorii, samsarii și bancherii, avocații și dascălii din comitetul „Fericirii universale" s-au convins repede, o dată cu rotunjirea averii, văzută și nevăzută a lemnarului, că numai domnul Micu Braun e demn să-i prezideze.

— A cumpărat și hanul lui Druță! a spus cineva în șoaptă „vicelui".

Și acesta, plin de admirație, a observat în idiș:

— *A gewihr!* (Un nabab!)

Acum s-au adunat, scorțoși și solemni, să-i propună fără nici o condiție, președinția. În adunarea lor intimă au socotit și cîntărit pe toți burtoșii simandicoși ai Comunității. Nimeni n-ar fi în stare să doneze o sumă mai mare ca domnu' Micu și nimeni nu e mai puțin „uzat" ca lemnarul. Pînă azi el n-a cerut nimănui nimic. Pe el nu-l poate refuza nimeni... Un bătrîn cu mustața albă, prăfuită, se așeza și se ridica mereu de pe scaun, încruntat: avea trînji.

Gold, avocatul, făcu un gest de îndoială:

— Crezi?

— Cred ! De ce să nu cred ! Bani are, case are, familie are. Ce n-are ? N-are *onoare !*

Şi privi în juru-i, îngrijorat de vocea ridicată cu care rostise vorbele.

— Aşa că... vedeţi dumneavoastră : primeşte !

Vasilescu vorbi încet către Blumenfeld :

— Ai să vezi că iar mă amînă ! Îl învaţă păcătoşii ăia...

Privi disprețuitor spre Gold, care întruchipa pentru dînsul tagma ticăloasă a avocaţilor, a tuturor avocaţilor din lume.

Blumenfeld încercă să-l înveselească, susţinînd că Micu va „tranşa" afacerea. Era, însă, convins că Vasilescu vrea să-l „încurce" pe lemnar. Îl ştie şi pe Micu dat dracului şi n-are nici o grijă : nu-l va birui.

În sală se vorbea, se fuma, se ofta şi se rîdea. Un cizmar, mai bătrîn la înfăţişare decît era în realitate, sta mut într-un colţ, neîndrăznind să se amestece în vorbă. Avea un fiu în armată şi venise la domnu' Micu să-l roage să i-l „scape". Lemnarul se dovedise prieten cu boierii. Ce nu putea să facă, prin urmare, dacă voia ? Avocatul îl cunoştea pe cizmar din văzute. Îl întîlnise de cîteva ori la întruniri publice. Omul îl salută. Flecar şi dornic să afle toate, Gold îl obligă pe cizmar să-i spună păsul.

— Nu se poate ! Aş ! Nu se poate ! vorbi tare avocatul, după ce aflase necazul cizmarului. Dacă era „singurul fecior la mamă văduvă", mergea ! Da' aşa...

Fu întrerupt de o bătrînă învelită într-un fel de pled găurit. Peste cap purta un şal care îi astupa faţa. I se vedeau numai ochii şi cearcănele din jurul lor. Vorbea încet, făcînd eforturi, ca şi cum cu fiecare silabă şi-ar rupe ceva dinăuntru :

— Eu am un singur... cum spui dumneata !... asta... asta... un singur fecior...

— Ei şi ? se supără Gold.

— Eu tot la domnu' Micu am venit... Credeţi...

— Nu cred nimic ! Ia mai lăsaţi-mă-n pace !

Şi se îndreptă spre grupul „societarilor" plictisit.

Un băcan căruia îi murise într-o lună nevasta şi doi copii a venit cu o lădiţă de sticle colorate s-o amaneteze pentru cîţiva lei. Alergase zadarnic pe la societăţile filantropice de „ajutor mutual" sau de „împrumuturi pe gaj, fără dobîndă", cum se numeau. Era pretutindeni primit de către o burtă veselă şi o pereche de ochelari. I se asculta păsul şi-apoi i se refuza, cu multă amabilitate în duzina de vorbe rostite dulce, ajutorul. Cineva l-a trimis cu-o scrisoare la domnu' Micu. Ca

să fie sigur de împrumut, a mai adus cu sine și lădița cu sticle colorate, tot felul de coniacuri și vișinate tari, pe care are s-o lase drept amanet... Cîțiva armeni, de curînd descinși în cartier, din legendare ținuturi depărtate, se învîrteau neliniștiți prin sală. Deschiseseră tuciuriii o prăvălie de cafea. Au băgat toți banii în chirie și marfă. Acum au nevoie de o sumă „lichidă". Altfel se prăpădește toată întreprinderea. Numai domnul Micu Braun are capital sunător. Nici un bancher, nici un bogătaș nu-i mai cuprins ca lemnarul acesta bolovănos. Armenii vin cu o propunere practică: transformă prăvălia lor în societate, domnul Micu să fie președinte și stăpîn... Oamenii se plimbă nervoși și triști. Din cînd în cînd se opresc, se privesc, cu adîncă milă, unii pentru alții, în ochii speriați, și nu-și spun nimic.

Croitorul, care venise mîndru la nunta de argint a lemnarului, e și el abătut. A intrat într-o afacere nenorocită. E pe copcă. Poate că Micu știe pe-un negustor din centru să-l roage să-i dea de lucru. A slăbit și din trufia lui din vară n-a mai rămas nimic.

Pe măsură ce oamenii își vorbeau, tare sau în șoaptă, alți noi vizitatori sunau la ușa bogătașului.

O cucoană grasă și cu bubulițe cît alunele pe obraz a intrat în odaie. A răsuflat adînc și a observat tare:

— Ce aer infect!

Avocatul Gold s-a repezit la o fereastră.

— S-o deschid, madam?

— Da, firește, deschide-o! vorbi răstit femeia.

Avea o geantă încărcată sub braț.

Avocatul deschise fereastra și bătrînii se îndepărtară repede și speriați să nu răcească.

Între noii sosiți era și mama lui Mehală. Ședea pe un scăunel, cu mîna sub bărbie, privea și tăcea. Ținea ochii pe jumătate închiși, ca să nu-și alunge gîndurile.

În altă parte a odăii, privind cu spaimă la fiecare, stătea, în picioare, o fetiță de vreo paisprezece ani. Avea fața lungă, slabă, galbenă. Părinții erau și ei chiriașii lui Micu, niște amăriți de provinciali. Tatăl, tîmplar fără lucru, bolea de-o lună. Mama vindea, umblînd din casă în casă, stămburi și stofe. Nu prea cîștiga, lumea găsind marfa plină de molii. Cum erau în urmă cu chiria, omul și-a chemat fata și i-a poruncit să plece la Micu Braun și să-l roage să-i îngăduie. Să-l sărute, să-l mîngîie cum o știi, numai să-l înduplece. Trebuia să vie, neapărat, cu răspunsul bun acasă. Ea nu știa cum poți să „înduplecî" un bărbat. Ce anume trebuie să facă? N-are nici

paisprezece ani... Tîmplarul a strigat la ea și în ochii bolnavi, în timp ce se înfierbînta, au lucit lacrimi.

Privește îngîndurată camera lemnarului. Bolboroseşte ceva ca pentru dînsa. Are și el un copil, cunoaște, prin urmare, sfînta și blestemata, în același timp, dragoste de tată. Va fi de ajuns să i se înfățișeze și să-i aducă aminte că și el e tată, atît... Și fata așteaptă acum pe lemnar.

Un domn mic, elegant, proaspăt bărbierit, urmat de-un fel de secretar care-i purta servieta, a intrat încet, a salutat surîzînd lumea și s-a retras apoi într-un colț, așteptînd. E proprietar de terenuri, omulețul, și a aflat că lemnarul vrea să mai cumpere ceva...

„Societarii" au reînceput discuția. Negustorii susțin iar că domnul Micu Braun va primi imediat președinția.

— Cînd stai să judeci, noi îl servim, așa-i ?

— Cum vine asta ? face, repede și sceptic, avocatul.

— Cum vine ? Foarte bine ! Parcă n-ai ști ce faimă are lemnarul ?

Gold ridică din umeri cu dispreț. Oameni simpli, societarii ăștia care se îmbată cu apă rece, cărora le plac vorbele umflate ca : demnitate, moralitate, renume frumos !... Ei n-au nici o noblețe, în afară de aceea a minții. Toate familiile „aristocratice" descind din samsari, băcani, telali, arendași și zarafi-cămătari. Dacă ar fi să se laude cu o asemenea noblețe, s-ar duce dracului toată boieria urmașilor misiților de grîne, îngrijitorilor de moșii și speculanților de bursă.

— Dar am dat lumii Biblia ! îndrăznește un „societar", cu vocea pițigăiată.

— Da, asta-i adevărat ! întărește avocatul. Am dat Biblia, am dat lumii un Dumnezeu, i-am dat religia. Toate sînt posibile, în lume, fără noi : Arta, știința, tehnica... Numai religia nu e posibilă fără evrei ! Fără evrei popoarele n-ar fi ajuns la Dumnezeu !

— Prin urmare ?... continuă vocea pițigăiată.

— Prin urmare, ce ? Prin urmare, nimic ! Am încheiat. Strămoșii noștri și foarte puțini dintre noi, cei de azi, am obosit cu privirile pe cer sau în cărți, iar cei ce-au venit mai tîrziu... să nu mai vorbim de ei !

— Dar Spinoza ? Dar Heine ?

— Ce-i cu ei ?... Să lăsăm astea. Vine Micu !

Lumea se mișcă, înfrigurată, toți s-au sculat în picioare.

Micu Braun, într-un halat subțire de mătase neagră, intră asudat și plictisit, în sala umplută de „calici", cum îi numea el pe vizitatorii aceștia de fiecare zi. În urma lui se tîra un fel de vietate fără sex, îmbrobodită și zdrențuită. Nu i se vedeau decît ochii, mici și speriați.

— Numai o semnătură ! scînci pachetul de cîrpe cu voce de scapet.

— Poftim ! Asta-i acum ! Numai o semnătură ! Da' ce sînt eu, procuror general ? Ministru ? Împărat ?... Auzi ? Numai o semnătură !

Şi către lume, fără a privi pe nimeni în faţă :

— Are un fecior hoţ... hoţ de buzunare, ce mai ?... Froim, îl ştie toată mahalaua !... Şi-acu'... să-l graţiez numaidecît !... Să mă duc eu la boieri şi să-i rog !... Eu !

Pufnea, tuşea, asuda din ce în ce mai greu.

— Niţă ! Niţă ! Măă, unde te ascunzi, măă ?

Servitorul veni umil şi vinovat.

— După ce te-am iertat... ştii tu !... cu drăcia aia de scrisoare... te-ai apucat de-altele ?

— N-am văzut-o, cucoane, cînd a intrat... uite... asta mi-i crucea ! Să mă arză focul dacă mint !

— Nu vorbi de foc ! îl opri scurt domnul Micu, amintindu-şi, parcă, de-o întîmplare veche.

Arătînd către vietatea în zdrenţe :

— Dă-o afară !

Niţă se apropie de bătrînă şi o împinse uşor spre uşă.

Femeia scoase un miorlăit de pisică turbată. Lumea se sperie şi cineva vru să-l lovească pe Niţă. Dar domnul Micu se repezi din doi paşi mari spre uşă, o deschise şi zvîrli bătrîna pe scări.

Înjurînd şi gîfîind, se înapoie în sală. Nu salută pe nimeni, nu dădu mîna nimănui. Dintr-o ochire a ştiut pentru ce a venit fiecare dintre cei ce-i umpluseră casa.

— Niţă, închide fereastra ! rosti el gros şi se aşeză într-un scaun de pe care tocmai se ridicase mama lui Mehală.

— Nu credeţi că-i mai bine să intre aer ? întrebă, cu vocea de astă dată îndulcită, femeia cu geantă.

— Nu ! răspunse sec Micu.

Apoi către bătrîna care sta în picioare.

— Poţi pleca ! Vrei o amînare... o nouă amînare. Nu se poate ! Ştiu : Mehală e încurcat într-o trăsnaie ! E-n puşcărie. Treaba lui ! Bună ziua ! Ei, dumneata ?

Mama lui Mehală nu putu rosti un singur cuvînt. Niţă o luă de mijloc şi închise uşa în urma ei, repede.

— Ei, n-auzi, mătuşico ? se adresă el, răstit şi în idiş altei bătrîne. Ce vrei ? Ce pofteşti ? Ce te doare ?

Femeia, ţinînd mereu mîna la gură, spuse că are un băiat care „trage sorţii". E văduvă. N-are mijloace. Să intervină dumnealui la boieri...

— Am terminat. „Unic fecior la mamă văduvă!" Pricep. Nu mă bag! spuse domnul Micu.

Oftă, tuși, strănută și adăugă cu greață:

— „Are un băiat!" I l-am făcut eu? Sal'tare, sal'tare, madam!

Fulgerîndu-l pe cizmar:

— N-am nevoie de ghete!... N-am nevoie de pantofi! Nici eu, nici nevastă-mea, nici fii-mea!

Cum omul făcea semne desperate că n-a venit în acest scop aici, domnul Micu îl repezi:

— Altceva? Pentru altceva vii? Nu mă interesează! Niță, arată-i drumu' lu' domnu', să nu cadă!

Și zîmbi o clipă numai, reluîndu-și apoi masca obișnuită.

— Vrei să vorbesc în centru? Așa-i? întrebă pe croitor.

Omul începu să se vaiete. Are o casă plină de copii, e și el șubred, de-o săptămînă se hrănesc numai cu pîine și cu ceai...

— Bine! Am înțeles! Am să vorbesc cu Holțman, cu pungașu' ăsta de Holțman. Dă la falimente cu nemiluita... Mereu schimbă firma! Te duci mîine la el! Niță, adu-mi aminte să-l chem aici pe Holțman, îl știi, ăl cu daravera!

Și clipi către servitor, care se însenină brusc.

— Am înțeles, să trăiți!

Niță știa tîlcul acestui semn. Și-și spuse: „Domnu' Micu l-a *dus* și p-ăsta!"

— Iar pentru chirie? Tot pentru chirie? zbieră lemnarul către grupul femeilor din han.

Toate tăcură. Pe drum fiecare susținea că se va răfui cu „ticălosul de Micu". Aici, în prezența grosului și grasului proprietar, nici una nu se încumeta să deschidă gura.

— Chiria! Am priceput. Niță, deschide ușa cucoanelor!

Bietele femei se codcau să iasă. Dar servitorul se încruntă și se răsti: „Hai!", și toate s-au înghesuit, deodată, la ușă, fericite că scapă numai cu o ocară.

Domnu' Micu privi spre femeia cu geantă.

— Nu fac nici o asigurare! Nu joc la loterie, nu subscriu nicăieri nimic!

Femeia voi să răspundă ceva, dar vocea lemnarului o acoperi:

— Ai vrut aer, așa-i? Niță, du-o la aer!

Se apropie de fetiță. Plîngea. Micu Braun o recunoscu.

— Tu ești a vasluienilor, așa-i? Neam al dracului, domnule, ovreii ăștia moldoveni! Ar vrea să le dai casa pe gratis, mîncare la fel... știu eu ce-ar mai vrea! Să te ferească Dumnezeu să ai *tu* vrec nevoie la ei! Mamă-mamă!

Fetița continua să plîngă încet, înăbușit.

— Hai, dă-i drumu'... ce vrei ? strigă Micu.

— Tata... m-a trimis tata... să vă spui că... și dumneavoastră aveți copii... și...

— Ieși ! Hai, ieși ! Pentru asta ai venit ? Adică eu n-am știut pînă azi că am copii ?

Micu se gîndi deodată la Liza și la Ioină. Alăturarea numelor și chipurilor îl supără.

Afurisit gînd.

— Niță, să n-o mai văd ! Ai priceput ?

Și arătă spre fată cu degetul în care își fixase de treizeci de ani inelul.

Apoi, surprins, către cizmarul care i se înfățișase din nou :

— Ce mai poftești, unchiule ? D-abia ai plecat ?

— Nu m-ați lăsat să vă spui, domnu' Micu... N-am venit *pentru de lucru*. Băiatu', știți...

— Ia-l ! rosti rece lemnarul către Niță. Ia-l ! N-auzi ? Ce vrei, bătrînico ?

Se adresase altei vizitatoare.

— Am un băiet... un singur băiet. Trage la sorți.

— E „unic fecior de mamă-văduvă", completa cineva pe bătrînă. Lemnarul se plimba prin odaie.

— Ei și ? Ce să-i fac eu ? Să-l scap de armată ? Da' ce sînt eu, *oltășke* [1] ? Sînt procuror general ? Ministru ? Împărat ?

Domnu' Micu nu cunoștea alte puteri atoatehotărîtoare decît : procurorul general, de titulatura căruia se legau multe și vechi aduceri-aminte, ministrul și împăratul.

Și, cum femeia, cu capul în piept, tăcea, lemnarul făcu semn lui Niță :

— Ia-i adresa. Am să-ți scriu. Să vedem. Adio !

Făcu pași mari prin odaie, își șterse sudoarea de pe obraji cu mînecа halatului de mătase și se opri înaintea armenilor.

— Să trăiți, dom'le Micu. Bine v-am găsit ! Noroc să dea Dumnezeu !

Lemnarul asculta nepăsător și nemișcat urările tuciuriilor.

— Cunosc chestia. Mi s-a vorbit de voi !

Apoi, le spuse ceva în șoaptă. Armenii se priviră iar, muți și îngrijorați. Unul îi răspunse cu glas umil, de rugă. Domnu' Micu ridică din umeri, ca și cînd ar fi arătat că nu se poate. Armenii se

---

[1] Bătrînico (idiș).

privire din nou. Vorbi altul, aprins, plîngăreț și desperat. Ceilalți îl ajutau, adăugînd ficcare un cuvînt. Se jurau, se rugau, se blestemau. Domnu' Micu îi asculta, dar ridica mereu din umeri. Părea că le răspunde în același chip : N-are ce le face !... Atunci, primul dintre vorbitori rosti trist, în limba lui, cîteva cuvinte tovarășilor. Aceștia se frămîntau pe loc, își frîngeau mîinile, gura li se crispa într-un surîs care aducea a durere și încercau să răspundă ceva. La urmă negustorii armeni înclinară capetele. Domnu' Micu întrebă scurt :

— Vreți ?

Și cum nimeni nu răspunse imediat :

— Nu vreți ? Vă salut !

Dar negustorii îl traseră de halat :

— Vrem ! vorbi unul.

Ceilalți îl întăriră, înăbușit :

— Vrem !

— Atunci s-a făcut ! mai spuse lemnarul și-i pofti la „Biroul întreprinderilor Braun", în oraș...

Oamenii ieșiră cu capul în piept, cu pașii de plumb.

Da' tu ce mai vrei cu sticlele astea ?

Și domnu' Micu se îndreptă spre băcan.

Cel întrebat întinse lemnarului scrisoarea de recomandație și vorbi, intimidat de cele ce văzuse. Are nevoie de bani. Depune în gaj tot ce se vede. Să nu se supere.

— Bine ! spuse Micu. Niță, du sticlăria asta în pivniță. Tu, dumneata, să treci la ora șase la depozit. Bună ziua !

Rămase numai „delegația". Lemnarul pofti pe „societari" să șadă pe scaunele șterse, cu șorțul, de servitor. Patronul îi făcuse un semn : Niță a înțeles că domnii în negru sînt mai „boieroși" și, în chip de mare cinste, a șters, sub ochii lor, scaunele.

— Luați loc, vă rog !

Micu Braun privi atent în juru-i să vadă dacă se mai află calici în sală. Răsuflă ușurat. Plecaseră cu toții. Unii n-au mai așteptat să-i vorbească. L-au simțit în toane rele și au șters-o pe nesimțite.

— Eeei, ce mai spuneți, dom'lor ? făcu lemnarul, familiar, către delegați.

Cum erau și mutre noi, Micu încruntă din sprîncene.

Omulețul cu trînji se crezu dator să-i prezinte pe cei necunoscuți.

— Vă rog să-mi permiteți, dom'le Braun, să vă recomand. Domnu' Rotman... asta... Roșeanu, domnu' Șneier, domnu' Gold, avocat, ați auzit desigur de dumnealui !

Micu Braun încreți fruntea :

— Domnu' Gold, cu fraudele alea de la „Petrolrom" ?

— Pe obrajii avocatului se iviră broboane reci de sudoare. Se înroşi, murmură o scuză, apoi se zăpăci cu totul.

— Dumnealui n-avea nici o vină ! spuse omuleţul cu trînji. A fost numai consilierul juridic al întreprinderii. Vinovat e...

— Ştiu, întrerupse Micu. Unu... Grinberg-Grigorescu ! Aşa îşi zice : Grigorescu, mi se pare !

Delegaţii se priveau palizi şi neliniştiţi.

— Nu, dom'le Braun, nu e vinovat domnu' Grigorescu. Sînteţi în eroare ! Vinovat e un ovrei din Lipscani, unul Şnader, care a şi fugit. Domnu' Grigorescu e printre noi, îmi dai voie ?

Un bărbat mustăcios şi voinic, dar cu ochii nesiguri în orbite, ieşi din grup şi salută pe lemnar.

— Aşa ? Dumneata eşti ? Păi eu te-am văzut pe rol, la Corecţional, spuse domnu' Micu.

Grigorescu zîmbi slugarnic.

— Din nenorocire m-au implicat şi pe mine în proces. Dar, după cum vedeţi, sînt liber. N-am nici o vină ! Aşa l-au necăjit şi pe domnu' Gold, avocatu'... E şi el implicat.

Se făcuse o tăcere grea. Lemnarul privi liniştit figurile noi şi vorbi tare :

— Eeeh, nu-i nimic ! Hai să ne cunoaştem !

Întinse mîna necunoscuţilor care i-o strîngeau, unul după altul, la rînd, recomandîndu-se :

— Kanner !

— Davidescu !

— Dr. Mayer !

— Inginer Herş !

— Arhitect Locş !

— Ţentlerman !

— Ghiţă Uşereanu !

Cînd sfîrşi, ceru să i se spună ce vor cu el ? Are atîtea afaceri, atîtea treburi, de dimineaţa pînă seara e „prins", munceşte ca o vită.

— Iubite dom'le Braun, spuse, cu miere în voce, avocatul Gold. Noi sîntem veniţi în numele societăţii „Fericirea universală" de care, desigur, aţi auzit. Societate veche şi respectată. La sfinţirea drapelului a venit şi domnu' ministru. Ne-a şi decorat !

Tuşi.

— Am venit, zic — continuă el — să vă propunem preşedinţia societăţii. Însuşi domnu' Bercu, veneratul nostru preşedinte, a avut iniţiativa acestei propuneri. Arătă spre omuleţul cu trînji, care zîmbi

umil. Era în „încetare" și membrii comitetului au găsit necesar să-l schimbe.

— Știți, domnu' Bercu e cam supărat... cu afacerile !

— Da, știu ! făcu Micu. Și adresîndu-se de-a dreptul lui Bercu : Se zice că dai faliment !

Domnu' Bercu păli.

— Oo ! făcu el. Lumea asta !

— Ce lume, dom'le ? stărui Micu. Nu ești în „încetare" ?

Avocatul interveni :

— Să lăsăm astea, vă rog ! Societatea, comitetul, noi adică am venit să vă propunem președinția ! Sînteți cel mai bogat astăzi în cartier, puteți oricînd dona ceva pentru o școală, pentru un spital... Sinagoga din Bravilor trebuie reparată... Sînteți cel mai respectat și lumea se miră că pînă azi n-ați intrat încă în societate ! Drept să vă spun, nu v-ar sta rău nici chiar ca președinte al Comunității ! P-onoarea mea !

Micu Braun asculta liniștit. Dacă n-ar răsufla greu, s-ar simți chiar vesel. Toți „societarii" aflați aici pentru a-l îndupleca să vie în capul lor au fost dintotdeauna vrăjmașii lui mărturisiți. Dacă intra, împins de nevoia afacerilor, în cabinetul unui avocat evreu cu clientelă și dădea acolo de negustori bogați, se făcea, deodată, liniște și toți se retrăgeau într-un alt ungher al odăii, izolîndu-l ca pe un lepros. La balurile Comunității, unde și-a dus de cîteva ori fata să danseze, nimeni nu i-a zîmbit, nimeni nu i-a vorbit. Toți faliții și toți cămătarii ăștia au avut ceea ce el n-avea : știința tăinuirii mijloacelor de îmbogățire. Pe el, lumea îl știa că a trăit din greu și din toate în America ! Iar aici, cîteva procese rușinoase și cîteva scandaluri l-au făcut prea cunoscut ! N-avea încă avere suficient de mare ca asemenea „buclucuri" să nu fie luate în seamă. Azi însă a învins. Depozitele lui de lemne aprovizionează un sfert din București ; întreprinderile-i comerciale interesează sute de membri ai cluburilor și societăților evreiești selecte ; banii lui sînt împrumutați deopotrivă Lipscanilor și Smîrdanului ; este, în sfîrșit, atît de avut, încît poate fi respectat chiar de către faliții și cămătarii cu demnitatea nemaculată.

— Bine, dom'lor ! vorbi Micu, grijuliu de treburile zilnice. Sînt grăbit și nu-mi place vorbăria. Bine, primesc ! Ce trebuie să dau ?

Gold surîse. Făcu semn delegației să-l lase pe dînsul să răspundă.

— Ce trebuie să dați ? Nimic. Sufletul dumneavoastră, energia dumneavoastră, capacitatea dumneavoastră de muncă ! Astea ne interesează, iubite domnule președinte.

— Ura ! Să ne trăiască ! strigă omulețul cu trînji.

— Să trăieşti ! Să trăieşti ! Bravo ! adăugară medicul, arhitectul şi inginerul într-un glas.

Domnu' Bercu uitase cu desăvîrşire vorbele lemnarului. Se repezi şi-l îmbrăţişă puternic. Micu primea, resemnat, manifestările de dragoste ale delegaţilor. Trimise pe Niţă după băutură şi, cu toate că oamenii refuzară, îi sili să înghită un pahar de vermut la gheaţă. Fără să mărturisească o bucurie deosebită, lemnarul glumi :

— Acu' ştiu că o să se bucure Ana !... Ştiţi... nevestele astea sînt gîşte... orice fleac le încîntă !

Delegaţii se priviră nedumeriţi. Prin urmare, noul preşedinte socoteşte alegerea sa în fruntea „Fericirii universale" un fleac ?

Lemnarul nu le dădu timp de gîndit.

— Ei, şi-acu' ce trebuie să fac ? Să-mi pui jachetă şi joben de cîte ori moare cineva dintre voi, pardon, dintre membri- vreau să zic, şi să vorbesc la banchete, aşa-i ?

Domnu' Bercu surîse tolerant şi făcu un gest cu mîna : Ce mucalit şi preşedintele nostru !

Gold se văzu obligat să vorbească :

— Vă prinde bine veselia ! Las'că ştiţi ce grea răspundere apasă pe umerii dumneavoastră de azi înainte. Aveţi în mînă soarta a sute şi sute de familii...

Lemnarul se încruntă. Nu-i plăcea fraza umflată a avocatului. Şi cum Niţă păru că vrea să-l întrebe ceva, făcînd tot felul de semne discrete, credea el, patronului, lăsîndu-se adică, pe vine, sau ridicîndu-se în vîrful picioarelor, mişcînd din ochi sau strîmbîndu-se, lungindu-şi buzele sau încruntînd sprîncenele, Micu profită de prilej şi-l întrebă tare :

— Ce-i ? Ce vrei ?

Sluga şopti o vorbă în urechea stăpînului.

— Bine ! Bine ! Lasă-l ! Ştiu că vă înrudiţi !

Se întoarse spre „societari" :

— Dom'lor, sîntem înţeleşi !... O să se bucure Ana ! La revedere, dom'lor !

Niţă deschise uşa gulerăţilor şi-l pofti pe Mustea, ţiganul, să intre.

Slab şi nebărbierit, într-un biet costum negru-verde, guristul se înfăţişă, umil, înaintea lemnarului. Niţă, cu care se pretindea un fel de văr îndepărtat, îl încredinţă că boieru-i cu toane. Să vie altădată. Dar „guristul" a stăruit să-l lase acu' : nu mai are cînd veni. Ţiganul priveşte cu spaimă în ochii roşii ai lemnarului. „Cum nu seamănă a *gujbeidăr* [1] ! îşi spuse Mustea. Noroc că-l ştiu.

[1] Evreu (în argoul mahalalei).

— Hai ! Zi ! Ce-i ? se răsti Micu.

— Boierule, să te trăiască Dumnezeu, jupîne, şi frumosule, şi împăratule !... Ghiocel... S-a prăpădit Ghiocel !

Lemnarul nu pricepea.

— Ce ? Cine ? Cum ? strigă el.

— Ghiocel, cucoane, copilu' meu... săracu'... a murit !

Lemnarul se dumiri.

— Şi ce să-i fac eu ?

— De-o săptămînă n-am mai *ieşit* !... Ne prăpădim ! Muierea mierleşte şi ea !... N-am un gologan, n-am nimic ! Să-ţi trăiască domnişoara, coane Micule, că-i măreaţă şi...

— Ia mai taci, mă !

Lui Micu Braun nu-i place să i se vorbească de Liza. De cîteva luni fata îl priveşte cu ochi de gheaţă şi-i răspunde greu, şi numai după lungi pauze, la întrebările lui grăbite. Pe Ioină, a doua zi după primirea scrisorii trimisă fetei, l-a dat afară din prăvălie. A aflat că s-a întîlnit o dată cu Liza în ascuns, în grădină. Fata e păzită, de-atunci, dar lemnarul nu-i convins că tînărul n-a mai văzut-o.

— Lasă domnişoara ! adăugă el. Ce vrei de la mine ?

— Mă ştiţi... omu' dumneavoastră !... Gata totdeauna care va să zică !...

Ţiganul amintea astfel în chip voalat de „serviciile" pe care i le făcea. De cîte ori lemnarul întîrzia la chef, în oraş, Mustea se pomenea adus în cîte-o „cameră separată" de restaurant, unde Micu odihnea, gras şi beat, între două femei, şi pus să cînte : „Bobocel de primăvară" sau „De ce nu mă iubeşti ?". Micu îl ruga să nu sufle nimănui, în mahala, o vorbă. Ţiganul tăcea şi lemnarul îl răsplătea gras.

— Bine, mă, ştiu ! Cît să-ţi dau ?

Scoase portbiletul din buzunar, privi înăuntru plictisit şi întinse o bancnotă ţiganului :

— Na, mă ! La revedere !

Mustea luă hîrtia şi vru să-i sărute mîna, dar se răzgîndi brusc, aşa încît îşi plecă şi îşi ridică fulgerător capul.

— Faci teatru, mă ? îl repezi lemnarul, care nu pricepu gestul guristului.

Ţiganul, intimidat, zîmbi :

— Nu, cucoane, păcatele mele !

Şi ieşi mulţumind.

...Micu Braun privi pe fereastră toamna care se înstăpînise în cartier. O greaţă de om cu pîntecul prea încărcat îl cuprinse şi-i întu-

necă vederea. Obosit fără pricină adevărată, lemnarul se trînti pe scaunul larg al biroului. Aici, în fața acestei mese de nuc, pretențios sculptată, a întîrziat el ceasuri întregi în nopțile nesfîrșitelor lui afaceri. Aici a semnat Herșcovici, vechiul negustor de încălțăminte, poliţele în preziua crahului. A fost vesel nenorocitu' la nunta lui de argint. A' doua zi sau a treia zi însă a venit, umilit și nedormit, să-i ceară bani. Bani, bani, toată lumea asta de burtoși și de sfrijiți, de uscate și de lătărețe, toți și toate cer bani... bani... numai bani. În ochii lui Herșcovici au înflorit lacrimi cînd a zărit pachetele de bancnote și a iscălit aici, la masă, tot ce i s-a cerut, tot, fără tocmeală, fără șovăire. Curînd-curînd prăvălia de încălțăminte a bătrînului va trece „sub conducerea" lui... El, Micu Braun, știe să lucreze !... Dar sticlăria lui Blum, care e socotit printre negustori drept un mare bogătaș, nu e ca și trecută în proprietatea lui ? Are o fată, sticlarul, o înțepată și o mofturoasă, care nici nu bănuiește cît de amărît e tat-su !... Tot aici l-a încurcat pe Kestenbaum cu o moșie și o fermă... Negustorul de jucării, gras și greoi în mișcări, n-a vrut de loc să se decidă.

— Ce-are nevoie un ovrei ca mine de-o moșie și de-o fermă ? l-a întrebat el.

Dar Micu a luat în mîna lui roșie, umflată și crăpată, creionul, l-a muiat în gură, și i-a înșirat cifre peste cifre, pe hîrtia răbdătoare, pînă ce obezul negustor de jucării a fost convins să cumpere moșia și ferma, ba s-a și grăbit să semneze actele ca nu care cumva să piardă un chilipir... Odată l-a vizitat tot aici și bancherul Nordman. I-a cerut să subscrie la o societate nouă de construcții. Micu Braun a zîmbit bancherului, l-a lăudat cu vorbe meșteșugite și i-a cerut un răgaz de cîteva ceasuri să se mai gîndească. Apoi, cu vocea liniștită, aproape indiferentă, l-a întrebat dacă nu-i amator de-o casă ieftină, boierească, în centrul orașului, cu o grădină mare și cu felinare la intrare. Știa Micu, de la văduva Glas, că Nordman își mărită fata și vrea să-i dea de zestre o casă. Într-un sfert de oră, lemnarul a cîștigat o avere, fără a se mișca de pe scaun... Dar fabrica lui Mihelsohn cît o să mai fie pe mîna amărîtului ? Știe el, Micu, de ce l-a poftit pe Mihelsohn la nunta de argint. După Crăciun, fabrica intră în posesia lemnarului. Aici, în sertarul din dreapta, sînt nîrtiile. Mîine are să vorbească iar cu avocații... Micu își amintește de Vasilescu și de Blumenfeld pe care i-a zărit o clipă în sala de așteptare. S-a prefăcut că nu-i vede. Fostul prefect vrea să-l bage într-o încurcătură... o succesiune... cunoaște el drăciile astea !... Blumenfeld vine să se împrumute cu bani. Micu s-a încruntat și a zbierat la alții : Vasilescu și Blumenfeld au înțeles și au șters-o. Poate că fostul prefect n-are să mai vie. Cu atît mai bine !

Blumenfeld însă urmărit ca un vînat de creditori, are să se întoarcă aici, necăjit, și are să semneze tot ce i-o cere lemnarul !... La această masă răbdurie a numărat el averile ce-i sporeau și a pus la cale noi și mănoase afaceri. Unul cîte unul prăvăliașii Hanului cu tei vin să-i ceară bani cu împrumut sau să-i propună tot felul de asociații. El îi ascultă, îi cîntărește bine și se hotărăște anevoie. Curînd-curînd întreg șirul de magazine din gangul vestit al Lipscanilor va fi proprietatea lui. Va cumpăra și locul și împrejurimile. Zîmbi, destinzîndu-și cărnurile, prin cîteva mișcări.

Apoi se închipui bolnav în patul păzit de Ana. Nu mai e tînăr să sară pe ferestre în odăile negreselor din New York, sau să înfrunte bătaia gardienilor și a jandarmilor, sau să piardă nopți repetate, la beție sau în socoteli încîlcite pe umflatele registre verzi... Se văzu șubred, cu toată urieșia lui trupească, și fricos. Ana îl va privi speriată și zăpăcită ; doctorii vor ridica din umeri, tăcuți ; Niță va umbla în vîrful picioarelor prin casă ; deodată nevastă-sa va da un țipăt. Aude țipătul ei. O vede leșinînd. Ce e ? Ce s-a întîmplat ? Casa va fi în picioare într-o clipă. Băieții lui grași, roșii și tembeli vor sta lîngă pat, neștiind ce trebuie să facă ; Liza, singură, va avea ochii umezi. Liza !... Simte că fata nu-l iubește, dar o simte altfel decît lumea din juru-i. Apoi îl vor îngropa cu pompă, societarii vor veni toți în haină neagră ; va avea, la cimitir, un loc „frumos", cum se cuvine unui bogătaș, poate că în apropiere chiar de al bancherului Nordman. Și după înmormîntare se va face și pentru dînsul marea noapte nesfîrșită, fără nici o întîmplare nouă. Și niciodată nu va mai primi polițe semnate cu mîini tremurînde, niciodată nu va mai supraveghea descărcarea vagoanelor cu cherestea, cu spirt sau cu benzină, niciodată nu va mai întocmi maldărul bancnotelor al căror fîșîit îl amețea ca o băutură tare. Atunci, de ce a sîngerat în închisorile americane, de ce a înșelat calicimea hanurilor, de ce a năpăstuit și cămătărit pe obidiți, de ce a jertfit somn, și liniște și sănătate pentru dobîndirea averilor, cît mai multe, cît mai mari ?... „Are să le rămîie copiilor", își spuse, și o sudoare rece îl covîrși, și o spaimă grea de sine și de ceea ce are să vie îl cuprinse. Copiii !... Gîndul i se întoarse la Liza și deodată se ridică, mare, și lat, și furios, uitînd totul. Sună pe servitor.

— Niță, mă, s-au mai văzut ?

Sluga lăsă capul în jos, viclean și lingușitor.

— Eu cred că da, cucoane ! spuse.

Duse mîna la falcă, în chip de mirare și de compătimire.

— Da știți cum s-a jerpelit domnu' Ioncl ? Mamă-mamă !

Lemnarul se încruntă. Aflase și el, prin văduva Weiss, că Ioină, de cînd l-a concediat, e mereu în urmă cu chiria. De-o lună n-a mai văzut-o pe văduvă. L-o fi dat și ea afară. Trebuie să doarmă, nebunu', prin aziluri sau prin pivnițele gospodarilor. Și Liza !... Alungă un gînd care i se înfipse ca un cui în creier și-l durea.

— Mă Niță, mă, știi tu ceva !

Sluga se apăra. Nu știe nimic. Crede însă că domnișoara îl întîlnește pe tînăr în oraș. Poate la cinematograf !... Poate în Parcul Carol sau la vreo serată...

— La serată ? Ce-i aia ?

Niță știe că Liza cumpărase un bilet de intrare la un „matineu-dansant", într-o sală de cartier. Bănui imediat aventura posibilă : Întîlnirea cu domnu' Ionel. Spuse și boierului ce aflase. Micu își schimonosi gura într-un zîmbet disprețuitor.

— Să fii cu ochii-n patru, mă ! Car'te !

Odată sluga plecată, Micu Braun se afundă iar în gînduri. A adunat averi ca să-și umfle pîntecul de cîteva ori pe zi și să-și întindă osînza pe un pat moale, atît ? Atît, numai atît ? Întrebarea îl obosește, îl îmbătrînește, îl îmbolnăvește. Cînd mînca rar, în tinerețele lui obositoare, n-avea nici pe dracu'. Și, colac peste pupăză, aiureala asta cu fiică-sa și cu Ioină !... Se sfătuise cu Ana s-o trimită undeva, în străinătate, pe Liza, la Viena sau la Zürich, împreună cu madam Glas, gata oricînd să îndeplinească asemenea oficii. Dar Liza a țipat odată ascuțit, s-a făcut vînătă și era cît p-aici să leșine.

— Micule ! i-a spus nevastă-sa.

— Bine ! Bine ! S-o lăsăm! a consimțit el fără voie.

Liza i-a spus mă-si că-l crede „în stare de orice" pe tata. Dacă se amestecă în viața ei, a urlat fata, atunci mai bine o sfîrșește ea repede. Are să se omoare !

„Are să se omoare !" s-a văietat Ana și Micu a fost înduplecat să închidă ochii. Pînă cînd, însă ? Cît are să dureze comedia ?

— Ce vrei, Niță ?

Intrase servitorul. Anunțase pe cineva. Lemnarul îi făcu semn să-l lase.

Berl, crîșmarul, intră vesel și unsuros. Strînse mîna lui Micu, puternic, scuturînd-o de cîteva ori. Se răsuci pe-un călcîi, își trecu un deget peste mustață și întrebă :

— Ce mai nou, domnu' Micu ?

Lemnarul îl privi întunecat și-i răspunse încet.

— Mai nimic !

Se priviră cîteva clipe în ochi, hoțește.

„Eeei — își spuse Micu Braun — ce mai ginere aș face din neciopli-tu ăsta ! Are avere ticălosu' !... E om așezat, liniștit, fără papagal în cap !"

Berl îl măsură pe furiș, dar atent. „E rău zbîrlit azi, Micu !", observă în sinea lui cîrciumarul. Și el venise, doar, să-i vorbească, pe îndelete, despre Liza. Are ghinion !

— Vrei ceva, dom'le Berl ? îl iscodi lemnarul.

— A nu ! făcu omu' surîzînd. Am venit așa... în vizită !

V

Seara era înecată în ceață. Ploaia rece alungase fetele trotuarului în ceainăria din pasaj și în bodega „La pisica blîndă". Au rătăcit ele, zadarnic, de-a lungul și de-a latul străzii. Nimeni, dintre trecătorii grăbiți, nu s-a oprit să le răspundă zîmbetului și invitației la hotel... Bărbați în paltoane, cu țigara în colțul gurii, grăbeau către casa unde-i aștepta, poate, o sobă caldă, o nevastă și un copil. Bătrîni, obosiți de drumul anilor cutreierați prea repede, aveau ochii goi de culoare și neînstare să înregistreze nici o chemare. Acum, în hotelurile murdare de la marginea orașului, vin cu ultimul tren, din ținuturi cu nume de floare sau de cîntec, pasageri triști și singuri, femei părăsite în sumbra noapte a vieții și copilandri hotărîți să-și schimbe temperamentul dintr-o dată. În odăile acelea mici și dușmănoase urîtul care a sosit în miez de seară a încheiat zbuciumul terestru printr-un glonte tras la timp și la loc potrivit... Femeia adastă o oră sau două la fereastră și, cum în bezna de afara nu se ivește nimeni și nimic, sfîrșește și ea simplu, spînzurîndu-se sau otrăvindu-se... Lola a intrat, speriată și lividă, în cîrciumă, și-a scos trencicotul și a cerut un rachiu. E frîntă de nesomn și-i amărîtă. Fusese prinsă azi-noapte în uliță fără acte. Copcii au dus-o la poliție. Au băgat-o într-o sală în care se aflau și alte fete și femei plîngînd, urlînd, rîzînd și sughițînd toate deodată, într-un vacarm de spaimă. Între noile fete de trotuar se aflau și „ageamiile", cele prinse și închise aici pentru întîiași dată. Erau cele mai neliniștite și mai zgomotoase. Plîngeau cu lacrimi mari și abundente, se agățau de haina cîte unui gardian și cereau tuturor ajutor. Voiau să fie lăsate să plece acasă și făgăduiau să nu mai iasă „niciodată" pe trotuar. Unele susțineau că sînt măritate, altele că sînt virgine. O bondoacă înroșită de plîns agita în mînă o hîrtie. Ea e guvernantă, pretindea, și n-a făcut nimic, n-a invitat nici un bărbat la hotel, nu e „clandestină", s-a plimbat pur și simplu prin oraș, pentru că avea ziua ei liberă. O bătrînă, cu cărnurile atîrnînd în dezordine pe sub bluza

veche, beată și insensibilă rîdea : „Șșș... Șșșș... Șșșșș... puiule !..." bolborosea ea în neștire. Și, ca și cînd ar fi rostit o vorbă de spirit, izbucnea iar în hohote de rîs. Fata a stat în picioare ceasuri grele din noapte pînă la ivirea comisarului de serviciu care avea să-i întocmească dosarul. Între timp, agenții soseau, cu chef și înrăiți, și-și alegeau, dintre „prizoniere", fete.

— Tu, aia, băloasa, ia fă-te-ncoa !

Femeia trebuia să „meargă" cu omul în stăpînirea vremelnică a căruia se afla. Cobora niște scări umede și intra în „cancelarie"... Șosea apoi alt agent și chema, cu degetul, altă fată.

— Tu, aia, cu păru' creț ! Vin la nen'tu !

Și, mai mult în brînci și-n pumni, o ducea în altă cancelarie.

Tot timpul, pînă dimineața, s-au repetat scenele acestea. Unele nu voiau să meargă. Atunci agenții se apropiau zîmbind de ele și cît ai clipi din ochi le umpleau de sînge, lovindu-le în ochi, în nas, peste gură, care unde nemereau. Apoi, așa lovite, femeile trebuiau să meargă să dăruiască bărbaților plăcerea de-o clipă a bietului lor trup bătut și obosit.

Comisarul care o întrebase pe Lola de acte o privi mai lung. Fata a priceput. S-a împotrivit. Omul s-a încruntat la ea și a pălmuit-o, fulgerător, cu dosul mîinii aspre. Lola a izbucnit, fără să vrea, în plîns. Dar bărbatul nu s-a sinchisit de suspinele și lacrimile fetei și a culcat-o sub el, cu de-a sila.

— Cu alții nu mergi, fă ? i-a șuierat el în ureche.

Femeia i-a răspuns răstit, printre hohote, că asta nu-l privește ; ea nu-i adusă aici pentru asemenea scopuri. Au aflat-o fără condicuță. Foarte bine ! Să i se dea pedeapsa !

— Gura ! a zbierat bărbatul înfuriat și a lovit-o din nou, greu, peste obraz...

— Mai dă-mi o drojdie ! ceru Lola.

Și, întorcîndu-se către fetele înghețate și amărîte care ocupaseră altă masă, vorbi tuturor, moale :

— Începe iarna... Ce mai face Puipuipui ?

Una dintre ele se apropie de Lola :

— Ce să facă ?... A început să vorbească, zice : „Ma-mă ! ma-mă... mă-mi-co !"

Și femeia slăbuță și albă, cu ochi verzi, umezi și cu un surîs de o desăvîrșită candoare, surîs de tînără nevastă burgheză, întinse mîna prietenei.

— Știi că i-am cumpărat un fluier. Toată ziua fluieră. E o nebunie !

Una dintre fete, rămasă la cealaltă masă, observă tare :

— Iar a apucat-o !

Şi făcu un semn cu mîna arătînd că femeia e cam într-o ureche.

— Ei, şi tu acuma ! o repezi cineva din grup. Tu ai avut, fă, copii ?

— Nu !

— Atunci, să nu vorbeşti ! Auzi tu ?

Şi o privi fulgerînd din ochii de păcură.

— Încă o sticluţă şi gata !

Cîrciumarul servea zgîrcit băutură fetelor de stradă şi peştilor. Avusese atîtea buclucuri de pe urma încăierărilor, la beţie, între muieri şi clienţii ceilalţi, cuviincioşi şi cumsecade, ca alde domnu' Costică Stamatescu sau domnu' Blumenfeld, sau conu' Haralambie, patriotu' !...

— Mai dă la număru' trei o sticluţă, ultima ! preciză el băiatului cu şorţ şi însemnă cu tibişirul o cifră pe colţul tejghelei.

— Bravo ! se miră Lola. A început, adică, să vorbească !

— Păi împlineşte un an şi jumătate la Crăciun !

— Taaci !

— Zău !

Lola privea atent în ochii verzi ai mamei.

— E bine că-l ai pe Puipuipui ! Ai pentru cine trăi !

Femeia ridică din umeri. Redeveni calmă şi indiferentă. Îi pierise zîmbetul.

— Eeei ! Viaţa ! făcu şi scuipă gros.

Îşi şterse ochii cu o batistă mică de mătase şi oftă :

— Dacă-ai şti !

Femeia scăpase tîrziu din mîinile poliţiei. Nici ea n-avusese condicuţă.

— Ascultă Lola — mai spuse ea — după ce m-au bătut, m-au făcut poştă... de la comisarul de serviciu pîn' la ungureanul care spală cimentul !

Pe faţă i se adînciră brazdele. Gura căpătase, pe nesimţite, o expresie rea. Şi în ochii ei verzi scăpărau scîntei.

— Te-au făcut poştă ? se miră scîrbită şi cu revoltă în glas Lola.

Şi femeia rosti o înjurătură complicată la adresa tuturor „curcanilor", „sticleţilor" şi huidumelor din lume.

Vorbiră de timp, de sănătate şi de bani. Îşi amintiră de una din fetele grase şi proaspete ale străzii, care a înnebunit pe neaşteptate în timp ce se afla cu un bărbat. Azi zbiară şi îşi suflecă fustele, înaintea tuturor, într-o odăiţă, la balamuc. Aflară că altă fată, Neta, grecoaica, nu mai iese. I se înapoiase omu' din puşcărie. Neta nu „lucra" decît în timpul în care omu' ei se afla închis. Trăia cu un pungaş de

buzunare, un băiat vesel şi spătos, puţin ţăran, puţin mahalagiu, care se purta elegant şi pudrat ca o femeie. Cînd cădea, Neta, lipsită de mijloace, era obligată să cutreiere hotelurile. Cînd era liber, femeia nu „ieşea" nici pentru o avere... Atunci pungaşul îşi plimba iubita la şosea, întîrzia la un restaurant de noapte, în cartier, şi cerea lăutarului să-i cînte la ureche. Cîteodată invita şi prietenele femeii la chef. Beau, cuminte şi tăcut, fetele ; nici una nu se îmbăta ; mîncau frumos, încet, îngrijit şi priveau, intimidate, către mesele celelalte, unde neveste legitime hohoteau în rîs şi îşi dădeau capul pe spate, zgomotoase, greţoase şi obraznice. Omu' ei, de cîte ori „cădea", pleca liniştit la temniţă. Se înverşuna însă cînd poliţia îl ridica să-l cerceteze „pe degeaba", cum se exprima el furios. Asta se întîmpla destul de des. Cînd se înmulţeau furturile în oraş, cînd sporeau reclamaţiile în mahala împotriva hoţilor de buzunare, cînd, în sfîrşit se dădea undeva o lovitură, poliţia ridica, din aşternut, pe toţi vechii ei cunoscuţi, cu sau fără vină.

— Va să zică Neta-i acasă acu' ?

— Acasă ! Vai de ea !... O săptămînă trăieşte ca lumea şi zece cum dă Dumnezeu !

Lola mai aflase şi de păţania Sevastiţei Lăptărie, o femeie voinică şi îndîrjită ca un bărbat. De douăzeci de ani îşi plimbă plictiseala trupeşă prin toate hanurile şi hotelurile. Niciodată n-a avut „protector". Îndrăzneaţă, deşteaptă, lacomă de bani, aduna hîrtie lîngă hîrtie să-şi facă şi ea „casă". Umbla vorba că s-a şi învoit cu domnu' Micu pentru lemnărie, cărămizi şi altele. Sevastiţa Lăptărie nu se dă pe mîna arhitecţilor. Ea singură are să supravegheze lucrările. Aduce ţigani, se tocmeşte cu ei şi într-o vară casa-i ridicată. „Dar n-a avut noroc. săraca !", observă cineva dintre fete, pentru că s-a amorezat, la vîrsta ei coaptă, de un papugiu, de-un fleac de slujbaş la Regie care, de cînd s-a înhăitat cu ea, a demisionat şi huzureşte. Sevastiţa i-a dat banii pe mînă, el i-a şi tocat într-o lună-două şi femeia desperată, i-a azvîrlit cu vitriol în obraz : aflase că-şi căuta alta, în „Cruce"... Sevastiţa e închisă, băiatul e la spital.

Lîngă masa lor s-au ivit două fete înghemţate şi mototolite.

— S-a pornit vîntu'... m-aş în el de vînt !

— Nu mai e ceaţă ? întrebă cineva.

— Ba e ! Şi ceaţă, şi vînt ! Şi-i frig ca în toiul iernii ! Ufff ! Şi nici măcar saftea n-am făcut !

— Bafta ta ! i se răspunse de la altă masă.

— Bafta mea şi-a mă-ti !

Femeia care se crezu ofensată puse mîna pe-un sifon. Dar cîrciumarul, care văzu mişcarea, îi încleştă braţul.

— Iar ? Hai, cărați-vă !

Femeile se ridicară vorbind toate deodată. Nimeni nu voia să iasă în frig. Îl încredințară pe cîrciumar că nu fac scandal. Cerură băutură.

— Orice.... sirop, dacă nu ne dai vin !

Omul fu înduplecat. Femeile se reașezară la masă, băură sirop și cafea, și reîncepură vorba, în șoapte.

— Ce-are cu bafta mea ? spuse încet noua venită.

Lola o privi atent. Avea obrajii străvezii fata. Tovarășa ei, la fel. Stăteau mereu în picioare.

— Ședeți ! le invită Lola.

— Nu... nu ședem ! răspunse rece fata. Am venit numai să ne încălzim ! Ieșim iar ! N-avem nici măcar de-o țuică !... Ai o țigare ?

Lola deschise poșeta, întinse ambelor fete țigări și le rugă să se așeze. De-o țuică și-un covrig mai are ea în pungă !...

Fetele au înghițit băutura și covrigii la repezeală. N-au mai amestecat aluatul, grăbite să-și simtă stomacul plin. Lola s-a scotocit prin buzunare, a răsturnat conținutul poșetei pe masă și a mai găsit cîțiva lei.

— Ascultă — vorbi ea uneia din fete — o să luați o bucată de salam, așa-i ?

Și, fără să aștepte răspunsul, strigă către băiatul cu șorț :

— Să ne mai dai un sfert de mezeluri și pîine, auzi ?

În timp ce hămesitele își astîmpărau foamea, Lola privea, ca să nu le stînjenească, spre ușă, pe unde intrau și ieșeau clienții cîrciumii.

— A, uite-l și pe Ionel ! făcu ea, înveselită. Dom'le Ionel, dom'le Ionel ! strigă ea, chemîndu-l pe tînăr.

Ioină veni zîmbind spre Lola și îi strînse mîna, salutînd pe celelalte cu capul.

— De cînd vreau să te văd, dom'le Ionel ! spuse fata. Te-am întîlnit o dată pe Unsprezece iunie. Erai cu cineva. Nu te-am oprit, știi, ca să nu te rușinezi !

Ioină își aminti că fusese în Parcul Carol, la o întîlnire cu Liza. A condus-o spre casă de-a lungul străzii cu grădini de vară. Desigur, Lola mergea la una din ele, să caute clienți sau cunoscuți care s-o invite la masă.

— Da, e adevărat, am fost pe-acolo zilele astea.

Era curat îmbrăcat, dar nebărbierit și cu o sfiiciune în toată ființa lui, necunoscută pînă azi. Se simțea nelalocul lui în cîrciuma plină de fete, fără lețcaie în buzunar, înfometat și nedormit. Intrase cu intenția să găsească pe unul dintre cunoscuții cartierului comercial, pe nea Costică sau pe Blumenfeld, pe Vasilescu sau pe Herșcovici... Fusese dat afară din prăvălia de instrumente muzicale. Puținii bani pe care-i avusese s-au irosit. Madam Weiss, la început, i-a zîmbit matern, ca de obi-

cei şi l-a ocărît pe Micu Braun. Să fi ştiut ea că scrisoarea lui are să-i piardă ! Ea e nevinovată... Chiria ? Să n-aibă nici o grijă ! Are să i-o plătească în rate şi cînd şi cît o putea ! După numai o lună de întîrziere, văduva Weiss i s-a înfăţişat acră şi aspră şi i-a cerut să se mute imediat. Drept despăgubire, pentru luna neplătită, să-i lase cărţile. Şi să evacueze camera repede. La ora cutare vine chiriaşul cel nou, un bătrîn profesor de gimnastică, meticulos şi gospodar. Noului chiriaş nu-i plac mofturile. A plătit pe trei luni înainte, şi-a adus şi cîteva geamantane. Ioină n-a obiectat nimic, a adunat în cufărul lui vechi hîrţoage, haine şi rufărie şi a plecat, într-o trăsură cu coşul ridicat, la hotelul „Frăţia" din strada Udricani. Cîteva zile s-a învîrtit prin cafenele sau a rămas tot timpul în odaie, să cînte şi să citească... Au venit, apoi, „notele" hotelului. Ioină îşi încărca servieta cu cărţi, se repezea la anticari, de unde se înapoia cu cîţiva lei. Pe Liza Braun, după întîia întîlnire în grădină, a văzut-o rar. O păzeau servitorii, mamă-sa, tat-su, toată lumea. Începuse să creadă de-a binelea în dragostea lui. Îşi dădea seama că acest sentiment, singur, puternic, viu, necontenit viu într-însul, îl ţine în viaţă. I-a spus-o chiar atunci în prima scară, după ce i-a strîns mîna, o mînă fierbinte de fată nervoasă şi tristă, şi ea a lăsat capul în pămînt. Au stat aşa minute grele, fără a-şi vorbi nimic. Apoi, deodată, fata l-a întrebat cine era cealaltă, care i-a dăruit, fără a-i cere nimic în schimb, dragostea, fecioria ? Ioină i-a spus liniştit cum s-au petrecut toate, netăinuindu-i nimic. Vorbind, căuta chiar să evoce fidel amănuntele.

— Mă găseşti vinovat de ceva ?

— Nu ! răspunse Liza Braun. Nu mai am vîrsta romantică şi nici nu sînt o întîrziată, o izmenită, o caraghioasă. Nu era nimic sentimental care să te apropie de Liza Blum, pricep. Dar era fată, avea, cum ai observat, piciorul frumos, trupul încă fraged, pricep !

Ş-apoi, caldă :

— Da' pe mine cum mă iubeşti ?

Ioină răspunse cu aceeaşi voce simplă, adîncă, sinceră :

— Cum te iubesc ? Cum să te iubesc ? Nu ştiu cum ! Te iubesc ! Asta-i tot.

Fata îi luă braţul şi îşi culcă, încet, capul pe el.

— E de ajuns !

Ioină a plecat înviorat şi întristat, în stare să sară gardurile gospodarilor şi să trezească din somn pe toţi locuitorii, chemîndu-i în stradă să cînte cu el romanţe vechi şi, în acelaşi timp, să plîngă mult o moarte a tuturor transfigurărilor, a tuturor fanteziilor. Întîlnirea din grădină s-a menţinut tot timpul sub semnul luciditătii amîndurora. Liza Braun

e şi mai dezintoxicată de literatură şi poză... Întîlnirile de mai tîrziu au dovedit-o cu prisosinţă.

— Nu şezi şi dumneata cu noi, dom'le Ionel ? Sau...

Şi îl privi peste umăr.

— Ba da, şed şi eu ! Mulţumesc ! făcu Ioină, trăgîndu-şi un scaun la masă.

Privi iar în cîrciumă, privi mai ales, la uşă, pe unde intrau tot felul de necunoscuţi, dar nici unul dintre cei aşteptaţi. De la hotel a fost nevoit să se mute. Toate cărţile au fost vîndute. A venit rîndul hainelor, ghetelor, butoanelor de argint de la manşetă. A trebuit să-şi dea şi muzicuţa de buzunar pe cîţiva gologani. Acum doarme pe unde apucă, azi la un prieten, sărac şi necăjit şi el, mîine la altul. Mănîncă rar şi la întîmplare.

— Ia o ţuică... un rachiu... ceva ! îl îndemnă Lola.

Ioină se scuză. Refuză, hotărît, băutura. Ar fi dorit să bea ceva cald, să mănînce, mai ales din salamul frumos întins pe farfurie, dar nu îndrăznea să se înfrupte din hrana femeilor pe care, dintr-o ochire, a priceput că sînt şi ele în mizerie. Greutatea de a-şi afla un loc de odihnă îl slăbise ; ochii îi intraseră în orbite ; faţa i se subţiase şi se zbîrcise.

— Ştii că Mehală e la răcoare ? vorbi Lola.

Ioină ştia. Femeia îi spuse atunci că bătrîna, mama „ambulantului", a fost evacuată de domnu' Micu.

Ioină se miră :

— Şi doctorul Katz, doctorul săracilor ? întrebă el.

— Doctorul ! făcu, ridicînd din umeri, fata. Doctorul ! Ce să facă doctoru' ?... A băgat-o la azil. Bătrîna şi-a vîndut boarfele ca să-l ajute pe Mehală în puşcărie.

Veni vorba de lemnar. Lola îl înjura cu vocea ascuţită şi pătimaş. Ei nu i-a pricinuit nici un rău. Dar nu pricepea cum e în stare un bogătaş ca Micu să se uite la cîţiva franci şi să arunce în stradă, în ajunul iernii, o biată bătrînă pipernicită, bolnavă şi singură cuc. Femeia e sigură că Micu n-ar fi îndrăznit s-o evacueze dacă Mehală nu se afla la puşcărie... Ioină se încălzise. Teracota cîrciumii ardea puternic, oamenii erau mulţi şi răsuflau greu toţi, şi aburii cetii de-afară intrau sfioşi aici, ameţindu-l puţin. Îl biruia somnul. A dat, o dată, capul pe spate, dar l-a trezit Lola.

— Eee, dom'le Ionel, se vede c-ai făcut-o azi-noapte ! Aşa-i ?

Ioină îi zîmbi, galben şi frînt de oboseală. Femeia îl măsură atent din cap pînă în picioare şi se dumiri :

— Dom'le Ionel, nu te supăra, te rog, nu ţi-e foame ? Ai ? Ia zi !

Ioină tăcu, neîndrăznind să-i spuie că n-a mîncat de o zi. N-avea nici un fel de prejudecată, nu-l rușina faptul că o femeie de stradă, o Lola oarecare, îi oferă o bucată de pîine, un pahar de vin, o țigară. Dar își dădea seama că fetele se află azi în „pană". I-a fost de ajuns să le privească obrazul obosit și tremurul din ochii șterși ca să priceapă, repede, cu experiența trăirilor lui anterioare, că femeile n-au bani.

— Mulțumesc, nu mi-e foame !

Dacă n-ar fi intrat vînzător la o prăvălie, își spuse Ioină, ar fi și el azi un Mehală, un negustor ambulant, un întreținut al femeilor libere, un pungaș de buzunare sau un jucător de cărți de profesie. Nimic nu-l deosebește de aceștia ; puțină lectură, romîncască și străină, puțină pricepere în muzică ; o sensibilitate care, înțelegea bine Ioină, ținea mai mult de nervi decît de caracter și atîta tot. Pînă la treizeci și cinci de ani n-a izbutit nimic. Nici să învețe, nici să cînte, nici să trăiască. Intîiul mister și întîiul sens al existenței i s-a relevat de curînd, de cîteva luni, de cînd a întîlnit-o pe Liza Braun. Nu știe cum are să continue aventura. Ar vrea-o, firește, pe fata lemnarului în același pat cu dînsul, dar simte că e și altceva într-însul nu numai dorința posesiunii. Pentru Liza Blum nu știa să rostească nici un cuvînt nou, nici o silabă inedită. I-a plăcut trupul încă proaspăt al fetei. N-ar putea repeta însă sentimental jocul... Liza Braun îi ocupase ființa, dominatoare, persistentă, chinuitoare...

Șezînd așa cu mîna sub bărbie și privind în febră la ușă, Ioină se lupta cu somnul, cu oboseala și cu o idee care îi înspăimînta, aceea că nimeni dintre cunoscuți n-are să intre aici, la „Pisica blîndă" și el are să rămînă singur, în ceață, în toamnă, în marea noapte a tuturor lipsurilor.

Lola deșerta, încet-încet, păhărel după păhărel, neîndrăznind să-l mai îmbie la mîncare. Îl știa ea cam zurliu pe Ioină. Ochii tînărului luceau, cîteodată, ciudat. Păreau atunci ochi de nebun. Dar săritor, și blînd, și necăjit altmintrea, băiatu'. Îl cunoștea, din cartier, de ani de zile. I-a fost și clientă. Se ducea numai în prăvălia lui să cumpere plăci de gramofon. El i le alegea. Și vorbea frumos cu ea, cu toate că o știa chiar de pe vremea cînd era în „Cruce". Din „duduie" n-o scotea ! Într-o seară i-a și spus că el nu face nici o deosebire între oameni după credință sau meserie. Dacă fetele astea își vînd trupul, a lămurit-o el, e că n-au din ce altă îndeletnicire trăi. Numai mizeria silește pe fete să „iasă". Dar Lola l-a întrebat dacă nu sînt și altele rele de muscă, în stradă, care ar putea face orice meserie ? Ele au lăsat — știe ea cîteva ! — atelierele de croitorie și au umplut bulevardele și localurile de noapte, lacome de bani și de bunăstare. Ioină i-a răspus că

nici femeile astea n-au nici o vină că sînt bolnave. „Nu e nimic de rîs !", a lămurit-o, încruntînd sprîncenele. Cele mai multe însă, legiunea obositelor și sulemenitelor sînt tributarele nevoii de pîine. Uite-o pe dînsa, Lola ! Cum a visat ea să trăiască, într-o odaie de mahala, curată și caldă, lîngă un bărbat și-un copil... Așa-i ?

I se umeziră ochii. Își reprimă însă emoția, comandînd alt rachiu. Goni, îndeosebi, figura comisarului care i se înfipse ca o obsesie în minte și închise ochii, să uite totul, toate...

Zgomotul făcut de ușă, pașii, grei și mulți, care răsunaseră pe podea și vocea, subit veselă, a lui Ioină, o făcură să se trezească din reverie.

Ioină strîngea pe cineva în brațe. Lola privi spre noii veniți. Îi recunoscu. Era Simhă, negustorul de bijuterii false, însoțit ca întotdeauna de femei bete și cîrcotașe.

— Te rog, vă rog, să mă iertați ! strigă el către Lola și cele două femei de lîngă dînsa. Am ceva de vorbit cu prietenu' meu !

Lola îl scuză, mișcînd din cap, tolerantă. Ea îl simțise pe Ioină flămînd și fără bani. Altfel, tînărul ar fi comandat el băuturi și mîncare și ar fi plătit toată consumația fetelor.

— Te așteptam, Simhă, bine-ai venit, mă ! îi spuse Ioină.

Negustorul de bijuterii false îi strînse mîna puternic.

— Dacă mă aștepți, iacă, am sosit !

Se așeză la altă masă.

— Ce-am auzit, mă, de Mehală ?

Ioină îi povesti scurt pățania ambulantului : Vînduse un inel fals drept unul bun, de aur, și-acu' e la pușcărie, săracu' !

— De ! făcu Simhă, încruntat. Bine i-a făcut. Să-nvețe minte altă dată... Să rămîie la ciorapii și stămbăria lui. De ce se bagă-n ale mele ?

Apoi, înduioșat :

— Mare bivol !

Chemă băiatul cîrciumii și-i porunci s-aducă vin, mîncare și lăutari.

...Observîndu-l pe Ioină cum înghite bucățile de pastramă, rîse :

— Ești nehalit, mă !

Simhă nu se simțea bine niciodată singur la masă. Avea nevoie de lume, de cît mai multă lume. Își roti ochii prin cîrciumă.

— Ei, voi, fetelor, ia mai veniți și p-aici ! strigă către Lola și tovarășele ei.

Se uniră mesele. Se porunciră alte feluri, alte sticle de vin

— Ce ați avut, voi, fetelor ? întrebă el pe Lola.

I se răspunse cîte țuici, cîte rachiuri, cît salam.

— Bine ! Șefule ! chemă el pe patron. Tot ce-au consumat dumnealor se trece la mine. Aici, *mandea* plătește !

Sosiră și lăutarii, în frunte cu Mustea, guristul.

Cînd îl zări pe Ioină, îi zîmbi slugarnic :

— Să trăiești, dom'le Ionel ! Complimente de la domnișoara !

Țiganul aflase de la Niță, sluga lemnarului, de întîmplarea cu scrisoarea. Ioină îi răspunse întîi cu un cuvînt oarecare, apoi se întunecă :

— Lasă complimentele, Musteo ! spuse el.

— Lasă-le ! îl ajută și Simhă, bine dispus.

Cele două tovarășe ale Lolei mîncaseră repede din felurile aduse pe masă și băură, grăbite și speriate, ca și cînd s-ar fi putut să le smulgă cineva paharul din mînă.

— Dați-mi voie — spuse Simhă — să beau și pentru Mehală, săracu' !... Acu' îl mănîncă păduchii-n pușcărie !

— Trăiască Mehală ! se aprinse Mustea, care-l știa bine pe „ambulant" și-l îndrăgea. Odată, cînd se aflase la strîmtoare, golanul i-a dat cîțiva lei, așa, pe gratis. „Na, mă balaure, și ție, că văd că faci ramazan !", i-a spus.

— Cine-i Mehală ? se interesă una din invitate.

— Unchiu-meu ! glumi țiganul.

— Să trăiască ! răspunse, convinsă, fata.

...Tîrziu, cînd lumea plecase amețită, Simhă se aplecă spre Ioină și-i vorbi încet la ureche :

— Mă, dragă, mă, dacă vrei... poți să dormi azi la mine ! Numai azi, cînd nu păstrez nici o gagică, pricepi ?

Și către fete :

— Hai să vă urc într-o trăsură. Veniți la mine mîine. Da' nu prea tîrziu ! Poimîine plec la Bîrlad.

Ieșiră în stradă. Odată fetele trimise acasă, ambulantul opri altă trăsură.

...În patul odăii lui Simhă, Ioină adormi îndată, visînd bărbați cărunți și posomorîți, conducînd la tren, mii și mii de fete, toate cu chipul Lizei Braun...

Se sculă tîrziu, într-o odaie rece, singur și cu o puternică durere de cap. De cîteva luni dormea pe apucate și mînca la fel. Tristețea îl copleși. Unde să meargă în toamna asta prea aspră ? Se vedea colindînd iar ceainăriile si cîrciumile cartierului. Va veni, apoi, altă noapte, alt Simhă care să-i împrumute odaia, și pe urmă ? Oamenii, pretutindeni, grăbesc fie spre casă, fie spre fabrică, fie spre iubitele așteptate. El,

încotro ? Se îmbrăcă repede. Pe măsuța de noapte „ambulantul" îi lăsase cîțiva lei de cheltuială. N-are inimă rea, golanul !

In prima ceainărie în care intră ceru toc și hîrtie. Voia să-i scrie Lizei. Se simțea prădat de toate visurile. Nu-și mai îngăduia speranța. N-avea dreptul să creadă în realizarea dragostei lui în chipul știut, normal, al posesiunii și-al conviețuirii. El nu e numai sărac, e și dezgustat de toate. Nu-i va putea oferi nici măcar iluzia unui entuziasm proaspăt. Și ea are amărăciuni adunate sub frunte, e adevărat, dar are încă tinerețea de partea ei și averea. Cu banii ei, își poate îngădui schimbări de peisaje, întoarcerea continentelor pe toate fețele, răscolirea planetei. Cu banii ei, se poate ameți și uita, o clipă-două, un an sau zece. Și viața curge repede-repede și toate se uită, ca și cînd n-au fost... În fața hîrtiei albe însă se simți deodată slab și fricos. Liza Braun i-a strîns mîna, i-a mîngîiat brațul, și-a culcat capul pe umărul lui și i-a spus că nu-l poate uita, că-i trebuie dragostea asta ca un narcotic, ca aerul, ca viața. Înțelege și îi lămurește totul fata. N-a strîmbat din nas, nici n-a plîns, nici n-a țipat furioasă, cînd i-a povestit întîmplarea Lizei celeilalte, a Lizei Blum... Apoi, au vorbit de viitor. E convinsă că vor izbuti să se ia.

— Știi că tata mi-a găsit un bărbat ? glumise ea.

— Da, pe Berl, cîrciumarul ! răspunse Ioină. Toată mahalaua știe.

— Adevărat ?

Și izbucnise în rîs.

Serioasă, a continuat să-i spună că pînă la urmă tat-su va fi silit s-o lase în pace. Se vor lua, burghez, fără complicații. Îi place, i-o place, asta-i tot.

Ioină a oftat. A încercat să-i arate cît de adîncă, cît de fără fund e prăpastia dintr-însul. S-ar putea ca toată dragostea asta a lor să se consume într-o zi sau într-o lună.

— Ei și ? a ridicat din umeri fata. Ce e important, ce e esențial e că ne iubim acum !...

Ioină înlătură tocul și hîrtia ca pe niște obiecte de spaimă.

Ce să-i scrie ? Că o vrea mereu aproape de el ? De inima lui de pasăre arsă de glontele vrăjmaș, care nici nu cade, nici nu zboară ? De tristețile lui fără leac ? De permanenta lui toamnă interioară ?

Plăti ceaiul, băut alene, și plecă. Trecu la bărbier, se oglindi în vitrine și ajunse la timp în fața locuinței profesoarei de pian, locul de întîlnire ales de Liza Braun.

— Aștepți de mult? îl întrebă ea alarmată, sărind din automobil.

— Nu!

Se plimbară pe strada populată de negustori și hamali, de pierdevară și gospodine, de oameni grăbiți să ajungă mai repede, nici ei nu știau unde, și de indiferenți. La orice oră din zi, orașul e un film cu enigme. În fiecare trecător poți reconstitui romanul tăinuit de ani și ani. Dacă oamenii nu s-ar privi, în fugă, dacă nu și-ar zîmbi, dacă nu s-ar urî, fiecare, închis în betonul armat al gîndurilor proprii, strada încă ar sluji de pretext dramei.

Ioină i-a trecut mîna sub braț.

— Spune-mi, cînd o să ne izolăm de urdorile astea?

Vorbise cu multă greață. În ochi îi străluci iar flacăra știută. Liza Braun venise de-acasă, unde tat-su, după încheierea socotelilor, a încercat să-i pomenească de Berl, bărbat liniștit, cuprins și îndrăgostit foarte de dînsa. Nu i-a răspuns nimic. S-a pudrat, și-a pus grăbită pălăria și a plecat.

— Cînd? Cînd? Știu eu? făcu Liza Braun și-i aminti de încăpățînarea lemnarului. Acu' mă războiesc în fiecare zi cu o adevărată armată de vrăjmași: cu tata, cu mama, cu frații, cu văduva Glas, cu văduva Weiss, cu Niță, cu fata din casă, cu rîndașu', cu chiriașii noștri...

Răsuflă adînc. Apoi îl lămuri pe tînăr de toate cîte se întîmplă acasă la dînșii.

Micu Braun, închipuindu-și că va izbuti prin alții să-și „cumințească" fata a rugat pe fiecare să-l ajute: fiecare se crede dator să-și încerce norocu' pe lîngă Liza.

Văduva Glas, de pildă, vine seară cu seară să-i spună că Berl a mai cîștigat o avere dintr-un export de drojdie; că despre Ioină se-aude în mahala că e pește, întreținut de fetele din „Cruce"; că lemnarul e foarte bolnav și ar vrea s-o vadă la casa ei, altfel moare cu zile; că e păcat de tinerețile ei să și le irosească în așteptări și în speranțe fără temei. Vine, la rînd, mamă-sa, care mai mult oftează, strănută și plînge decît vorbește. Totuși, printre lacrimi, femeia o imploră să-l asculte pe tata și să se mărite cu Berl care, și ieri, și alaltăieri, și răsalaltăieri a întrebat de dînsa. Ea nu mai e un copil, trebuie să-și dea seama că mama se prăpădește dacă o mai chinuie atîta! Ana e grasă, și lată, și voinică. Vorbele nu i se potrivesc cu înfățișarea-i masivă, iar pe Liza o dezgustă văicăreala.

Sosesc, apoi, frații, umflați și întunecați. Înainte, prezența lor în casă nu se vădea prin nimic. Mîncau, beau, dormeau și tăceau. Nici nu-și simțea fratii Liza. De cînd cu scrisoarea burtoșii au prins glas. Zbiară

la ea, o ocărăsc, o amenință cu bătaia, o judecă, e o adevărată plăcere să-i asculți !

D-abia s-au dus și uite ! a sosit madam Weiss. Bătrînica, pomădată și vopsită, e sigură că Ioină e un tîlhar, un ticălos, o haimana. În dimineața în care i-a trimis scrisoarea, a dormit cu o femeie ; cine știe pe cîte încurcă el cu vorbe dulci. N-are nici un rost, pușlamaua, cîntă dintr-o muzicuță de buzunar și smîngălește hîrtia degeaba. Ea, care are experiență, care a mai văzut lume, îi deschide ochii ! N-are nici un interes. Vrea numai s-o facă să priceapă primejdia care o paște... D-abia a scăpat de văduva Weiss și Niță s-a și înfățișat, viclean și dulceag : „Moare domnu' Berl după dumneata, duduie !"

Și urmează o descriere amănunțită a suferințelor și agoniei sentimentale a crîșmarului.

— Mă războiesc cu o lume și mi-e lehamite, crede-mă !

Ioină o ascultase atent. Mergeau acum pe Lipscani, erau aproape de centru. Nu știa ce să-i răspundă. N-avea nici o soluție. S-o îndemne să părăsească, într-o bună zi, casa ? Să vină la el ? Da' unde e odaia lui, unde e „la el" ? Ioină n-avea domiciliu. Să-l convingă pe tat-su că măritișul cu Berl e o imposibilitate ? Ar vrea să-i spună : „Hai să ne luăm !" Dar își simte ochii umezi, înduioșat brusc, de propriu-i destin. A mai rămas cu puțini bani în buzunar, din cei dăruiți de Simhă... S-au oprit în fața unei cofetării. El îi ghicește gîndul. Fata a obosit, desigur, și ar dori să se așeze aici, la o masă.

— Intrăm ? întrebă ea.

— Mai bine să ne plimbăm ! Cofetăriile, cafenelele, balurile, toate astea sînt bune iarna !

Fata rîse cu simplitate. Pentru întîiasi dată se gîndi la amărăciunile care îl copleșiseră în ultimul timp pe Ioină. Pînă azi nu-l văzuse decît în bărbat, în stare să-i împlinească visul de dragoste. Crescută între cărți și tăceri în care, din propria-i voință se zidise, n-a cunoscut niciodată nimic din zbuciumul de afară. Acum, începură s-o cerceteze gînduri noi. Știa că tat-su l-a îndepărtat din magazin. Mai știa că tînărul n-avea avere, nici un fel de avere. Și deodată se întunecă : „Din ce trăiește, din ce trăiește Ioină ?" Ea se plimbă cu el de-un ceas, îi umple capul cu întîmplările ilare de-acasă, îi pomenește de personaje caraghioase, se oprește în fata unei cofetării și nu știe dacă omu' are o lețcaie în buzunar... Îl privește mergînd și nu se încumetă să-i spună nimic din ce-o frămîntă. Ioină pășește încet, alăturea de brațul ei pe care îl atinge din cînd în cînd, cu trăsăturile fetei aspre, cu privirea serioasă, de om doborît de griji. „De griji ime-

diate, își spuse fata și se înfioră. Poate că n-a mîncat. Unde doarme, nenorocitu' ?..." Pe neașteptate, Ioină îi spuse că niciodată n-au fost mai frumoase garoafele ca în toamna asta cenușie. Fata îl aprobă, neliniștită. Își imputa lipsa de înțelegere a vieții, egoismul fără saț, naivitatea ei revoltătoare, care o împiedicau să pătrundă miezul întîmplărilor. Cum nu s-a gîndit pînă azi la Ioină. Din ce și cum trăiește tînărul ăsta, cu obrazul aspru și cu privirea din cînd în cînd aprinsă ?... Poate că n-a vrut să intre în cofetărie din anumite motive, simple, brutale, oribile.

— Îmi pare bine — continuă el — că-ți plac garoafele.

Se opriră în fața unei țigănci. El îi luă toate garoafele din mînă. Întrebă de preț, scoase repede banii — ultimii din buzunar, plăti și oferi fetei florile. Ea se înroși, luă buchetul, îi mulțumi și continuă să tacă. Ioină îi vorbi de-o excursie în Palestina, anunțată de curînd în cartier.

— Știi cine o organizează ? o întrebă.

Fata știa. Societatea „Fericirea universală" luase inițiativa excursiei. Tot cartierul îl felicitase pe Micu Braun pentru „activitatea" lui deosebită. Pînă la președinția sa, nimeni nu s-a gîndit să facă o excursie în Palestina ! observară, mîndri, cîțiva membri ai comitetului, interesați să obțină, de la lemnar, împrumuturi sau intervenții diferite pe lîngă boieri. Ideea excursiei îi venise lui Ghiță Ușereanu, ideologul societății, despre care se arirma că fusese, pe vremuri, poet idișist. Dar asta se spunea în șoaptă... Pe-atunci Ghiță era Gherș și nicidecum Ușereanu. Ceilalți, în frunte cu arhitectul Locș, cu Țentlerman și cu avocatul Gold au rîs. Excursie în Palestina ! A ajuns Ghiță ăsta om bătrîn, și tot cu sticleți în cap ! Dar ideologul nu s-a dat învins. A vorbit lui Micu Braun. Lemnarul l-a bătut pe burtă, a dat din cap, mulțumit, și i-a spus : „Bravo, dom'le !..." A doua zi toată societatea l-a felicitat pe Micu Braun pentru interesanta lui inițiativă.

— Știu, firește că știu ! răspunse fata.

— Pleci și tu ? se interesă, febril, Ioină.

— Nu ! răspunse ea tare. Nu ! Nu plec !

Ioină se miră de timbrul violent al vocii. O privi. Obrazul i se schimbase. Era palidă și supărată.

— Te-am jignit ? se interesă el.

— Nu ! făcu ea. De cînd cu excursia asta, toată lumea mă întreabă dacă nu plec ? Dacă nu plec ? Dacă nu plec ? De ce să plec ?

Micu Braun se sfătuise cu Ana o noapte întreagă. Lemnarul credea că e bine să profite de prilejul acestei călătorii și s-o determine pe Liza

să plece și ea împreună cu întreg grupul „societarilor". Îl hotărîră și pe Berl să plece. Cîrciumarul, despre care lumea știa că a găsit o comoară, a fost foarte vesel. De pe acum a început să-și facă bagajele. Micu a trimis pe văduva Glas iar s-o iscodească pe fată. Pleacă ? Nu pleacă ? Văduva vine zilnic sus la ea și-i zîmbește, și-i vorbește despre Palestina, și o îmbie la călătorie. I s-a răpit liniștea. Puțina ei libertate, singurătatea în care se simțea bine... Micu Braun e convins că excursia asta are s-o arunce pe Liza de-a dreptul în brațele cîrciumarului și are să-l uite pe Ioină.

Fata îl înștiință despre planul lemnarului. Tînărul surîse, cu o suferință greu de tăinuit, care-i crispa buza. Pricepuse de ce o iritase întrebarea. Îi spuse că și el rîvnește o asemenea călătorie, orice călătorie, o evadare din ceainăriile infecte ale Dudeștilor, din hotelurile murdare ale cartierului, din străzile cu locuințe înghesuite și sărace de aici. Și, vesel, o întrebă :

— Vrei să fugim împreună ?

Liza se opri din mers. Își privi lung partenerul. De cînd voia să-i propună ea fuga ? Dar inteligența ei lucidă nu-i îngăduia fantezii. Orice fugă însemnează bilete de tren, bani de cheltuială, pentru cît timp ? Ea are cîteva mii de lei în casetă, ascunși printre rufe și dantele. Dar o asemenea sumă se irosește repede. Și-apoi ?

— Aș vrea, crede-mă !

Ioină lăsă capul în jos. Ar fi trebuit, poate, să-i spună că e gata. Dar în buzunare nu mai are nimic. La prînz n-are să mănînce. Unde are să doarmă ?

— Dragă...

Tăcu. Nu, nu putea să-i mărturisească mizeria. I se părea rușinos gîndul. Înviorat, printr-un efort de voință, spuse :

— Ce idee !... Parcă-l văd pe domnu' Micu alarmat, telegrafiind planetei... pe mama ta plîngînd în hohote și blestemîndu-și soarta... și apoi evadarea asta din mediu e o iluzie, încă o iluzie. Purtăm cu noi și în noi obsesiile de care vrem să scăpăm fugind aiurea.

Mergînd, s-au pomenit într-o grădiniță obscură din oraș. Frigul se înteține. Nasul fetei se înroșise. Strănută.

— Ar trebui să te întorci acasă și să bei un ceai ! spuse.

Apoi, fără să vrea, își apropie capul de obrazul rece al Lizei. Mirosea a parfum de trandafir. O sărută repede, speriat.

— Liza !

Fata îl strînse ușor de mînă.

— Liza ! repetă el.

Voia să spună cît e de sărac, și de singur, și de obosit. Cît de zadarnice sînt parcurile, toamnele, călătoriile, planurile isteţe ale părinţilor graşi şi superstiţioşi. Cît de simplă şi vremelnică sînt toate... La treizeci şi cinci de ani şi toamna vîrstei îl găseşte gol, şi calic, şi îndrăgostit.

— Liza !

— Da ! răspunse fata.

— Să păstrezi garoafele !...

VI

Mehală a ieșit din pușcărie slab și hămesit. Numai ochi și oase. Ochi speriați, închiși lumii dinafară, oase trudite. În zăpada călcată de piciorul șubred, încerca să găsească un reazem, un gînd bun de alinat dureri adunate în trup de ani și ani de zile, un leac bolilor multe. Dar iarna se dovedise nepăsătoare ca întotdeauna. Ca și vara, cînd alerga, asudat și însetat prin toate fundăturile cu marfa lui puțină. Ca și primăvara. Băieți veseli cîntau în grădini înflorite, fetele își împodobeau capul cu panglici. Numai pentru el primăvara nu însemna nimic. Trebuia să alerge exact ca în plină toamnă sau iarnă, cu „ciorapii de ocazie", să vîneze mușteriul credul... Drumul era acum albit și înghețat. Zăpada se așternuse groasă și frigul o întări peste noapte. În uliță puștanii au închipuit jocurile obișnuite, bărbații cumsecade au ieșit în palton și-n șoșoni, gospodinele pregătesc, la băcan, festinul Crăciunului, nimic nu s-a schimbat în mahala sau aiurea. Gardurile vechi au rămas la fel, porțile au încremenit, precum le-a știut, casele sînt aceleași. Numai el simte un dezgust acru de viață inundîndu-l ca o apă. Îi e frig, firește, dar chiar dacă nu i-ar fi, tot atît de pustie i s-ar părea mintea. Scuipă lung. „Afurisit Crăciun!", murmură golanul.

În dosul ferestrelor cu perdele grele, gospodarii grași împart daruri puilor de negustori, niște copii cu degete de salam și obraji de unsoare. Balabustele cu fața întocmai ca spatele rîd zgomotos și se împodobesc fericite cu aurării. Curînd se vor așterne fețele de masă în casele evreilor ăstora și se va mînca friptură la tavă și se va bea vin... Pretutindeni se aprind lumini, odăile sînt calde, și e bine, și e vesel dincolo... Piciorul îl doare, l-a obosit mult, de cînd tot merge, desfundînd nămeți. El e numai în haină și fără un ban în buzunar. N-are tutun, n-are nimic. Așa i se cuvine! Cin'l-a pus să vîndă inelu' tocmai lui Tase, perceptoru'? El nu se pricepe decît la ciorapi. Ceas rău... Nea Tase a

băut, atunci, cam mult, l-a sărutat și i-a spus că vrea să-i facă musaĭ alișveriș de-un miar. El s-a înflăcărat.

— Dacă-i așa, șefule, uite inelu' ăsta ! E de aur. Are și piatră de preț !

Perceptorul îl știa pe Mehală negustor ambulant de ciorapi și stămbărie. L-a și scăpat de cîteva ori din mîna controlorilor care îl prind mereu fără autorizație.

— Ce, mă hoțule, te-ai apucat și d-astea ? glumi Tase și mai comandă un rînd.

Apoi a luat inelul în mînă și l-a privit muult, muuult și bine.

— Ce să fac, coane Tase, vînd și eu ce-mi pică ! Inelul îl am de la un boier din Sascut. A dat zece miare pe el. Eu, uite ! Să-mi sară ochii dacă mint ! Am dat trei cearșafuri să-l am ! Da' nu-mi pare rău. Face !

Nea Tase umple paharele, tacticos. Mîna, roșie și grea, îi tremură. L-a văzut și pe Nae cu un inel de aur. Acu' are să-i facă boala !

— Bei mă, cotoiule ?

Mehală a băut. S-au sărutat iar... La sfîrșitul chefului, perceptorul i-a dat miarul și s-a împodobit cu inelul de „preț"... A doua zi a aflat de „reclamație". A alergat la loină, la avocat, la doctorul Katz... Zadarnic. L-au dus la secție, la parchet și pînă să se dezmeticească l-au trîntit la pîrnaie. Degeaba a încercat Mehală să convingă pe boieri că de douăzeci de ani de cînd e „ambulant" niciodată n-a mai încercat să facă d-astea ! „Șefii" au priceput repede că e o înșelăciune cu ochi și cu sprîncene. A umflat trei luni. Bine că s-a sfîrșit. Nu-i poartă pică lui Tase. Perceptorul nu l-ar fi reclamat. Nevastă-sa l-a împins. Și avea dreptate. De ce se vîră în drăcii d-astea ? Numai o huidumă ca el s-apucă de aiureli fără a-și cîntări bine oamenii ! Simhă le face — e adevărat ! — da' cum ? Ăla e meșter, d-aia s-a și pricopsit cu un rînd de case în Cantemir și cu o brișcă. Umblă șmecheru', numai prin sate și numai pe la preoți. Îi nimerește numai pe cei cuprinși, care adună, în taină, ban cu ban. Simhă își face un cap de prostănac și-l întreabă pe popă cu glasul de miere, dacă e bun „ceasu' ăsta de aur" pe care l-a cumpărat în oraș ? Și rămîne cu ochiii liniștiți, blînzi, de bou, în așteptare.

— Zici că-i de aur ? întreabă părintele.

— De aur. Da-i bun ?

Popa habar n-are dacă-i bun. Mai măsoară o dată, de jos în sus, pe golan și dă din umeri.

— Vreau să-l vînd — spune Simhă — pentru că trebuie să plec cu trenu'. Îl dau pe oricît.

Popa privește încă o dată, lung, galbenul lucitor al capacului, își mai rîde o dată în barbă de tîmpenia flăcăului și răspunde, cu prefăcătorie :

— Eu, taică, n-am parale. Da' cît ceri pe el ?

— Nu cer nimic. Cît îmi dați pe el, părinte, atîta iau. Nu vreau să pierd trenu', măcar de l-aș vinde pe-o nimica toată !

Popa cumpără „drăcia" cu un miar, fericit de ispravă... Cînd se lămurește părintele, a doua zi, nu mai are pe cine reclama și nici cui. Sinhă e departe, în Dudești, și se înțolește în haină nouă pe „talie". „Așa da !", își spune Mehală. Așa merge !... Dar nu cu un perceptor aici în mahala. Nu, hotărît, nu-i bun de lovituri. El trebuie să rămînă la ciorapi cu „defect" și la stămbărie de ocazie.

— Brrr !

Tremură în hăinuța neagră-verde și iuțește pasul, mereu cu privirile în zăpadă. „A început bine iarna — își spune — mînca-o-ar lupii !"

A ajuns în han, în fața casei lor.

— Eeei ! drăcia dracului ! Și-a pus baba gutui la ferastră, Măi-măi !

Mehală dă să intre în casa pitică din fundătură, dar o namilă de mustăcios îl întîmpină, rînjind :

— Ce-i ?

Omul rămîne împietrit locului. Asta-i casa lui. Ce caută vlăjganu' ăsta ?

— Aaa ! se dumirește, continuînd să rînjească, mustăciosul. N-ăi fi tu fecioru' bătrînei ?

Mehală răspunde zbierînd aproape :

— Da ! Eu sînt !

— Ohoho ! Mai domol ! Nu mai stați aici de-o lună. N-a plătit chiria bătrînica, și-au băgat-o pe dinafară !

Mehală a priceput. Domnu' Micu d-abia l-a așteptat să plece ca s-o evacueze pe mă-sa.

Mustăciosul i-a povestit, la repezeală, cum s-a petrecut dandanaua... Au încărcat-o pe bătrînă, împreună cu boarfele ei, într-o căruță și au lăsat-o în stradă. Acu' femeia e în azil, aici la doi pași.

La azil ? Mă-sa la azil ? Și mobilele !

Mobilele le-a vîndut bătrîna, ca să-i trimită, la pușcărie, bani de un tutun, de-o mîncărică, de-un vinișor.

...În chilia azilului, Mehală rămîne cu ochii în podea, în timp ce o bătrînă prăfuită și puțină la trup, aproape oarbă și surdă, îl mîngîie pe fața cu „țepi", pe brațe, pe mîini

— Mehală, Mehală...

Şi-apoi, încet :

— Ce să fi făcut ? Am mers la doctoru' săracu' şi el a pus o vorbă pentru mine şi m-a băgat aici. Altfel muream în stradă... Ioină a ajuns rău de tot. Umblă în haine de împrumut. Nici el n-are palton !...

Şi iar îl pipăie, cu degete uscate.

— Ţi-i frig, Mehală, ţi-i foame ?

Şi se învîrte baba prin chilie şi umblă printre saltele şi scoate cîţiva covrigi...

Lunganul s-a aşezat în pat, tăcut. Are patruzeci de ani, nenorocitu'. Patruzeci de ani ; bătrînica îl mîngîie ca pe-un ţînc şi-i dă covrigi ! Mîine moare săracă, şubredă şi măruntă cum e ! Şi el ?

Scuipă amărît pe jos.

— Mă duc, mamă, în oraş.

— In oraş ? În oraş ? se înspăimîntă bătrîna. D-abia ai venit. Un'te duci ? Azi e Crăciun. N-ai cui vinde nimic. Şi nici o haină cumsecade n-ai pe tine. Stai aici, Mehală, facem ceai...

Dar lunganul se afla lîngă uşă... Îşi simţea — moale e, nătăfleaţă e ! — ochii aproape umezi.

— Mă duc, mamă, mă duc ! Nu te-ngriji de mine. Mîine am şi haine şi bani. Am să-ţi cumpăr şi ţie şoşoni, pe ochii mei dacă te mint !

Bătrîna se lipeşte de fii-su, copleşită de milă pentru trupul ăsta golaş şi chinuit.

— Stai mă copile, aici, mă ! Să treacă Crăciunu' ! Ei nu cumpără ciorapi de Crăciun, Mehală !

— La revedere, mamă. Mîine-poimîine viu să te văd ! La revedere !

Ieşind din curtea azilului, lunganul vede cîteva capete la ferestrele celorlalte odăiţe, capete de babornite crunte în mizeria liniilor severe ale feţei lor galbene sau umilite şi înlăcrimate. Toate îl urmăresc cu ochii stinşi. Poate că toate îşi urmăresc feciorul. Fiecare, poate, are cîte-un Mehală risipit în lume...

Lunganul se grăbeşte în viscol.

...A ajuns. Bate în uşa lui Simhă. Îl întîmpină chiar şmecheru'. Poartă o haină scurtă, de casă, şi miroase a levănţică, hoţomanu'. E ras şi liniştit şi de-o veselie calmă, ca-n sărbători.

— Simhă, mă, am venit să-mi dai ceva să mă-mbrac.

— Intră-n săliţă !

Simhă s-a posomorît puțin... Dacă toți fraierii ar veni direct de la pîrnaie la el acasă să-i înțolească, știe că ar scoate-o la capăt.

— Da' ce sînt eu, mă Mehală, mă ? Rotschild ? - Micu Braun ? Și scuipă, plictisit, printre dinți. Îl privește, apoi, încet, din cap pînă-n picioare. Cam gol, cam nemîncat, huiduma !

— Mă Simhă, să nu mă lași !

Aveau cuvintele astea un tîlc în gura lui Mehală. Amenințare ? Poate.

— Stai să caut o haină ! Șezi aici !

Vocea i se muie. Reveni cu un rînd de haine și cu un palton.

— Da' pentru labe, ceva ?

Și Mehală își arată picioarele înghețate.

Simhă ridică din umeri, zîmbește și reintră în casă, de unde îi aduce o pereche de bocanci.

— Acu' dă-mi și ceva biștari, să mă rad. Ai lume, aud ! Am să mă-ntorc și eu !

Din cealaltă odaie răsuna gramofonul. Cîteva femei rîdeau. Un lăutar își încerca vioara. Simhă era flăcău, femeile erau, așadar, d-ale noastre.

— Intoarce-te ! răspunse Simhă, resemnat și-i dădu o bancnotă. Știa că n-avea cum să scape de el.

Mehală și-a luat pachetul și banii și a fugit. „Păcat !", își spuse, privind prăvăliile închise. Se gîndea la șoșonii făgăduiți bătrînei. Am să-i cumpăr mîine-poimîine, după Crăciun.

Cînd s-a înapoiat la Simhă, ras, frezat, parfumat, în haine călcate și în bocanci lustruiți, lumea se tăvălea pe covoare veselă. Se băuse mult. Femeile, încălzite, se fîțîiau între bărbați și se înjurau, fără ură ; Mustea cînta din repertoriul de „rușine", iar Simhă destupa mereu la sticle. Un băiat lat și arămiu vesti sosirea lui Mehală :

— A venit cotoiul, fraților ! Vedeți, mă, tîrtanii țin și ei Crăciunu', 'tu-le mama lor de...

Nu isprăvi vorba. Simhă îl privi urît.

— Ți-e sete ? îl întrebă el scurt.

Și-i oferi paharul.

Apoi, către Mehală :

— Șezi, mă frățioare, lua-te-ar dracu !

Așa, înțolit, parfumat și sătul, Mehală nu se simțea, totuși, în apele lui. Mama la azil, Crăciunul întîmpinat din gura pușcăriei, nici un reazem nicăieri, afară-i iarnă, zăpadă multă...

— Grijania mă-si de viață !

Lola a început să cînte. Mehală a rămas mut, desfigurat. Cu ochii-n ochii ei... Ce cîntec e ăsta ? Ce voce e asta ? Era veselă femeia ? Veselă, cu obrajii vopsiți, dar, cu toată spoiala, tot galbeni, veselă să fie ea într-adevăr ? Și vesel să fie, oare, cîntecul ? Aaah ! Cîntecul ăsta al femeii, în Crăciunul copleșit de zăpezi și tristețe...

Se revăzu la poliție, între borfași bătrîni și golani nepăsători. I-au smuls cravata pătată și gulerul și l-au tuns ca-n palmă. Cineva l-a înghiontit. I se ceru să spună adevărul, tot adevărul. Înainte de a răspunde un cuvînt primi alt pumn drept în obraz. Se clătină și căzu. L-au ridicat. Ce să spună ? A vîndut lui Tase un inel fals. Asta-i tot. În brînci a fost coborît la caziere. A mai trecut pe-aici ? Nu, niciodată ! Niciodată ? Slujbașul rîse încruntat, tremurîndu-și bărbia. Niciodată ? Pe cine vrea să ducă ? Și jar ! o palmă. A căutat omu' prin hîrțoage, și-a șters de cîteva ori sudoarea de pe frunte cu o batistă colorată, din buzunarul de sus al hainei, și a murmurat între gingii : Așa-i, e virgin, Mehală !" La judecată a mers repede. Acum e liber, între băieți veseli și fete jucăușe. Lola cîntă cu suspine între silabe.

— Taaaci, fă, taaaci !

Femeia se opri mirată. Gura i se crispă ușor într-o durere abia lămurită.

— Ce-ai căpiat, mă ? îl întrebă Nae. De ce să nu cînte ?

— Te-ai tîmpit, bă cotoiule ? strigă Zicebine furios.

— Cîntă, mamă dragă ! Cîntă ! îndemnă și Trăienel.

Mehală rămase cu capul în piept, mut.

Lola își scutură puțin pletele, ca și cum s-ar scutura de-o apăsare materială, și reîncepu, cu vocea puțin îngroșată, foarte puțin îngroșată, cîntecul.

Afară viscolea.

Mehală privea, pe fereastră, iarna, cu ochii stinși.

În azil s-au aprins acum, desigur, lămpile de gaz, lămpile mici ale copilăriei... În pușcărie trebuie să fie și mai frig, au să înghețe la noapte hoții pe rogojinile reci... Azi e Crăciunu'.

Cîntecul îl face să tremure în febră. Lola vrea să plîngă. Uite-o ! Cîntă plîngînd, săraca !...

— Unde-i Mehală ?

E tîrziu. Simhă răspunde, obosit de vin :

— Nu știu ! Dă-l dracului !

Lola s-a repezit în odaia cealaltă și-a țipat ascuțit :

— Aaaah !

Toți au năvălit dincolo.

— Ce-i ? Ce-i ?
— Uite-l !
Mehală tocmai încerca să-şi treacă gîtul pe după laţ
— Vrea să se spînzure ! Vrea să se spînzure ! ţipa femeia.
Două braţe îndîrjite l-au smuls din laţ. O mînă tare l-a pălmuit.
— Ai vrut să te spînzuri ? altaru' mă-ti de harhăr !
Mehală tăcea. Îl duruse palma, îl ameţise strigătul femeii.
Vlăjganul care-l lovise se apropie de el
Îi simte răsuflarea grea.
— Ai vrut să te spînzuri ? A ?
Şi ridică iar mîna. Dar o lăsă, moale, jos.
— Frate, frăţioare...
Şi se prăbuşi peste Mehală, sărutîndu-l.

VII

Liza Blum a lipsit toată iarna de-acasă, invitată la o rudă oarecare din Focșani.

Părinții s-au mirat, la început, de stăruința unchiului provincial, care își chema prin scrisori și telegrame nepoata, să se odihnească în tîrgul liniștit. Au întrebat-o dacă simte nevoia unui asemenea repaus? A muncit prea mult, poate, la Facultate, a dat examene care au istovit-o? E bolnavă?

Din vară, încă, Liza își schimbase temperamentul. Madam Blum pretinde că a doua zi după nunta de argint a lemnarului a văzut în ochii fetei o lumină nouă, o scînteie care o îngrijorase. Știa că Liza a dansat cu tînărul contabil purpuriu și pudrat. I se și „propusese" băiatul. Ea a ridicat din umeri, a zîmbit disprețuitor și n-a dat nici un răspuns. Tat-su a căutat-o zadarnic în grădină. Și-a închipuit că fata a plecat în oraș la o prietenă, cum obișnuia ea în timpul vacanței. Avea atîtea legături, doar, cu colegele de Facultate și cu tinerele măritate din Lipscani, vechi cunoștințe de familie. Dragoste pentru dansator nu putea fi, își spuse mama. Atunci? La toate întrebările părinților, Liza răspundea scurt și plictisit. Odată, și asemenea izbucniri nu îi erau în obicei bătuse cu piciorul în parchet ca să fie lăsată de toată lumea în pace. Nu se mărită! Nu e bolnavă! Vrea să lucreze singură în cameră și să se odihnească. De pe atunci, din vară, pretindea că-i obosită.

Au încruntat puțin ochii părinții, dar n-au avut încotro și s-au resemnat. Liza Blum își petrecea tot timpul în cameră, aplecată peste o carte sau cu ochii pe fereastră, ca și cînd ar aștepta pe cineva. Nu mai ieșea aproape de loc. Trimișii contabilului, dornic să se căpătuiască, au venit mereu să se intereseze de „partidă". Sticlarul îi asculta, încuviința din cap și trecea în altă odaie să se sfătuiască și cu nevastă-sa. Nici unul însă nu se mai încumeta, după izbucnirea fetei,

să-i vorbească de măritiș. Rar de tot, madam Blum pomenea de vîrsta Lizei. Atunci își compunea femeia un obraz necăjit și-i spunea că o fată la treizeci de ani nu trebuie să aștepte... Nu mai are pe cine aștepta. Așa au pățit multe în cartier. S-au dovedit mîndre, dificile, visătoare și au rămas fete bătrîne, depozite de nervi și de acțag, prilej de glume și de ironii. Cîntă la pian și la vioară, adună flori presate în albume și se poartă totdeauna cu un sezon în urma modei. Ea, chiar ea, l-a iubit, parcă, pe tata? S-a gîndit măcar că trebuie să-l iubească? Da' de unde! I s-a hotărît de alții, de părinți, destinul. N-a murmurat și s-a plecat. Așa se petrec toate în viață și nici nu e bine, și nici nu ar trebui să fie altfel. O știe pe Liza învățată, pretențioasă, deșteaptă... Umblă noaptea singură, are idei ciudate, nu crede în Dumnezeu și se miră de mă-sa că întîrzie, în fiecare vineri pe înserate, în rugăciuni deasupra sfeșnicelor aprinse. Astea le știe madam Blum! Dar măritișul, totuși, se impune... De cîte ori pălăvrăgea așa, Liza o privea cu un ochi rece, de gîde. O lăsa însă să termine. Și, cînd debitul femeii seca, îi spunea, cu totul în afară de sfera grijilor materne, să i se trimită puțină apă de Colonia, deoarece o doare capul... Femeia pleca la sticlar să-l certe c-o îndeamnă să obosească zadarnic într-o pălăvrăgeală fără nici o urmare. Oamenii contabilului se înapoiau triști, și îngîndurați. Strada începu să vorbească. Nevasta grataragiului susținea c-a văzut-o pe Liza Blum la fereastră goală și cu părul despletit. Privea sus, la stele, și avea niște ochi, doamne, doamne!... Domnișoara din fundul curții de peste drum, un fel de artistă de local vesel, roșie și guralivă, s-a jurat c-a auzit-o zbierînd vorbe încîlcite. S-a speriat de înfățișarea fetei și a fugit repede acasă, neîndrăznind să privească înapoi. Pînă și vizitiul camionului cu sifoane, un găligan necioplit și mîncău, veșnic cu o bucată de pîine-n mînă, pretindea că Liza are pe necuratu-n ea. Bătrînele chibzuiau între ele: ce e de făcut? Rubedenii îndepărtate soseau, pe neașteptate, în casa lui Blum și vorbeau cu sticlarul în șoaptă. Babele îl rugau să-și ducă fata la rabinu' din Buhuși sau chiar la vestitul Zadic din Lemberg. Trebuie, neapărat, descîntată, săraca! Sticlarul nu prea credea în spusele femeilor. Ca toți negustorii din cartier, ținea sîmbătă prăvălia deschisă, nu purta barbă și se freza modern, fuma, indiferent de era sărbătoare evreiască sau nu, mînca șuncă de porc și nu se deosebea prin nimic de ceilalți prăvăliași creștini. Ca și Micu Braun, ca și Blumenfeld, ca și Nordman ținea Crăciunu', Boboteaza și Paștele, cînd întindea masa și benchetuiau zile și nopți întregi cu toată lumea măruntă a gangului comercial din Lipscani. Numai de Roș-Hașana și Iom-Kipur, sfintele sărbători ale toamnei, Blum se simțea obligat să-și închidă magazinul. N-o făcea din

convingere religioasă. Îl stăpînea doar un fel de panică de necunoscut și se voia împăcat cu Dumnezeul ebraic, măcar atunci. Rostea cu foc rugăciunea prin care i se iertau toate păcatele săvîrșite în cursul anului...

Asculta, așadar, pe babe și surîdea. Nevastă-sa, mai sperioasă și mai alarmată, îl implora să plece imediat la Lemberg. Dar el o calma cu o vorbă de duh... Liza aflase de zvonurile străzii. Părea totuși de piatră de cîte ori i se aducea o nouă veste. Nu tresărea un singur mușchi pe obrazul ei pistruiat și rămînea, mai departe, în odaie, înmormîntată între filele unei cărți sau între perne, pe patul răscolit... Nevasta sticlarului a observat, apoi, o paloare ciudată pe fața Lizei.

Odată, la masă, i s-a făcut rău, nu se știe din ce pricină. S-a ridicat, albă și cu inima în zbatere, și s-a trîntit în patul nedesfăcut. Îi era greață și o durea capul. Alarmată, mamă-sa voi să cheme doctorul, dar Liza o opri cu atîta asprime în glasul iritat, încît femeia renunță, înfrîntă. Blum nu și-a putut lămuri bine pricina acestei uri sălbatice împotriva medicilor pe care pînă atunci fii-sa îi cultiva atent. Liza își purta ipohondria din doctor în doctor, cercetînd fiecare simptom al presupuselor ei boli cu o îngrijorare și cu o competență surprinzătoare. O înțepătură la deget, o zgîrietură sau o tuse îi provocau insomnii, o agitau, o goneau, în panică, la medic. Și acum cînd i se făcuse vizibil rău, cînd fața i se albise toată, și tremura învinsă de fiori, acum Liza refuza pe doctor! Dar omul nu s-a gîndit prea mult la indispoziția trecătoare, totuși, a fetei. Era copleșit de alte griji. Magazinul nu mai renta; vînduse mult pe credit „detailiștilor" din cartier și celor din provincie și simțea din ce în ce mai apăsător lipsa capitalului lichid. Împrumuta mereu la Micu Braun; dobînzile sporeau, de achitarea capetelor nici vorbă nu putea fi; curînd lemnarul va intra în posesia casei. Cu magazinul va lichida repede. Micu Braun i-a și propus să-l preia. El va deveni procuristul fostei sale întreprinderi. Blum n-ar primi cu inima ușoară propunerea lemnarului. Dar nu știa cum să iasă din plasa atîtor complicații și atîtor nervi. Vara nu încasase mai nimic de la clienți și greutățile materiale sporeau de la zi la zi. Pretutindeni numai creditori. Blum îl pricepea acum pe Herșcovici, care și-a dat prăvălia pe mîna lui Micu; pe Blumenfeld, de asemenea, îl crede în stare să-și zboare creierii, cum se lăuda, la cafenea, că are să facă; de ceilalți, mai mărunți, nici nu pomenea. Toți se aflau în pragul catastrofei, pe toți i-a înghițit Micu Braun. Nici nevastă-sa nu prea avea vreme de Liza. A prins-o cu ochii umezi și n-a știut ce să-i spună; e o tristețe în fata asta, o desperare fără pricină vădită. Toate străduințele mamei de a trece hotarele sufletești ale Lizei se dovedeau zadarnice. Fata

mînca rar, sta cu zilele în pat, fără cuvînt, şi avea mereu crize de nervi şi greaţă. Pe Liza Braun o întîlnea din ce în ce mai rar. Se hotărî să n-o mai vadă. O privise, la ultima lor întîlnire, cu ochi miraţi în care stăruia un fel de compătimire pentru prietena din copilărie. Liza Blum se uită, lung şi stăruitor, în ochii Lizei Braun. Ştia ceva? Presimţea ceva? Dar faţa lemnarului nici n-a clipit. Continua să-i vorbească, simplu şi calm, despre vara care întîrzie în cartier ca un dar oferit de natură calicimii şi îndrăgostiţilor, despre ultimul film de cinematograf în care primul amorez nu izbutise de loc să-şi mascheze gravele semne ale bătrîneţii premature ivite în obraji, despre comica agitaţie a tuturor negustorilor din anturajul tatălui ei, care uită cu desăvîrşire de viaţă, pînă şi-o pierd, pe neaşteptate, într-un atac de cord sau de congestie cerebrală... Liza Blum o ştia pe Liza Braun ermetică şi ambiţioasă. Niciodată nu i-ar pomeni despre Ioină, despre nici un bărbat. Deşi tînără, mult mai tînără, gîndi înduioşată fata sticlarului, Liza Braun vădea un scepticism total şi o blazare fără leac faţă de spovedanii şi de intimităţi sentimentale. Ironiza lungile convorbiri între domnişoarele cartierului, absolventele de conservator şi pianistele, licenţiatele în Litere şi pictoriţele de domiciliu, interesînd numai şi numai surîsul mai rece sau mai cald al intelectualilor, mici şi parfumaţi medici ai societăţilor filantropice şi eleganţi funcţionari de bancă... Liza Braun nu i-ar fi vorbit niciodată despre dragostea ei. Dar nici de cele întîmplate între dînsa şi Ioină nu avea aerul că ştie. Cu atît mai bine. Mai tîrziu a aflat de o excursie în Palestina la care fata lemnarului trebuia luată cu de-a sila. Şi tat-su cunoştea povestea. Liza Braun s-a îndrăgostit de o puşlama, de un pierde-vară, unul Ioină, care n-a ştiut să-şi păstreze slujba de vînzător de instrumente muzicale şi care acum umblă prin cafenele şi cîrciumi, fără nici un căpătîi. Ca să uite de dragostea asta ruşinoasă, Micu Braun vrea s-o ia în Palestina. N-a reuşit însă şi-aşa se auzise în cartier, Liza Braun s-a îmbolnăvit de piept, a răcit, a făcut o pneumonie şi a fost, după o lungă suferinţă, transportată la Braşov, într-un compartiment de cale ferată special închiriat. De luni de zile Liza Blum nu mai ştie nimic de Liza Braun... Apoi accesele de greaţă îi reveniră mereu, fără pricină, fie la masă, fie dimineaţa, o dată cu întîiul cîntat al cocoşilor şi sticlarul începuse să aibă şi el îngrijorări, întocmai ca nevastă-sa... Scrisorile şi telegramele rubedeniei din Focşani au venit la timp potrivit. Fata, la întrebările părinţilor, răspundea în acelaşi chip, scurt, crutînd cuvintele, economisindu-le pîn' la zgîrcenie. E obosită, e plictisită de lume, ar vrea să plece la ţară sau într-un orăşel liniştit de provincie. Dragostea subită a unchiului Telebendig, arătată nepoatei bucureştene, trebuie fo-

losită. Și Liza a plecat, sărutîndu-și corect mama și stringînd, bărbățește, mîna tatălui... A nimerit într-o casă de bătrîn cu o viață ciudată și care experimentase toate în cei aproape optzeci de ani cîți număra. Liza îl știa de cînd, copilă, se înveselea la apariția unui munte de ovrei, cu părul sur, care o ridica pînă la obrazul lui mare, gros, cu brazde adînci și de culoare purpurie. Pe atunci unchiul trecuse de șaizeci de ani, dar nu-și trăda vîrsta prin nimic. Mînca mult, bea și mai mult, vorbea tare, tușea din pricina fumatului, puternic, fără nici o durere și mergea repede, nepăsător de intemperii. Era mai înalt decît toți din casă, și din stradă, mai vesel, mai liber în mișcări. Gospodarii cartierului îl prețuiau mult pentru legăturile de prietenie pe care le avea cu comisarii, perceptorii și locuitorii creștini — cîrciumarul, brutarul, depozitarul de var și alții. Telebendig, cînd îl simțea pe om la nevoie, nu-l șpertuia ; întîi îl scăpa de-o contravenție, de-o încurcătură și apoi îl „ataca". Niciodată înainte. Bani n-avea el mai de loc... Se însura des, aducîndu-și nevestele de aiurea. Nu-i plăceau băștinașele. Fetele și văduvele cartierului nici nu s-ar fi încumetat să-l ia de bărbat. Îl știau nestatornic și iute. Cu soțiile acestea, termina repede. Veneau în primăvară și plecau de Sfîntu Dumitru, o dată cu camioanele încărcate cu boarfe ale tuturor chiriașilor care își mutau sărăcia de pe o stradă pe alta. „Formele" căsătoriei erau și ele puține. Le făcea rabinul. Cununat la ofițerul stării civile n-a fost decît de trei ori... Pe negîndite, se pomenea mahalaua cu-o văduvă din Bahlui, înaltă și subțire, sau cu o fată timidă, sosită pachet tocmai de la Tulcea sau din Botoșani. „Cine-i ?" „Cin' să fie. Noua nevastă a lui Telebendig." Începeau rămășagurile, fiecare încercînd să ghicească durata căsniciei.

In tinerețea lui zbuciumată, care a ținut peste patruzeci de ani, juca, zi și noapte, cărți. Toate cafenelele, toate casele în care se întocmeau „partide" de „treizeci și unu" erau pline de persoana lui groasă și mare. Mergea la sigur. Avea o isteține la joc și o mînă iute de scamator, care nu greșea niciodată. Cum își făcea suma, o biată sumă de cîțiva lei, pleca. Nu era lacom. Trișa, dar nu jefuia. Voia să aibă atît cît îi trebuie ca să mănînce abundent, în măruntele restaurante evreiești din cartier, să bea și mai abundent în cîrciumile cu vinuri vestite de Drăgășani, Odobești sau Dealu Mare și să petreacă, rar, cu femei, în oraș. De obicei păstra și puțin din gologanii „cîștigați" pentru nevastă-sa, pe care o îmbrăca frumos și o plimba cu trăsura la șosea. Atențiile lui față de femeie n-o împiedicau, totuși, să-l părăsească după o scurtă conviețuire. El nu se supăra. Trimitea o carte poștală în cine știe ce colț de Moldovă uitată și în săptămîna următoare sosea o nouă nevastă.

Odată, la un joc mare, Telebendig a depășit suma de care avea zilnic nevoie. S-a ridicat, supărat, și a voit să plece. Tovarășii nu l-au lăsat. A avut noroc și se teme? Fuge? Îi lasă așa, cu buzele umflate! El le-a spus verde că-i are în „mînă". Oamenii zîmbeau, neîncrezători, și cereau să rămînă. Atunci, ca să nu stîrnească pe nimeni, Telebendig a rămas și a cîștigat ultimul „cinci" al ultimului încăpățînat. Cînd a rămas, spre dimineață, singur în toată cafeneaua, privind movilițele de franci și de piese de argint, a izbucnit în plîns. Patronul care urmărise tot timpul jocul, chelnerul și servitoarea s-au privit speriați, nepricepînd accesul clientului ăstuia masiv și al dracului, care are, necontenit, noroc! Telebendig însuși, întrebat de ce plînge, n-ar fi știut ce anume să răspundă. Mai tîrziu, după ani și ani, mîna îi slăbise, iuțeala îi dispăruse și nu se mai încumeta la joc lung cu tovarăși isteți. Măsura, îngrijorat, pe fiecare partener, cu o teamă de hoț prins asupra faptei și dispărea repede, imediat ce-și avea suma, din ce în mai mică. Se mulțumea cu oricît. Pînă într-o zi cînd a fost prins chiar de tînărul, pe-atunci, Vasilescu, „studentul". Au tăbărît jucătorii pe el, l-au bătut și l-au ocărît.

Din ziua aceea, Telebendig și-a schimbat meseria. Făcuse jurămînt să nu mai pună mîna pe carte și să nu joace nici măcar pe-o cafea sau pe-o țigare. Și s-a ținut de cuvînt. A devenit negustor ambulant, de lux. Era singurul dintre „ambulanți" care purta joben și redingotă, cutreierînd, astfel, înalt, cărunt și grav, cafenelele din centru, unde se adună samsari, rentieri și oameni de afaceri. Oferea, în cutii artistice, săpunuri și pudră, parfumuri și ape de gură și nu îngăduia refuzul. Își alegea bine clientul, de obicei un provincial rotofei și vesel. Se apropia, cu pasul rar și atent, de masă. Saluta, cu decență și demnitate, descoperindu-și capul pleșuv. Omul răspundea, mișcat, neștiind cine poate fi bătrînul acesta în joben și redingotă, care îl cunoaște și-l salută cu atîta respect. Telebendig întindea mîna, se recomanda și-i propunea apoi clientului cutia cu săpun sau sticla cu parfum. Nu se tocmea. Cerea un preț oarecare. Dacă i se dădea suma, o primea, dacă i se oferea alt preț, ridica din umeri, apuca strîns de-un nasture pe client și-i spunea, apăsînd pe cuvinte, că el nu ia mai puțin. Avea vocea lui un timbru ciudat, privirea lui o putere de seducție rară și toată înfățișarea bătrînului în joben un pitoresc atît de accentuat, încît omul ducea mîna la pungă și plătea cît i se cerea.

După ani și ani Telebendig băga însă de seamă că mușteriii se răresc; nu mai era temut ca înainte; destul de des i se refuza marfa. S-a învoit atunci cu un cinematograf din Dudești, să atragă clienți. Stătea în fața intrării luminate a cinematografului și zbiera mereu în

joben și în redingotă, că filmul dinăuntru e zguduitor ; pe cocoane le ademenea inventînd subiecte de dragoste, chiar dacă pe pînză se înfățișa cu totul altă „drăcie" ; oprea trecătorii, fixîndu-i sever și împingîndu-i aproape cu de-a sila în sală. Dar nici slujba asta n-a durat. Se simțea obosit. Și într-o dimineață de Paște, cînd în ceainăria lungă și largă nu venise încă nici un consumator, cînd tot orașul dormea și el se afla singur în toată întinderea aceea de mese, pustie și tristă, își aduse aminte că are o căsuță la Focșani, că acolo îl așteaptă unul din numeroșii lui copii rătăciți în lume ; că e șubred și bătrîn și trebuie să plece să moară acolo, iarna, lîngă o sobă caldă sau, vara, în grădiniță, sub un copac... Privi înduioșat ceainăria, strada, pietrele de curînd stropite... Aici n-are să mai vie niciodată. Bucureștii vor trăi mai departe, fără dînsul. La toate mesele astea se vor așeza negustori de stambă, ambulanți cu ciorapi „defecți", samsari și „caramangii". Vor vorbi tare, simțindu-și buzunarele cu gologani ; vor ofta și șopti, cînd burta le va fi goală și-și vor ameți foamea cu ceai. Pe ușă au să intre și au să iasă provinciali sosiți din Moldova să-și vadă care o mamă în agonie, care un fiu tuberculos, actori de comedie, triști și îngînduraţi, covrigari și jucători de barbut... Se vor încinge, în căldura aburilor din farfurioarele colorate și vor povesti din vremi. Pe trotuare au să treacă fete palide și frumoase, tineri funcționari comerciali cu ochii prea mari deschiși asupra spectacolului vieții, revoltați și resemnați... El n-are să-i mai vadă. Poate că unul dintre clienții ceainăriei are să-și amintească : „Ehe ! a fost pe-aici odată Telebendig. Ce știți voi, mîniilor ?" El va putrezi în Focșani, pregătindu-se pentru ultima aventură... Își simți ochii umezi. Chelnerul l-a întrebat zadarnic de cîteva ori dacă dorește un ceai, o cafea, ceva ? A ieșit cu umerii încovoiați de o povară invizibilă, a plecat de-a dreptul acasă, și-a împachetat într-un cufăr boarfele și în aceeași zi a descins în tîrgul liniștit, unde îl aștepta o căsuță, o menajeră și un dulău... Cînd Blum a aflat de scrisorile lui Telebendig, a cam încruntat sprîncenele. Ce are cu Liza, babalîcul ăsta, de a cărui înrudire nu se prea mîndrea ? Blum îl știa singur la Focșani, unde unul dintre numeroșii lui băieți, împrăștiați prin lume, tinea un fel de han la marginea șoselei. Cît timp își purtase jobenul și redingota prin București, l-a întîlnit rar. Despre Telebendig, negustorii cumsecade din cartier aveau o părere a lor, cumplită. Nu-i scotea nimeni din ideea că „ambulantul" e un stricat și un ticălos. Negustorii priveau cu deferență pe gospodarii cuprinși ai străzii care au pivnița plină de lemne și de murături. Cu aceeași privire, încărcată de stimă, urmăreau pe cîte un bătrîn talmudist, vestit, venind sau ieșind din mica sinagogă înfundată, undeva, în uliță. Ei uitaseră cu totul rugăciunile,

d-abia izbuteau de Roș-Hașana și Kipur să silabisească din carte sacrele versete și implorări, vindeau sîmbăta, mîncau și în restaurantele creștine și se dezinteresau cu desăvîrșire de prescripțiile religioase. N-aveau nici un ideal. Răspundeau, greu și fără convingere, apelurilor sioniste, populau din cînd în cînd sălile de conferințe în care tineri cu părul în neregulă vorbeau despre Palestina și se hrăneau cu mîncăruri grase, oftînd din pricina crizei sau rîmbindu-și mulțumiți după o afacere rentabil încheiată. Dar Telebendig nu intra în lumea lor. Nu era nici prăvăliaș, nici „ambulant" obișnuit. Nu era nici frecventatorul sinagogii, nici haimana ca atîția alții. Purta joben, vorbea puțin franțuzește, se ținea bine cu creștinii și făcea bețiii care speriau mahalaua. Nimeni n-ar fi îndrăznit, firește, să-i spună în față ce anume crede despre dînsul. In ascuns însă, în familii, în localurile publice, între cunoscuți, gura străzii slobozea ocări cu nemiluita asupra lui Telebendig. El știa, dar se „refăcea că habar n-are de toată frămîntarea mahalalei. Și de cîte ori i se cerea sprijinul pe lîngă un comisar sau perceptor, Telebendig nu pregeta. Omul care cu un ceas mai înainte îl acoperise cu flegma tuturor urdorilor primea, repede, ajutorul rîvnit. Firește, după o zi sau două, trebuia să-și arate și în alt chip decît cu vorbe recunoștința către protector... Blum n-a izbutit să-și convingă fata să plece aiurea, la Cîmpulung de pildă, între munți, sau la o veritabilă rudă burgheză, negustor de făină și depozitar de cereale la Iași. Acela purta o barbă lungă și impunătoare, își avea locul lui de ani de zile la sinagogă în fața altarului, făcea parte din comitetul Comunității și răspundea grav și cu importanță la salut. Blum nu prea întreținea legături cu bogătașul ăsta din Iași pentru că i-a refuzat o dată un împrumut de cîteva mii de lei. La scrisoarea lui, angrosistul i-a răspuns tîrziu, asigurîndu-l că are să „reflecteze" ; pînă atunci ține să știe dacă are nevoie de suma întreagă dintr-o dată sau i-o poate trimite în trei rate ? Ar mai vrea să afle despre ce afacere anume e vorba ? Nu cumva se înșală ? Și alte multe întrebări. Blum s-a grăbit să-l lămurească. Angrosistul n-a mai răspuns. Sticlarul a priceput că rubedenia din Iași l-a refuzat. Cu toate acestea între Telebendig și negustorul cu barbă, respectat și prețuit între evrei, nu era loc de îndoială. Prefera pe negustor... Totuși Liza a plecat la Focșani, după ce și-a scos de la bancă economiile... Din tren începură s-o cerceteze regretele. Libertatea ei de gîndire, scepticismul cu care se obișnuise de mult să primească fiecare gest și fiecare cuvînt al bieților oameni, adevărate fantoșe în căpăstrul fatalității, totala ei indiferență față de zbuciumul semenilor n-o vindecaseră cu desăvîrșire de o anumită sensibilitate iudaică. O telegramă, o călătorie, o dispută luau astfel pro-

porții spăimîntătoare. Aventura, bănuită sau reală, mișca adîncuri de suflet și le revoluționa ca în urma cine știe cărei catastrofe.

S-a așezat lîngă fereastră. Senzațiile de greață se înmulțiseră în ultimele săptămîni. Nimeni însă nu observase nimic și nimeni nu presupunea adevărul. Își confecționase o rochie de stradă dreaptă și încăpătoare ca să-și ascundă pîntecul puțin îngroșat... Trenul pornise cu încetineli triste, ca și cum ar fi vrut să mai întîrzie asupra peisajului. Liza închise ochii, incapabilă să doarmă, să plîngă sau să privească vara de pe cîmpurile grase și satele cu bordeie și cu garduri de nuiele atinse de rîie... Cînd și-i deschise, vagonul se umplusе, de la Buzău, cu o întreagă familie de nuntași plecați de două zile spre Bacău. Bărbatul avea o chelie foarte rotundă și o mustață aproape albă, cam urîtă. Tînărul de lîngă dînsul îi era fecior, după asemănare. Începuse și el, frumos, chelia. Fetele, înalte și spătoase, aduceau mult cu doamna, grasă și arătoasă, care ocupa un spațiu mare pe canapea. Luaseră și un lăutar, întîrziat cu dînșii, și un geamantan imens pe care zadarnic s-au căznit tot timpul să-l deschidă.

Erau ploieșteni, foști proprietari de terenuri petrolifere, oameni de cîmp, înstăriți și ajunși tîrgoveți cu casă proprie, cu negoț productiv de benzină și cu bani peșini bine adăpostiți. Profitau de toate cumetriile și plecau la nunți, botezuri și zile onomastice, fericiți de cîte ori aflau prilej nou de băutură și veselie.

Liza se trezi din reverie și-i privi cu un ochi neaderent. Dar bărbatul mai vîrstnic nici nu încerca să descifreze indispoziția pe care a stîrnit-o acestei pasagere stinghere, pistruiate și mahmure. A poruncit lăutarului să cînte, pe șoptite, și el îl întovărășea cu voce sugrumată și sentimentală. Fecioru-său, fetele și doamna cea grasă îl încurajau mișcînd zîmbind din cap și oftînd la intervale scurte. Toată lumea mirosea a vin și rachiu. După o stație, bărbatul cu chelie accentuată coborî și se întoarse cu o vadră de țuică. El pretinse familiei să guste, fiecare din același pahar mic păstrat pîn-atunci în buzunarul vestei, și să-și spună deschis părerea. Fecioru-său strîmbă din nas. Susținea că nu era tuică adevărată, precum băuse la nea Costică din Văleni. Fetele bete, o găseau dimpotrivă mai dulce decît spirtul înghițit pînă acum și-și dublară porția. Doamna, de asemenea, bău vîrtos și regreta că nu sînt bărbații ăștia în stare să deschidă geamantanul unde odihnește, între rufe și alte obiecte casnice, o mîndrețe de cîrnat afumat, potrivit cu țuica și cu drumul. Cu mare greutate Liza izbuti să-și convingă tovarășii de călătorie că nu se poate atinge măcar de o înghițitură. E bolnavă. A, dacă-i așa, spuse tînărul a cărui chelie era încă pui, nimeni n-are să mai stăruie. El se pricepe la boală. A

fost subchirurg, deși n-avea nevoie să învețe nimic, pentru că, slavă domnului, au destul ! Dar a fost în război și acolo s-a dovedit meșter neîntrecut în pansarea și căutarea răniților. E foarte inimos de felul lui. Cînd aude de un necaz, de o încurcătură, de ceva, se face moale ca o cîrpă. Vorbind, o fixă stăruitor. Poate că domnișoara e amărîtă ? El e gata oricînd s-o ajute. Numai să-i spună verde, de la obraz, ce o doare ? N-are nimic ? Suferă doar de ficat ? Aha ! D-aia nu s-a atins de țuică ? Bine-a făcut. Da' să știe dumneaiei că nu-i grav de loc. În război, mamă-mamă, cîți bolnavi de ficat nu înghițeau la spirt pînă se făceau criță ! Își dădu cuvîntul de onoare că așa s-a petrecut adesea în război. Apoi afirmă cu mîna pe inimă și îndoindu-și spinarea, că e foarte galant și curajos. Odată, la Băneasa, era să se înece un copil. Un puștan de o schioapă, băiatul cîrciumarului. Poate că îl știe, că domnișoara e din București : Rață, Nită Rață Toboșaru ! Nu-l știe ? Îi pare rău. E om de nădejde. Acolo petreci ca acasă. Vrei pastramă de gîscă ? Ai pastramă de gîscă ! Ești cu o damă care nu vrea decît vin „dulce", c-așa a băut ea de cînd se știe la mă-sa și la tat-su ? Ei bine ! Niță Rață Toboșaru îți aduce, la iuțeală, vin ca stafida. Vrei pui la grătar ? S-a făcut. Vrei, pardon, să dormi ? Să te întinzi puțin, că mori de oboseală, după o petrecere cu repetiție ? Poftim ! Cîrciumarul te-a băgat într-o odăiță curată și cu miros de floare și te-ai trîntit pe-un divan turcesc și cît ai clipi ai și adormit buștean. Mă rog, om de nădejde... Ei, și cînd l-a văzut pe copil în apă, a tresărit. Se înecă. N-a mai stat pe gînduri. A sărit și l-a salvat... Acu' — e adevărat ! — unii de pe acolo spuneau că n-avea de ce să intre în apă după puștan, pentru că nici pomeneală de primejdie nu era ! Băiatul, cică se scălda așa mereu... Știe domnișoara. Invidia lumii... Vorbind, tînărul închidea ochii, îi deschidea, surîzînd, se încrunta o clipă și-apoi se înveselea, executa tot felul de mișcări din cap, din umeri și din restul trupului cu preocuparea de a plăce și impune singuraticei pasagere din vagon. Liza îl aproba sau rămînea gînditoare, absentă cu desăvîrșire la cele ce se petreceau în juru-i. Revedea noaptea nunții de argint a lui Micu Braun, încăierarea lemnarului cu Bursuc, grădina... Își aminti de confuzia de nume... Îl revedea pe Ioină cu ochii lui aprinși, cu fața lui înnourată... Tinerețea ei pierdută în laborator și pe un pat de bărbat care iubește pe alta... Un bărbat care i-a spus-o rece, repetat, cu sinceritate ascuțită de realist brutal, că pe altă Liză aștepta el în grădină... Dincolo de ferestre un cîmp negru și gras ca o făgăduință de belșug. (Priveliște sacră pentru agricultori.) Din cer se desprindeau fîșii de lumină. Țărani, nedeosebiți unii de alții, priveau.

cu ochi indiferenți, trenul. Fete zdravene rămîneau, înaintea locomotivei, puțin mirate, puțin speriate. Își dădeau cu coatele. Prin gări mărunte sau prin halte stăteau umbre. (Egale între ele, o umanitate în serie.) Se vedeau și drumuri albe pătate de cai mărunți și iuți, purtînd deasupra gospodari potoliți și pricepuți. Vagonul se încălzise. Bărbatul cu chelie accentuată întrerupse pe tînăr, întrebînd pasagera de la fereastră dacă-i îngăduie să-și scoată haina. Liza răspunse afirmativ. Tînărul îi mulțumi și el pentru tată-său. Observă că-i zăpușeală, deschise încă o fereastră, puse din nou pe lăutar să cînte încet o romanță de cartier și închise ochii.

La stația următoare tînărul se afla într-o aprinsă dispută cu un nou călător, un om rotund, palid și zîmbitor. Pretindea proaspătul tovarăș de drum că vine de la Viena, unde a consultat cei mai vestiți medici. Toți i-au spus lui, pe ocolite, dar nevesti-si deschis, că-i pierdut. „Scleroză gravă generală", spuse, pronunțînd cuvintele cu resemnare. Susținea că s-a obișnuit cu ideea morții. De aceea e liniștit și zîmbitor. Și-a lăsat soția la o rudă, în provincie, el pleacă mereu la București și la Iași, se încurcă zilnic la chefuri, are trei ibovnice în trei orașe diferite și nu-i pasă de nimic și de nimeni. Noroc că punga e încă plină și nu-l cercetează durerile... Dacă bea? De ce nu? La ceasul ăsta, o țuică e-o minune... Bărbatul cu chelia accentuată a scos păhărelul din vestă și a vrut să-l clătească. Bolnavul l-a oprit cu un gest calm. Nu e nevoie să-i spele paharul.. Orice microb nou, orice boală nouă nu-i pot grăbi moartea. Mai are un an, cel puțin un an de trăit. S-ar putea — rîse ca la o idee cu totul năstrușnică — să petreacă încă doi ani. S-au văzut și d-astea. Înghite lacom țuica, își șterge cu o batistă de mătase mustățile, și zîmbește vagonului, cîmpului, Lizei... O rugă să-i spună cum îl găsește? Destul de tînăr? Nu? Ehe, ce părinte bun ar fi el domnișoarei lui, și el are una, poate de vîrsta Lizei, dacă n-ar ști că toate astea sînt zadarnice! Nici nu vrea s-o vadă. De ce s-o mai mîngîie, s-o mai sărute, să-i vorbească frumos despre atîtea nimicuri calde? Pentru ca mîine — și ce repede vine mîinele ăsta! — să închidă ochii și să-i lase fetei un foc nou în inimă, care să-i strice frumusețea, și viața, și tinerețile ei de fată cu bagajul visurilor intact? Așa, umblînd din ibovnică în ibovnică și din petreceri în petreceri, zărind-o întîmplător, doar la o săptămînă sau la două, fata poate să-l creadă hain și ticălos și mai ales tată rău. E tot ce vrea: să-l creadă tată rău, indiferent la duioșiile filiale, acru și banal. Cînd are să moară, poate că nu-l va regreta prea mult și poate că durerea n-are s-o macine de loc. Își închipuie, desigur, domnișoara ce s-ar întîmpla dacă el ar

avea, în anul acesta al morții. lungi întrețineri sentimentale cu fata, simțitoare și speriată, în nopți de vară, la fereastra deschisă minunilor de-afară? Dacă ar vesti-o? Dacă i-ar săruta mîna și ea s-ar gîndi că la anu', la vară, nu va mai fi tata să-i sărute ca acum degegetele subțiri ale mîinii? Dacă, vorbind, ar face amîndoi planuri pentru un an, doi, trei în viitor, uitînd cu desăvîrșire ce trebuie să se-ntîmple mai repede? Și deodată ochii li se vor întîlni. Desigur, domnișoara lui, fragedă și înduioșată, va izbucni în plîns. Planuri pentru viitor, cînd el are numai un an de trăit? Nu, mai bine să-l creadă nepăsător, un om fără complicații sufletești, un craidon și-un chefliu. Cînd are să moară... eh! cine știe? poate că are să suporte încercarea mai ușor. Cînd va afla adevărul? N-are decît să-l afle tîrziu, peste zece ani, cînd va avea lîngă dînsa un cap buclat de copil. Liza tresări. „Un cap buclat de copil." Își privi pîntecul. Apoi surîse omului, liniștită, ca și cînd i-ar fi vorbit de o excursie în Italia sau de-o piesă de teatru cu surprize. Ea nu-l crede, totuși, bolnav, atît de bolnav. Doctorii! Doctorii se-nșală! El mișcă din cap. Nu! Nu se-nșală. Îi mulțumește pentru cuvintele astea. Trebuie să fie o fată bună Liza... Fură întrerupți de zgomote noi. Trenul oprise într-o stație agitată. Femeile țipau fără motiv, bărbații înjurau, hamalii se-ndemnau care s-ajungă mai repede la ieșire. „ambulanții" își ofereau, în argou, marfa lor prăfuită... Liza privea pe fereastră viața de provincie, trezită un minut din toropeală, și închise iar ochii. Orașul doarme tot timpul și tresare iar, la oprirea expresului... Și atunci, fiecare gospodină lată și slută și fiecare fată mare se opresc cu nostalgii în ochi, în fața trenului sosit din București, unde se iubește, și se dansează, și se petrece... Acolo, departe, în cetatea fericită, trăiește poate destinul acestei femei aproape cărunte, dar luptîndu-se și împotrivindu-se încă vîrstei. Acolo s-ar fi cuvenit, își spune și domnișoara cealaltă, coafată provincial și slabă ca în romanele sentimentale, să plece și să-și întîlnească iubitul visat în lungi și obositoare nopți. Toată lumea tîrgului așteaptă să plece trenul cu miraje. Îl urmăresc cu ochii umezi și se înapoiază în noroiul și în praful de-acasă. Vor odihni ceasuri nesfîrșite la fereastră, se vor închipui toate sub osînda unui blestem și în fiecare se va naște floarea amărăciunilor. Din cînd în cînd, o fată scheletică va mînui revolverul și va avea succes, primul și ultimul ei succes...

Liza încercă să uite... Își lipi capul de canapea și se izolă de lumea compartimentului. Auzi, vătuit, vocea chelului, răgușită și nesigură, îndemnînd pe călătorul cel nou să mai ia o țuică. Apoi cineva plescăi zgomotos. Glasul bărbătesc deveni din ce în ce mai lămurit.

Vorbea bolnavul cu un an de viață înainte-i. Pomeni, din nou, de fii-sa. Pretindea că o brutalizează dinadins ca să nu-i păstreze amintiri bune, să nu sufere la moartea lui, la moartea lui apropiată. Să-l creadă mai bine un ticălos ca atîția alții, un beţivan, un indiferent. Petroliștii prahoveni îl încuviințau fără să-l priceapă și goleau paharele unul după altul... Liza nu izbuti s-adoarmă. Chipul fetei bolnavului o tortură. O imagină tristă și surprinsă de răceala tatălui, care în fiecare noapte lipsea de-acasă. Și-apoi, la anu', cînd rotundul personaj va dispărea definitiv din viață, fata se va mira, poate, de multe amănunte ciudate și nedezlegate... Și poate că va afla adevărul fără ca nimeni să i-l spună, cu instinctul copiilor prea experimentați...

Cînd s-a dat jos, în gara Focșani, doi ochi o priveau din fereastra vagonului părăsit. Erau ochii bolnavului, ochi triști, calzi, plini de regrete pentru spectacolul acesta al lumii care urcă și coboară din tren, spectacol pe care el n-are să-l mai vadă decît unde? În ce lume? Și cînd?... În multe trenuri n-are să-și mai plimbe el boala. De multe ori n-are să mai bea în tovărășia tîrgoveților cheflii... A fugit repede, urmărită din spate de privirile osînditului la moarte înceată... Cînd l-a reîntîlnit pe Telebendig a avut o clipă de spaimă. Cum se macină închipuirea noastră în van! Din bărbățoiul uriaș, bărbos și zgomotos, care o ridica pînă la țepii obrajilor lui rumeni și-o săruta puternic pe ochi și pe frunte, n-a rămas decît o prăjină de bătrîn, cu umerii feței proeminenți și cu ochi șterși, în vrăjmășie cu lumina prea tare a soarelui de vară. Mergea greu Telebendig. Picioarele îi tremurau puțin, mîinile la fel. O bătrînă, care i-a fost în tinerețe metresă, îi îngrijea casa și reumatismele.

Liza a aflat, mai tîrziu, de credința vecinilor că și astăzi Telebendig trăiește cu baba. Dar unchiul e ermetic închis tuturor întrebărilor și nu se lasă descusut de nimeni. A primit-o bine moșu'. N-a iscodit-o, n-a plictisit-o, n-a cerut nici o lămurire. Nu vrea să știe de București, de evreii cartierului, de cafenelele și hanurile cu alți calici populate, de nimic. A lăsat-o mereu singură în odaie, cu cărțile și visurile ei. Din cînd în cînd Liza îl auzea pe bătrîn vorbindu-și singur. Erau zile cînd Telebendig se dorea iar viguros și cuceritor, își scotea din garderob redingota avariată și jobenul catastrofal, se îmbrăca întocmai ca în trecut și, în fața oglinzii, vorbea, cu gesturi mari, unor tovarăși imaginari. Atunci nimeni n-avea voie să-i calce pragul. Mirajul dura puțin. O dată cu haina și cu pălăria pe care le dezbrăca încet, Telebendig redevenea tăcut și greoi. Liza îi înțelegea drama și nu-l stingherea. Seara, cîteodată, fata rătăcea prin ulițile pustii ale provinciei. O dată cu trecerea verii își simți

trupul greu și o amărăciune nouă în gură... În martie s-a intersecat de un mamoș. Telebendig a alergat după un specialist, fără a cere nici un fel de lămurire. Bătrînul găsea firesc s-o ajute și în acest chip pe față, după ce-i înlesnise plecarea din București. La prima scrisoare a Lizei prin care i se implora ajutorul, bătrînul a răspuns repede. În aceeași zi a trimis o lungă epistolă nepoatei, chemînd-o să se „odihnească" la Focșani. Și tot după indicațiile ei i-a telegrafiat de cîteva ori. N-a ținut să știe ce-o roade pe față ; nici n-a privit rochia ei largă, cu ochiul de obicei scrutător de fost trișor. A sărutat-o simplu, i-a dat camera și i-a spus să se poarte ca și cînd ar fi singură în toată casa... Specialistul, un burtos cu obraji de sfeclă și cu ochii înecați în grăsimea feței, a examinat-o amănunțit și i-a recomandat un sanatoriu. Trebuie să intre neapărat într-o asemenea casă de sănătate. La Telebendig ar fi bine, dar e nevoie de-o îngrijire deosebită. Liza a pornit seara, întovărășită de bătrîn, la sanatoriu... A născut ușor, fără gemete, deși durerile n-o slăbeau decît la intervale rare. Surorile de caritate se mirau, ele între ele, de calmul și bravura domnișoarei. Evreicele, de obicei, la prima naștere, susțineau ele, sînt nervoase și ciudate. Ele țipă și se zvîrcolesc, îngrozite de miracolul pe care îl înfăptuiesc, și se doresc mîngîiate și încurajate tot timpul. Își cheamă mamele și rudele : invocă pe Dumnezeu și se vaietă cu glasul sfîșiat. Liza a tăcut, a refuzat ajutoare inutile, doar ochii i s-au umezit și a scos un suspin slab la urmă. Copilul, un băiat, a fost alăptat de o femeie din oraș, nevastă tînără de meseriaș și mamă fecundă. Liza, după ce l-a privit, s-a gîndit la bolnavul din tren care-i pomenise de „domnișoara" lui. Peste zece ani va avea și „domnișoara" un copil cu „capul buclat". Cum i s-a înfățișat tocmai atunci chipul rotund al osînditului, nu-și dădea seama. Nu se gîndea nici la Ioină, nici la părinți. Mereu era ocupată de destinul bolnavului. „Desigur — își spunea — n-are să-i spună fetei niciodată că-i ars de flăcările unei morți încete. Și «domnișoara» lui se va mărita și după ani va naște un copil... un copil c-un cap buclat. Atunci va afla..." După repetate eforturi, izgoni imaginea bolnavului din minte... Se înapoie acasă mai slabă și mai închisă. Telebendig i-a făgăduit că are să-i scrie o dată pe săptămînă. Bătrînul s-a ținut de cuvînt. Veștile care-i vin sînt simple. Copilul e bine alăptat, e vesel și are părul negru, creț. „Părul lui Ioină", își spuse Liza. La anu', cînd va fi înțărcat, Telebendig îl va da unei bătrîne, Hermina, o nemțoaică prin naștere și profesiune, că să-l crească. Hermina era cunoscută în tot Focșanii ca una din cele mai vestite „femei la copii". Fată bătrînă, fusese cu ani în urmă (tîrgoveții răi de gură susțin că pe timpul războiului de la 1877) în dragoste cu un

fel de sergent-major. Un amor nerealizat. Sergentul dansa cu Hermin: şi se culca cu o Irină oarecare, văduvă de negustor. Era şi beţiv, ş păgubos. Nu-i plăcea nici candoarea Herminei, nici cumînţenia ei în vorbă şi în purtări. Sergentul a plecat, dar Hermina a rămas merer în Focşani, învoită la unu' şi la altu' dintre gospodarii cuprinşi ai oraşului să le crească plozii. E de peste cincizeci de ani în meserie şi are să moară, desigur, cu un copil în braţe. Hermina e consultată de părinţii grijulii de soarta ţîncilor. E adusă şi rugată să-şi spună părerea asupra culorii şi mirosului fecalelor puiului de cîrciumar sau de croitor, de pildă, şi întrebată care anume ceai e bun sau ce anume mîncare? Hermina are o sumedenie de reţete în tolbă şi cîştigă binişor cu „consultaţiile" astea... Telebendig o încredinţează pe Liza că de pe acum bătrînul trece o dată pe zi să vadă copilul... Liza ar vrea să plece din nou la Focşani pentru cîtva timp. Dar sticlarul o priveşte cu nişte ochi nedumeriţi şi mamă-sa o mîngîie cu atîta desperare, încît fata renunţă. Are să-şi treacă ultimele examene. Trebuie să-şi caute loc la o farmacie... Blum e ruinat. Micu Braun a prevăzut bine. Sticlarul e azi vînzător în fosta lui prăvălie. Casele, de asemenea, aparţin lemnarului. În mai puţin de un an s-au schimbat multe în cartier. Hanul lui Druţă s-a mărit, cocioabe noi au fost ridicate în fund, pe ambele laturi; ultimele prăvălii şi depozite din gangul comercial au intrat pe mîna lui Micu; n-a mai rămas în ulicele şi străzile umile nici un misit, nici un „ambulant" care să n-aibă ceva de cerut lemnarului; trăiau, observă sticlarul, sub atotputernicia lui Braun. Tot timpul cît fusese la Focşani, părinţii nu-i pomeneau de nici una din greutăţile cu care luptaseră. La înapoiere, a aflat toate cîte s-au petrecut aici. Nici zestrea ei nu mai e întreagă. Sticlarul i-a mărturisit-o, cu capul în piept, ca un mare vinovat. În aceeaşi noapte, mamă-sa, plîngînd şi jelindu-se, i-a spus că zestrea i-a fost mîncată cu totul... Liza nu s-a-ntristat. A mîngîiat obrazul devastat de griji al femeii şi a încredinţat-o că nu e mîhnită de loc. Ea nu e ca toate fetele de evrei, din Lipscani sau Şelari, din Smîrdan sau Gabroveni, sau de pretutindeni, care să creadă în zestre ca în Dumnezeu. De altfel, nici n-are de gînd să se mărite. A trecut de treizeci de ani, e aproape cît o mătuşă, va găsi repede un post la o farmacie şi viaţa va curge înainte fără alte surprize. Nu se mărită? De ce nu se mărită? Contabilul o aşteaptă, o ia şi fără bani. Liza a privit-o în ochi adînc şi nu i-a răspuns. Dar femeia a priceput că nu are motive să mai stăruie. Şi s-a dus repede, cu paşi de pisică, să-i mărturisească şi bărbatului îndoielile şi amărăciunile pe care i le pricinuieşte Liza. Sticlarul a ascultat, a mişcat

din cap, la dreapta și la stînga, a ridicat din umeri cu deznădejde și i-a spus că numai o călătorie la rabinul din Lemberg, sau chiar la cel din Buhuși, ar putea să-i mîntuie. Poate că fata, de prea multă învățătură, și-a ieșit din minți. Nu-și amintește de Surală, verișoara din Podul-Iloaiei ? O frumusețe de cadînă, înaltă pîn' la tavan, și trupeșă, și veselă !... A venit la București să urmeze Medicina ! Auzi ? Fată de arendaș de moșie, cu tot ce-i poftea inima acasă, cu părinți cumsecade. Medicina îi trebuia ? A văzut-o și ea de cîteva ori intrînd și ieșind ca o furtună... Așa a intrat și-așa a ieșit și din viață. A dansat la o serată-două studențească, a stat zile și nopți cu ochii pe capete de mort și pe schelete, și într-o dimineață Surală s-a otrăvit și-a murit. Mahalaua, firește, a scos tot felul de zvonuri. „Nu Medicina-i vinovată — spuneau femeile — ci un drac de student care a lăsat-o grea..." Vorbe. Sticlarul o privește în ochi cu tristețe și-i spune că amintirea fetei din Podu-Iloaie îl chinuie cumplit. Și Liza e un fel de Surală... A învățat Farmacia, a dansat cu băieții la serate, a plecat pentru un an aproape într-un tîrg oarecare la un bătrîn care d-abia-d-abia se înrudește cu ei... Și-acu' e și mai singuratică... Nu vrea să se mărite. Hotărît, drumul la Buhuși e necesar. Dar Liza l-a privit din nou surîzînd și i-a răspuns că ideea cu rabinul e o mare naivitate. Apoi, hotărîtă, le-a spus părinților că nu pleacă. Părinții s-au privit ca de obicei, au oftat și-au tăcut. Zilele treceau grele, într-o existență obișnuită. Sticlarul și nevastă-sa au renunțat să-i mai vorbească de rabin și de măritiș... Liza privește la ceas. Se apropie altă noapte, alt popas în neguri și-n nesfîrșit... Din salonul despovărat de mobile, se aud rîsete și vorbe rostite cu glas puternic. Cineva poruncește cafele. E sticlarul care a recăpătat o îndrăzneală, o certitudine în voce... Fata își privește o clipă obrazul pistruiat în oglindă, ridică indiferentă din umeri și intră în salon. La masă, toată familia cinstea pe tînărul contabil Mony și pe un fel de bunic al său, care se îndeletnicește și cu petitul. Ivirea fetei a surprins pe sticlar. Ar fi vrut să mărturisească el băiatului cît de melancolică e Liza și cît de greu le vine tuturor să-i pomenească de măritiș. Dar Liza a salutat cu simplitate pe oaspeți. Pe Mony l-a întrebat dacă mai are ceasul-brățară, o adevărată minune, care a încîntat-o atunci, în noaptea nunții de argint a lui Micu Braun. Zăpăcit, contabilul a răspuns întîi afirmativ, asudat și surîzător, apoi a revenit, spunînd că l-a schimbat pe unul de-aur, „serios". Pe bătrîn l-a rugat să-i spună ce s-a petrecut la „Fericirea universală" și la „Sinagoga mare" ? Îl știe membru în ambele comitete. Omul a răspuns, mișcat și fericit, că se lucrează foarte mult, dar

că el, personal, e amărît de indiferența tineretului care desconsideră „activitatea pe tărîm filantropic" a înaintașilor. Pronunțînd cuvintele, se ridicase în picioare. Era pătruns de tristețea spuselor sale. Fata ceru și ea un ceai. Sticlarul își privi nevasta. Amîndoi încercară același sentiment de adîncă mirare: Ce s-o fi întîmplat cu Liza? Nu e de loc nervoasă, vocea ei e calmă, ținuta la fel. Dar tocmai cînd bătrînul începuse o predică asupra familiei, cu citate și pilde din Biblie, Liza îl întrerupse rece, întrebîndu-l unde vrea să ajungă? Dacă-i vorba de măritisul ei, să nu continue. E inutil. Ea nu se mărită.

Sticlarul a sărit s-o liniștească. N-are de ce să se enerveze. Fata a răspuns, subit liniștită, că nu e enervată de loc. A auzit zgomot în salon și a venit să vadă ce s-a întîmplat. Aici a întîlnit prieteni vechi. Despre intențiile lui Mony are cunoștință doar de mult. Nu ține să mistifice pe nimeni. Are aproape treizeci și unu de ani. E o fată bătrînă, cum o consideră evreii cartierului. Ea însăși se crede așa. Nu mai așteaptă nimic de la viață, absolut nimic.

Contabilul avea obrajii de purpură. Ardeau. Sudoarea îi acoperise fruntea și nasul, și-i curgea pe bărbie. El nu era sigur de „candreala" fetei, deși aflase multe prin vecini. Știa că sticlarul s-a ruinat, dar avea mare încredere în istețimea bătrînului. O farmacie, în zilele de azi, rentează. Bunicu' ăsta, care învîrtește multe la „Fericirea universală", ar putea obține ușor un împrumut de la Micu Braun. Odată prăvălia de leacuri deschisă, undeva, în cartier, treaba merge. Și-apoi — își spunea Mony — el, dacă se gîndește bine, o cam iubește pe Liza. Da, da! Cu puțină sforțare a voinței izbutește să se convingă că o iubește. De altfel și el e la vîrsta la care colegii de birou își plimbă copiii măricei la șosea...

Liza a băut ceaiul, s-a ridicat, a privit cu bunăvoință pe bătrîn și pe contabil, și-apoi s-a scuzat și-a ieșit.

Sticlarul a clătinat capul, sceptic. Au văzut acum și dumnealor că nu-i nimic de făcut cu măritișul. El e un tată nenorocit, asta o pricepe, desigur, bătrînul!

...Au mai vorbit de Micu Braun, de bogăția lui care crește zi de zi, de timp — iar o să plouă, prea e zăduf! — și-apoi s-au despărțit, melancolici, ca după înmormîntarea unei rude comune, de departe.

In camera ei, Liza se culcă repede, înfometată de somn ca de unicul mijloc de salvare din viața care o înconjura și o strîngea în chingi. Dorea o scufundare în gol, o uitare desăvîrșită, o evadare integrală, trupească și sufletească, din existența asta mizeră, cu părinți bătrîni și necăjiți, care pun, mai presus de toate, banul, cu peținori caraghioși,

conducători de societăți filantropice ilare, cu contabili purpurii, vînînd biete „situații", care țin d-abia douăzeci-treizeci de ani, cînd vin alte preocupări sau nici una... Închizînd ochii, se voia smulsă din toate locurile cu figuri rînjind inutil, sau cu crispări deopotrivă de zadarnice. Ehe ! Și în alte case liniștite din cartier își adastă fetele bătrîne mirele providențial. După împlinirea vîrstei la care nu se mai dansează ușor pînă la ivirea dimineții, bătrînele încep să murmure, mamele și babele să-și plîngă amărăciunile în basmale colorate, tații să alerge după decavații mahalalei, după oricine, făgăduind, implorînd, cerșind adeziunea patronului-tîmplar sau văduvului cu trei copii. Și timpul trece pe nesimțite, ca o adiere de primăvară, ca o revărsare de eter pe frunte, ca o viziune de femeie într-o noapte tîrzie de vară obosită. Și fetele vîrstnice se pomenesc cu adînci cute în obrajii lor pînă mai ieri curați, cu cearcăne violete înconjurînd ochii, ca o prevestire a catastrofei, cu o greutate ciudată în mers și cu un gust amar în gură, care crispează zîmbetul și-l anulează. Fetele bătrîne întîrzie apoi la oglindă, dregîndu-și cu alifii și sulimanuri fața, se roagă cu buze uscate rostind o formulă magică, menită a îmblînzi inima celui rîvnit. Dar la iarnă obosesc toate speranțele. Ulițele sînt copleșite de zăpezi și de noroaie, prin case strîmte se vaietă bolile, gîndul bun s-a șters ca o suflare pe geam. Și fetele bătrîne încet-încet, renunță la alifii și la sulimanuri, la confruntarea cu apele oglinzii și la vis. Ele încep a coase la ciorapi, a vizita rubedenii, de care pînă atunci nu și-au adus niciodată aminte, a se interesa de marile naufragii de pe ocean și a da leacuri împotriva răcelii și reumatismului. Se piaptănă ca pe vremuri, frecventează, la matineu, cinematografele, oftînd cu subțirea față dezamăgită de pe pînză și plîngînd cu lacrimile ei. Întîrzie, apoi, la fereastră și se interesează, la rîndul lor, de viitorul contingent al întîrziatelor, ai succesoarelor. Se miră și ele, cum s-au mirat altele, de vîrsta înaintată a domnișoarei cutare, care a împlinit douăzeci și cinci de ani și e încă la părinți, clatină din cap sceptic și susțin că a „trecut și vremea ei, săraca !" Prin vecini se rîde, în pumni, de maniile lor. Nevestele ca să stîrnească hazul, inventează tot felul de întîmplări închipuite și strada, de la un capăt la altul, hohotește prelung... Liza se scoală mai obosită ca la culcare. Nu-i pasă de nimeni. Nici de „vorbele" gospodinelor mai harnice la palavre decît la bucătărie, nici de mahmureala sticlarului, care o îndemna să „consimtă" propunerea contabilului. Tat-su i-a mărturisit chiar că băiatul vrea s-o ia fără zestre. Nu-i pasă nici de întristările mamei, care duce mereu mîna la ochi. N-are cum să le spună adevărul. Se întoarce încet.

privind pe fereastră începutul zilei calde. De jos se aud, ca și ascară, voci zgomotoase. Cineva poruncește cafele. Un glas ascuțit străbate neplăcut pînă la ea. Liza coboară. Găsește pe văduva Glas roșie și alarmată și pe părinți întunecați, muți, cu capul în piept. Cînd a intrat, vorba se curmă brusc. Fata salută cu indiferență pe noua venită și întrebă pe mamă-sa de ce s-au întristat cu toții ? Femeia, fără a ridica ochii, mișcă dintr-un umăr ca un copil îndărătnic. Sticlarul răspunde, rece, că n-ar mai trebui să se izmenească inutil. Acum lumea știe tot. „Lumea !" Blum pronunțase cuvîntul cu durere, ca și cînd și l-ar fi smuls din trup, ca și cînd ar fi fost chiar o fîșie sîngerîndă din propriu-i piept...

— Lumea știe tot ? și glasul fetei răsună puternic în camera mare, mai puțin mobilată ca de obicei. Lumea știe tot ? Ce știe lumea ? Care lume ?...

Sticlarul ridică ochii spre dînsa. Scăpărau. Pumnii i se strînseră fără voie. Ar vrea să se repeadă cu ei în obrazul ăsta pistruiat al Lizei, în obrazul pe care l-a dezmierdat treizeci de ani, să-l lovească furios și repetat, să-i calce corpul cu picioarele, corpul pe care l-a legănat în atîtea înserări calme, pe care l-a ferit de frig, de foame, de arșiță, pe care l-a iubit. Îi tremură buza ca în rarele lui ceasuri de enervare cumplită. Nevastă-sa, dintr-o ochire, l-a priceput. Își aduce aminte de izbucnirile vechi ale bărbatului. O dată era să moară, sufocat de furii. Altă dată leșinase, din roșu devenise alb, și zăcuse o săptămînă, cu un picior pe pămînt și cu un altul în groapă. Catastrofa se vestea, mereu, prin acest tremur al buzei. Sticlarul îi răspunse înăbușit, că lumea știe că fata lui, domnișoara Liza Blum, farmacista, are un copil la Focșani. Asta o știe lumea. Care lume ? Lumea lor, a negustorilor din Lipscani și Șelari, din Smîrdan și Covaci, din Bărăției și Văcărești. Copiii de familie îl vor arăta, începînd de azi, cu degetul ; de Roș-Hașana și de Kippur nu va mai putea convorbi liber cu nimeni ; se va simți necontenit vinovat ca de o faptă urîtă ; nevestele, toate, de aici și din alte cartiere, vor întîrzia în lungi comentarii asupra nenorocirii lor. După decăderea materială, iată și dezastrul moral. Liza pricepe, așa-i ? Trebuie să priceapă !... Buzele îi tremurau acum vizibil. Sticlarul se apropie, cu pumnii mereu strînși, de fată. Dar nevastă-sa l-a oprit cu un gest scurt. Ea știa că se apropie furtuna. I s-a aruncat în brațe, inundîndu-l cu lacrimi și implorîndu-l să se așeze pe canapea. „Uite — observă femeia — au venit și cafelele." Gemînd, sticlarul se prăbuși pe-un scaun din apropiere. Văduva Glas luă din mîna servitoarei tava și-i porunci să plece...

Liza, care stătuse tot timpul nemișcată, îndărătnică, sigură pe sine, răspunse pe același ton, că-și bate joc de toată lumea asta ca și de oricare alta. O lume în care banul e totul ; în care onoarea se cîntărește cu aur ; în care meritele personale dispar înaintea burții pline, a bijuteriilor și a averilor ; în care tradițiile „poporului cărții" au dispărut cu desăvîrșire. O lume în care cocoșatele cu zestre găsesc băieți chipeși care își vînd, pentru o anumită sumă, viața, fără convingere, fără dragoste ; în care maimuțe și gîngavi, degenerați și diformați, pot primi oricînd, cu toate formele religioase împlinite, în patul lor luxos, fetele sărace, vîndute ca orice marfă de părinți, fericiți de chilipir, primului venit cu „situație". O lume în care faliții și pungașii ocupă cu fesele lor scaunele tuturor demnităților, pentru că au bani ! O asemenea lume, în care stăpînește minciuna și urîtul, îngrijorează pe tata, pe mama, pe adorabila asta madam Glas ? Rîse. Un rîs zgomotos și indiferent. Un rîs rece, fără nervi, fără pasiune... Sticlarul își ținea capul în mînă, învins. Nevastă-sa își ștergea lacrimile oftînd. Madam Glas distribui cafeaua. Nimeni nu se atinse de ea. Singură văduva sorbi din ceașcă îngîndurată. Deodată, sticlarul se ridică. Era palid ca niciodată. Nevastă-sa i se alătură automat. Omul vorbi ceva. Nu se deslușea însă nimic. Își apăsa pieptul, inima, ca și cînd de acolo îi venea tulburarea. Plecă, tîrîndu-și pașii, spre dormitor. Nevastă-sa îl urmă... Văduva Glas, rămasă singură cu Liza, își ceru iertare de „îndrăzneală", dar prea ține la familia Blum ca să nu fi vorbit deschis. De la o prietenă din Focșani a aflat ea nenorocirea. Fu întreruptă de Liza brutal. N-a fost nici o nenorocire. E mai bine să nu se amestece în treburi care n-o privesc de-aproape. Femeia nu se intimidă. Privi în ceașca neagră ca și cum ar aștepta ceva și spuse că, la urma urmei, fiecare își cunoaște „interesele". Ea e o biată femeie care dorește binele acestor oameni cumsecade... Ar fi continuat pe același ton plîngăreț, dacă Liza nu i-ar fi întors spatele, trîntind ușa după ea.

Se întîlni pe sală cu mamă-sa, care avea obrazul palid și îmbătrînit. O privi cu milă ; era aproape o babă femeia asta care pînă mai acum un an se înfățișa vioaie și veselă. Liza o întrebă ceva și ea răspunse înăbușit. Fata înțelese că sticlarul e bolnav, o criză de inimă, poate, o enervare. Să se ducă să-l vadă ? Nu, femeia o rugă să-l lase. Dacă ar vedea-o, s-ar simți și mai rău. Fata plecă să se închidă în odaia ei. Nici ea n-avea gust de vorbă. O clipă i se păru că ar trebui să-l afle pe Ioină. Dar se răzgîndi repede. Nu voia să vadă pe nimeni. Îl închipui pe Ioină, rătăcind, flămînd, prin uliți, în căutarea unui adăpost, a unui

ceai şi-a unei felii de pîine. Ce i-ar folosi bărbatului ăstuia, turmentat de visuri, incult şi inimos, descoperirea situaţiei sale noi, de tată? N-o iubeşte, ceea ce s-a întîmplat între ei a fost o simplă împerechere! I-a plăcut, cum a şi mărturisit-o cu sinceritate, trupul ei încă elastic; amîndoi aveau nevoie de o destindere; în noaptea care i-a îmbrăţişat, toate s-au petrecut firesc... Va trăi, de azi înainte, pentru copil, aşa cum au trăit mamele, bunicile şi străbunicile ei. În apele ochilor lui curaţi se va oglindi şi va fi toamnă întunecată sau primăvară triumfătoare, după cum privirile acestea se vor înnora sau lumina.

O fată bătrînă? Nu, o mamă integrală, o mamă ca toate celelalte.

O mamă fără bărbat, dar nu mai puţin autentică.

VIII

Mai mult îmbrîncit decît îndemnat de tovarăşi, Mehală se aşează la masă, în cîrciuma necunoscută.

Aici, în Tunari, n-a fost niciodată. Se simte stingherit, străin, duşmănit.

Cînd se încurca, împreună cu tovarăşi de negoţ ambulant, la cîte-un mic chef, rămînea ceasuri întregi în fundul cîrciumii lui Cîrnu din Dobroteasa. Acolo sticla de vin poartă urme de pămînt vechi pe dop şi e de aur băutura în pahare. Vine şi Şchiopu cu zdrîngu' şi se încinge o petrecere pînă dimineaţa. Nici n-ar şti golanii c-a sosit, călare pe băţ, altă zi, dacă nu s-ar face schimbul la casă : pleacă baldîra, nevasta patronului şi vine madam Băţ, cumnata dumisale, care a fugit de-acasă, unde bărbat-su, bărbierul, o striga destul de des în ultimul timp „Prăjină" şi o şi bătea. Madam Băţ e o femeiuşcă nervoasă şi slabă... Atunci fac socoteala muierile cît s-a băut, cît s-a încasat. Dacă se iau la ceartă, crezi că se războiesc duzini de pisici pe acoperiş. Băieţii intervin, veseli unii, mahmuri alţii.

— Ooo ! Paţachinelor ! Dar-ar benga-n voi !

Femeile tac amîndouă deodată, ca la o comandă, se privesc doar o clipă şi se năpustesc apoi, unite, împotriva golanilor :

— Ce vă băgaţi, mă nenorociţilor ? Nepricopsiţilor ! Javrelor... Ce vrei mă puşcărie mă ? Crezi că eşti la tat-tu acasă, să ne sperii cu boxu' ? Şi tu, mă peşte ?

Băieţii rîd, plătesc şi pleacă.

Altă dată mergea la „Hotel Frăţia", în Udricani. Casă veselă. La primul etaj sînt odăiţe bine încălzite iarna, cu ferestrele deschise vara. Prin ele intră toată mireasma liliacului de jos. Pomul creşte lîngă gospodine care spală rufe, alături de gunoaie şi de putini cu varză.

La al doilea etaj locuiesc fetele, aventurierele cartierului sau rătăcitele provinciilor obscure. Cele de-aici sînt indiferente, bănuitoare, iau

la sigur pe bărbați, îi tapează de cîte-un sutar înainte de-a gusta din vin și se prefac bolnave (cum le mai doare capul !) cînd e „groasă" și cavalerii scot din buzunare bricegele ascuțite. Își lasă oamenii, nu se amestecă între ei, ascultă prin podele loviturile, trîntele. Provincialele însă au capete mirate de călugărițe sau de tinere măritate cuviincios, beau, se amețesc, rîd de glumele golanilor și sînt înșelate la urmă și lăsate în odaie, despuiate, obosite și fără franc. Toate se-adună apoi, scara, înainte de chef și se pocăiesc și se hotărăsc să nu cadă pe mîna hoților... La al treilea locuiesc betegii și chiorii cartierului, foștii negustori falițI, cu familiile risipite în lume, divorțații, scăpătații și moșnegii care își cheltuiesc puținii ani de viață între sinagogă și ceainărie. Ei se plîng, adesea, de „șolticăriile" băieților de la întîiul etaj, unde bețiile și bătăile nu mai contenesc, dar portarul ridică din umeri, indulgent, și răspunde că „n-are ce le face"...

...Rar de tot nimerește și-n „Cruce", unde e binevăzut de o fată, o evreică din cartier, care a ajuns de plîns, îmbrobodită cum e și cu obrajii de ceară. La ea se-adună obișnuiții, comandă „antricoate" și „baterii" la gheață și joacă barbut. Nimeni n-are voie să se îmbete. Cine își simte șubrede balamalele pleacă. E un consemn, o lege pe care o respectă toată lumea cu sfințenie. „Nenea" nu îngăduie nici o fițăraie... Aici, la Vrancea, în Tunari însă n-a fost niciodată.

— Îți place, mă, turburelu' nostru ? îl întrebă Nae, închizînd ochiul stîng.

— Îmi place, de ce să nu-mi placă ? răspunde Mehală, privind cu puțină teamă la tovarăși. Nici unul de-al lui !

Din ziua în care a încercat să se spînzure, acasă la Simhă, n-a mai văzut pe nimeni dintre băieți. A colindat, cu o legăturică în spinare, curțile mahalalei, vînzînd ciorapi cu defect și stămburi, ca întotdeauna. Din cînd în cînd umbla și cu Ioină, care îl ajuta la negoț. Era prăpădit rău ; d-abia izbutea să-și astîmpere foamea prin ceainării : se apuca de orice, fără rușine. Întîmplător i-a întîlnit acum pe tovarășii ăștia ciufuliți și afumați. Se aflau laolaltă din ajun. Zadarnic a încercat el să-i convingă că nu poate întîrzia tocmai în Tunari. N-a fost chip să scape. Și a mers cu ei, silit.

Nae, cum îl cunoaște de ani de zile, e negustor de cai, geambaș, chipurile. Dar toată mahalaua știe că Nae mai mult fură decît cumpără cai. El inspectează de cu ziua grajdul, se tocmește frumos cu stăpînul, bate caii pe crupă, le mîngîie coama, le deschide gura — în fine ! — ca omu' priceput, îi „cîntărește" și rămîne să vină a doua zi după răspuns. Dar noaptea, parcă-i un făcut, caii dispar, înghițiți de bezne și Nae nu mai are ce cumpăra. El se vaietă mai mult, el compătimește mai

cu inimă pe proprietar, el e mai lovit de paguba suferită de bietu' om. În asemenea zile, madam Weiss, gazda lui, primește în dar un pachet de zaharicale și e rugată să uite că a dat cu chirie o cameră unui geambaș, oricine ar întreba de el... Altă dată, Nae vinde cuiva un mînz, o mîndrețe. Ia banii, îi bagă-n buzunar, se cinstește la cîrciumă cu veselul cumpărător, îl roagă să-i dea dobitocului nutreț și apă la vreme, el „în persoană", cum se exprimă mîndru, privește atent grajdul și paiele și-a doua zi, chiar a doua zi a fugit mînzu", l-a luat vîntu', l-a îngropat pămîntu', dracu știe ce s-a întîmplat... Văduva Weiss primește alt carton cu prăjituri și alte sfaturi ca să nu viseze, măcar, că are în gazdă un negustor de cai... Numai Mehală surîde și tace.

Zicebine e primejdios. Umblă două-trei zile pe săptămînă cu o sărmană caterincă și cu un papagal rîios deasupra și se odihnește în restul timpului la un pahar, în Tunari. Cînd se îmbată, nu mai cunoaște pe nimeni, lovește și pe tat-su. E însurat, are și-un copil, dar îl vede rar, la o lună, la două. Zicebine se numea cîndva Ținebine ; fusese negustor, mai mare adică peste un cabaret, în Calea Văcărești. Apoi a stat la „pîrnaie", pentru că a făcut pe unu „chior pe viață", numai „dintr-o labă" pretinde dînsul, cu vocea moale. Mehală se-ntîlnește rar cu el... L-a văzut anu' trecut la serbarea din casa lui Micu Braun, apoi, de Crăciun, la Simhă... E primejdios. Cît despre Trăienel, toată lumea știe că e funcționar la Uzinele comunale, dar e „protejat" de primar, cu care a umblat în alegeri, și e lăsat mai mult acasă, „liber", cum spune dînsul mîndru. Trăienel e întotdeauna la uzină, în slujbă, pentru că e-ntîiul la alegeri. E veșnic cu guvernul și nici că-i pasă de „superiori". Poartă o floricică la butonieră, bea de stinge și cîntă pînă dimineața, neobosit.

— Zi... îți place, mă cotoiule, și vinu nostru !

Nae închide iar ochiul stîng. Duce paharul la buze, plescăie, îl repede pe gît și-apoi oftează lung.

— Mă Mehală, mă, știi tu ce-aș fi vrut să fiu eu, mă ?

— De un' să știu ? face, încet, ambulantul.

— Aș fi vrut să fiu *harhăr*, mă !... *Gujbeidăr*, mă ! Cu o prăvălie în Dudești... Cu o nevastă, chigălă-migălă, la tejghea și cu doi pui de jidani pe lîngă mine. Să stau colea pe scaun, un prăpădit ca tine să vîndă marfa și eu să primesc doar bișnarii !... Cinci lei ! Dă-i încoa ! Mersi și la revedere, puiule !... Optzeci de lei ? Mersi și să mai vii !... Suta ! Mia ! Ohoho ! Cearșafu tatii, vino încoa la mandea !... Mersi, mersi, jupîne, și să-mi scrii pe glaspapir !

Își turnă iar vin în pahar, îl bău și bătu cu pumnu-n masă.

— Mi-e lehamite, mă, de cai !... Ai buclucuri din te miri ce ! Toată ziua te caută. Ba că ești tu Nicolae Georgescu, ba că nu ești tu ăla, ba

că te mai cheamă și Gheorghiu, și Nae. Ba că s-a înșelat sticletele și-l mai atingi cu o hîrtiuță... uff !

Dădu iar dușca un pahar.

— M-am săturat de ca' ! repetă el dulce... Zău așa, mă Mehală !... Crede-mă !

Mehală îl crede. Ciocnește cu Zicebine și tace.

— Eu — face gros Trăienel — aș vrea să am casă în Ferentari. Mă-nnebunesc după Ferentarii ăștia !... 'l în mamă de Ferentari ! M-aș înțelege cu Lenuța și... cu altele. Toată ziua aș fuma și-aș încasa !... O casă fainâ, mă, un' să nu vie oricine... Numa' boieri ! Numa' pe sprînceană !... Ce zici, cotoiule ?

Mehală îl aprobă, grăbit :

— Foarte bine ! Foarte bine !

Iar se ciocnesc paharele. Pușlanul a adus altă sticlă. Se face tîrziu — tîrziu afară și-ntr-însul.

Zicebine ascultă și bea. Apoi, plictisit :

— Eu, băieți, nu mai vreau nimic ! Să-i sară ochii cui minte ! Nimic nu mai vreau !... tămîia mă-si și-o pansea ! De-aș avea, doar la tot momentu' crap pescăresc și o sticluță. Atît. Crap pescăresc și-o sticluță... Sînt mulțumit cu rabla mea și cu papagalu' săracu' !... Mă cunosc nemțoaicele, m-ating cu gologani cum mă văd !... De n-ar fi drăcia asta... boala asta de piept... dracu s-o ia... aș fi fericit !

— Ia isprăvește, mă, că rîde cotoiu' de tine ! se preface supărat Nae.

— De cine rîde ? sare Zicebine încruntat.

Băuse mult. Se înroșise. Ochii îi scăpărau în orbite, gata să evadeze din ele. Mehală începe să tremure. El nu rîde de nimeni. E numai zîmbet. Zîmbet pentru Nae, pentru Trăienel, pentru Zicebine, pentru cîrciumar... pentru toți. El n-a mai fost aici în Tunari niciodată.

— Rîzi de mine, mă spînzuratule ? îl fulgeră Zicebine.

— Vai de mine, mă frățioare ! Se poate ?

Zicebine se încruntă la Nae :

— Ce tot îndrugi, bă... sau nu ți-e bine ?

Nae face cu ochiul, Trăienel l-a priceput.

— Lasă-l pe Nae ! intervine, gros, slujbașul de la uzină. Ce-ai cu Nae ? Mehală rîde !

— Mehală ?

Zicebine e beat. Il vede pe ambulant rînjind, cu toate că omul zîmbește, doar, plin de miere, tuturor. Și se ridică plin de mînie.

— Măăă ! Te ia mama dracului, măăă ! Îți beau sîngele, măăă ! Crezi că ești la Ușer-Cușer, în Dudești, mă ?

Şi vrea să-l lovească. Dar în cîrciumă s-a ivit Lola. Şi toţi au întors capul.

— Uite-o ! Uite-o ! o întîmpină vesel Trăienel, care nu ţinea de loc să facă, pînă la urmă, gustul lui Nae şi să-l vadă pe ambulant „mardit" pe „daiboj". Zicebine se înclină cavalereşte :

— Te-aşteptam, puicuţo ! De unde şi pînă unde în Tunari ?

Şi voi să-i sărute mînuşa de piele. Fata şi-o retrase încet, făcîndu-i un semn plictisit, care însemna că n-are nevoie de asemenea dovezi de respect din parte-i. Se aşeză, mai mult se trînti, pe scaun, oftînd lung. Apoi privi indiferentă la comeseni. Stărui asupra lui Mehală.

— Ce-i cu tine, mă pîrlitule ? şi-i zîmbi.

— Ce să fie, Lola ?

In ochi îi mai rămăseseră urmele spaimei.

Fata se încruntă la Nae :

— Ai vrut să-l baţi, mă geambaşule ?

Nae rîse domol.

— Aş ! Am glumit ! Zicebine credea că ambulantul rîde de el.

Fata îl înjură de mamă, cu glasul domol. Îi ştia şi ea pe toţi, şi pe Nae, şi pe Trăienel, şi pe Zicebine. Au vrut să-l „altoiască", nu mai încape nici o îndoială. Era încredinţată că prezenţa ei a stricat socotelile lui Nae. I se turnă şi ei vin, îl bău şi ceru o felie de brînză... Venea de la gară. De un an de zile una din prietenele ei a cam înnebunit. Avea un copil, pe Puipuipui, pe care îl creştea şi-l îngrijea, ca pe unicul ei bun pămîntesc. Nu mînca decît o dată pe zi, dar aducea piciului bomboane şi siropuri întăritoare şi ţoale. Smulgea, cu prefăcătorii de femeie pricepută, un ban mai mult clientului şi-l ducea în dinţi acasă, la copil. Nu ştia cine îi e tată, dar nici nu-i păsa ! Era fericită că-l avea. Se întindea pe orice sumă, să nu care cumva să-i scape omu' cu gîndul statornic la veselia pe care o va dărui acasă ţîncului. Şi într-o seară, înainte de a ieşi să-şi facă viaţa pe trotuar, cînd încercă să-şi sărute copilul, ca de obicei, pe frunte (după ce îşi clătea bine gura) l-a simţit încins. În aceeaşi noapte, cu toate sforţările medicului de cartier de a salva inima mică a lui Puipuipui, copilul muri. După ce l-a îngropat, femeia a rămas o zi-două acasă. Apoi a început să tuşească şi să scuipe des. A stat cîtva timp şi la spital, unde visa copii şi trezea cu dezmierdări zgomotoase pe bolnavii ceilalţi din somnul lor sărman şi întîmplător. S-a făcut bine, a ieşit numai cu o fustă pe ea şi şi-a reînceput plimbările serale şi nocturne pe vechiul trotuar. Dar vorbeşte cam ciudat şi nu e zi în care să nu întîrzie ceasuri întregi pe peronul gării. Aşteaptă mereu pe cineva. Vin trenuri ; pleacă trenuri ; femeia aşteaptă mereu. Ştie pe de rost ora tuturor „sosirilor" şi tuturor „plecărilor". De cîte

ori trenul intră în gară, ea se înalță pe vîrful picioarelor, nările i se dilată, ochii îi strălucesc, privește la fiecare călător, la fiecare copil, așteaptă parcă pe cineva. Rămîne singură pe peron. Toți ceilalți și-au găsit soțiile, mătușile, unchii și nepoatele venite din provincii sentimentale sau din depărtate ținuturi străine. Bărbații și-au sărutat rubedeniile descinse din tren ; femeile au plîns pe umărul iubiților ; copiii și-au îmbrățișat zgomotos părinții. Ea, singură, n-a întîmpinat pe nimeni ; nici un zîmbet n-a înflorit pentru dînsa ; nici un cuvînt cald n-a fost rostit pentru dînsa ; nici un braț nu i s-a întins... Femeia trece pe altă linie să aștepte alt tren... A fost observată de slujbașii gării, de poliție. A fost iscodită pe cine așteaptă, ce așteaptă zi de zi în gară, la sosirea și plecarea tuturor trenurilor ? Nu conduce pe nimeni, nu primește pe nimeni ! Atunci ? Ce vrea ? Ce gînd are ? Femeia, încolțită, răspunse, cu glasul tremurînd, că așteaptă un bărbat cu un copil... pe tatăl copilului ei, Puipuipui. Are să vie, trebuie să vie ! Și izbucnește în plîns. Au dus-o la poliție, au înjurat-o și au pălmuit-o și-apoi au lăsat-o în pace. Femeia s-a înapoiat la gară, avidă de lume, privind iar, cu nerăbdare, pe călători, urmărind cu ochii încețoșați fiecare cap de copil. Tîrziu, cînd ultimul tren pleacă din gară, femeia se întoarce pe strada plăcerilor, se culcă, repede, cu primul care o dorește, încasează o sumă oarecare, mănîncă la repezeală uscături și d-abia așteaptă dimineața ca să revină pe peron, să zîmbească în febră călătorilor și să-i fixeze stăruitor, mereu în așteptarea cuiva. Personalul din gară s-a obișnuit cu prezența ei ; nimeni n-o mai cercetează ; nimeni n-o mai plictisește cu întrebări zadarnice... Cîteodată, o călătoare venită din fundul provinciei depărtate se înșală privindu-i chipul, o aseamănă cu cine știe ce prietenă vagă și-o întreabă de nume și de sănătate. Femeia răspunde în doi peri, se încurcă în plasa unor vorbe ciudate și-i pomenește mereu de Puipuipui. Călătoarea înțelege cu cine s-a întîlnit și renunță la cuvînt. Pleacă, scuzîndu-se, fără a întoarce capul.

Altă dată, cucoane trupeșe și vesele așteaptă călători zgomotoși și fericiți. Bărbați sprinteni și surîzători cad în brațele lor, le sărută, le vorbesc tare, victorioși parcă și mîndri. Sar din vagoane copii, copii ca Puipuipui al ei, de-a dreptul în poala celor care îi așteaptă. Ea asistă, mută și mirată, la toate întîmplările astea și nu se poate dumiri cum de întîrzie atîta omul ei care trebuie să vie cu Puipuipui ? Fericiții trec repede pe lîngă dînsa, își fac semne și-și ating coatele ca și cînd s-ar întreba cine e asta, care îi fixează atît de stăruitor, atît de lung, atît de cald ? Lumea intră în restaurantul gării, bagajele sînt încărcate în mașini și în trăsuri, se schimbă glume între călători și batistele fîlfîie iar pentru alt tren, pentru alte plecări. Ea rămîne, ca și pînă atunci, singură,

tristă, mereu mirată. Dar, iată, locomotiva pornește, ochii femeii scapără, trupul ei slăbit se agită. Cine știe? Poate că pleacă, o dată cu mulțimea care asediază vagoanele, și copilul ei, și băiatul ei...

Prietenele femeii știu unde s-o găsească. În ultimul timp, s-a smintit cu totul și nu mai e în stare să „agațe" clienți. S-ar stinge de foame dacă rarele ei binevoitoare, femeile celelalte și, mai ales, Lola n-ar veni să-i aducă zilnic, în hîrtie, o felie de pîine cu unt și-un pol-doi. Ea rupe, atentă, coaja, o înghite, închizînd puțin ochii, ca și cînd s-ar strădui să împlinească o poruncă, și mulțumește binefăcătoarei...

— Și azi am văzut-o! spuse Lola.

Zicebine s-a întristat. Avea și el o soră cam zurlie. Vrea să știe dacă are și furii nebuna. Furii? se miră Lola. Nu! E blîndă, e moale, e ca din altă lume. Îi pomenește necontenit de Puipuipui. Și o covîrșesc lacrimile... L-a văzut o dată jucîndu-se în praful uliței cu alți copii. Toți murdari, rupți, necăjiți, dar întregi. Puipuipui șchiopăta de un picior. Nu-i păsa însă de nimic și alerga și el, deopotrivă cu tovarășii, alerga cu piciorul mai scurt, încercînd să se țină după ceilalți. Era, în ziua ceea, vesel și proaspăt, d-abia sculat dintr-un somn adînc. Unul dintre arțăgoșii străzii îi strigase: „Mă șchiopule!"

— Cine a fost? sări Zicebine ars.

Lola îl privi calm. Cine? Un copil, un fleac de copil. De ce se repede acu'? Puipuipui e mort, mă-sa aiurită și ea scîrbită pînă peste cap. Zicebine s-a potolit. Așa-i! E o prostie. Întîmplarea e veche. Lola spuse, apoi, că femeia nu-și revine. E plină de Puipuipui. Are tot felul de regrete. Avusese bani cîndva și nu-i cumpărase bomboane de ciocolată, ci de „sticlă" colorată. Copilul, deștept, știa deosebi însă dulciurile. A' mîncat el, firește, și bomboanele de „sticlă". Femeia își blestemă soarta. Cum să-și răscumpere păcatul? Să aibă atîta bănet („făcuse" trei bărbați într-o seară, toți beți și generoși, care n-au numărat gologanii), și să nu-i aducă o cutie întreagă, două, trei, cu bomboane adevărate, de ciocolată: „Na, Puipuipui, na bomboane. Tot ești tu mic, și urît, și șchiop, și fără tată și cu mama curvă!" Femeia plînge de cîte ori își mai aduce aminte că nu l-a plimbat niciodată la șosea. Pe ea au dus-o golanii de multe ori în trăsură, la șosea. Copiii altora sînt și ei plimbați des... Pe-al ei nu s-a îndurat să-l înveselească... Zadarnic încerca Lola s-o încredințeze că n-are nici o vină. De unde să fi știut ea că are să-l piardă? Și-apoi bani cu ghiotura n-a prea avut ea... Femeia mișcă, iritată, din cap și se împotrivește cuvîntului bun. E o ticăloasă, o criminală, o pacoste pe capul tuturor. Nici nu l-a căutat cum se cuvine pe copil, susține ea, și ochii i se umplu de lacrimi și vocea i se îngroașă. Trebuia să-l fi dus la spital să-l fi căutat cu doctorii mari, care l-au

scăpat și pe fecioru' băcanului... Și deodată femeia își cară la pumni în cap și se ocărăște și plînge în hohote, cu sete.

Astă-noapte Lola a invitat-o la „Pisică blîndă". S-au așezat lîngă fereastră, să le vadă fetele că mănîncă și beau. E o mică mîndrie a Lolei să mănînce la fereastră sub ochii prietenelor amărîte. A fost o tristețe !... E nebună rău femeia. Se ferește de bărbați. Și ea, Lola, e sătulă. Toți deopotrivă. De pe cînd „făcea viața" la Bacău, deși tînără și fără griji, începuse să-și simtă sufletul cleios, îngrețoșat. Toți bărbații care se opreau o noapte la hotel veneau din București și plecau la Piatra-Neamț. Cînd a întrebat odată pe client de unde vine și unde pleacă și omul i-a răspuns că vine din București și pleacă la Piatra-Neamț, s-a înveselit. Foarte interesant. Omul vine din orașul mare și frumos și pleacă la munte, la Piatra. E voiajor comercial, sau dascăl de școală primară, sau numai plimbăreț. Are acasă, desigur, o femeie, un copil... Foarte interesant. Cînd și al doilea client i-a spus că vine de la București și pleacă la Piatra-Neamț, fata s-a încruntat. Iar ? Au urmat apoi ceilalți, nenumărați, anonimii, bărbații. Toți veneau din București, se opreau o zi și-o noapte la Bacău, și plecau, în zori, la Piatra. Toți vor aceeași dragoste și-i pretind aceleași gesturi. Toți o tachinează și-o bat pe buci, toți... toți... Mai tîrziu, scîrba a crescut. Ea și-a priceput tovarășa. După ce a condus-o acasă, a umblat în oraș, după clienți. N-a găsit decît chilipirgii primejdioși, viitori antreprenori de case libere și pești, de care fuge. N-a mers cu nimeni. A rătăcit pe străzi. A nimerit în Tunari și nici prin gînd nu i-a trăsnit că are să-i găsească aici.

Își aprinse o țigară. Nae, Zicebine, Trăienel și Mehală o privesc muți. Geambașului îi trecuse beția.

— Eh ! vorbi el gros. Mamă, nu ?

Trăienel, care se mira de propriu-i tremur lăuntric, încuviință din cap. Mehală se gîndi la bătrîna care se afla încă la azil. Zicebine oftă.

— Ce i-a trebuit, mă, copii ?

Nae îl fulgeră

— Zît !

Zicebine nu-i răspunse. Chiar dacă l-ar fi lovit, ar fi rămas, mai departe, mut și nepăsător. Îl muiase Lola cu povestea mamei lui Puipuipui.

— Ah !... dumnezeii mă-si de viață !

Mehală tresări. Femeia îl potoli :

— Nu te speria, Mehală, nu-i nimic ! Nu te mardește nimeni !

Mehală surîde trist. Știe că primejdia a trecut. Nici nu-i pasă de Nae, sau de Zicebine, sau de Trăienel. Dar mă-sa e la azil, pantofii, bieții ei pantofi de pîslă, s-au rupt, „mărfurile" lui se vînd greu și reumatismul

îndărătnic îl chinuie, preschimbîndu-i nopțile în lungi ceasuri de veghe.

— Ești supărat, mă cotoiule ? făcu moale geambașul.

Ambulantul clătină din cap.

— Ehe ! Așa sîntem toți, mă !... Toți, frățioare, toți !

Vorbind, Nae își simți viața cheltuită zadarnic între cai și biliargii, între tovarășii de beție și polițiști, veșnic fugărit de copoi, nesigur totdeauna, în pat sau la cîrciumă, în stradă sau la cafenea, hărțuit, batjocorit, urît. Nici o femeie nu i-a zîmbit, ochi în ochi. Nici o femeie ! Și revăzu filmul care rulase o săptămînă încheiată în micul cinematograf al mahalalei. Erau acolo femei, undeva în Havana, femei înalte și subțiri, trupețe și chipețe, blonde și negre, cu surîs de vis, dăruit tuturor. Femeile dansau. Cîntecul le stîrnea. Era cald, în Havana, calde erau femeile, o noapte de vară, ca în vremi, coborîse peste arbori și oameni, și lăutele suspinau, și ochii lui Nae se umezeau. El n-a știut decît de „Crucea de piatră", unde îl întîmpină fetele desculțe și sărmane, care nu cunosc decît unicul rit al amorului carnal ; n-a știut decît de hotelul „Frăția", unde se bea pînă la ziuă în tovărășia codanelor și-a muierilor pricepute la bărbați ; n-a știut decît să iubească grăbit un sfert de ceas și s-adoarmă în primul pat închiriat la întîmplare după noaptea sfîrșită urît... Acolo, în Havana, femeile sînt vii și gustoase. Carnea lor e neagră și proaspătă, și cum strălucesc toate pe trupul lor crescut în voie ! Ah cîntecul ca un suspin prelungit din filmul cinematografului de cartier ! Ah, băutura însorită parcă din cupe de cristal, duse la gură de degetele mîinii havaiene ! Ah, femeile, femeile care se înalță pe vîrful picioarelor, care se zvîrcolesc în sunetele jazului, care te privesc adînc, și privirea ți se închide în trup ca o durere, femeile din Havana cum îl torturează, cum îl obosesc ! Aici nimic nu înflorește pentru dînsul : nici trandafirii din obrajii vînzătoarelor, nici surîsul cucoanelor din restaurantele de familie, nimic. Iar cai, iar Nicolae Gheorghiu sau Georgescu, iar „sticleții" la pîndă, iar cartonul de prăjituri adus văduvei Weiss, iar somnul întrerupt de pași, de chemări pe nume, de șoapte care îi îngheață sîngele în vine, iar tocmeli, iar pîndа pe lîngă noaptea nesfîrșită a grajdului...

— Oooh ! Femeile, femeile !

Lola îl privi peste umăr. Capul lui zburlit, șifonat, o plictisea.

— Ei, ce-i cu femeile ?

Nae se ridică dintr-o dată de pe scaun, dintr-un pas fu lîngă Lola și o sărută lung pe ceafă. Femeia îl goni, fără convingere. Nu-i plăceau bețivii sentimentali.

— Tu ești din Havana, fă !

— De unde ? se nedumeri femeia.

— Din Havana ! Femei ca tine... numai în Havana !

— Sînt din București ! făcu cu indiferență Lola. Te-ai afumat ?

Nae s-a întors la masă. Zîmbea unei lumi pe care numai ochii lui o vedeau. N-asculta vorba Lolei, nici șoaptele tovarășilor. Nici pe Mehală nu-l văzu cînd se strecură pe ușă să întîmpine ziua.

— Ah, femeile, femeile ! Mă frățioare, mă, numai în Havana... femei ?

Zicebine nu pricepea nimic. Îl înduioșase povestea Lolei. Se gîndea la Puipuipui, la prostituata nebună din gară, la dînsul, și se compătimea, tăcut și învins. Toată iarna umblă în trencicot. A văzut ca în nici o altă iarnă atîtea trencicoturi în mahala. Băieți slăbuți și cu obrazul subțire tremurau în viforul dîrz. Actorii evrei din cartierul sărac purtau, de asemenea, trencicot. Femeile lor, grăbite, aveau aceeași îmbrăcăminte și păreau toate bolnave. Bărbați prestigioși pînă la Sfîntu Dumitru au apărut și ei, în iarnă, tot în trencicot. Niciodată, își spunea Zicebine, n-au fost în mahala atîtea reumatisme, atîtea gripe, atîtea înmormîntări și atîtea trencicoturi ! Se revăzu, răpus de frig, suflîndu-și în pumni și așeptînd în fața curților cu mulți chiriași ivirea nemțoaicelor sentimentale, cărora să le vîndă plante. Servitoarele nu ieșeau de groaza viscolului, deși îi auzeau cîntecul, ca un strigăt de ajutor în iarnă. Familiile întîrziau lîngă sobă sau sub plapumă. Zicebine învîrtea iar manivela mașinii de cîntat, se scutura de fiori și-aștepta. Cu ochi învinși de foame și triști privea el la ferestrele gospodinelor și nu se încumeta să-și strige desperarea. Cuminte, tăcut și strîngîndu-și mereu trencicotul pe trup, omul intra în altă curte, unde reîncepea cîntecul. Papagalul căpătase și el o privire omenească, la fel cu a stăpînului, și încremenise de inactivitate pe cutie, aproape mort, în iarna cumplită. Cînd n-a mai avut unde să cînte, Zicebine s-a dus la casa lu' madam Glas. Acolo trebuie să găsească un gologan și ceva de-ale gurii. Dar, cînd a ajuns, a văzut-o pe văduvă și s-a cutremurat. Madam Glas purta și ea, în viforul dezlănțuit, un trencicot ! I-a dăruit totuși femeia un ban, să-și potolească foamea.

— Toate muierile astea se curăță așa ! gemu el.

Nae clipi din ochi mirat.

— Ce muieri ? Care muieri ?

Zicebine ridică din umeri. Scuipă pe podea. Apoi își frecă fruntea cu degetul scurt.

— Nimic ! Am vorbit și eu așa ! Scurt !

Și înfruntîndu-și tovarășul :

— N-am voie, mă ? Nu-mi dai tu voie, mă ?

Vocea i se muie. Se sculă mînios.

— Ce vrei, mă? Ce vrei? se văietă Zicebine. Avea noduri grele în gîtlej. Ce vrei, mă Nae, mă? Să mă baţi, ai? Eu am umblat toată iarna gol, mă...

Şi se apropie de geambaş, vîrîndu-şi obrazul într-însul, furios:

— Dă-n mine mă! Dă! Ce crezi, mă, că eu sînt Mehală, mă? Nae îl privea nemişcat.

— O faci pe nebunu', mă? Loveşte-mă, dacă poţi! Loveşte-mă! gemu, umilit şi temerar în acelaşi timp Zicebine. Cum geambaşul continua să-l privească mut, Zicebine a început să-l scuture desperat de haină.

— Mă... mă... mă... n-auzi, mă?

Nae n-auzea. În ochi îi luceau mărgăritare. Continua să zîmbească trist şi fericit:

— Femeile, femeile! murmură el, nepăsător la pumnii care căzdeau ploaie peste grumajii lui. Ah, femeile.. numai în Havana... femei!

IX

După aproape doi ani de pribegie prin tîrguri şi bîlciuri provinciale, Ioină reveni în cartier, slab, nebărbierit şi întunecat. Plecase hotărît să uite şi să adune bani. Îl muncea zădărnicia vechilor credinţe. Se dorea cuprins şi potolit. O mică avere de pe urma mărfurilor cumpărate ieftin şi vîndute scump i se părea uşor de dobîndit. Are să vîndă şi el inele, ceasuri şi brăţări false, ca Simhă. Are să doarmă pe rogojini întinse în corturi şi are să pună deoparte, avar, ban lîngă ban. Altfel nu se poate iubi. Fără un adăpost sigur, fără o sumă oarecare, nu-ţi poţi îngădui aventura traiului în doi. Pînă atunci, să coboare într-însul o linişte ca un narcotic şi să nu mai ştie de Bucureştii cîrciumilor de cartier, de cafenelele visurilor lui nesfîrşite, de imaginea fetelor de la „Pisica blîndă". şi nici de Micu Braun, şi nici de Liza — de nimeni, absolut de nimeni. Are să negustorească şi are să se îmbogăţească, Mehală e un tovarăş bun şi de nădejde. E tăcut, e devotat, e ca un frate. A umblat din orăşel în orăşel, înfruntînd ploaia de gheaţă a toamnelor reci, zăpezile şi crivăţul iernilor crunte, melancolia primăverilor cu chemări din vechi uliţe defuncte, zăpuşeala verilor cînd trupul se descompune asemenea minţii. A mîncat la repezeală şi rar. A dormit, cum a prevăzut, sub cerul înstelat sau în bordeie şi n-a izbutit totuşi să se înapoieze bogat. E mai dezbrăcat şi mai necăjit ca oricînd. Bîlciurile au fost ultima lui nădejde. Acolo trebuia el să-şi valorifice însuşirile negustoreşti ; acolo trebuia să se dovedească el Micu Braun la pătrat ; acolo, în sfîrşit, urma să se chivernisească. Va reveni bogat şi calm şi va încerca să-şi schimbe viaţa. Dar tîrgurile provinciale n-au fost precum şi le închipuia din mahalaua evreiască a Bucureştilor. Oamenii, săraci şi amărîţi, precupeţeau banul. Ei examinau cu ochiul mic şi speriat fiecare ciorap şi fiecare batistă de „ocazie" care li se oferea şi nu se îndurau să cumpere marfa decît după lungi ceasuri de tocmeală şi după dese reveniri şi ezitări. Femeile cîrcotaşe îşi băteau joc de vorba

lui înflorită și de chipul în care lăuda marfa. Au mai văzut ele șmecheri chiar în tîrg. Cîte-un Mehală și cîte-un Ioină trăiau pretutindeni în orășelele mărunte ale țării. Aveau alt obraz și altă melancolie poate, dar lumea nu-i știe deosebi și-i socoteau pe toți identici. „Ciorapi cu defect" și „batiste de la foc" ? Ehehe ! Parcă asemenea negustori ambulanți nu umblă și prin curțile și prin ceainăriile lor ? Au venit la bîlci să vadă femeia-șarpe și pe fachirul misterios din Indii, care ridică din batistă un Moș Crăciun vărătic, nu să cumpere ciorapi și batiste de la hoții ăștia de bucureșteni ! Iar țăranii întîrziau în fața gheretelor și rar de tot băgau mîna cîte unu-n pungă să scoată gologani pe-o cumpărătură. Țăranii, d-abia în tîrgurile acelea mici i-a cunoscut Ioină, erau cu totul altfel decît și-i închipuise, altfel decît țăranii Oborului și ai barierelor marelui oraș. La orașe, flăcăul în ițari devine altul, ca și moșul care se întoarce cu o pălărie tare acasă, la nevastă și la vaci. Olteni cu coșurile încărcate de pepeni sînt aprigi la negoț, sînt din creștet pînă-n talpă numai ochi să vadă care e, unde e clientul ? Acolo, în bîlciurile provinciale a văzut țărani adevărați. Își plimbau sfiala sau nepăsarea printre barăci, își vorbeau rar și puțin, se uitau la marfa țipată de ambulanți, întrebau într-o doară de preț și plecau mai departe cu același pas greu, neizbutind să cumpere nimic. La întîile întîlniri cu ei, Ioină se crezu obligat să facă glume, să-și învingă timiditatea și să laude cu valuri de vorbe poleite ciorapii și batistele ; să-i tragă de mînecă și să se jure că totul se poate obține pe prețuri ieftine, aproape pe degeaba ; să închidă un ochi, zîmbind oamenilor și să-i bată pe umeri. Întrebuințase istețimile care prindeau acasă, în hanurile străzilor obscure, între nevoiași în stare să creadă și să cumpere orice, numai bani să aibă, fericiți că le vine negustorul la timp potrivit. Dar țăranii n-aveau de ce să rîdă cînd Ioină glumea. Ascultau, resemnați și nepăsători, cuvîntarea surtucarului, schimbau între ei o privire liniștită și treceau la altă gheretă să audă și altă voce de jupîn guraliv. Cînd ambulantul le zîmbea complice, oferindu-le marfa, oamenii zîmbeau și ei fără convingere... Iar cînd îi întreba dacă nu se grăbesc să profite de prilej și să cumpere „chilipirul", țăranii răspundeau că au să treacă mai pe seară încă o dată.. Ce să facă ei cu ciorapii, cu batistele negustorului ?

După cîtva timp Ioină îi pricepu și îi îndrăgi. Cu toate că rareori cîte un moșneag se îndura să cumpere o pereche de ciorapi și trei batiste pentru „nepotul de la școală", cu toate că zile întregi nu încasa nimic de la oamenii aceștia tăcuți, închiși, indiferenți, cu toate că n-avea nici un motiv să-i apropie, și-i simțea, totuși, frați. Ei l-au învățat să privească viața cu simplitate fără tristețe, fără bucurie. Dar tot ei l-au vindecat de febra îmbogățirii rapide cu care pornise de-acasă.

De boala asta a banilor nu l-a putut scăpa Mehală. Tovarășul său însuși era un croitor de planuri uriașe, un posedat. Nimic nu i se părea imposibil lui Mehală. Și dacă un om ca domnu' Ionel a ajuns să pornească alăturea de dînsul, de-a lungul și de-a latul țării, ca să vîndă, în bîlciuri, ciorapi și batiste, desigur că o îmbogățire fulgerătoare e firească. Nopți întregi au chibzuit asupra viitorului. Mehală are să-și scoată mama din azil, va închiria un apartament în casele lui Druță și are s-aibă grijă de bătrînă, ca un adevărat fiu devotat. El are să-și deschidă o prăvălie în Hanul cu tei, plătind lui Micu chiria la termen și chiar înainte. Să-i dovedească ticălosului că nu-i singurul cu avere în cartier. Pe Burăh, șchiopul, are să-l angajeze ca vînzător. Ce crede Ioină c-o s-o ia și pe Lola, s-o pună la casă ? S-o ia, de ce nu ? Îi pare bine că Mehală știe să privească în sufletul necăjiților. Apoi vorbea de propriu-i destin, de Liza, de muzică, de toate vechile lui idealuri... Încercările grele prin care a trecut, pretutindeni, i-au mai domolit imaginația. Au venit și țăranii și Ioină a priceput că anii cheltuiți în pribegie au fost zadarnici. Îmbogățirea e încă unul din visurile lui ratate. Cînd s-a hotărît să revină acasă, Mehală nu l-a mai îmbărbătat ca de obicei. Simțea și el că vorbește în gol. Nu și-a putut tăinui bucuria care l-a invadat la gîndul că va reveni în mahala, chiar așa peticit și nenorocit cum se află. Mamă-sa va rămîne, firește, mai departe la azil. El are să-și mute bulendrele într-o odaie, undeva, la „Frăția". Ioină vrea să-i fie mereu tovarăș. Ambulantul își dă seama că „domnu' Ionel" nu mai e bun de nimic altceva. Loc în vreo prăvălie nu găsește. Nici nu mai are rîvna dinainte. Nu mai e viu. E și mai posomorît ca pe vremuri, și mai singur în tăcerea în care se închide ca într-o cetate, și mai ciudat. Mehală îl cunoștea de pe cînd lumea îl socotea poet și învățat. În tot timpul petrecut prin bîlciuri nu l-a mai văzut scriind nimic. Sta întins, după munca istovitoare a zilei mult prelungită în seară, pe o sărmană canapea devastată de vechime, cu ochii în tavan și fuma. Nu-i mai plăcea să vorbească. De cîte ori Mehală susținea că, totuși, e mai bine să trăiești, să vinzi ciorapi și să mănînci covrigi cu ceai, să te gîndești la bătrîna din azil și la iernile triste în camere înghețate, Ioină îi zîmbea ca unui copil, căruia îi faci jocul. Niciodată nu i-a amintit de întîmplarea de la Simhă, cînd era cît p-aci să-și ia viața Mehală. Și ambulantul are o clipă iluzia că a înviorat inima ciudatului și tăcutului Ioină. O clipă numai, pentru că foarte curînd coboară și într-însul o noapte a regretelor și a desperărilor. Atunci ar vrea să-și treacă gîtul după laț, să închidă ochii și să nu mai știe de nimic, nici de viața bîlciurilor colindate zadarnic, nici de mamă-sa din azil, nici de tinerețea lui consumată, nu-și amintește cum și cînd, nici de ciorapii cu

defect. Dar nu mai are curaj. Moartea vine ea singură și repede. O simte în piciorul greu de cîtva timp ca plumbul, în mîna nesigură și în ochii din ce în ce mai șterși. O simte în pieptu-i devastat de tuse, în spatele obosit de dureri, în mersul anevoios. N-ar fi în stare să gonească prin uliți ceasuri întregi, ca altădată, să amețească, vorbind neîncetat gospodinelor, oferindu-le marfă ieftină, să bea cu Nae și cu Zicebine pînă la ivirea dimineții. Moartea vine singură. Întîi va trece pe la azil să culeagă bătrîne cu obrajii de leșie și cu privirile stinse. Va afla că mă-sa nu mai e, cum nu mai sînt atîtea altele. El va continua să rătăcească prin tîrguri cu aceeași boccea în spinare, se va tocmi cu rarii și necăjiții cumpărători provinciali, apoi, într-o noapte, va închide ochii, obosit, pe-o rogojină, într-un pat de spital, poate, ori chiar în mijlocul străzii, cum s-a întîmplat cu alții. Ioină, de cîte ori auzea vorba grea și îngroșată de spaime a tovarășului, lăsa capul în piept, învins. Gîndea că Mehală ăsta, întocmai ca dînsul, simțea la fel, le spunea toate ca și cînd el i le-ar fi șoptit. Îndoielile, disperările, tristețile lui Mehală sînt și ale lui. Acum nu mai speră nimic. Din București, de la ceainărie, bîlciurile se înfățișau altfel și viața altfel. De-acolo, tîrgurile i se păreau mine de aur, comori virgine, tezaure care îl așteptau. Va aduna bani, bani mulți, va fi liber și liniștit. Micu Braun îl va saluta, mirat, și mut, și copleșit de admirație. Va putea să-și invite prietenii acasă, la un pahar de vin. Va oferi Lizei flori, alte flori, flori de seră, cum nu se găsesc întotdeauna pe meleagurile autohtone. Ori de cîte ori va voi, setea lui de ceruri noi va fi potolită. Și va învăța, tîrziu, dar cu rîvna sporită de o voință sălbatică, va cunoaște misterul tuturor științelor, el, care nu știe încă nimic, cu toate că are treizeci și șase de ani. Va fi liber, mereu îndrăgostit și generos. Poate că are să cumpere hanul lui Druță. Un an-doi, nemeni nu plătește chiria. Calicii să se înveselească. Vor locui fără grija ratelor... Ioină rîde amar, privindu-și hainele rupte. Toate visurile s-au mistuit. A sosit și l-a acoperit o zi lucidă în care nu se mai poate spera nimic, nimic... De la gară, Mehală s-a dus de-a dreptul la azil. Ioină l-a așteptat, cuminte, la o cafenea.

S-au întors golași. Un cufăraș cu mărfuri și o lădiță cu obiecte casnice alcătuiau toată averea lor. Ioină le păzea, în timp ce sorbea ceaiul din farfurie.

Mehală n-a fost recunoscut ușor de bătrînă. Dar după glas și-a dat femeia seama de identitatea oaspetelui. Era aproape oarbă. O chinuiau și durerile de picioare pîn' la lacrimi. Toate pilulele și pastilele medicilor azilului s-au dovedit inutile. Bătrîna, în afară de vechiul ei reumatism, suferea și de dorul feciorului. Aveau femeile hanului un fel de demnitate a lor ; să n-ajungă la azil. Pentru ele azilul însemna

ruşinea publică, moartea civilă şi morală, ştergerea din registrul viilor. Să locuiască o cocioabă în care se simte mirosul de pămînt, să nu mănînce cu zilele şi să îndure toate mizeriile posibile, numai să evite azilul ! aşa gîndeau chiriaşele hanului lui Druţă şi ale uliţelor mahalalei. Bătrîna nu se putea împăca uşor cu ideea că-şi va sfîrşi viaţa aici, între celelalte naufragiate ale soartei, departe de căminul şi de feciorul ei, rătăcind printre străini, din bîlci în bîlci, rău îmbrăcat, rău hrănit şi cam zănatic, poate, din pricina timpului petrecut la puşcărie. La început primise scrisori de la Mehală. Golanul îi vestea întoarcerea pe curînd. Vinde „stocul" de marfă şi se înfăţişează cu bani şi-o scoate din azil, aşa o fericea el. Mai tîrziu scrisorile începură a sosi rar şi ele nu pomeneau nimic de azil, nici de planurile lui strălucite. Şi încetul cu încetul bătrîna s-a obişnuit cu absenţa poştei. Îşi făcea de lucru cu împletitul ciorapilor de lînă, dar nu mai vedea şi se poticnea la fiecare mişcare de obstacole nenumărate. Atunci trecea la fereastră să viseze întoarcerea lui Mehală într-un automobil luxos, într-o blană, boier şi avut. Cîntecele de leagăn pe care cu patruzeci de ani înainte i le şoptise copilului buclat i se păreau proaspete şi profeţiile lor realizate. Îngîndurată ca de obicei, n-a auzit uşa deschizîndu-se, nici paşii omului care intrase timid şi trist. Cînd el a chemat-o şi bătrîna l-a recunoscut, a fost ca într-un vis. Mîinile ei îl mîngîiau stîngaci pe frunte, pe cap, pe faţă, nesigură că-l pipăie cu adevărat. Mehală a închis ochii şi ar fi vrut să prelungească clipele astea la nesfîrşit. N-a fost în stare să scoată un cuvînt, să-i înflorească viaţa cu o făgăduială măcar, să-i fluture pe dinaintea ochilor morţi flamura altei vremi. Plîngea fără lacrimi, gemea vătuit şi ţinea capul în piept, vinovat parcă de sărăcia lor.

— Mehală, Mehală !... îl alinta bătrîna şi nu ştia ce să-i mai spună, ce să-l întrebe.

— Da, eu sînt... eu sînt ! răspundea el, negăsind nici el nimic altceva de spus.

În odaie era rece, iarna se vădea pretutindeni, mîinile uscate ale mamei tremurau de bătrîneţe şi de frig. Pe măsură ce-l mîngîia însă îşi simţea obrajii calzi, arzînd în febra neliniştii.

Bătrîna izbuti să-i vorbească despre viaţa din azil, grea şi umilitoare. Intendentul fură lemnele, fură pîinea şi legumele nenorociţilor de-aici. Nu se poate reclama nimănui. Un bătrîn, un fost negustor de tapete, paralizat azi, pe jumătate nebun, a îndrăznit să se plîngă cuiva din comitet. Intendentul a aflat şi l-a bătut. L-a lovit peste ochi, peste ochii slabi şi morţi. Bătrînul a răbdat şi n-a mai reclamat. Mehală strigă ceva, furios. Nu, să nu se întărîte ! Să nu reclame ; îi face rău ;

să tacă ; toată lumea de aici trebuie să tacă. Şi-apoi cu vocea subţire şi veselă femeia îl încredinţă că iarna nu ţine o veşnicie ; vine primăvara şi căldura ; ambulanţii pot întîrzia atunci în oraş ; localurile de noapte şi grădinile sînt pline de muşterii. Cine ştie, poate că la un pahar de bere, omul e mai vesel şi cumpără mai uşor ciorapi şi batiste ? Îşi aminteşte de bănetul adunat într-o noapte de primăvară, în berăria din piaţă ? Ehe ! Mehală îşi aminteşte. Dar atunci lumea avea mai multe parale şi era mai atentă la cuvîntările negustorilor ambulanţi, care o îndemnau să pipăie marfa. Azi ambulantul e primit cu înjurături pretutindeni şi trebuie să se războiască de dimineaţa pînă seara tîrziu cu chelnerii, cu gardiştii şi cu agenţii care îi fugăresc. Dar vine şi vara — îl linişteşte bătrîna — şi nu mai tremuri de frig, şi nu mai ai nevoie de palton —oh , doamne Dumnezeule, nici în iarna asta Mehală n-are palton ! — şi degetele ei îngheţate îi umblă pe umeri şi pe braţe, în panică — şi în sfîrşit — oftează femeia — să mai cîştigă un ban ! Aşa-i ?

Golanul îşi stăpîneşte anevoie plînsul. A trecut de patruzeci de ani, mîine e cărunt de-a binelea şi-i vine să se vaiete ca un puştan de zece ani, ca un ţînc. Fără să vrea, se revede copil desculţ şi gol, bătut de toţi ceilalţi tovarăşi de joacă mai cuprinşi, batjocorit şi alungat din ceata lor veselă. Odată le-au venit în inspecţie filantropică nişte bărboşi şi nişte cucoane obeze, membrii fruntaşi ai „Fericirii universale" cu soţiile lor, miloase. Au întrebat pe calici cîţi locuiesc într-o odaie ce mănîncă şi cînd, ce anume nevoi imediate îi rod şi altele. Mehală era mic-mic şi cu ochii vii. Au isprăvit cu ăi mari şi s-a pomenit mîngîiat de un domn oarecare pe obraji. Ce vrea el ? Ce să vrea ? Nişte pantaloni, nişte izmene. „Foarte bine". i se spuse şi în aceeaşi zi domnul care îl iscodise îi aduse o pereche de pantaloni noi şi cîteva perechi de izmene. Văzîndu-l desculţ, i-a mai trimis şi o pereche de ghete. Mehală a mai văzut şi pînă atunci ghete. A mai purtat chiar ghete, mai cu seamă iarna. Dar toate ghetele care i se cumpărau aveau talpa uzată. Ghetele care i s-au dăruit, ciudat, foarte ciudat, luceau, străluceau, talpa lor era netedă, şi curată, şi lustruită ; atît de ademenitoare şi atît le simţea ale lui, încît nu s-a putut reţine să nu le sărute. Îşi aminteşte bătrîna ? Oho, cum să nu-şi amintească ? N-a vrut luni şi luni de zile să poarte ghetele acelea lucitoare. Cu de-a sila l-au încălţat, cu de-a sila l-au trimis, astfel „gătit" în uliţă. Înainte de a le încălţa le-a mai sărutat o dată, săracu' le-a sărutat !... Acum o roagă să-l ierte. Pleacă, îl aşteaptă Ioină la ceainărie Bătrîna mişcă din cap îngăduitoare. Nu-l reţine. Nu-i mai oferă ca înainte un ceai, un covrig, o haină. Ambulantul pricepe. Nici mă-sa nu mai are

ce să-i dea. Mehală are cîțiva gologani în buzunar. Îi ținea pentru hanul la care vor trage la noapte. I-a scos repede și i-a băgat cu de-a sila în mîna femeii. Bătrîna s-a luminat încă o dată la față și i-a spus, veselă, că are să cumpere, repede, mezeluri și cafea. Nu mai rămîne puțin? Nu, e grăbit! Are să revină cu mai mulți bani. Are dreptate bătrîna, iarna nu ține o veșnicie. Palton? Ha! Ha! Ha! N-are nevoie de palton. Uită mă-sa că poartă trei flanele peste cămașa-i nouă, tare, cum nu s-a mai pomenit cămașă?... A sărutat-o pe frunte și a fugit. Cînd a revenit la ceainărie l-a găsit pe Ioină la masă cu doi bărbați slabi și gravi. Apariția lui Mehală i-a stingherit. Dar Ioină i-a rugat să nu se sperie căci ăsta e tovarășul lui, ambulantul. Le-a vorbit de el. Atunci necunoscuții l-au poftit și pe el pe un scaun...

In timp ce-l aștepta pe Mehală, Ioină observase cum doi bărbați priveau, de la altă masă, atenți, pe clienții ceainăriei și pe fiecare nou venit. Priveau clătinau din cap, și-și șopteau ceva, cu figurile închise. De cîteva ori s-au ridicat, încercînd să-i zîmbească, și hotărîți să vină spre dînsul. Dar se reașezau, intimidați de chipul lui aspru. Scena s-a repetat mereu. În cele din urmă, oamenii îl rugară pe Ioină să-i primească la masă. Foarte bine, n-au decît să vie, răspunse Ioină plictisit.

Și „musafirii" s-au grăbit să se așeze. Timizi, la început, nici n-au deschis gura.

Ioină aștepta indiferent.

Au comandat altă porție de ceai. Unul dintre noii sosiți a oferit țigări, dintr-o tabacheră imensă. Sorbeau ceaiul, se priveau cu înțeles, îl cîntăreau cu grijă pe Ioină și nu scoteau un cuvînt. Îl cam miroase oaspeții ăștia ciudați pe ambulant, gîndea el, dar viața îl obișnuise cu multe și nu se mai ostenea să găsească întîmplărilor vreun tîlc. Se afla în plină dramă, fără bani, fără speranțe, vagabond în acest București al tinereților sfîrșite și al cîntecelor moarte. Mehală avea la azil o mamă; avea ceva prin urmare, hahalera! El, pe nimeni, nimic. Imaginea Lizei îi părea străină. O iubește? Un fior îi trecu prin trup, utremurîndu-l o clipă. Nu se poate iubi cînd n-ai încă un adăpost, o haină pe tine, un gologan în buzunar!... Tovarășii au murmurat ceva. Să vorbească tare. Nu se poate, trebuie să șoptească, trebuie! Fie! N-au decît să șoptească!... Unul dintre evrei îl întrebă de unde a sosit așa plictisit și dezbrăcat, în iarna care se vestește cumplită? 'A colindat țara, a vînat norocul prin bîlciuri. Da? se miră omul. Și acu' desigur că-i curățat! Ioină încuviință cu capul presupunerea adevărată a tovarășului necunoscut. Și mai așteaptă pe cineva? Tot

pe-un ambulant ! E bine, e foarte bine. Şi tot pe şoptite, din ce în ce mai vătuit, omul îi vorbi ceva la ureche. Celălalt adăugă din cînd în cînd cîte-un cuvînt. Amîndoi şi-au apropiat apoi feţele asudate de loină şi au pornit să ofteze şi să-l îmbie. Zîmbeau, îşi mîngîiau barba, îşi frecau fruntea, şi iar îşi şopteau, şi iar se înveseleau, artificial. Cînd s-a alăturat grupului şi Mehală, convorbirea s-a poticnit subit. Ambulantul a mai trecut prin puşcărie. A mai cunoscut el palma grea şi pumnul bolovănos al comisarilor, al gardienilor, al tuturor agenţilor. Nu, el nu se bagă ! Şi nici loină. Pentru întîiaşi dată lunganul îşi îngăduie să vorbească în numele tovarăşului său. Şi se aprinde Mehală, şi se pomenesc cei doi cu un vrăjmaş pornit pe harţă. A bătut în masă, furios, şi ceştile s-au ciocnit, cît p-aci să se răstoarne. Auzi ? Să-i propună lui loină s-ajute la provocarea unui foc ! Cum ? El să fie unealtă în mîna ăstora ?... Blajin şi implorîndu-l necontenit să se potolească, unul dintre evrei reluă vorba. N-a priceput bine Mehală afacerea. Ei sînt hotărîţi, e adevărat, să dea foc unor depozite de mărfuri. Au fost tocmiţi de-un negustor şi au primit tîrgul. Treaba lor, nu ? Mehală clătină din cap şi ridică din umeri. Da, treaba lor ! Îi priveşte ! Facă orice, incendieze, dacă le convine, toată lipscănia, nu-i pasă ! „Aşa-i ?" îl linişteşte omul. Celălalt repetă şi el cuvîntul şi se face, dintr-o dată, pace între oaspeţii necunoscuţi şi ambulant. Eeei, dacă-i aşa, s-asculte liniştit mai departe. Foc pun ei, oricum. Au nevoie însă de încă un ajutor-două. Oameni care să aşeze nişte burdufi cu vată înmuiată în spirt în diferite locuri. O să le arate ei unde anume Oameni care vor să cîştige un franc. Ei n-au să aibă nici un amestec în toată dandanaua. Aici, la ceainărie, au mirosit pe fiecare şi l-au nimerit pe loină. L-au văzut neras, golaş, amărît cum e cineva la ananghie şi s-au hotărît să-l îndemne la treaba asta fără însemnătate. Mai e şi Mehală ? Cu atît mai bine. Vor ? Atunci au să primească bani, bani cu care să-şi cumpere paltoane, şi mîncare, şi multe altele !... Zîmbi iar cu înţeles. Multe, multe altele !... Nu primesc propunerea ? Nu încape nici o supărare ! Au să caute alţii, focul tot va izbucni. De ce se înfurie Mehală zadarnic ?...

În tot timpul în care necunoscutul şoptea cu vocea dulce desfăşurîndu-şi planul incendiului, ambulantul se frămînta în panică. Foc ? S-ajute el sau loină, sau amîndoi, la o asemenea „trăsnaie" ? Să-l înşface, ca atunci, sticleţii, să-l bată şi să-l bage la carceră ? Mă-sa e mereu la azil, nici o scăpare nu va mai fi cu putinţă. Bani, bani mulţi dau ăştia ? Bani de haine, de haleală, de casă cine ştie, poate şi de trai ? Hm ! loină ce-o fi gîndit ? Tovarăşul sta cu mîna sub bărbie, nemişcat şi de nepătruns. Dracu ştie ce-o fi sub fruntea lui, încinsă

puțin de foame și de căldura ceaiului î... Mehală se ridică, deodată, hotărît : „Nu ! nu ! nu !"

Ioină îl privește mirat. Așa nu-l cunoaște, așa nu l-a mai văzut niciodată.

— Nu primim ! zbieră ambulantul. Ochii îi sînt injectați. Nu primim, Ioină ! Așa-i că nu ?

Celălalt răspunde mișcat de altcineva parcă :

— Nu, firește că nu ! Să-i ia dracu, la urma urmei, pe uscații ăștia nechemați, care vin cu asemenea tîrguri.

Cei doi, alarmați de vocea ridicată a ambulantului, voiau să plece. Se ridicară, chemară chelnerul să plătească, căutînd cu spaimă spre ușă.

Mehală a înghiontit pe unul și a înjurat de mamă și de tată, în idiș, pe altul. Patronul, de la casă, a sărit, prevăzînd o încăierare, să-i despartă. Dar cei doi au părăsit ceainăria, grăbiți. Rămași iar singuri, nimeni nu încercă să spargă tăcerea. Mehală a refuzat ceașca de ceai. Nu vrea nimic. Trebuie să se grăbească golanii, se face tîrziu și nu-l mai prind pe portarul de zi la hotelul „Frăția". Dacă vine celălalt, „schimbul", nu mai e nimic de făcut. Îi așteaptă o noapte cu o gură de iad, nesfîrșită, în uliță. Portarul de zi e prietenul și protectorul vagabonzilor și-al negustorilor ambulanți, al fetelor de stradă și al bătrînilor șchiopi și chiori, răpuși de toate bolile și de toate dezamăgirile, al lipitorilor de afișe de teatru și al fugiților de acasă. Om puțin sucit, portarul. Te înțelegi repede cu el. Te bagă, pe furiș, în cameră, nu te înregistrează, îți înlesnește fuga, la nevoie, și primește, pentru serviciile astea, cît îi dai. Adesea vinde țigări ieftine și pe credit curvelor și peștilor, cerșetorilor și nebunilor, și nu se încruntă dacă pierde un gologan la barbut, cu toate că-și cam dă seama că e luat la „sigur". Pungașii de buzunare, urmăriți de poliție, și vînzătorii de prăvălie, care s-au „încurcat" cu vreo „partidă de ghete" găsesc la dînsul întotdeauna refugiu. Nu-și vinde protejații niciodată !

Mergînd în bătaia vîntului de gheață, Mehală găsi prilejul potrivit să-l descoasă pe Ioină asupra aventurii. Cine sînt ticăloșii care au vrut să-l bage „mesa" ? Cum s-au încumetat să-i facă asemenea propuneri ? El, unul, s-a săturat de pușcărie... Ioină îl lămuri. Sînt doi incendiatori de meserie, care au nevoie de „ajutoare". Au fost și ei tocmiți, desigur, de-un negustor, gras asigurat la societățile nemțești sau englezești, să dea foc depozitului de mărfuri. Primesc o sumă fixă din care dau ceva și ajutoarelor. O să găsească, să n-aibă grijă Mehală, printre înfometații cartierului destui care să le primească oferta. Mehală ascultă și scuipă. Foarte bine ! Să găsească. El nu se bagă. Și bine a făcut că i-a repezit, așa-i ? Sau poate-i pare rău lui Ioină că

îl-a primit ? Ochii tovarășului luciră puțin și Mehală se înfricoșă. De cîteva ori i-a văzut lucind așa ! Ciudată privire. Dar Ioină îl încredințează, ridicînd plictisit din umeri, că nu-i pare rău de loc, dar absolut de loc, de eșuarea tîrgului. Nici lui nu-i plac complicațiile.

...Au găsit, la hotel, pe portarul de zi. Omul și-a dus arătătorul la tîmplă încurcat. D-abia fusese ocărît de patron pentru că îngăduise unui moșneag aproape muribund să părăsească odaia neplătită spre a trece pe un pat de spital, undeva. N-avea ce să-i rețină, susținea el. Bătrînul avea o zdreanță pe el și un inel, singura-i avere, în degetu-i gros. Patronul ar fi dorit să-i oprească inelul în chip de despăgubire pentru chiria neplătită de muribund... Acum au sosit și ambulanții !... În fine, îi primește pînă mîine. În zori să facă bine băieții să plece. Ioină a asigurat pe portar că a doua zi, chiar a doua zi, vor avea bani. Mai au puțină marfă. Vor colinda berăriile. Cine știe, poate că merge !... Portarul, obișnuit cu asemenea făgăduieli, a consimțit, sceptic, și le-a arătat odaia. S-a reîntors apoi la birou, unde continuă să examineze, înduioșat, fotografia celor trei copii ai săi, în cămașă sportivă toți și cu privirea vioaie. Ei nu vor sluji la hotel și nu vor suferi supărările patronului și ocări, și, cîteodată, chiar bătăi de la pasageri bețivi și cîrcotași. Vor fi oameni liberi ei, negustori sau doctori, și vor locui în alt cartier, poate în Lipscani, se vor însura cu fete bogate și vor trăi ca în fotografia dinainte-i : veseli, semeți, stăpîni.

...A doua zi, o dată cu ivirea zorilor, Mehală coborî din pat, dete fuga cu geamantanașul lui sărac la „Pisica blîndă", amanetă marfa pe cîțiva lei și închirie în fundul hanului lui Druță o odăiță „mobilată". Patul, masa și scaunele alcătuiau interiorul camerei.

Ioină cunoștea hanul. A răsuflat, mulțumit, cînd s-a întins, în aceeași noapte, în patul sărac. Mehală lucra noaptea, cutreierînd restaurantele, berăriile și cabareturile și se înapoia dimineața, cînd găsea patul liber. Gîndul la tovarășul său degerat și încovoiat de griji îl întristă însă repede. I se părea odihna nemeritată. Dar obeselile depozitate în trup îl doborîră. Adormi adînc...

Hanul lui Druță adăpostea lumea știută a mahalalei, închinată atotputerniciei lui Micu Braun. Femei scheletice, care din lună-n lună se înfățișează lemnarului ca să-l roage să le scadă chiria și sînt luate la goană de slugi ; mesceriași cu clientelă rară și zgîrcită ; ambulanți ca Mehală ; actori fără angajament de-ai teatrului evreiesc, care dau, cînd izbutesc, o „reprezentație", de pe urma căreia trăiesc o săptămînă ; prăvăliași mizeri, croitori, văcsuitori de ghete și hamali.

Alăturea de odaia lui Ioină locuia una din aceste familii de actori. Bărbatul împlinise cincizeci de ani, dar se sprijinea în baston și tușea, și nu te putea privi cu ochii deschiși niciodată. Lumina îl stingherea, întunericul de asemenea. Jucase, cu ani în urmă, roluri grase, cum le numea el. Răcise, zăcuse luni de zile în pat și cînd reveni în lume părea umbra bărbatului de altădată. Îl chinuiau, mai ales, ochii. Avusese cîndva o față severă, persoana lui simplă, în timpul zilei, intra, o dată cu hlamida prestigioasă a piesei, în carnea marilor domnitori și conducători de regate, dar vremea i-a schimbat și capul, și neliniștea dintr-însul. Nu mai găsea nicăieri, nici aici, nici în provincie, un loc. Actorul înjgheba cîte o trupă ilară din rîndași și ucenici de tîmplărie, din modiste plictisite și visătoare și divorțate înfometate, și oferea calicimii o „reprezentație de gală" într-o sală de cartier. Publicul rîdea cînd nu se cuvenea. Moartea actorului care zbiera gros, făcînd sforțări nereușite să transmită spectatorilor durerea-i proprie, era întîmpinată cu strigăte ironice de „bravo!" și zîmbete. La cea mai sfîșietoare melodramă, sala se amuza. Actrițele improvizate nu-și știau rolul, intrau stîngaci și greșit în scenă, se încurcau, hohoteau cu mîna la gură ca slujnicele și fugeau, rușinate, între culise, de unde se auzeau pîn' la galerie țipetele lor indignate și certurile cu „directorul" desperat.

După o săptămînă sau după un an, cînd actorul intra iar în atelierul cizmarului să-i ofere două locuri la altă reprezentație de gală, întîmpina greutăți, chiar vorbe grele. Piesă de teatru a fost aia? Actori ăia? La asemenea porcării nu mai merge nimeni! Omul pleca, trist și bolnav, peste drum la cîrciumă, să bea un rachiu pe datorie și să se învioreze. Revenea la cizmar umilit, dar cu obrazul ceva mai aprins. Să-i cumpere măcar un bilet, de încurajare, căci are să se distreze, de astă dată, și-a schimbat trupa... Acasă îl aștepta o femeie spoită și diformă, care pe vremuri cîntase la un restaurant de noapte din Iași, și patru copii, trei fete și un băiat. Femeia încercase și ea să-l ajute, interpretînd odată un rol de regină nefericită, într-o piesă oarecare. Dar, în focul jocului, făcu un pas alăturea și căzu de pe scenă, în sală, peste spectatori. Își rupsese un picior, fusese dusă pe targă acasă și de-atunci mai mult bolește decît umblă. Stă tot timpul sub plapumă, pudrată și vopsită, cu oglinda de mînă alăturea, în care își privește mereu figura-i brăzdată de cute și prematur îmbătrînită. Nu e în stare să înfrunte neastîmpărul și obrăznicia copiilor, mai ales a fetelor, care își fac de cap. Sînt mărunți și necopți, între șase și treisprezece ani, dar zănatici și porniți pe rele. Băiatul e mai potolit. Bate cuie în pămîntul acoperit cu o rogojină. E singura odăiță din han fără pardosea de scînduri. Privește puțin în curte și se reapucă de lu-

cru, concentrat și grav. Cu toate că mănîncă rar, e bine legat și chiar gras. Fetele sînt uscate și flămînde. Fosta actriță uită că nu le-a dat o farfurie de supă sau un ceai și trimite, din puținii bani care-i rămîn ascunși sub pernă, după cremă și pudră. Se vrea tînără și cuceritoare. E convinsă că ar putea juca dacă i-ar trece durerea și ar dobîndi puțină încredere în steaua ei. Cînd are prilej, împrumută de la cîrciumar o sticluță de rachiu și o golește la repezeală, de frica fetelor și a bărbatului. Sticluța o umple repede cu gaz și o pitește sub pat. Atunci e veselă și cîntă. Are o voce îngroșată de femeie trăită, care sugerează nuiite și excită senzualismul vecinilor.

Fata cea mai mare, un copil de treisprezece ani, e o filozoafă. E străveziu obrazul și e subțire rochița pe care o poartă de anl de zile. Stă gînditoare, cu coatele pe masă, și zîmbește, ca în vis, universului ei personal. E frig în odăiță și degetele mîinii mici sînt înghețate. Din cînd în cînd își suflă aburul din gură în pumni, încălzindu-i. Mîndră, nepăsătoare, fetița monologhează cu voce tare : „Viața este ca o floare ; azi te îmbată parfumul petalelor ei, mîine totul e veșted". Ignorantă, arțăgoasă, înăcrită de lipsuri și de oboseli, filozoafa are și răfuieli cu vrăjmașii închipuiți : „Intriganții — strigă ea — se socotesc tari ! Ce idee ! Porcii nu-și dau niciodată seama că se zvîrcolesc în gunoi, așa grași cum sînt !" ; „Moartea este somnul pe care îl dorim, dar de care ni-e teamă !" ; „Moartea ! Moartea !"

Cîteodată, fetița, pierdută, rătăcită în labirintul propriilor ei gînduri, își țipă revolta cu atîta furie, încît obrăjorii ei se înroșesc și tusea o înecă. O tuse primejdioasă, de care se sperie actorul. Fetița tace, sugrumată, și-și culcă, zdrobită, capul pe masă. O căldură care-i place, în afurisita asta de iarnă, îi copleșește trupul și ar vrea s-adoarmă pînă la schimbarea ființei ei minuscule într-o domnișoară trupeșă și gătită. A văzut ea o asemenea arătare mătăsoasă și înmiresmată în oraș, într-o seară de vară, cînd a dus-o tat-su la cofetărie. E mult de-atunci. În timpul verii te poți încumeta să ieși oricum, chiar dezbrăcată. Dar iarna degeri, cum a degerat altă fetiță din mahala, uitată de părinți în podul cu rufe. E adevărat că fetița era a spălătoresei care se îmbăta des, și era mică, mică, d-abia de trei palme. Gîndul că ar putea dormi ani de zile în șir o amuză și o fericește.

Cealaltă are unsprezece ani și e hotărîtă să devină actriță. Suferă rău de frig, dar declamă, mîndră și îndărătnică. Uită sau reține greșit versurile. Neputîndu-se bizui pe memorie, fetița născocește ea tot felul de tirade. „... Nu ! Pentru nimic, doamne, n-aș suferi pedeapsa !" Și întrebuințează toate cuvintele auzite în atelierul de mode al surorilor Korn, niște aristocrate scăpătate, unde a ucenicit un timp. Surorile

Korn erau abonate la o „Bibliotecă populară" și aveau în mare stimă pe actorii și actrițele Teatrului Național. Nu scăpau nici un spectacol și adesea, în certurile cu noul proprietar al hanului, îi zvîrleau cuvinte din piesele ascultate. Domnul Micu Braun, care nu pricepea bine limbajul pompos al acestor chiriașe ciudate, rămînea în prag, nedumerit, neștiind bine dacă trebuie să se supere sau să se mîndrească. El putea atribui replicelor umflate ale surorilor Korn un înțeles insultător sau unul măgulitor pentru persoana lui importantă. Neputîndu-se hotărî asupra unei atitudini potrivite cu împrejurarea, pleca grăbit. „O, cerule! O, soare! O, viață!", declama fetița, torturată de dureri, ridicînd din umeri plictisită, și murmurînd ceva răgușit. S-o lase dracului în pace! N-are timp s-asculte fleacuri și nici n-o interesează! Furioasă și războinică, fetița îi întoarce spatele, ridicîndu-și rochia: „S-o pupe!" țipa dînsa și izbucnea în hohote de plîns. Îi era foame, îi era frig, îi era leahamite de cocioaba în care-și amețea dorințele... A treia fetiță se plimba prin odăiță, cu aer măreț de cucoană. Se prefăcea, întocmai ca surorile Korn, că discută cu altă mărime despre modă și petreceri. Vorbea din vîrful limbii, se înclina, cu eleganță, și afecta o atitudine blazată. Tîrziu se așeza la masă și mînca din scrumbia tăiată în felii pentru toată familia, cu gesturi calculate de femeie nobilă. Purtarea ei stîrnea rîsul celorlalți.

— Contesă! zbiera filozoafa. Viața este altceva... e ceva... ceva...

— Isprăvește! i-o tăia, teatral, actrița.

— Off, off, off! se văietă femeia, țintuită în pat.

Zilnic se certau și se băteau. Filozoafa se alegea, adesea, cu vînătăi pe față și pe brațe. Actorul, îndemnat de nevastă să potolească vietățile agitate, nu știa pe cine să lovească mai întîi. Toți copiii erau înghețați, flămînzi și șubrezi. Nu îndrăznea să-i bată. Îi venea, mai curînd, să-i mîngîie. Dar se temea de privirea injectată de mînie a femeii din pat, desperată. Atunci se prefăcea că-i bate. Cu spatele la nevastă-sa ridica mîna, clipind șiret din ochi către copii, și-o lăsa moale pe fața lor veșnic verde de frig. Fetele rîdeau și drama reîncepea. De astă dată femeia trebuie potolită. Actorul îi săruta mîna și-o încredința că la vară o să joace la Jignița într-o „companie de operetă". Atunci bolnava se liniștea. Gîndul că vor avea „angajament" o înviora. Ar fi în stare să sară din pat și să danseze ca în anii dintîi ai dragostei lor, provinciale. Îi iartă toate. Știe că n-a bătut fetița obraznică. Știe că n-are inimă s-o atingă măcar mai tare pe obrajii supți și străvezii. Nu-i nimic. Nici nu trebuie bătute, la urma urmei, fetițele. Ce-au făcut? S-au jucat! Una filozofează și nu stingherește pe nimeni. Alta

declamă, întocmai ca dînsa cînd se voia neapărat aplaudată și iubită. A treia își închipuie că-i bogată. Ei și ? Face rău cuiva ideea asta a fetiței ? Ea îl mîngîie pe bărbat și-i mulțumește pentru înțelepciunea lui neîntrecută. Bine face că simulează revolta împotriva copiilor, de cîte ori i se năzare ei ; e și ea amărîtă și șubredă ; piciorul o doare mereu.. Femeia își încruntă privirea. Și actorul e prăpădit ; cu ochii lui, pe jumătate închiși, nu poate privi lumea ; are să joace, oare, într-adevăr, vara ?...

Alăturea de actori locuia o femeie scundă și de o corpolență respingătoare. Cîntărea chiriașa asta o sută cincizeci de kilograme, pretindeau vecinele. Avea un obraz de lapte, cam spălăcit, și o gură largă, oferind, cînd rîdea, spectacolul trist al unei danturi stricate. Pe vremuri cîntase la varieteu, în centru. Atunci locuia în două odăi ale hotelului „Palace" din bulevard și avea și-o bătrînă pe lîngă dînsa care o îngrijea, îi călca pijamalele și-i făcea drumuri în oraș. Picase, cu alt trup și cu dantura intactă în București, tocmai de la Viena. Învățase în școli nobile, acolo, știa să cînte la pian și nu lipsea de la nici un concert de muzică grea. Avusese bani, economisiți încă de-acasă. La varieteu a cunoscut bărbați bogați și aprinși. Nopțile pe care le dăruia unuia și altuia îi sporeau depunerile bancare. Părea mai elegantă și mai calmă decît toate prietenele ei. Au venit însă ani grei. A venit războiul și mizeria ; s-a înapoiat la Viena, unde a găsit cu greu bucata de pîine cu unt și cafeaua cu caimac. Străină în propria-i casă, și-a luat într-o zi geamantanul și a revenit în București. La varieteu, locurile au fost ocupate de altele. Fete zvelte și proaspete, culese de pe ulițele orașului, fete tinere, mai ales, și nepăsătoare s-au ivit pe neașteptate pe scenă, la mesele clienților și în garsonierele lor aerisite... Nici vocea n-o mai ajuta. Dinții se cariau, neîngrijiți, și cădeau. Mînca mult și prost și se îngrășa. Întîrzia, pe canapea, într-o necurmată controversă cu ea însăși. Viena murise, o dată cu războiul și cu puținele ei rubedenii sărace și obosite. Murise pentru dînsa și Bucureștii de ieri, cu moșieri generoși și cu tineri stilați care știau să-i ofere bani de aur și zîmbete. Cu unul a trăit chiar un an-doi... pînă a venit războiul ! Nu mai avea cameră la hotel, nici îngrijitoare, nici economii la bancă. S-a mutat pe Rahovei, la o ghicitoare în cafea. Apartament simplu, micburghez. Nu mai cînta la cabaretul de clasa întîi Se angajase la domnu' Weiss, patronul „Cameliei" din Calea Griviței, un varieteu drag provincialilor grași și clienților de-o noapte ai hotelurilor de lîngă gară, hotărîți să se depraveze patru ceasuri la șantan cu o femeie, cu o femeie de București. Vieneza se închipuia perversă și fatală, și măcelarii Craiovei, și geambașii Tecuciului, și morarii Botoșanilor erau satisfăcuți.

Povesteau a doua zi acasă despre noaptea consumată la „Camelia" cu femeia de-o sută cincizeci de kilograme, femeia „fatală" a metropolei !... Apoi a îmbătrînit, dinții i-au căzut, bărbații începeau s-o ocolească. S-a mutat pe strada Bradului, într-o singură odăiță mobilată. Anii au gonit-o în uliță să facă rar cîte-un client. Ieșea noaptea, fardată, mistificînd ochiul nesigur al bețivilor localurilor de petrecere mizere, primea oricît, numai să aibă a doua zi un ceai și-o pîine. Se împrietenise cu Lola, care o păzea de „protectori" brutali și cu mîna gata să lovească. Acum s-a mutat în hanul lui Druță, sfîrșită de tona speranțelor năruite. Rar de tot se înviora femeia, cînd nimerea la dînsa cîte-un chipeș băiat, blond și tăcut, lucrător austriac de la o fabrică din apropiere. Atunci, cochetă, cu tot balastul kilogramelor ei de osîndă, femeia se ismenea : *„Ich bin auch eine Wienerin !... Eine Wienerin !...* [1]. Și își mișca, strengăriță tomnatică, știrbă și neconvinsă, trupu-i imens... De cele mai multe ori însă bărbații trec rar pragul odăiței parfumate. Își zîmbesc cînd o văd și-și fac semne cu mîinile și cu ochii. Celelalte fete îi dau porecle rușinoase și sînt crude cu micile ei nenorociri diurne.

...În același rînd cu odăița ei locuiește un fost profesor de internat împreună cu soția și cu doi copii. Toată ziua, bărbatul scund, cu fața opărită de alergătură, cutreieră orașul. N-are slujbă de cîțiva ani. A fost cîndva un personaj în tîrgul lui provincial. „Am trăit bine", pretinde nevastă-sa, care vorbește îngrijit și se înfățișează curată în îmbrăcămintea ei săracă și veche. Dar s-a întîmplat o nenorocire... Femeia nu vrea nici să-și amintească de ea !... De-atunci, de cînd au fost alungați din tîrg, profesorul cutreieră cafenelele și oboarele, întocmește, cu caligrafia lui frumoasă, petițiile sătenilor și nevoiașilor care au treburi pe la ministere ; străbate, cu aer grăbit, lungile și întunecatele coridoare ale tribunalului, adulmecînd, ca un cîine, vînatul, împricinați fără avocați și se întoarce seara, de la bodegă, obosit și dezamăgit. Față de nevastă însă se arată vesel și plin de nădejdi. Are „în vedere" un post ; i s-a „făgăduit" o funcție la primărie ; mîine, într-o săptămînă cel mai tîrziu, încasează „comisionul" ce i se cuvine din vînzarea unei case de „raport" ; are s-aibă curînd-curînd bani buluc. Își freacă mîinile, mimînd o falsă bună dispoziție.

Între prieteni, la bodegă, își țipă desperarea. Acolo redevine natural și doborît de tristețe.

Ieșind la closet, cu unul dintre băutori, mărturisi :

— Mă deschei greu !... Nici izmene n-am !... Port chiloții nevesti-mi !

---

[1] „Și eu sînt vieneză !... Vieneză !..." (germ.).

Și în ochi îi tremură un început de revoltă. Asigură apoi pe prietenii care-i oferă un pahar de vin că are o femeie cultă și simțită ; că e un păcătos și că numai din vina lui au ajuns în mizerie ; că ar vrea să-și zboare creierii, dar n-are curaj.

— E adevărat că ai violat o elevă ? îl iscodește cineva.

Profesorul înclină capul afirmativ. E adevărat. A violat-o și n-a spus nimănui. Nici fata nu l-a pîrît. Dar avea copila o soră mai mare, isteață și rea. Ea l-a reclamat. Proces, scoatere din școală, fuga din tîrg. Nevastă-sa l-a iertat. Ce să fi făcut ? N-avea nici o rubedenie, nici avere, nici un spriiin. Trupeșă, frumoasă, îndrăzneață nu era. L-a urmat la București, în hanul lui Druță și-a uitat, voit, totul...

...Ioină fu trezit de țipete și plînsete. Coborî repede din pat și ieși în curte. Toți chiriașii se aflau adunați în fundul hanului, lîngă grajdul care adăpostea caii lui Micu Braun. Alergă fără să-și dea seama de ce spre locul de unde se auzeau zgomotele. În mijlocul mulțimii, actorul, nevastă-sa, care d-abia se ținea pe picioare, rezemată într-o cîrjă, și cei patru copii. Băiatul, liniștit și gras, bătea cuie imaginare în pămînt, nepăsător. Fetele aveau ochii înroșiți. Plînseseră și zbieraseră și ele întocmai ca femeia sulemenită și despletită. Actorul își recăpătase vocea, țipînd și el, în neștire, și străduindu-se zadarnic să privească în lumina dimineții fețele vecinilor. Lîngă familia actorului, un domn mărunt și sever, un gardian și-un găligan cu-o servietă. În spatele lor si dominîndu-i prin statură și prin voce, proprietarul hanului Micu Braun, care poruncise evacuarea „calicilor". Pe nesimțite, oamenii legii și hamalii lemnarului au scos puținele boarfe ale familiei actorului în curte. La început, toate au mers strună. Actorul își frîngea mîinile, zîmbea, mișca greoi ochii lui pe jumătate închiși, se plimba cu pași mici și iuți prin odaie și se ruga de proprietar să-l mai îngăduie. Nevastă-sa, pudrată, întîrziase afară, nestiind nimic. Copiii doar începură să plîngă, vătuit, aproape fără lacrimi. Cînd nevasta actorului, reverită acasă, a aflat ce se întîmplă, a dat un țipăt ascuțit. Apoi a zvîrlit asupra lui Micu Braun un val de blesteme. Și-a smuls părul din cap, continuînd mereu să țipe.

Între timp, oamenii au scos afară, lîngă grajd, mobilele. Paturi șubrede, mese mici de brad, scaune, cîteva vase de bucătărie, o păpușă... Femeia, plîngînd și zbierînd, urmărea cu ochii fiecare obiect care ieșea din casă, dus de mîinile grele ale hamalilor. Au fugit, apoi, cu toții afară după ele. În fruntea familiei, actrița, care-și striga zgomotos durerile, chemînd în ajutor vecinii. Se adunase toată lumea hanului. Domnul Micu Braun încerca să-și facă drum spre stradă.

— Ce ne facem ? Ce ne faceeem ? striga, în urma lui femeia. Ne lași pe drumuri, ticăloșule, hoțule, banditule !

Întorcînd capul să-i răspundă ceva, lemnarul dădu cu ochii de Ioină. Ochii ambulantului ardeau. Instinctiv, Micu Braun făcu un pas înapoi, speriat. Ioină îl privea stăruitor, mut și crunt.

— Ce... ce... ce cauți aci ? izbuti să articuleze proprietarul căutînd cu privirea apărare din partea oamenilor legii.

Ioină nu-i răspunse. Îi privea mereu, aprins, stăruitor, fără cuvînt.

— Ce cauți aici ? N-auzi ?

Și întorcîndu-se către vecini :

— Ce vrea ăsta ? De unde vine aici ?

— Șade aici ! i se șopti.

— Aici ? Aici ? repeta Micu Braun sufocat.

— Aici, la Mehală ! preciză aceeași voce.

— Să nu te rabde pămîntu' ! continuă să-l blesteme femeia. Să te mănînce viermii de viu ! Și bubele negre, Dumnezeule care toate le vezi !... Să mori ca un cîine, în stradă, mizerabile !

Proprietarul auzea vocea si plînsul actriței, dar nu izbutea să scape din plasa privirii lui Ioină. „S-a urîțit nebunu'", gîndea Micu Braun și un fior îi trecu de-a lungul spinării. Exact așa i se întîmplase și cu Bursuc, la nunta de argint ! Ar putea să-l lovească drept între ochi pe Ioină, ca pe Bursuc, atunci. Dar hanul e în jurul lui, vrăjmaș. Lăsă, printr-o sforțare a voinții. capul în jos și făcu un pas spre stradă. În mers se interesă :

— S-a evacuat totul ?

Omul cu servieta se înclină și șopti :

— Totul. Am oprit gramofonul... Ca despăgubire pentru chirie. Cum ne-ați spus !

Întorcînd capul, înainte de a se urca în mașină, Micu observă iar ochii lui Ioină, urmărindu-l. „Ambulantul" se afla iar înainte-i mut și îndîrjit.

— Să zbori d-aici. auzi. mă ? îl repezi el furios. Să zbori !

Tot hanul s-a îmbulzit în jurul mașinii.

Actorul, închizînd și deschizînd trudnic ochii, se apleca mereu spre băiețașul care sosise liniștit, cu o grămadă de cuie imaginare, să-și continue jocul în uliță. Îl ștergea de praf și-i mîngîia obrajii.

— Tată — vorbi copilul — azi n-avem ceai ?

— Avem ! Avem ! îl liniști actorul, frîngîndu-și mîinile și zîmbind lui Micu Braun, crezînd că pînă la urmă îl înduplecă, totuși, să-i lase în casă.

— N-avem unde merge, domnu' Micu ! Zău ! spunea el. Sîntem evrei, ce Dumnezeu !

— Să nu te rabde pămîntu' ! reluă femeia.

— Iertați-o ! șoptea actorul. E bolnavă și necăjită, și-i frig !...

Micu Braun ridică din umeri. „Sîntem evrei", ei și ? Dacă-i lasă așa, mîine nici un calic nu mai plătește. Unde o să ajungem ? Și făcu, la repezeală, o socoteală a veniturilor. Se încruntă. E foarte blajin încă — își spuse — că nu sporește chiria. Acu' toată lumea are bani. Și salahorii cîștigă bine. El cînd a avut nevoie de cîțiva oameni, la moară, a trebuit să-i plătească boierește. Și, apoi, actorul ăsta e păgubos, nevastă-sa e o zvăpăiată, nenorociții o să-i strice și pe ceilalți. Bine că se isprăvește așa. Nu-i pasă de nimeni.

Fata cea mare a actorului tremura cîteva vorbe în gura-i uscată. Filozofa asupra „răutății". Cealaltă, actrița, își imita mama, blestemîndu-l pe Micu Braun cu dicțiune și cu foc. Numai a treia, „nobila" familiei, tăcea cu capul în piept, rușinată. Toată grozăvia apăsa, așa își închipuia, pe umerii ei. Ehe, de mult trebuia să fugă de-acasă, în alt cartier, să intre undeva la o croitorie, să se îndrăgostească și s-o găsească tînărul milionar în toaleta cea mai scumpă.

— Domnu' Micu — vorbi încet actorul, dar tot hanul îl auzea — domnu' Micu, n-avem o lețcaie în toată casă.

Pronunțînd cuvintele „în toată casa", privea trist spre boarfele zvîrlite în curte.

— N-avem, crede-mă ! Uite... eu mi-am amanetat ieri și ochelarii !

Apoi hotărît :

— Dar după reprezentație plătesc pîn'la centimă ! Așa să-mi ajute Dumnezeu !

Micu Braun asculta, fără să înțeleagă nimic, cu gîndul la Ioină, de care se temea. Pe Bursuc l-a bătut. Era în casa lui, la masa lui... Bursuc nu era, la urma-urmei, prea primejdios. Avea și el în spate atîtea ! Dar aici, în han, toți calicii îi sînt dușmani. Și ochii lui Ioină ard. Cum dracu' s-a nimerit să-i închirieze odăița lui Mehală fără a-l întreba nimic ? De l-ar fi întrebat, lunganul i-ar fi spus că-l adăpostește și pe nebun !

— Ce-i aici ? Ce-i aici ? se auzi o voce răgușită și Mehală se ivi nedormit și ametit.

Cineva îl lămuri, arătînd spre „mobilierul" actorului.

Mehală se apropie de Ioină. Îi văzu privirea și se înfricoșă. Ciudat, iar se uita așa ! Trecu repede la actor, îi spuse o vorbă și apoi salută pe proprietar :

— Domnu' Micu, pe mama ați evacuat-o. N-am putut face nimic. Eram plecat.

— Plecat ! făcu disprețuitor proprietarul. Plecat ! Erai la pușcărie.

Oamenii legii își zîmbiră cu înțeles.

— Da, e adevărat. Da' acu' sînt aici... vă garantez eu !

Micu Braun rîse gros, în hohote scurte.

— Garantezi tu ! Şi pentru tine, Ioină ! Aşa-i ?

Vorbea fără să privească pe nimeni. Se temea de ochii nebunului.

— Aţi putea fi mai îngăduitor ! răsună, deodată, vocea uneia din surorile Korn. Sînteţi doar preşedintele „Fericirii universale", nu ?

Toată lumea o privi. Ce frumoasă voce, ce cuvinte frumoase !

— Dumneata te rog să nu te amesteci ! răspunse Micu.

Calicii murmurară, supăraţi, ceva împotriva proprietarului.

— De ce să nu se amestece ? vorbi fostul profesor, zguduit de un sentiment de milă pentru actor.

— Tu eşti, mă, care îndrăzneşti ? îl repezi Micu.

Profesorul era şi el în întîrziere cu chiria, ameninţat s-aibă soarta actorului.

— Dacă-i aşa... atunci mîine... nu, poimîine, te execut !

— Dar pe mine nu mă execuţi ! sări vieneza furioasă şi carnea îi tremura pe trup. Plătesc chiria pe trei luni înainte.

— Cu dumneata n-am nimic ! o încredinţă Micu.

— Cred şi eu ! Dar p-ăştia de ce nu-i laşi încă o săptămînă ? Au o reprezentaţie ! Cîştigă, nu te teme !

Micu n-o mai asculta de mult. Vorbi ceva cu hamalii şi cu gardianul, care aprobau mereu pe proprietar, înclinînd capul.

— Ioină ! zbieră deodată Mehală. Îi vezi ?

Şi arătă spre doi inşi tăcuţi care se aflau lîngă maşina lui Braun, aşteptîndu-l. Sosiseră în timpul scandalului şi se strecuraseră, prin mulţime, pînă la automobil.

— Da ! şopti Ioină. Ei sînt !

Erau cei doi din ceainărie, care l-au rugat să-i ajute la „aranjarea" focului.

— Îl aşteaptă pe Micu ! mai spuse ambulantul. Apoi izbucni : Dom'le Micule, te ştim noi acu'. Să pui foc eşti în stare, dar o faptă bună...

Nu putu termina. Micu Braun, dintr-un pas, sări în beregata lui Mehală. Îl lovi greu, peste ochi. Cînd voi să ridice iar mîna, şi-o simţi strînsă ca într-un cerc de fier.

— Bestie ! auzi el în ureche vocea lui Ioină. Ştim totul.

Gardianul şi hamalii îl scoaseră din mîna ambulantului. Mehală, ţinînd mîna streaşină la ochi, răcnea :

— Nu-i convine ! Incendiatorul ! Uite, ăştia sînt oamenii lui !

Și cu pumnul arătă spre mașină. Lumea privi, dar nu pricepu nimic. Cei doi dispăruseră fără urme.

— Au plecat, Mehală, au fugit ! vorbi Ioină.

Și către chiriașii hanului :

— Mehală a văzut aici doi simbriași ai lui Micu Braun care-i aranjează, de cîte ori e nevoie, cîte-un foc !...

Proprietarul tremura, palid, și încerca să se îndrepte spre ambulant. Dar alt gînd îl reținea.

— Să plecăm, dom'lor ! se adresă el însoțitorilor și se urcă în mașină.

Un copil fluieră. Alții îl imitară. Cineva strigă : „Huooo !" Nevasta actorului țipa :

— Cu targa să te aducă acasă. Doamne Dumnezeule, care toate le vezi.

Masina porni.

Actorul rămase, cu ochii lui nesiguri, în gura hanului, urmărind automobilul. Vîntul îl izbea drept în obraji. Începuse o ploaie mărunță. Fetițele s-au înghesuit sub o streașină, undeva. Vecinii reintrară în casă grăbiți. Bărbații își strigau copiii ca să nu rămînă afară, să răcească. Femeile după ei, îi prindeau și-i aduceau, cu de-a sila, în cămărușele neîncălzite. Profesorul spuse că Micu Braun nu mai are dreptul să rămînă președinte al societății „Fericirea universală". Și el e membru acolo, și el are cuvînt ! Îl asigură pe actor, se jură chiar, că va porni împotriva lemnarului chiar de azi. Are să-l caute și pe Bursuc, despre care se spun multe și care, la rîndu-i știe multe. Bursuc nu-l înghite pe Micu Braun. Au fost, în tinerețile lor zvăpăiate, prin America, dracu' știe pe unde. Au făcut de toate acolo : hoții, spargeri, codoșlîc... El are să cheme lumea la o adunare și are să-i spună, fără frică, adevărul. Vorbind, profesorul se înflăcără. Nevastă-sa îi șopti ceva la ureche. Omul ridică gulerul paltonului peticit și se retrase, amenințînd cu pumnii pe vrășmaș. Vieneza îl aproba. Încercase și ea s-o potolească pe chiriașa evacuată, dar nu știa ce anume ar putea să-i spună. Sînt goniți în stradă ; n-au bani ; iarna e în toi ; ce cuvinte să scornească într-o asemenea împrejurare ?

Plecă și ea, pe tăcute, cu pașii mici, în casă. Le-ar fi dăruit ceva bani, dar n-avea decît francul cuvenit brutarului.

Nevasta actorului, blestemînd mereu, răgușise de-a binelea. Vorbele ieșeau albe, neînțelese, vătuite, din gura ei. Se plimba, agitată, de la copii la boarfe, de la bărbat la odăița lor închisă și păzită de oamenii proprietarului. Privea înăuntru cu ură și cu o părere de rău neîmărită. Vedeau pe fereastră gramofonul oprit acolo ca zălog de proprietar, și se

încrunta, și se înverșuna și mai rău împotriva tuturor. Ploaia îi udase șalul și frigul o făcuse să tremure ușor. Zvîrli pe dînsa încă o zdreanță, la repezeală, căută, apoi, ceva printre lucruri, și-și trecu batista peste obraji. Fața ei apărea mai albă sub pudră. Actorul acoperi patul, pernele și masa cu saci. Muncea metodic, convins că apa ploii nu va pătrunde adînc în mobile. Se temea de zăpadă. Știa că zăpada nu cruță nimic și-și face drum prin saci, prin mușama, prin orice. Grăidarul îi împrumutase pături grele cu care să-și acopere boarfele. El mulțumi omului, zîmbindu-i cald. Bun suflet, grăjdarul ăsta, mai ales cînd nu-i beat. Grăjdarul, o namilă de țăran trăit la oraș, n-avea familie, n-avea țiitoare, n-avea prieten. Își ducea viața printre cai, numai printre cai. Cînd venea de la cîrciumă să-și vadă animalele, lovea tot ce întîlnea în cale : cutii de sardele, crătiți vechi, rufe spînzurate pe frînghii, pustanii mărunți ai evreilor și înjura fără să-i pese de nimeni. Acum e treaz, e supărat și îngîndurat. Îi vine să plîngă, văzîndu-l pe actor cam chior, cam năuc, alergînd de colo pînă colo ca un șoarece prins în cușcă și pe femeia bolnavă de picior și vopsită ca o paparudă, blestemînd răgușit pe proprietar. Se apropie de bărbat, îl bate pe umeri cum ar bate un cal, îl întreabă dacă vrea un gologan-doi și un pumn de zahăr pentru copii. Actorul nu știe ce să-i răspundă, îi zîmbește mereu, primește banii și zahărul, și iar dă fuga la boarfe, și iar se întoarce la copii. Grăjdarul îi mai bagă, cu de-a sila, o țigare în mînă și pleacă necăjit. Să nu se fi întîmplat „evacuarea", ar fi bătut tot hanul, pe bărbați, pe femei, pe pușteni, să-l țină minte mahalaua !

Fetițele au obosit. Sculate în zori, gonite din așternut în curte, subțire îmbrăcate și nemîncate, ele rîvnesc un loc de odihnă, o rogojină, o fiertură. Cea mare, filozoafa, a căutat să-și înfrîngă nevoile, născocind o cugetare stoică. Dar ploaia de iarnă, vîntul dezlănțuit acum furios, boarfele lor zvîrlite în curte, obrazul spăimîntat al tatei, cu ochii lui pe jumătate închiși, febra mamei, pudrată, răgușită și revoltată, toate întîmplările dimineții au obosit-o cumplit, au înfrînt-o. Sora ei, actrița, nu mai declamă nici ea. A uitat și vocabularul surorilor Korn. E un biet copil de unsprezece ani, galben și somnoros, privind, mirat și trist, spectacolul hanului sub ploaie și al familiei zbătîndu-se în neștire de la o margine la alta a curții. A treia nu se mai vrea cucoană, împodobită cu giuvaeruri scumpe și benchetuind la mese boierești. Ar vrea să bea un ceai doar și să se culce, să doarmă o zi, un an, zece, la nesfîrșit, chiar dacă, trezindu-se, va fi aceeași. Numai băiețașul, gras și gros, a rămas nepăsător în joaca lui. Fetițele îl privesc nedumerite și totuși miloase. Umflatul umblă ca pe o latifundie proprie între oameni și nu cere nimănui nimic ; n-a scîncit măcar în tot timpul evacuării și

al rățoielilor mă-si. Cînd a zăcut de tifos, tot așa : n-a scos un oftat, o văicăreală. A trecut prin boală și boala prin el ca într-un joc nevinovat.

Actorul a revenit la fetițe.

— Vi-i frig, mamă ?

Vorbea încet și zîmbea. N-aștepta nici un răspuns.

— Am acoperit bine totul. N-aveți nici o grijă ! spuse el.

Nevastă-sa îl fulgeră din ochi. Ea susținea că trebuia să se repeadă în gîtul lui Micu Braun și să-l ucidă. Măcar să se răzbune și ei o dată ! Dar actorul se dezvinovățea. El e slab, e amărît, e sărac, pe cînd proprietarul — nu l-a văzut ea ? — cît tauru' e de voinic, și-i liniștit, și bogat. Apoi, hamalii, gardianul, oamenii legii, toți sînt de partea lui. Nici că se poate altfel... Femeia, disprețuitoare, se întoarse o clipă la odăița încuiată, privind iar prin ferestruică la gramofon. Tinerețea ei era legată de mașina de cîntat, și toate visurile, și toate speranțele ei din vremi. La gramofon s-a văzut ea, în plină glorie, cîntînd întocmai ca primadona vestită...

— Hai, isprăviți odată plimbarea !

Era Ioină care vorbise.

— Poftiți la noi ! invită el familia actorului.

Și, înainte de-a aștepta încuviințarea cuiva, făcu un semn lui Mehală. Ambulantul scoase de sub pături cîteva rogojini, perne, saltele și le duse în odăița lor.

— O să dormiți la noi ! continuă Ioină.

Actorul se căznea să-l privească drept în ochi. Nevastă-sa nu știa ce atitudine să ia. Ploaia o izbea în obrajii pudrați și îi era foame.

— Bine ! rosti ea în cele din urmă. Dar voi... dumneavoastră, adică unde dormiți ?

— Nu te îngriji de noi ! rîse Mehală, transportînd o masă și două scaune în odăiță. Avem noi unde !

Și clipi din ochi strengărește.

Pofti apoi familia actorului să treacă pragul casei.

In sobă ardea focul.

— Mehală are să ne dea cîte un ceai cu pîine, așa-i, mă „spînzuratule" ? glumi Ioină, chemîndu-l cu porecla pe care i-o dăduse Nae, geambașul.

— Firește ! răspunse ambulantul.

Fetițele s-au așezat, care unde a putut mai aproape de sobă. Nevasta actorului, subit calmată, își sprijinea bărbia în palmă, gînditoare. Actorul își aprinse țigara. Singurul indiferent și egal cu sine era băiețașul, care păstrase necontenit aceeași liniște desăvîrșită.

— Tu nu vrei ceai, mă ?

Băiatul afirmă că vrea.

Băutura caldă fu sorbită încet şi cu evlavie de hămesiţi.

Păreau un dar dumnezeiesc ceaiul ăsta dulce şi pîinea asta proaspătă. Actorul, încălzit, îşi privea copiii flămînzi cum înghiţeau pe nemestecate pîinea şi izbucni în plîns.

— Ce-ai, nene, ce-ai ? întrebă Mehală. Uite-l cum plînge !

Actorul îşi şterse ochii, speriat de nevastă care îi şuieră ceva în ureche.

— Să mă ierţi, aşa sînt eu ! vorbi greu actorul. Am inimă slabă... Să mă ierţi !

— Da' nu trebuie să plîngi ! Las' că trec astea !

Ioină îi încredinţă că pot locui aici, el şi cu Mehală avînd aiurea adăpost. Dacă sînt obosiţi, n-au decît să doarmă. Nimeni nu-i poate stingheri. Chiria e plătită. Ei au şi plecat.

— Aşa-i, Mehală ?

— Firește ! asigură cu aceeaşi voce ambulantul.

Se ridicară. Mehală îşi reluă cufăraşul cu marfă. Nu dormise toată noaptea, rătăcind prin cafenele şi cabareturi. Vînduse mai bine ca întotdeauna. La unul din localurile acestea a dat de cheflii veniţi din provincie. I-au imitat vorba, mersul, suspinul beţivii ăştia veseli, şi fiecare i-a dăruit bani. Apoi l-au poftit la masă. Ambulantul s-a codit, ştia el ce-l aşteaptă între asemenea băieţi de viaţă. Dar oamenii au stăruit, l-au tras de mînecă şi mai pe vrute, mai pe nevrute l-au aşezat pe scaun. A băut şampanie şi a cîntat cocoşeşte. Chefliii s-au înduioşat, fiecare şi-a amintit de un ovrei cu barbă, de-acasă, care ştie spune rugăciuni întocmai ca negustorul ambulant şi iar au scos bani din buzunarele lor doldora de hîrtii şi l-au cinstit pe Mehală.

— Ei, vă lăsăm. Sus pe poliţă e zahăr şi ceai. Jos e o pîine. Ţineţi şi gologanii ăştia !

Ambulantul dădu actorului banii şi se grăbi spre uşă. Ioină mîngîie copiii, dădu mîna omului şi nevesti-si şi ieşi după tovarăş.

— Mă, nu le-am lăsat lemne ! îşi aminti el în drum.

Mehală ridică din umeri.

— Ei, asta e !... Mai e puţin foc. Se încălzeşte vremea. Şi actorul are să iasă să plaseze ceva bilete !

Căscă.

— Şi mi-e somn, mamă-mamă !

Ajunseră la hotelul „Frăţia" şi găsiră pe portarul de zi care, ca de obicei, cînd n-avea treabă, examina aceleaşi fotografii de familie fericit.

— Acu' avem bișțari ! îi spuse Mehală. Ne faci rost de-o cameră barosană, ca pentru nobili ! Cu două paturi...

Portarul primi banii și îndrumă pe clienți pe scară, spre odăile numerotate.

Ioină își luă rămas bun de la tovarăș. Era grăbit. Voia s-o găsească pe domnișoara Linel, fosta lui vecină din Sfinții Apostoli, să-i ofere o marfă nouă : pudră, apă de colonie, roșu de buze... S-a înțeles cu Mehală să viziteze numai cunoscuți.

Dabia a făcut doi pași în stradă și se auzi chemat. Întoarse capul. Mehală îi făcea semne desperat.

— Ce-i ? Ce s-a întîmplat ? întrebă el, apropiindu-se de tovarăș.

— Sînt aici... amîndoi...

— Cine, mă ?

— Ăia... ăia din cafenea.

Ioină deschise ușa hotelului furios :

— Incendiatorii ?

— Da ! întări Mehală.

Intrînd, Ioină găsi pe portar cufundat în examinarea fotografiilor. Mehală gîfiia.

— Unde-s ?

— Cine ? se miră portarul.

— Oamenii... ăia doi care s-au dat jos pe scară... acu' !

Portarul făcu un cap mirat, aiurit, ca de pe altă lume.

— Nu știu nimic ! Zău, nu știu nimic.

Tovarășii se priviră uluiți.

— Ioină, crede-mă, băiete, i-am văzut cu ochii mei ! Tu ai plecat. Urcam scara și ei coborau. S-au speriat cînd m-au văzut. M-am luat după ei. Am deschis ușa, te-am strigat... acu' au dispărut.

Portarul asculta, din ce în ce mai nedumerit, pe ambulant.

— Numai 'mneata i-ai făcut scăpați ! spuse Mehală.

Dar omul începu să se jure că n-a văzut pe nimeni. Era adîncit, ca întotdeauna, în fotografiile lui dragi.

— Ioină, să știi că nu mă culc... de-ar fi să pierd încă o noapte, încă o zi, încă zece, și nu mă mișc de-aici !

Un zgomot surd în spatele scării îi trezi atenția.

— Aici e o ușă !

Și Mehală împinse în peretele care se dovedi mobil ; era, într-adevăr, o intrare mascată în chip de paravan. Ambulantul trecu prin deschizătură și revcni cu un bărbat slab și speriat pe care îl trăgea de haină.

— Ține-l !

Ioină îl ţintui cu ochii. Privirea lui poruncea: „Rămîi pe loc!"

Mehală reintră în ascunzătoare, de unde se întoarse cu alt bărbat, tot atît de speriat şi de slab.

— Aşaaa! făcu el. Uite incendiatorii! Haideţi, mă!

Şi în pumni, şi-n brînci, cei doi fură urcaţi în camera închiriată de ambulanţi.

— Ei, ce-i cu voi? întrebă Ioină, fulgerîndu-i cu privirea.

Cei doi, aşezaţi pe pat, tăceau. Se priveau pe furiş. Unul bîigui ceva.

— Vorbeşte tare! porunci ambulantul. Pentru cine lucraţi?

— Pentru...

— Repede! Repede! Pentru Micu Braun! Aşa-i?

Omul înclină capul în semn afirmativ.

— Bănuiam! adăugă Mehală. V-am văzut şi-n han. L-aţi aşteptat.

Uscăţivul mişcă dintr-un umăr, ca şi cînd ar fi vrut să alunge o povară.

Ioină îl descusu furios şi cu ochii injectaţi, neîngăduindu-i pauze prea mari sau şovăieli.

Da, e adevărat, lucrează pentru lemnar. Bursuc i-a angajat. „Brancardierul" s-a împrietenit ca niciodată cu Micu. E frate cu el, nu e zi în care să nu se vadă amîndoi şi să nu pună la cale afaceri. Bursuc ştie multe de Braun, dar şi lemnarul îl are la mînă. Ei învîrtesc tot felul de drăcii care le aduc bănet cu nemiluita. Lor li se dă doar o sumă fixă, oarecare. Beneficiile grase la încasează Micu şi Bursuc, dar mai ales Micu.

Ioină ţinea, tot timpul, capul sus; ochii îi scăpărau. Voia să ştie ce anume pregătea acum lemnarul? De ce are nevoie de oameni?

— Mă nenorociţi, fraţilor! gemu uscăţivul.

Întîlnind privirea ambulantului pricepu că n-are cum scăpa de-aici şi vorbi. E un amărît, ca atîţia. A fost negustor la Brăila. N-a avut noroc. A închis dugheana şi s-a pripăşit ca ipistat în port. L-au dat afară. E moliu, nu-şi cunoaşte funcţia. S-a înhăitat cu o bandă de incendiatori. N-avea decît să asculte de unul care poruncea. Venea în miez de noapte cu cîteva pachete, le aşeza unde i se spunea, şi, după ce le dădea foc, pleca. Negustorii cîştigau bine de pe urma „dezastrelor". Lui i se plătea puţin. A plecat la Bucureşti, s-a întîlnit cu tovarăşul ăsta de afaceri într-o ceainărie. Era nemîncat şi dezbrăcat. L-a cinstit cu un ceai şi cu o scrumbie şi s-au înţeles repede. La Bucureşti a mers mai bine.

Au dat aici de Bursuc. El e meșter, mare meșter, ticălosu' ! Au dat pînă azi trei lovituri. Dar Bursuc nu-i mulțumit. Toată grija lui e să iasă bine focul din han ! Micu Braun s-a asigurat. A plătit o groază de bani englezilor de la societate. Dacă reușesc, Micu s-a învîrtit de zece milioane pe puțin. Bursuc primește și el un premiu. Ei doi, mai nimic, sînt plătiți fix.

N-a avut nici un gînd rău, spune uscățivul, cînd i-a propus lui Ioină să-l ajute. Au nevoie de doi oameni. L-au văzut peticit și hămesit. Asta-i tot. De ce s-au înverșunat acum si vor să-l bată ?

Omul, vorbind, feri puțin capul.

Ioină închise puțin ochii.

— Ai dreptate ! spuse el moale. Ce zici, Mehală, au dreptate nenorociții ăștia ?

Ambulantul, în locul oricărui răspuns, scuipă cu sete drept între sprîncenele uscățivului.

Omul tresări o clipă ; se șterse apoi, liniștit și resemnat, cu mîneca hainei și oftă.

— Ei, mă băieți, mă ! voi credeți că noi le facem astea de plăcere ? N-avem ce mînca, n-avem ce-mbrăca, n-avem unde dormi... Uite, eu sînt însurat de treizeci de ani, vă rog să mă credeți. Am o casă plină de fete nemăritate. N-am nici un rost pe lumea asta. De multe ori mă-ntreb ce tată sînt eu ? Ce fel de tată ? Am niște lungane pentru care n-am îngrijit nimic... nimic... Fetele nu pot ieși duminica la plimbare sau de sărbători. N-au ce pune pe ele. Mă blestemă poate, în gînd. Cîteodată mă mîngîie una mai inimoasă. Are să fie rău de ea, tocmai d-asta... că-i mai inimoasă. De bătrîna nu mai pomenesc. Nevasta-i oarbă, aproape, și tîmpită de atîtea necazuri. Acu' de cînd cu Bursuc merge mai bine. Încep să le cumpăr rochii și să le plimb. Mai am ceva bani în buzunar. Vreau să adun o sumă oarecare, să le las lor să-și deschidă un atelier de mode. Una din fete se pricepe puțin. Pe mine le-am rugat să mă transporte la crematoriu, cînd oi muri, să mă ardă, și cenușa s-o ducă acasă ; apoi cineva, oricine, să iasă la privată, să-și facă nevoile, s-arunce cenușa mea înăuntru și să tragă de lanț. Nu vreau altceva nimic. Mi-e lehamite de cimitir, de vaietele oarbei și de țipetele lunganelor. Un pachet de cenușă, o zvîrlitură la privată, și trage lanțul ! Poate credeți că ăstălalt e mai breaz ?

Arătă spre tovarăș.

— A fost meșter tîmplar. S-a îndrăgostit de o puștancă, fata unui lucrător. O vopsită, și o izmenită, și o rea de muscă... să nu mai dea

Dumnezeu. Ei, ce vă închipuiți că s-a întîmplat? Puștanca a mers cu toții... numai cu el nu! Și tembelu' a înnebunit. A stat cinci ani la balamuc. S-a înzdrăvenit, a ieșit de-acolo, s-a plimbat prin ceainării cîtva timp și a început să facă urît ca atunci. L-au legat și l-au dus iar sus! Ei, și-a stat nu știu cît...

— Patru ani! lămuri omul.

Vorbise încet, cu gravitate, ca și cînd precizarea lui era așteptată de toată lumea.

— ...așa, patru ani! I-au dat drumu', ce să facă doctorii cu el? Se făcuse sănătos. A umblat iar prin ateliere, dar i se umezeau ochii de cîte ori vedea o fată sau numai fotografia unei fete și nu putea lucra. Patronii se cam fereau de el... îl știau! Acu' a dat de mine. Cîștigă ceva. Pune și el bani deoparte. Vrea să plece în America. Eu îl întreb: „Ce vrei să faci, mă omule, în America?" „Nimic!" răspunde el, vrea să trăiască în America! Are, îl vedeți, peste cincizeci de ani și-i amărît, și aiurit, da' vrea să plece.

Suspină adînc:

— Ei și-acu' ce mai vreți, mă copii, mă?

Ioină privi spre Mehală.

— Nimic. Cărați-vă!

Mehală întrebă nesigur:

— Îi lăsăm să dea foc? S-aibă iar milioane Micu?...

Ioină ridică din umeri.

— Ce vrei să faci, mă? Îi lăsăm!...

Uscații s-au ridicat. Pînă la ușă mai mult s-au strecurat decît au mers normal. Mai ales cel care se visa în America privea necontenit speriat spre Mehală. Nici nu și-a dat seama cînd a zburat, după tovarăș, pe scările hotelului.

Rămași singuri, Ioină observă plictisit:

— Oameni! Oameni ca atîția alții...

Ambulantul tăcea. La urma-urmei — gîndi el — n-avea nici o cădere să se amestece în treburile lui Micu Braun. E hoț? E tîlhar? Înșală societățile de asigurare, dînd foc depozitelor goale și încasînd milioane? Ei și? Ce vină au uscățivii care-l urmează orbește pe Bursuc pentru o bucată de pîine? Unul vrea să lase ceva bani fetelor bătrîne și nemăritate, care vor rămîne, altfel, pe drumuri; celălalt își dorește ultimii și puținii lui ani trăiți în America. Ca să izbutească fac orice: dau foc, din porunca tîlharului, fură, înșală...

— La ce te gîndeşti, frăţioare? făcu, dulce, Ioină.

— La nimic! Adică la multe! lămuri Mehală.

Ioină crezu că tovarăşul său şi-a amintit de bătrîna din azil şi n-a mai stăruit.

— Plec! Trebuie să fii obosit!

— Da, sînt obosit!

Işi strînseră mîinile.

Afară iarna se vestea dîrză şi rea.

X

Micu Braun opri mașina în fața bodegii din strada Batiște, pofti pe însoțitori să coboare la o țuică, făgăduind să revină și el grabnic, și ordonă șoferului să gonească pînă la Bursuc.

Cu toate că-și stăpînea enervarea, simțea sudoarea inundîndu-i fruntea. Era frig, amintiri plumburii i se adunară sub tîmplă, greața îi umplu coșul pieptului, dar își dădu repede seama că n-are încotro și e destinat să continue aceeași existență întocmai ca mașina care fuge, urmărită parcă de vedenii. Și el fuge de atîția ani, de cînd s-a născut, poate fără să-și dea seama de ce, fără să se întrebe măcar de ce? Prin existența lui au trecut atîtea ploi, atîtea ierni, atîtea fîșii de întuneric, împiedicîndu-i vederea limpede a puținelor zile însorite de care s-au bucurat ceilalți. Automobilul cotește străzi, dispare de sub ochii pietonilor miopi ca o umbră, s-a oprit o clipă și iar a pornit năuc. Exact ca viața lui de-aici, din America, de pretutindeni. Dar nu putu continua gîndul. De cîte ori încearcă mintal recapitularea trăirilor lui variate, de atîtea ori îi apare chipul Lizei, care-l tulbură și-l întărîtă. Ciudată dihanie! De cînd cu dragostea mărturisită față de Ioină, fata s-a schimbat; e din zi în zi mai străvezie; coboară rar de tot la masă; își plimbă neliniștile și tușea prin odaia de sus și nimeni n-o aude plîngînd, subțire, în nopțile nesfîrșitelor ei reverii, nimeni, în afară de dînsul. Micu Braun întîrzie, rar, la masa de socoteli. Adună, scade, înmulțește. Și foamea lui de bani e atinsă, deodată, de-un scîncet care-l doare ca o rană crudă: sus, Liza străină și singură, plînge. Atunci lemnarul își întrerupe socotelile, își scoate pantofii de casă și numai în ciorapi și ținîndu-și răsuflarea urcă scările spre camera fetei. Ajuns acolo, lipește urechea lui expertă, de vechi cotcar, de ușa odăii încuiată și ascultă. El înregistrează fiecare suspin, fiecare geamăt. Ar vrea, cîteodată, să dea buzna înăuntru, s-o acopere de sărutări și să-i

spună : „Ești liberă, Liza, Liza tatei, fă ce vrei, ia-l pe Ioină, ia pe cine-ți place !" Dar niciodată nu izbutește acest gest. Imaginea nesigură a fostului vînzător de instrumente muzicale îl îndîrjește. O secătură, un aiurit, o haimana. Dragostea la inși de felul ăsta ține puțin. Ei sînt necontenit aprinși după una, după alta, după un cîntec, după o țară, după o floare. Nimic nu are temei la ei, niciodată nu te poți bizui pe dînșii. A cunoscut el destui poeți și artiști zăpăciți ca Ioină, și-aici, și-n America. Dacă i-ar da fata o săptămînă, sau o lună, sau un an s-ar coborî, poate, paradisul în casa lui. Liza va fi, așa are să creadă firește, fericită. Vor face plimbări la șosea, vor călători prin Italia, se vor mîngîia și se vor chema cu nume mici, ah ! toate astea le cunoaște el. Apoi o mare și adîncă noapte va cuprinde căminul lor. Ioină va simți greu pe umeri povara căsniciei. Dragostea lui va căuta alte motive. Fata va reîncepe suspinele și scîncetele în odaia izolată de lume. Micu Braun știe cîte drame întocmai ca acestea s-au petrecut, aici și-n America, și pretutindeni... A, Berl ! Berl e altceva, e plămădit din alt aluat. E un bărbat ca atîția, un om, în sfîrșit, ca oricare, fără gărgăuni în cap. Berl are să fie credincios, are s-o asculte ca un cîine, are s-o iubească altfel, adică așa cum s-au iubit moșii și strămoșii noștri : omenește. Firește, Liza nu-i va putea suporta cîtva timp răsuflarea grea, sforăitul, sudoarea. Va visa cu ochii mari deschiși, va suferi și va plînge năruirea fericirii. Dar trece un an, și-apoi zece și fata lui are să devină o mamă trupeșă și grijulie de somnul și scaunul copiilor și are să-l uite pe Ioină și toate cîte au durut-o cîndva. Dacă ar intra în sufletul tuturor nevestelor de negustori, de cîte Lize n-ar da el, de cîte visuri moarte, de cîte incendii stinse definitiv ?

Micu Braun se încruntă la gîndul focului care îl chinuise necontenit pînă azi. Privi pe geam lumea în zdrențe gonind prin frig. Și el gonește. Are blană azi și mașină. Nu simte frigul, ca altădată, dar de gonit gonește și banii nu-l liniștesc, nu-l satisfac. S-a oprit mașina ?

Șoferul îi deschide portiera, clipind dintr-un ochi. E un vechi tic al omului, care azi îl supără mai mult ca oricînd.

— Am ajuns ! spune el.

A ajuns, firește. Mașina s-a oprit, dar el ? El gonește mereu-mereu.

S-a dat jos și a urcat scările în fugă.

Bursuc ședea, îmbrobodit, în fața sobei de faianță, și-și sorbea ceaiul. A dat din cap, liniștit, cînd l-a zărit, continuîndu-și ocupația. Micu Braun se prăbuși în primul scaun întîlnit și gemu.

— Nu mai e nimic de făcut. Am pierdut banii pe asigurare ! S-a dus dracului lovitura !

Calm, Bursuc întoarse capul spre asociat și, sorbind și înghițind mereu ceaiul, întrebă:

— De ce?

Stîrnit, lemnarul povesti întîmplarea din han. El a închiriat o odaie lui Mehală. Habar n-avea de loină. Oamenii lui Bursuc au cunoscut pe ambulanți la cafenea. Golanii au zbierat. Toată lumea știe acum că Micu Braun pregătește un foc.

Bursuc mișcă ușor capul.

— Hm! făcu el. A dracului încurcătură! Și ți-ai pregătit și facturile, așa-i?

Lemnarul aprobă. Făcu un gest cu mîna spre buzunarul din față arătînd că aici le are!

Într-adevăr, după ce s-a asigurat la englezi pentru zece milioane, a descărcat, zile întregi, în văzul tuturor, mărfuri în depozitele hanului comercial. Noaptea, pe furiș, le transporta aiurea. Pentru fiecare stoc, a luat facturi, facturi grase.

— Toate au mers ca pe roate. I-aș împușca pe ambulanți!

Bursuc pune paharul de ceai pe mesuță și surîde.

— Aș! Asta n-o faci tu!

Și-i aminti de-o pătanie veche din America.

Micu se supără.

— Lasă astea! Ție îți arde...

— Tocmai că ni-mi arde!... Nu arde nimic!

Rîse, vesel, de propria-i isteține.

Slujnica intră, sunîndu-și greu bocancii.

— O v'nit!

Femeia făcu un gest cu mîna, peste umăr. Bursuc înțelese

— Bagă-i aici! porunci el.

Și către Micu:

— Oamenii! Huidumele!

Cei doi uscățivi salutară umil pe Micu Braun și ceva mai nestînjenit pe Bursuc. Iarna le colorase obrajii. Dîrdîiau de frig și de teamă.

— Ei, cum a fost?

Unul dintre noii veniți, același care vorbise și ambulanților, spuse ceva încîlcit. N-are nici o vină, se deslușea din șoapta lui prelungită. Nici o vină!

— Da' alte ajutoare n-ai mai găsit tu la cafenea? se nedumeri Braun.

Alte ajutoare? Uscățivul îndrăzni să zîmbească. Micu Braun îl lovi cu dosul palmei peste gură.

— Îți vine să rîzi... laptele mă-ti de tîlhar!

Bursuc împinse pe lemnar spre perete.

— Lasă-l! Hai, dă-i drumu'!

Omul duse mîna la gură ca să-și atenueze durerea. Răsuflă adînc. Mehală l-a scuipat în obraz, lemnarul l-a lovit.

Continuă încet, ferindu-se de privirea lui Micu Braun. Alte ajutoare mai potrivite nici că se puteau găsi undeva. Ioină era gol și flămînd. Om bun la orice; Mehală, la fel. Cînd i-a văzut, a fost vesel, de ce să mintă? Asemenea oameni căuta! A' stat doar zile întregi la ceainărie. A fost fericit că i-a găsit! De unde să știe că sînt nebuni?

Bursuc făcu un semn cu mîna. Gata! Uscătivul tăcu, ghemuindu-se în celălalt în chip de apărare.

— Acu' puteți pleca. Nu mai e nevoie de nimic. Nu mai dăm nici o lovitură! S-a sfîrșit! Adio și să mă pupați...

Cei doi se priviră înspăimîntați. Unul își pierdea speranța banilor pe care trebuia să-i adune pentru lunganele nemăritate, altul America nopților lui albe.

— Și noi... noi ce facem? vorbi cel dintîi.

— Vă spînzurați! răspunse Micu.

— Nuu! se izmeni Bursuc. Vă cărați frumușel și atîta tot.

Uscătivii continuau să se privească uluiți și disperați. Prin urmare, fetele vor suferi iar foamea veche; prin urmare, America va rămîne o iluzie. Frigul e mai crud acum, iarna mai năprasnică.

Bursuc deschise ușa:

— Adio și să-mi scriți! Cînd o fi să fie, vă găsim noi! Așa-i, mă Micule, pungașule?

Lemnarul aprobă din cap, vădit sîcîit de familiaritatea lui Bursuc.

— Da! Da! Îi găsim!... Hai, închide ușa!

Cei doi priviră cu ochii umezi spre Bursuc, spre Micu, apoi, resemnați, ieșiră.

— Ce ne facem? întrebă unul.

Celălalt duse mîna la gură:

— Taci!

— De ce?

— Mă doare! M-a lovit al dracului lemnaru'!

Apoi nimeni nu mai scoase un cuvînt. Umblau tăcuți și copleșiți de gînduri. Unul se vedea ocărît, ca de obicei, de banda iepelor răzvrătite de-acasă; altul, osîndit să putrezească prin ulițele autohtone cu o foame nepotolită de alte țări. Cel dintîi ar dori să lămurească familia că e nevinovat de toate cîte se întîmplă, că a gonit de cînd

se știe după o bucată de pîine, dar n-a izbutit totdeauna s-o afle; că e slab și obosit de viață și ar închide cu indiferență ochii dacă le-ar ști pe ele, pe fete, chivernisite. Ar vrea, chiar, s-o strîngă în brațe pe cea mai inimoasă dintre lungane și s-o audă spunîndu-i doar atît, cu vocea ei obișnuită și răgușită: „Tată!" În acest chip s-ar simți mai puțin străin și poate mai vesel. Nu trebuie să-și facă însă planuri zadarnice. După o zi sau după o săptămînă, cînd banii se vor isprăvi, cînd Bursuc sau Micu nu-i vor mai aconta nimic, țipătul furios al fetelor nemăritate va umple iar odaia. Se vedea de atîtea ori, cu capul în piept, cu lacrima în gît, cu ochii plecați, în mijlocul lunganelor flămînde, dezbrăcate și cîrcotașe. Îi vor imputa, toate deodată, sau pe rînd, că n-a știut să-și organizeze viața. Că nu trebuia să se însoare și mai ales, să aducă fete pe lumea asta îndrăcită, cărora nimeni nu le dă mîncare, și rochii, și o locuință omenească; îl vor blestema și-l vor scuipa, și-apoi vor plînge cu suspine, lung, pînă ce obrajii se vor decolora și vocea va deveni albă, sfîrșită. El va pleca la ceainărie, să împrumute de la cineva un ban de-o pîine, și a doua zi va fi ca la început. Nici fata lui, singura lui fată inimoasă, nu-l va mai mîngîia. Desigur, îl va găsi și dînsa răspunzător de lipsurile casei, de frigul care le înghează sîngele în vine, de toată mizeria prelungită sălbatic în timp.

Tovarășul său închisese în suflet dorul Americii și-și simți pasul greu.

— Mă — spuse el — nu mai merg la Bursuc!

Celălalt tresări. Nu mai merge la Bursuc... da' cine merge acolo? S-a isprăvit cu Bursuc, toate s-au isprăvit.

— Firește că nu, frățioare! Acu' să căutăm altceva.

— Foarte bine! îl aprobă tovarășul. Mergem la cafenea!

— Bine, mergem la cafenea!

Dar, după cîțiva pași, atenția lor fu cîștigată de-un spectacol nou. Se opriră, deodată, în fața unei mese covîrșite de tot felul de sticluțe colorate, în dosul căreia se agita ființa mobilă a unui negustor ambulant care lăuda duzinei de gură-cască adunată acolo efectele miraculoase ale „Lipitolului".

— Așa, onorat public, lumea s-a convins că numai prin „Lipitol" se obține tot ce doriți. A căzut o cratiță și s-a spart, dom'lor, sau o farfurie! Nici o grijă să n-aveți; luați pe un vîrf de unghie puțin „Lipitol", aplicați materia pe bucățile respective și gata, dom'lor! Aveți o cratiță nouă, o farfurie nouă, tot ce doriți. Lumea s-a convins...

Uscățivii s-au privit deodată veseli.

— Simhă ! Al dracului golan !

Negustorul de inele false avusese ghină în ultimul timp. Cîteva încurcături l-au speriat. A părăsit pentru o lună-două meseria de cutreierător de țară și s-a fixat în stradă cu „Lipitolul" lui. Cîștig mic, dar sigur și fără emoții.

Uscățivii îi zîmbiră. Simhă le răspunse convențional. Le făcu și un semn cu ochiul.

— Dumneavoastră, care ați cumpărat anu' trecut zece flacoane — vorbi el către cei doi — puteți să spuneți onoratului public, deschis, cinstit, cu curaj dacă ați fost mulțumiți. S-auzim !

Uscățivii, care pricepuseră jocul, răspunseră ambii deodată, admirativ :

— Piii ! E ceva grozav ! Ceva nemaipomenit ! O să mai cumpărăm zece !

— O să trimitem și cîteva în America ! adaugă visătorul noului continent.

Simhă mulțumi și-și reluă discursul. Mîinile, cu care demonstra, cu care, parcă și vorbea, îi erau crăpate de ger.

Uscățivii se retraseră pe tăcute.

— Mă, frățioare — strigă în dreptul cafenelei tatăl fetelor nemăritate — ce-ar fi să-ntindem și noi o masă d-asta cu „Lipitol" în uliță ?

— Hm ! Știu eu — făcu americanul — dacă ar fi bine, aș vrea !

— Are să fie bine, mă ! Nu se poate altfel ! Are să fie bine.

Ochii omului luceau.

— O s-avem gologani, așa-i ?

— Sigur c-o s-avem !

— Atunci o s-adun... să plec în America !

— Bine, adună, pleacă, fă ce vrei !

Între timp, Micu Braun, acasă la Bursuc, se văieta. A pierdut ocazia O lovitură.

Brancardierul și-a turnat alt ceai în pahar și a reînceput să-l soarbă facticos. Cu un ochi mic și puțin surîzător își privește oaspetele și, în minte, îi învie icoane vechi. Totdeauna lacom de bani, Micu ăsta, trăsni-l-ar Dumnezeu de hoț ! Pe negresă a ciupit-o, a supt-o, a lăsat-o moartă și fără o para chioară. După fiecare smecherie, învîrtită de alții, se înfiera și el la împărțeala gologanilor. Era crud și tînăr, acolo în America blestemată, dar aprig la afaceri și strîngător. Avea un registru al cotcăriilor și al tragerilor pe sfoară la cărți. De frică i se dădea oricît, oricînd. Băieții ceilalți, vagabonzii cartierelor mărginașe, puncașii de buzunare, pestrii și scamatorii se mai

lăsau furați de-o muzică, de miorlăitul unei femei aprinse, de-un vis mai tare și scoteau din buzunare bănetul strîns peste zi ; cinsteau cu el o plimbăreață fără clienți, un bătrîn lăutar cu albeață în ochi, un camarad șubred și gata să moară. Unii creșteau chiar cîini și păsări : inspectau azilurile și lăsau gologani cocoșatelor și tuberculoaselor necunoscute, în amintirea cine știe cărei mume duse de mult, sau a unei vagi surori sau mătuși, nicicînd identificate. Pierdeau alții ceasuri întregi prin cimitire, cumpărau flori și le așezau — nebunii ! — pe mormintele sinucigașilor și ale călugăriților ; ofereau caiete și albume ilustrate școlarilor dezbrăcați din fundurile mahalalelor obscure ; trăgeau cîte-un chef de trezeau pe calici din somn și, în chip de compensație, le zvîrleau bani de argint. Au fost și alți doritori de averi, chiar el, Bursuc, a înfruntat moartea pe cîmpul de bătaie, numai să pună capăt foamei și mizeriei, și să revină bogat acasă. Dar, fioros și avar ca Micu, nimeni nu se dovedise. Ehe ! Era și voinic pe vremea ceea, și răbduriu. Acum e îmbătrînit, are trei hanuri, zece prăvălii și o sută de depozite cu mărfuri, e președintele societății „Fericirea universală", burta îi crește și părul îi albește, și tot nu se satură. Uite-l ce amărît e, că n-a izbutit încă focul. Al cîtelea pînă azi ? Nu își închipuie o singură clipă că nemții și englezii de la asigurare care au plătit milioane grele tîlharilor au să se sature odată și au să privească mai cu luare-aminte pe lemnar. E desperat că a achitat „rata" și n-a aprins încă depozitele goale ca să-i înșele iar pe fraieri.

— Mă tată, mă, de ce te-ntuneci dintr-o dată, ia zi ?

Lemnarul mormăi ceva între gingii.

— N-ai destulă avere, Micule, pungașule ?

Celălalt strîmbă ușor buza superioară. Iar familiarități d-astea !

— Am n-am, mă privește. E vorba c-am pierdut ocazia. Și ce bine le ticluisem toate ! Am facturi de șaisprezece milioane.

Bursuc sorbi ceaiul și rîse.

— Las' că avem timp !

— Timp ? Care timp ?

Celălalt îl bătu pe umăr.

— Mai plătești o rată, nemții și englezii tăi au să fie mulțumiți, și-apoi... focul ! Nu-i mai cinstit așa ?

Micu se ridică obosit. Urîtă zi. După evacuarea actorului, întîlnirea cu loină. Acum, mutra de pezevenghi, nepăsătoare și rea, a lui Bursuc, care își bate joc de strădania lui...

— Să mai treci pe la mine ! spuse și se ridică, încheindu-și blana.

— Bine ! Bine ! Nu te mai acri, zgîrie-brînză !

Micu Braun trînti ușa. Nu se simți bine nici în mașina care zbura spre casă. Ce dihanie Bursuc, ce gol, și rău, și îndrăcit ! Îl socotește fiară pentru că nu-și risipește banii, așa cum au făcut vagabonzii sau foștii lui tovarăși autohtoni. Ehe ! Ce știe Bursuc ? Ce știu toți vrăjmașii lui, mari și mici, de pretutindeni ? Te poți opri cîndva ? Are o fată, are doi băieți, are o casă. Cum să fi trăit fără bani, fără bani mulți ? Iertînd chiriile calicilor sau continuînd jocul de cărți prin cluburi ? Chefuind cu prostituatele și ajutînd în dreapta și-n stînga neamul numeros al orbilor, și ciungilor, și damblagiilor ? Are azi destul ? Hm ! Destul ! Ce înseamnă destul ? Cum, Doamne Dumnezeule, își închipuie Bursuc că te poți opri ? Un fior îi zgudui cărnurile și-l făcu să privească pe geamul aburit al automobilului. Se apropia de casă. Recunoscu figurile obișnuite ale cartierului. Tîmplarul care îi datorează un rest dintr-o datorie veche îl salută, aplecat și fericit. Uite-l și pe Blumenfeld. Fața lui e miere cînd își scoate pălăria înainte-i. Ah ! Ah ! Cît p-aci să calce șchioapa din han. O ceată de copii se ferește, cu zgomot, din calea automobilului. Ce-ar fi el fără bani ? Un oarecare, cu datorii la bogătașul cartierului, un tembel care își scoate pălăria, zîmbind în neștire „boierului", un tată blestemat de-ai lui și-un soț ironizat de o nevastă veșnic cîrcotașă. Banii. Cît i-a iubit, cît i-a dorit, cît îi prețuiește și azi, cînd pe capul obosit încep să ningă zăpezile anilor triști, cînd se apropie ultimul drum în ultimul vehicul ! Eeei, băiete, mai domol !

Mașina trece un hop greu, trupul buhăit e săltat o dată cu pernele și se oprește forțat.

Micu Braun observă cu uimire și în panică mulțimea adunată în fața casei sale.

— Ce s-a întîmplat ? zbieră el șoferului.

Omul întoarse un cap indiferent către stăpîn.

— Nu știu !

Micu a deschis portiera și a sărit năuc din mașină.

— Ce e ? Ce e ? întreabă el mulțimea și n-așteaptă nici un răspuns.

Își face loc cu coatele și aleargă. În goană a prins un cuvînt, două, o frază întreagă, dar o simte artificială, imposibilă. „Domnișoara s-a otrăvit." Ce-i aia ? Care domnișoară ? Care Liza ? Fata lui, Liza, s-a otrăvit ! Ei aș ! Calicii ăștia blestemați au nevoie nu numai de mîncare, sînt înfometați și de scandal, de drame, de catastrofe. Ar vrea, în fiecare zi, o dată cu hrana, să aibă și un mort, o sinucidere, un dezastru. Uite-i cum se dau acum, cu toții la o parte, ca și cînd i-ar respecta cine știe ce durere ? „Boilor, nu vă luați mutrele astea ! Nu s-a întîmplat nimic. Lui Micu Braun nu i se întîmplă nimic. Cu

Micu Braun nu se prinde. N-aveți pe cine jeli, n-aveți prilej de lacrimi aici, pricepeți ?"

Niță, feciorul, l-a întîmpinat la ușă.

— Domnișoara...

Lemnarul l-a îmbrîncit și l-a înjurat scurt de mamă. Și-a trîntit blana și pălăria pe scaun și a urcat scările spre odaia fetei.

— Ce e ? Ce e ? întrebă el pe Ana, care i se înfățișă cu obrazul plîns.

Femeia mișca, speriată, capul într-o parte și-n alta. Arătă cu mîna spre patul în care sta întinsă pe spate, albă și cu ochii închiși, Liza.

Micu se repezi spre fată, dar Ana îl reținu. Să nu facă zgomot. A scăpat.

— Dar ce-a fost ? se interesă cu vocea sugrumată lemnarul.

Își simțea vorbele străine. I se părea că trăiește întîmplarea altuia. Ciudat, așa s-a petrecut și la nuntă. Toate evenimentele pe care proștii le numesc mari n-au sunat într-însul autentic. Sînt ale altuia.

— Ce-a fost ? Ce să fie ? lămuri încet Ana. Liza s-a otrăvit. De ce ? Nimeni nu știe de ce. A lăsat și o scrisoare de zece rînduri. A avut noroc Ana. Au venit grabnic doctorii și i-au făcut fetei o spălătură stomacală. Acum e salvată, obosită, dar salvată. Fata mamei !

Și izbucni într-un plîns uscat și tăcut.

— Dați-mi scrisoarea ! Scrisoarea ! pretinse, înfierbîntat, lemnarul, ca și cînd de peticul acela de hîrtie atîrna propria-i viață

I se dădu scrisoarea.

„Vă rog să mă iertați că v-am supărat. Dar e mai bine așa. Tata n-are să priceapă nimic și nici tu, dragă mamă. Și asta e, de asemenea, bine. Nu pot trăi cum vreau. Viața mă obosește. Nu mai e dragostea pricina, cum, desigur, credeți dumneavoastră. Nu mai e nici măcar dragostea ! Vreau să isprăvesc cu toate, tocmai pentru că nu mai am nici un motiv adevărat de suferință. E atît de urît totul în viața asta. Și-i atît de caraghios ! Tata are să fie amărît o zi-două, tu, dragă mamă, la fel, băieții o să ridice din umeri, mirați, și-apoi toate s-or uita. Vă rog să mă credeți că v-am scris totul. N-am nimic ce să vă spun !"

— A mai fost un plic ! spuse Niță în șoaptă.

— Și unde e ?

— L-a trimis domnișoara înainte, știți ?

— Cui ?

Sluga desfăcu palmele nedumerit :

— Să mă iertați, da' nu știu ! L-a dus dumneaei la cutie !

Micu se așeză pe un scaun. Era asudat și obosit ca niciodată.

Cînd a plecat de-acasă, știa că fata e indispusă. O durere de cap, o răceală, poate. Asemenea stări le avea în ultimul timp Liza. Mai știa că Berl se anunțase iar la masă. De cîte ori omul își făcea intrarea, de atîtea ori fata i se îmbolnăvea subit.

— Berl a venit ? își iscodi el nevasta.

— Da ! A venit ! Dar Liza n-a vrut pentru nimic în lume să rămînă. I-a întins mîna, a strîmbat din nas și a fugit sus. A primit și o vizită : Liza Blum a stat un ceas cu ea.

Lemnarul se înveneți.

— Aha ! Liza Blum ! Te pomenești că zvăpăiata aia a înnebunit-o !

Lemnarul încercă să-și închipuie convorbirea dintre farmacista zurlie și propria-i fată, sucită și ea puțin, dar nu izbutea. La urma-urmei o întîlnire între două muieri nu e o grozăvie. Dar prietenele nu s-au văzut de mult. Prea se potrivesc faptele...

Dimineața d-abia sculată din pat, Liza fu îmbrățișată de fata sticlarului, care avea în ființa ei un tremur și o desperare cu totul ciudată. Nu-și mai aveau de ani de zile ce spune. Liza Braun știa totul.

Reprimîndu-și cu mare greutate plînsul, Liza Blum o întrebă hotărîtă :

— Ai mai auzit ceva de Ionel ?

Cealaltă mișcă ușor capul. Nu, n-a mai auzit nimic de el. Trebuie să fie plecat. De cînd s-a însănătoșit, după lunga ei boală de piept, n-a mai avut prilejul să afle nici un amănunt despre peregrinările tînărului.

Liza Blum a ascultat-o îngîndurată. Ea primise, cu un ceas înainte, vizita actorului evacuat din hanul lui Micu și aflase de sosirea lui Ioină. „E zdrențăros și flămînd, dar tare-i bun !" vorbise, cu admirație, actorul. Adăugase : „N-are nici palton pe el ! Da' ce inimă !"

Actorul, fericit că a găsit un adăpost pentru ai lui, a pornit-o repede în oraș să adune bani. Știa că pînă la tipărirea biletelor pentru noua lui „reprezentație de gală" gurile mari și mici de-acasă îl așteaptă nerăbdătoare.

Puținii gologani lăsați de băieți se topesc repede. S-a hotărît să cînte prin curți. Știa el undeva prin Sfinții Apostoli, o casă cu oameni veseli care l-au mai ajutat odată.

Luptînd cu frigul și cu oboseala nopții nedormite, ajunse la etajul văduvei Weiss. Cu toate că d-abia se crăpase de ziuă, din fiecare apartament răzbea, pe coridor, zgomot.

Domnișoara Lenuș se înapoiase din oraș, de la chef. Purta încă blană albă și vorbea aprins cu surorile ei, trezite la ceas nepotrivit.

Nevasta bărbierului, de curînd revenită la cămin, după o absență de doi ani, nu-și mai certa bărbatul. Îl lăsa să vină cînd vrea acasă, și oricum. Se convinsese, pretindea ea, că vinul, băut cu măsură, nu strică.

Numai pensionarul, în halat, și cu mustața zburlită, părea revoltat. El nu îngăduia scandal „cu noaptea-n cap". În sprijinul său sosiră și soții funcționari, care susțineau că sînt „extenuați" din pricina deselor certuri ale vecinilor, că nu mai pot lucra la birou și vor fi nevoiți să se mute.

Madam Weiss ridică, în semn de dispreț, buza de sus cînd îi văzu:

— Ce vrei și dumneata, omule, acu'?

Actorul lăsă capul în piept, învins. Într-adevăr, cum și-a închipuit că o să cînte dis-de-dimineață? Mai bine să spună verde văduvei că a venit să cerșească. Îi părea rău că a urcat, prostește, scările. Trebuia să treacă pe la Blum, sticlarul, mai bine, și să-l roage să-i facă rost și lui de cîteva tuburi de „Lipitol". Are să stea și el în stradă ca Simhă, îndemnînd lumea să cumpere. Simhă e sprinten și ușor la vorbă. Ei și? El e actor, e și mai priceput prin urmare să zăpăcească pe ascultători.

Voi să plece. Dar din odaia surorilor ieși, veselă, domnișoara Lenuș.

— Uite și pe Hamlet! izbucni ea hohotind.

Era cu chef.

Surorile se potoliră. Actorul, mic, obosit, și speriat, îi amuza.

Lenuș bătu la o ușă undeva:

— Dom'le Nae, dom'le Nae, a venit să ne cînte!

Din odaie apăru geambașul, numai în cămașă de noapte, țărănească, lungă și înflorită.

— Brrr! E frig! Cine-a venit? Aaa! Ce faci, mă otravă?

Toată lumea fu poftită la Nae. Domnișoara Lenuș umplu soba cu lemne, aduse două sticle de coniac și niște franzele și porunci actorului să imite capra.

Mai făcuse el la fel, aici. Știa că sînt oameni veseli, toți.

Încălzit de băutură și stîrnit de vocea caldă a fetei, omul începu să plîngă ca pisica, să urle ca o javră de salon, să behăie și să imite toate păsările și toate vietățile. Nae ceru să cînte evreiește.

— Zi-i, mă, ceva cu „chigălă-migălă".

Surorile aplaudară fericite. Da, da, e o idee!

Intră și pensionarul, potolit. Să facă domnu' Nae ce vrea acasă la 'mnealui. El n-are nici o cădere să-l oprească. Da' cu jidanu' ăsta ce-i? Face drăcii? Daa? Atunci rămîne și el s-asculte.

Bău un coniac, își mîngîie mustața și-l îndemnă pe actor:

— Ia s-auzim!

Omul cîntă un cuplet, apoi o romanță, își aminti de copii și izbucni în plîns.

Nae se aprinse.

— Nu boci, mă, n-auzi? Să fii vesel, că te fac una cu pămîntul!

Actorul îl știa pe geambaș. Își șterse ochii grăbit și se jură că n-a plîns. Are o meteahnă, atîta tot. Are să cînte ceva vesel.

Se ridică, se lăsă pe vine, se înălță pe vîrful degetelor, se învîrti într-un picior, umblă ca ursul în patru labe, toate astea la repezeală și însoțindu-și fiecare mișcare cu chiote vesele dintr-o urare festivă.

— Bravo, mă dom'le! Îmi placi! Acu-mi placi! făcu, satisfăcut, pensionarul.

La sfîrșit, Lenuș rugă pe Nae să-l „atingă" pe actor cu un ban-doi.

Geambașul căută prin sertar și întinse apoi mîna omului:

— Adio, șefule, a fost pe cinste!

Actorul simți metalul în palmă, încălzindu-l ca o flacără.

Pensionarul se strecură repede pe ușă, stînjenit de îndemnul fetei:

— Hei, domnu' ...ceva bistari pentru Hamlet... n-auzi?

Bătrînelul n-auzea...

În stradă actorul văzu că n-are bani de ajuns să-și sature familia, să cumpere lemne, să tocmească o altă odaie... Fugi spre casa sticlarului. Aici îl întîmpină domnișoara Liza, farmacista. Ciudat, de cîte ori îl vedea, îi zîmbea fata asta cam tomnatică. Și prin viața ei au trecut, desigur, iernile necazurilor. Îi păru chiar bine că a întîlnit-o singură.

Liza Blum l-a poftit pe-un scaun și i-a oferit o cafea și-o țigară. Actorul, fără nici o vorbă de prisos, și-a spus păsul. Are o familie grea, îl știe domnișoara, arta nu rentează; să facă bine tata să-i dea un mic capital să-și întocmească și el, la un colț de stradă, o masă cu „Lipitol"; știe vorbi cel puțin cît Simhă.

Domnișoara Liza i-a făgăduit sprijinul. Nu îndrăznea să-l refuze. Nu știa cum să-i mărturisească adevărul că și tatăl ei o duce greu, e dator vîndut lui Micu Braun, ca întreg cartierul de-altfel; a ajuns un simplu salariat, cu leafă mizeră, atît cît să nu moară de foame.

Actorul, înveselit iar de făgăduiala domnișoarei Liza, vorbi de Ioină, lăudîndu-l. Nici nu și-a dat seama de ce, subit, fata a încheiat convorbirea; s-a ridicat și l-a poftit să „mai dea" pe la dînșii.

Peste cîteva minute, Liza Blum se afla în camera Lizei Braun.

Fata lemnarului fu mirată de apariția prietenei de care se despărțise cu ani în urmă.

— Ești tristă, ești schimbată, ce-ai? o întrebă domnișoara Blum.

— Poate! răspunse Liza Braun. Poate sînt într-adevăr tristă.

S-au așezat pe un colț de canapea. Liza d-abia urcase scările. Fusese jos, unde o aștepta Berl. Mama îi zîmbea cu toată gura de vanilie. Omul își pusese o haină neagră și o vestă liliachie. Putea îngrozitor a parfum și a scorțișoară. Persoana lui gătită era ca o băcănie de cartier, înnobilată pentru întîmpinarea cine știe cărei sărbători.

Cum l-a văzut și i-a întins mîna, a simțit o puternică durere de cap. A stat cîteva clipe și a fugit. De sus o auzea pe mama care încerca, prin cuvinte meșteșugite, s-o ierte pentru că e obosită, e nervoasă, dar pînă la urmă să fie sigur domnul Berl! Tot cu dumnealui se mărită. Oaspetele gîfîia și murmura ceva în mustață. Întîmplarea a întristat-o și i-a adîncit golul interior.

— Știi, s-a-ntors Ionel! izbuti să articuleze, în cele din urmă și după o lungă dar invizibilă sforțare, Liza Blum.

— Ionel? se miră cealaltă.

Și deveni mai palidă.

— Ionel? repetă ea întrebarea, dorind să i se spună că n-a priceput bine, că a fost o glumă.

— Da!

— Și fata sticlarului îi refăcu portretul fizic și moral după datele amănunțite ale actorului. E slab și galben, și-i gol. Iarna l-a prins fără palton. Ajută „ambulantului" Mehală. Și-a trudit trupul prin bîlciuri. Lipsa banilor l-a îndobitocit, poate, l-a făcut o apă cu frații lui din cartier. Talent puternic de poet n-a avut niciodată. Nici muzician autentic n-a fost. Fără cultură, fără confort material, era fatal să se întoarcă la ai lui, la vagabonzii ceainăriilor și la negustorii de stambă și ciorapi. Rătăcind din curte în curte și goniți ca niște cîini fără stăpîn.

Liza Braun urmărea cu ochii mirați fiecare amănunt, fiecare fapt. Se înduioșase. O milă imensă de acest golan lipsit de toate, de bani, de dragoste, de rude, o cuprinse. Viața n-are nici un sens cînd se pot întîmpla asemenea fapte. Se întreba dacă nu poartă și ea vina decăderii lui Ioină? Ce trebuia să fi făcut? Să-i fi cerut tatălui ei bani și să-i fi dat bărbatului iubit? Să fi fugit cu dînsul, unde? Indiferent unde!

— Îl iubești mereu?

Cu ce glas vorbise? Cine anume dintr-însa articulase cuvintele?

Liza Blum o privi, mișcînd încet capul:

— Nu! Nu mai iubesc pe nimeni.

Prietena se miră, cu o tristeţe care o îmbătrînea.

— Vorbeşti cu sufletul meu !

Aşa gîndea şi ea că nu mai iubea pe nimeni. Îi era doar milă de un bărbat amărît, incult şi inimos, care tremură de frig, care rabdă foamea şi a înmormîntat, la o vîrstă fără întoarcere, dragostea şi toate năzuinţele. Petrecîndu-şi prietena, Liza Braun nu-şi putu reţine plînsul. Cealaltă nici nu încerca s-o liniştească. Îşi dădea seama că-i de prisos. Venise să-i vorbească de copil, de copilul lor, pe care-l creştea o profesionistă a duioşiei în Focşanii bătrînului Telebendig. Dar a înţeles că-i zadarnic, totul e zadarnic.

Singură Liza Braun a încercat să-şi culce oboselile pe canapea. Dar de jos pătrundea pînă la dînsa zgomotul convorbirilor aprinse. Mamă-sa îşi mărturisea dezamăgirea stîrnită de purtarea fetei îndărătnice. Berl pute a parfum şi-a scorţişoară. Iarna e tristă ca o înmormîntare săracă. În spitale îşi scuipă plămînii bolnavi tineri şi fete crude, tata are să vină, iar, asudat şi înfometat, fraţii îşi vor umple gura cu bucate şi vor rîde, şi rîsul va răsuna pînă la dînsa urît. Ioină dîrdîie de frig în haina subţire, nici o speranţă de nicăieri, nici măcar din parte-i. Nu i-a mai scris nimic, totul e zadarnic. O pricepe asta limpede. A făcut-o să priceapă mai ales vizita Lizei Blum. Lucidă, experimentată, trăită, săracă, la vîrsta ei de soţie fără cunună, a renunţat s-o mîngîie. Preţul vorbelor de miere îl cunoaşte astăzi şi dînsa, şi nu mai rîvneşte nimic, nimic.

Prin fereastră se vede uliţa calicilor înotînd în zăpadă. Sus, un cer indiferent ca o altă iarnă, veşnică, stăruind acolo de la facerea lumii. Şi plumburiul anotimpului o copleşise mai rău ca oricînd. „Totul e zadarnic", gîndi şi nu izbuti să găsească nicăieri, în afară sau într-însa, un sprijin.

A aşternut cîteva rînduri pentru ai săi şi le-a lăsat pe masă. A scris, apoi, două file îndesate, le-a băgat într-un plic, pe care a însemnat adresa lui Ioină, în hanul lui Druţă, a ieşit din casă neobservată decît de Niţă şi a zvîrlit scrisoarea la cea dintîi cutie. S-a oprit o clipă la farmacie, de unde a revenit şi mai tristă, şi mai ostenită. A refuzat să primească un mesaj al mamei ; e foarte obosită, a susţinut, şi vrea să doarmă. Ştie ce are să-i spună bătrîna. Se miră singură că are o mamă bătrînă ! Ieri a fost încă o soţie durdulie şi brunetă, cu o tinereţe agresivă în şoldurile ei mari şi cu o foame de viaţă uluitoare. Azi a crescut trei copii — ea e preferata ! — şi pe obraji i s-au aşternut neguri, în ochi s-a stins flacăra vie a dorinţelor şi în mers se simte greutatea efortului. O mamă bătrînă, ca atîtea în cartier. Bogată, firească, cu inele în degetele groase ale mîinii, cu brăţări şi cercei imenşi, dar tot mamă, şi tot bătrînă, aidoma semenelor din han.

A băut repede, conținutul păhărelului și a zăvorît ușa.

Cu ochii închiși, cu pumnii strînși, fugind dintr-o lume străină, Liza se voia uitată ca o cheie de care nu mai ai nevoie, ca un șiret de gheată rupt, ca o fotografie neînsemnată, într-un fund de scrin naftalinizat. A mai trăit o singură dată o asemenea despărțire totală de cartier, și de părinți, și de frați, și de viață. Plecase, undeva, dincolo de Băneasa, în sanie, într-un înserat de iarnă sticloasă și pustie. Drumul era singuratic și înzăpezit. Și deodată n-a mai văzut decît jocul stelar deasupra ei și parada albului de jos. Departe urlau lupii. Era izolată în sanie și nu se mai recunoștea. Era una cu iarna totală și cu imensitatea zăpezilor. Azi va cunoaște, în fine, odihna supremă. „Adio, domnule Berl, de prisos te-ai parfumat și te-ai înnoit cu haină pe talie, ochii tăi de prisos vor străluci în fața grasă și rotundă, adio, scumpi frați, mîncăi și fericiți, adio, visul dintîi și din urmă." Pe fereastră vor poposi în primăvara viitoare păsări cu urări de bună dimineața în cioc și soarele va înflori iar grădinile mahalalei. Alte șiruri de amorezați vor suspina în ulită. Ea nu va mai fi. Vrea liniștea definitivă a tuturor uitărilor.

O durere ascuțită i-a aplecat gura spre pîntec. Se străduiește din răsputeri să nu strige, să nu răsufle măcar. Dar înțepăturile, înăuntrul trupului, se înmulțesc. Cineva îi taie măruntaiele. E o durere rea, crudă, ca un cuțit întors în rană.

— Aaah ! Aaah !

N-a izbutit să-și reprime țipătul.

Într-o clipă s-a ivit Ana în dosul ușii.

— Deschide, Liza ! Lizo !

— Aaah ! se auzi iar tipătul fetei.

Ana coborî în goană. În altă clipă toată casa fu sus. Niță împinse, cu desperare, ușa.

— Liza ! Liza ! gemea Ana și nu știa cum să sară mai repede dincolo.

— Un topor ! Un topor ! ceru cineva.

Ușa fu spartă.

Liza se trămînta, în pat, lividă și cu sudori reci în jurul tîmplelor.

Ana privi repede spre obrajii fetei, spre măsuța pe care se vedea păhărelul cu otravă și pricepu totul.

— Un doctor, aduceți un doctor !

Totul se petrecu repede. Medicul se pricepea bine la asemenea bolnavi. După o spălătură stomacală, fata își reveni.

În cîteva minute toată strada, toată mahalaua știa că fata lemnarului a vrut să se omoare. Babele au lăsat plozii în voia soartei și s-au îngrămădit în poarta bogătașului. Trecătorii aflau fără să vrea o întreagă

istorie sîngeroasă şi sentimentală. Băieţii mai răsăriţi fură trimişi la capătul celălalt al cartierului să înştiinţeze pe cunoscuţi de întîmplare.

Cînd a sosit Micu, lumea îşi făcea semne, cu coatele şi cu ochii.

— L-a pedepsit Dumnezeu ! observă o moldoveancă tulbure la privire. Anu' trecut m-a zvîrlit în stradă pentru un rest de chirie...

— Sssť ! o repezi un tînăr care ţinea să intre pe poartă. Nu mai flecăriţi degeaba !

— Cine-i ochelaristu' ăsta ? întrebă o nevastă voinică.

— E un slujbaş de-al lemnarului. O scîrbă !

Cu tot trigul care se înteţea, nimeni nu se gîndea să plece.

În odaia Lizei storurile erau lăsate. Ana, sfîrşită de oboseala nervoasă, împietrise într-un fotoliu, îmbătrînită şi urîţită. Cei doi găligani stăteau lîngă perete, nedumeriţi şi plictisiţi. Micu singur se răsucea pe scaun, neizbutind să-şi potolească furia, teama, neastîmpărul. Pricepea greu gestul fetei. De cîteva ori încercă să-şi apropie capul lui mare şi gros de faţa străvezie a Lizei, dar doctorul îl gonea, cu voce aspră :

— Lăsaţi-o în pace. E extenuată. Să se odihnească.

Micu se resemnă şi se depărtă de pat.

Pe nesimţite şi pe nevăzute intrase în odaie văduva Glas. Avea un obraz de leşie. Era de nerecunoscut. O bătrînă şi ea, ca oricare alta. Sărăcise în ultimii doi ani. Toate „învîrtelile" ei nu-i îngăduiau să mănînce omeneşte şi să se îmbrace la timp. Suferea de-o arterio-scleroză rebelă, de-un reumatism cronic şi de alte beteşuguri. Ana o ajuta din cînd în cînd cu bani pentru medicamente. Femeia venea cu reţeta sau cu anunţul tipărit în care se vedea preţul flaconului miraculos ; nu pretindea şi nu primea decît costul leacului. De cîte ori i se termina sticla, de atîtea ori se înfăţişa aici şi, pe ocolite, cum i se părea ei frumos, cerea banii destinaţi medicamentului. Azi trebuia să-şi cumpere alt flacon. De-o săptămînă răbda lipsa medicamentului. Nu poate dormi, nu poate alerga de la o candidată de măritiş la alta, are nevoie de licoarea salvatoare. Cum o ia, durerile încetează, somnul îi revine şi-a doua zi e în stare să urce iar scări fără sfîrşit şi să cutreiere ulîţele mahalalei după viitori însurăţei.

Aflînd de jos întîmplarea, păli. Îi părea rău, firesţe, de Liza, ca de oricare altă fată căreia nu izbutea să-i găsească un mire, dar se îngrozea la gîndul că nu-şi va putea cumpăra medicamentul. O aşteptau, aşadar, alte nopţi albe, alte junghiuri în trup, alte chinuri. De obicei intra în odaia Anei, îi vorbea de tineretul comercial, care decădea văzînd cu ochii, o încredinţa că nu e numai Berl pe lumea asta şi că are oricînd la dispoziţie o duzină de titraţi pentru domnişoara Liza şi, la urmă, o

aducea binișor despre boala ei, grea și istovitoare. Nu-i cerea bani. Spunea, doar, oftînd adînc :

— Iar n-am să dorm, iar n-am să ies din casă !

Dacă Ana, distrată, nu pricepea repede, văduva Glas revenea :

— Grozav e cînd te dor mădularele și n-ai leacul la timp ! zău, dragă madam Braun...

Femeia nu se lăsa rugată.

— Ai terminat flaconul ? o întreba Ana, numai ca să spună ceva și ca să-și justifice dania știută.

— Cum ai ghicit ? se mira văduva Glas, cu ochii inundați de fericire.

Și devenea și mai vorbăreață. Își asigurase, doar, nopți liniștite, bătrînețea ei prematură n-o va mai chinui, o săptămînă va fi ca oricare alta din cartier, alergăreață și nepăsătoare la intemperii.

Privind cu ochi de vulpe speriată în dreapta și-n stînga înțelese repede că fata e salvată, dar că părinții sînt copleșiți de tristețe. Trebuie să facă o sforțare, ca nicicînd altă dată, spre a-și asigura leacul.

— Liza noastră ! Liza noastră ! Mamă-măiculiță, puișorule, scumpule ! izbucni ea și alergă spre pat cu brațele desfăcute.

Nimeni n-o putea goni. Doctorul, Niță, slujnicele, nici măcar încruntarea lui Micu Braun n-a fost în stare s-o miște de lîngă bolnavă. Văduva Glas îngenunchease la căpătîiul Lizei și plîngînd și rîzînd încerca să sărute fața decolorată a sinucigașei. Iubea, într-adevăr, fata, dar își spunea că trebuie, prin orice mijloc, să-și asigure leacul fără de care viața i se părea o osîndă.

— Liza noastră ! Scumpa noastră ! Puișorule, mamă, de ce-ai făcut asta ? De ce ? De ce ?

Bolnava deschise ușor ochii și o privi cu dispreț. Ah ! Bătrînica asta care umple odaia de strigăte false și de miresme vechi de garderoabe nedeschise cu anii !

— Liza, puiule, mamă dragă...

Bolnava făcu un gest cu mîna și întoarse capul la perete. Văduva Glas își dete seama că nu mai poate continua. Se ridică greoaie și se îndreptă spre Ana. O îmbrățișă și o sărută pe amîndoi obrajii, cu putere. Pusese în acest act toată hotărîrea de a nu pleca fără banii trebuincioși medicamentului.

— Nu te mai amărî ! Dumnezeu vă ocrotește. A scăpat ! Se face bine !

Femeia clătină capul, resemnată. Durerea o moleșise, o înstrăinase de viața obișnuită a casei. Privea la Micu și nu știa ce trebuie să facă

sau să-i spună, căci e și el astăzi altul, cu capul lui mare și pornit spre pleșuvie. Privi la cei doi găligani. Ciudat, ăștia sînt copiii ei, întocmai ca Liza. Firește li-e foame ; după obraz, după ochi, se vede limpede că ar vrea să mănînce băieții. Doctorul îi șopti ceva. Femeia aproba automat. Da, da, are să aibă ea grijă ! Liniște, firește, înainte de toate, liniște ! O s-o păzească, nu mai încape vorbă. O plimbare la munte ? Da, da, e o idee ! A mai fost ea la munte, cînd cu boala de piept, își amintește domnul doctor, nu ?

Omul aproba profesional și surîzător. Ana revedea, vorbind, peisajele însorite ale Brașovului și un cap galben de fată la fereastra vagonului. Luni de zile a stat lîngă Liza. Vorbeau rar. Fata se mulțumea să privească un petic de cer pe fereastra deschisă și să rămînă singură, întinsă pe spate, în patul corect desfăcut.

— Ești supărată, dragă madam Braun, spuse văduva Glas. Ai dreptate !

Ana s-ar fi răstit la femeie ca s-o lase măcar azi în pace. Dar n-avea putere să scoată un sunet. O lenevie ca o apă caldă o cotropise și nu izbutea să se apere de nimeni.

— Și eu sînt amărîtă ! continua văduva. Iar n-am să dorm. Și dacă ai ști, dragă madam Braun, cum mă dor picioarele ! Stai toată noaptea cu ochii deschiși și-aștepți dimineața ca pe-o pomană. Ei, și crezi că a doua noapte nu-i la fel ? Zău, la fel, crede-mă, te rog ! Dacă aș avea medicamentele, ehe ! Știu că aș trăi ! Uite, un fleac de flacon care-ți dă viață !

Pălăvrăgea necontenit, trăgînd cu coada ochiului șiret de bătrînică isteață spre madam Braun. Dar nevasta lemnarului se afla mereu într-un Brașov salubru și feeric, de astă dată într-o lungă convorbire imaginară cu Liza. N-o mai lăsa izolată într-un pat ca într-un mormînt s-adune gînduri rele sub frunte. Îi vorbește cald, îi reface viața și-i trezește gustul tuturor dorințelor tinerești.

— Ai spus ceva, madam Braun ?

Ana șoptise cuiva nevăzut.

— Cum ? Ce-ai spus ?

— Nimic ! Știi, e o mare nenorocire să n-ai la timp medicamentul. Boala asta...

— Taaci ! Taaaci ! țipă, brusc enervată, Ana. Niță descuie sărtarul știi care ! — și adu-mi geanta !

Dădu slugii o cheie.

— Ai să-ți cumperi medicamentul. Dar nu mai vorbi, auzi ?

Văduva Glas se făcuse mică. Tremura din tot trupul, deși încerca să-și stăpînească frica. A mai speriat-o în casa asta, odată, chiar Liza.

Poveste veche. Fata dispăruse în noaptea în care părinții își serbau nunta de argint. Ea a descoperit-o aici, posacă și singură. A rugat-o să coboare. Atunci Liza a întrebat-o de flori, de păsări, de tot felul de drăcii. Acum, Ana. Neam sucit.

— Iartă... iartă-mă ! bîigui ea.

Dar nevasta lemnarului se liniștise.

— Nu-i nimic. Poftim !

Și-i înmînă o bancnotă cu care să-și cumpere leacul.

— Mulțumesc ! Dumnezeu să vă ajute !

Era cît p-aci, înveselită de banii căpătați, să inunde iar toată casa cu vorbăria ei fără sfîrșit. Dar ochii Anei erau mereu tulburi. La fel, capul mare și obosit al lemnarului.

Se ridică și, nevăzută precum intrase, se strecură pe ușă ca o nălucă.

In odaie întunericul deveni greu. Doctorul plecase, după ce instruise slugile cum să îngrijească bolnava. Anei, îndeosebi, îi vorbise mult. Frații, răzbiți de foame și de somn, neobișnuiți cu asemenea complicații, își făcură semn să coboare. Micu Braun uitase de toate, în fotoliul larg care-l cuprindea adînc. Noaptea dură mult.

Au vegheat Micu și nevastă-sa pînă la cîntatul cocoșilor. Liza fu purtată de cîteva ori, mai mult pe brațe, afară, spălată cu oțet aromatic, și ferită de orice zgomot, de orice atingere. Pe fereastră, Ana vedea în stradă făcîndu-se și desfăcîndu-se grupuri de mahalagii. Otrăvirea fetei prilejuia discuții fără sfîrșit. În frig și sub fulgii de zăpadă, calicii vorbeau cu gesturi mari. Niță a ieșit în trei rînduri să risipească mulțimea, dar a fost huiduit. A sosit și o delegație a societății „Fericirea universală", în frunte cu Ghiță Ușereanu, să condoleze pe domnul președinte. Micu a trimis vorbă guleraților că-l doare capul și le mulțumește. El nu poate coborî însă jos. Liza a deschis un ochi anevoie. Un junghi în tîmplă îi fixase capul pe pernă. A zărit figura puhavă și nedormită a lemnarului, obrajii îmbătrîniți ai mamei și mutra de pehlivan a feciorului. Ca și cînd și-ar fi dat un răspuns, a închis iute ochiul.

Deodată Micu Braun se ridică și făcu semn lui Niță să se apropie. N-aude nimic sluga ? Parcă se înghesuie oameni la ușă. S-aud și voci răstite, înjurături chiar. Niță fu trimis, în goană, să vadă ce se petrece la scară.

D-abia răsuflînd, servitorul a ajuns în anticamera parterului. Un om prost îmbrăcat și nebărbierit se lupta cu un pluton de servitoare și bucătărese. Voia să urce sus, la domnișoara Liza. Niță l-a examinat atent. I se lumină puțin fața. Necunoscutul era 'domnu' Ionel.

Cu un sfert de ceas înainte, actorul din hanul lui Druță îi adusese la hotel o scrisoare sosită dimineața pe adresa lui Mehală.

Ioină o deschisese mirat și tulburat. Cunoștea caligrafia măruntă și egală de pe plic.

Să nu te întristezi, dragul meu — îi scria Liza — de nimic. Dacă mă gîndesc azi la tine e că sînt învinsă de-o tristețe fără leac. Meriți, pentru că ești sărac și dezgolit ca și mine de speranțe, un cuvînt de despărțire definitivă. Scriu «definitivă», și începe să-mi fie milă și de mine. Așa cum mi-e milă de tine. Cum mi-e milă de Liza Blum, de tata, de mama, de toți vagabonzii, și cerșetorii, și bogătașii cartierului. E cu neputință să mă gîndesc la cineva și să nu-l compătimesc. Azi-dimineață am aflat că ai revenit. Știu tot. Ți-ai purtat amărăciunea prin bîlciuri alăturea de „ambulanții" de care noi, fetele, ne amuzam altădată în reuniuni familiale mic-burgheze și pe care azi i-aș săruta, înduioșată și umilită. Ai suferit de foame, poate de frig și de lipsă oricărei perspective. Azi am mai aflat cît de obosită sînt ! Obosită de viață, obosită de tot ce s-a întîmplat și se mai poate întîmpla. Într-o seară te-am văzut și în alta mi s-a părut că te iubesc. Părerea stăruia mereu. Îți mărturisesc azi, cînd n-am de ce să nu fiu crudă cu tine, cînd sînt crudă și cu mine, că nu știu bine ce e dragostea, că nu știu, adică, dacă te iubesc, dacă-am iubit pe cineva vreodată. Știu că m-au obosit lumea, viața. Domnul Berl se parfumează și pute a băcănie. Mama mă scuză față de el, rîzînd unsuros. Tata adună mereu bănet și face socoteli lungi în nopțile în care viața mi se înfățișează goală, atît de goală ! Sînt, repet, obosită de toate astea. Să-mi închipui că te-aș fi luat de bărbat. Am fi trăit un an, zece, treizeci. Ei și ? În loc de iucă o iarnă aș mai vedea treizeci. În loc să plec încă o dată la Karlsbad, aș pleca de încă treizeci de ori. Ei și ? Toate astea nu mai însemnează nimic. Toate astea nu mai au nici un rost cînd mă gîndesc că un bărbat ca tine, de aproape patruzeci de ani, rabdă de foame prin tîrguri caraghioase, că un om ca tata se consideră fericit pentru că are zece case și nu mai știu cîtă marfă, că un Berl oarecare e mulțumit că pute a parfum și că-i dornic să-și ia o nevastă ca mine. Nu mai cred nimic despre nimeni. Poate că aș fi încheiat oricum în același fel o existență obositoare. Înțelegi ? Oricum ! Cu tine adică, nevastă sau amantă, femeie și mamă. N-am înțeles niciodată cum izbutesc unii să plece, de bunăvoie, de-aici. Azi mi se pare gestul simplu, firesc. Cum, repet, mi-e tare milă și de tine, și de mine, și de tata și de mama, și de Berl, cum nu mai pot face, zilnic, aceleași gesturi, obosită ca de milenii de o viață ridicolă, îți spun : Adio ! Îmi dau seama că, dacă aș continua, aș scrie vorbe de prisos ca să «fac frumos». Și nu mai spun nimic, Ionel dragă, Ioină dragă."

Bägă repede scrisoarea în buzunar, ca pe un obiect furat, şi porni în panică spre casa lemnarului. Precis nu-şi lămurea sentimentele care-l frămîntau. Într-adevăr, cine cunoaşte exact substanţa dragostei? Oboseala şi scîrba de viaţă, care se vădeau în fiecare rînd scris de Liza, le încercase şi el. Dar pentru ce toată zbaterea lui? Peste zece ani sau peste treizeci, aşa cum spune şi fata lui Micu, finalul de neînlăturat tot se va produce.

Înaintea casei lemnarului, cunoscuţii l-au asaltat cu o sută de amănunte asupra întîmplării. „Iubea pe cineva, rînjea o negustoreasă de cîrpe, şi d-aia s-a omorît". „A scăpat", precizează vărul lui Niţă, care tocmai ieşea pe poartă. „A scăpat uşor!" murmură o gură ştirbă, filozofic.

Izbutind să intre în sala de jos, Ioină fu înconjurat din toate părţile de slujnice grase, şi groase, şi cîrcotaşe, de o duzină de şorţuri roşii, şi verzi, şi colorate, de o avalanşă de ţipete şi ocări, ca să iasă imediat, căci nimeni n-are voie să urce la domnişoara.

— Hooo, băieaselor! le potoli Niţă, după ce-l salută din ochi pe Ioină. Căraţi-vă! Hai!

Femeile părăsiră într-o clipă sala. Îl ştiau pe fecior omul de încredere al stăpînului.

Servitorul i se adresă umil:

– Dom'le Ionel, mai bine să-l vestesc pe boier. Îl ştii!...

Dar Ioină nu-l lăsă să termine. Se repezi spre scară, lovind, din greşeală, cu cotul, un vas cu flori care se sparse cu zgomot.

Micu Braun se ivi în capul scărilor. Peste obrajii lui roşii se aşternu o uşoară paloare. Încremeni cu privirea speriată în spaţiu. Căuta un sprijin, o îmbărbătare.

Gemu:

— Ce-i? Ce-i? Ce mai vrei?

Ioină îl măsură rece.

— De la tine... De la dumneata, nimic. Vreau s-o văd pe Liza.

Şi urcă o treaptă, două, trei.

Niţă se repezi spre Ioină, întrebînd din ochi pe stăpîn ce trebuia să facă?

Micu Braun înclină capul resemnat:

— Lasă-l, Niţă! vorbi el gros. Lasă-l! ca şi cînd ar constata că vine ploaia, furtuna, viforul, întîmplări care nu atîrnă de voinţa omenească.

Ioină intră în odaia fetei. Ana tresări. „Ciudată înfăţişare de tîlhar", îşi spuse, neizbutind să-l recunoască. Ar fi ţipat dacă nu zărea, în spatele nouului venit, pe lemnar, plictisit şi demolit. Ioină se apropie de patul

bolnavei. Liza ținea încă ochii închiși. Pașii bărbatului o trezire ca un semnal de alarmă. Mai tîrziu și-a lămurit bine ce s-a petrecut într-însa. Bănuia, fără nici un temei, prezența lui în casă. Gîndind mereu la atîtea, pricepea că nimeni nu-i în stare să-și cîrmuiască viața. Necontenit ne adaptăm. Cînd, obosiți, și îngrețoșați, și dornici de liniștea ultimă, facem gestul salvator, iată-l pe doctor cu matul răscolindu-ți măruntaiele și te vezi readusă lîngă mama spătoasă și prematur îmbătrînită, lîngă tatăl furios și războindu-se cu cifrele, lîngă Berl și atîtia alții. Dar ceea ce este într-adevăr greaznic și te rușinează profund e sentimentul nou de care ești cuprinsă : consimtirea destinului. Da, îți convine „salvarea" prin clistir și te înduioșezi ca o capră de revenirea la viață și de fiecare amănunt domestic.

A deschis bine ochii, sigură că-i va întîlni privirea strălucind ca în noaptea neuitată din grădină. Nu s-a înșelat. Ioină era la doi pași de ea, mut și îngîndurat. Avea exact figura pe care și-o imaginase. Neras, neîmbrăcat, nemîncat poate, bărbatul acesta care părea atît de altfel, se afla singur între toți ai casei, cu ochii arzînd, consumat de-o suferință ca de-o flacără.

Fata îi zîmbi. Ana, Micu, Niță, slujnicile, toată lumea observă lumina care se ivi în obrazul galben al bolnavei. Lemnarul ar fi vrut să aplaude, dar nori grei cuprinseră cerul bucuriei lui de-o clipă. Ioină e candriu. Din pricina lui a pierdut bănet mult, cu asigurările astea blestemate. Nu mai poate da foc nici unui depozit. Toate incendiile sînt inutile acum. L-ar aștepta temnița, dacă, totuși, ar mai încerca vreodată... Are să renunțe, prin urmare, la asigurări. Se întristă și mai mult. Avea un regret într-însul ca un doliu după cineva scump. Ana înțelegea durerea bărbatului ei și nu se încumeta să-l stînjenească nici măcar cu un oftat.

Ioină primi zîmbetul Lizei ca pe un mesaj de compasiune. Și el se vedea în privirea fetei. Într-adevăr, de ce a alergat, în panică, pîn-aici, la căpătîiul sinucigășei ? Viața se repetă în zeci de chipuri și nimic nu e demn de o mare pasiune. Ne fabricăm anumite sentimente în care ajungem să credem. Uite-o pe Liza... A purtat-o cu dînsul în reveriile tîrgurilor întunecate și în insomniile nopților lui fără sfîrșit. Să-i fi fost nevastă, chipul i s-ar fi maturizat, maternitatea ar fi diformat-o puțin și peste un șir de ani brațele ei, prea moi, și trupul ei prea plin l-ar fi durut ca o decădere proprie. Nu mai are, ca și dînsa, nici o dorință și, totuși, a gonit aici, ca un adolescent romantic și nătăfleț. Firește, ca pe toți sinucigașii, revenirea la viață trebuie s-o bucure.

— Liza — șopti el — Liza !

Bolnava mișcă buzele. Nu se auzea nimic. O înduioșase prezența tulburată și înfierbîntată a omului care o chema desperat. Îl presupunea învins definitiv de viață. Îi privi părul nepieptănat, prea mare și prea încîlcit.

— Liza ! continuă Ioină s-o cheme.

Bolnava mișcă din nou buzele. Se auzea ceva.

— Mai tare ! Mai tare ! o rugă Ioină.

Liza făcu o sforțare :

— Ar trebui — spuse ea — ar trebui... să te tunzi !

XI

Mehală se opri în fața simigeriei și cumpără o duzină de covrigi uscați.

Seara se dovedea obositoare. Nu plouase de mult și vara se prelungea cu dimineți arse de soare și cu zile fierbinți și grele.

Îmbucă încet, numărîndu-și, cu mîna vîrîtă adînc în buzunar, gologanii. Muncea mult de cîtva timp. Era, de-aceea, veșnic somnoros.

Bătrîna orbise de-a binelea în azil și se stafidise. În cîte-o săptămînă mai „grasă", ambulantul se grăbea, să-i aducă, de la băcănie, pastramă, unt proaspăt și halva de care băbușca ducea necontenit dorul. Îl primea rîzînd și plîngînd, și-l adulmeca de departe. Îi cunoștea pașii, tusea, bîlbîiala. Bunătățile erau mestecate anevoie de gura-i știrbă, dar se cunoștea, după repeziciunea cu care înghițea mîncarea, că o aștepta cu înfrigurare. Apoi îi lua mîna într-ale ei și-i vorbea despre necazurile vecinelor. Pensionara din fund, aia înaltă și albă, cu mers de prințesă, a răcit și a murit. Primise tocmai atunci o lungă scrisoare de la o rubedenie din America. Poate că se îndurase cineva de dînsa și voia s-o scoată din azil... Pe șchioapa a căzut altă năpastă. Ar fi furat, zice-se, niște cercei de-ai directoarei. Cît p-aci s-o bată. Și e șubredă femeiușca, și tușește toată noaptea. N-are nici o vină; nu s-atinge săraca de nimic... Dar cu fosta negustorească de cîrpe din hanul lui Druță nu știe ce s-a întîmplat? Nuu! E foarte mirată bătrînica. Fosta negustoreasă a moștenit o avere. Nu mai e în azil. E fericită.

Și bătrîna înghite pastrama și halvaua, și vorbește, și rîde, și iar își șterge lacrimile, și iar se înveselește.

Tovarășele ei au început s-o alinte și s-o iubească. Erau și ele flămînde și așteptau, cu nerăbdare, plecarea ambulantului ca să-i intre în chilie și să-i culeagă, lacome, firîmiturile rămase. Bătrîna se voia darnică, iar pensionarele, ca niște vrăbii hămesite, se înghesuiau în jurul ei

și primeau care o bucată de carne, care un corn sau o felie de brînză albă.

Cînd nu vinde cum se cuvine, Mehală ocolește întîlnirea cu mamăsa. Nu vrea să i se înfățișeze cu mîna goală și s-o întristeze. Odată, uitînd cît e de sărac și de gol, a venit s-o mîngîie. Bătrîna suferise pur și simplu de foame. Auzindu-l, se însenină și bătu din palme.

— Mehală ! îl strigă ea cu o lumină în obraji. Mehală, puiule, ce-ai prin buzunare, hoțule ?

Dar golanul n-avea nimic. Bătrînica a așteptat puțin și, cînd a înțeles, s-a întunecat ca un copil căruia i s-a refuzat o bomboană.

— Mamă ! a oftat ambulantul. E prost al dracului. Nici saftea n-am făcut.

Femeia l-a privit, fără să-l vadă, cu o tristețe sporită de amărăciunile mărturisite ale feciorului ăstuia inimos și golaș.

— Bine ! Bine ! Las'că o să cîștigi tu mîine !...

De atunci, ambulantul nu vine la azil decît cu pachete de la băcănie.

El mai întreține și pe Ioină, bolnav de cînd cu otrăvirea domnișoarei Braun. Atunci, chiar în ziua grozăviei, tovarășul lui s-a îmbătat, s-a luat la ceartă cu Nae și cu alți zurbagii și a fost lovit în fluierul piciorului stîng. A zăcut la spital. S-a însănătoșit, dar nu mai e sprinten. S-a lenevit, îi plac băutura și jocul de cărți.

Mehală îl iubește și așa cum e. Îl ține în odaia închiriată la han, îl hrănește și, cînd poate, îi dă și bani de tutun.

Rontăind covrigii, ambulantul s-a apropiat de sala „Libertății", unde se ținea o întrunire a sindicatelor muncitorești. Ambulantul nu prea pricepea cuvîntările rostite de băieții palizi și cu funde mari, roșii, la gît, sau de bărboșii întunecați și serioși, care aruncă lumii fulgere din ochii sfredelitori. A mai fost el la asemenea adunări, tras de mînecă de un prieten. I-a plăcut vorba caldă a băieților de la tribună și, ține minte, l-a întrebat în aceeași zi chiar pe Ioină ce dracu' urmăresc socialiștii ? Camaradul lui, lungit ca de obicei pe canapea, i-a zîmbit la început, a tras un fum de țigară groasă, făcută atent cu o mînă pricepută, și apoi i-a spus :

— Vor să nu mai fie săraci și bogați ! Toți o apă !

Mehală s-a supărat. Lui Ioină îi arde de glume. E mai deștept ca el, ei și ? Are ochii, toată ziua vîrîți în cărți și nu se mai mișcă din pat, nepăsător și gînditor. Știe multe Ioină, e adevărat. Dar să rîdă de un om ca el, de un tovarăș adevărat, care îl îngrijește ca pe un frate, asta nu îngăduie ambulantul. Și i-a spus-o încet, dar cu hotărîre. Ioină i-a vorbit atunci cu temei. Nu, nu și-a bătut joc de el ! Socialiștii cred că

lumea e prost croită. Puțini adună averi de pe urma muncii celor mulți. E nevoie să se schimbe rînduiala. Toată lumea să lucreze și să fie stăpînă pe rodul muncii ei.

Mehală a ascultat liniștit și amuzat. Bravo, socialiștii ! Au dreptate săracii ! Și din ziua aceea s-a dus și la alte întruniri. Toată grija lui era să priceapă vorba cam încîlcită a funcționarilor comerciali, pletoși, galbeni la față și inimoși.

A intrat în sală rontăind mereu și zîmbind mulțimii. Cunoștea pe cîțiva dintre ascultători. Prietenul de cafenea care-l adusese prima dată la sindicat, un omuleț mărunt și vorbăreț, s-a și apropiat de dînsul. Îi șopti că a primit carte de membru al „Asociației internaționale pentru pace", care-și are sediul tocmai la Paris. Îi strălucea fața de mîndrie. Mai era membru al „Uniunii generale a luptătorilor democrați" și al „Federației mondiale umanitariste", ambele cu sediul la Amsterdam. Are să facă el „formele" și pentru intrarea lui Mehală în aceste societăți.

Ambulantul mulțumi cu gura plină de covrigi.

Sala era ticsită. O femeie cu părul scurt și cu o floare în mînă ruga pe cineva să deschidă ferestrele.

În primele rînduri se vedea o duzină de bluze albastre. Pe celelalte scaune, lumea obișnuită a adunărilor populare : lucrători, vînzători de prăvălie și intelectualii cartierului, clienții ceainăriilor, autodidacți, cheltuindu-și tinerețea în lecturi și discuții aprinse.

— Foarte bine ! Foarte bine ! întări mulțimea ruga femeii. Să se deschidă ferestrele. Murim de căldură !

Doi băieți se urcară pe scaune și îndepliniră dorința adunării.

În fund, un cor improvizat începu a cînta *Internaționala*. Se distingeau cîteva voci feminine ușor alterate. Tremurau și note subțiri în cor, aparținînd copilandrilor, care păreau destinați încă zmeului și mingii.

Lui Mehală îi plăcea să asculte cîntecele astea și, deși nu le cunoștea, încerca și el să se alăture coriștilor. Aceștia îl primeau rîzînd prietenește și încurajîndu-l cu capul și cu ochii. Pe unii, Mehală îi știa de mici. Erau feciorii ambulanților cu care el cutreiera orașul și provincia.

Cineva se urcă la tribună. Mulțimea se frămînta. Corul tăcu. Unul tăcu scurt „ss !" și în sală se înstăpîni o liniște desăvîrșită.

Omul de pe estradă vorbi despre viața funcționarilor comerciali, osîndiți să lucreze cîte zece și douăsprezece ore pe zi și să vină la slujbă dumineca, și termină cerînd solidarizarea tuturor sindicatelor cu acești „robi în haine negre" ai „societății de azi".

Urmă un cuvîntător slab și bărbos, care preveni pe muncitori asupra primejdiei celorlalte organizații de breaslă nesindicalizate ; ele sînt, pre-

ciză oratorul, momeli, destinate să întîrzie procesul de „transformare" a actualei „ordine burgheze".

Mehală se gîndi la „Fericirea universală" şi întrebă imediat pe un ascultător dacă şi societatea asta împiedică schimbarea în bine a lumii ?

— Firește ! i se răspunse. Toţi cei care îşi văd ameninţată situaţia înfiinţează asemenea societăţi ca să arunce praf în ochii mulţimii.

Mehală era de mult convins de minciuna acestei societăţi, care îl avea ca preşedinte pe Micu Braun, şi se bucura auzind şi din gura altora, mai învăţaţi ca el, aceleaşi păreri. La sfîrşit vorbi un omuleţ cu un cap frumos de copilandru şi cu o voce caldă, care intra, pe neştiute, în porii sufletului, ca o vrajă.

— S-avem încredere în forţele noastre şi-n evoluţia socială... Nu se poate îngădui robia la nesfîrşit... Are să vie vremea supremelor transformări... de pretutindeni se înalţă şi biruie voinţa neînfrîntă de nimeni a altei orînduiri.

Mehală avea ochii umezi. „Are dreptate puştiu", îşi spuse el înduioşat. Şi părăsi repede adunarea, copleşit de îndoieli şi de amărăciuni.

Ioină îl întîmpină surîzînd tolerant :

— Ai fost iar la socialişti, mă ?

Omul dădu din cap afirmativ. Şi-l rugă imediat să-l lămurească în ce chip o să suprime prichindelul „deosebirile de clasă".

La început Ioină n-a vrut să-i spună nimic. Glumea şi rîdea. Cum însă ambulantul stărui, prietenul îi vorbi încet şi mult despre proasta alcătuire a societăţii capitaliste, despre nedreptatea care stă la temelia ei şi despre posibilităţile schimbării ei fundamentale.

— Şi crezi că Micu Braun şi toţi ceilalţi Micu Brauni au să primească numai de dragul „progresului" schimbarea ? se nedumerea Mehală.

— Nu ! Asta n-o cred ! Dar nu-i întreabă nimeni pe ei ! De bunăvoie e sigur că n-au să admită nimic. Dar progresul are legile lui !

Tîrziu, ambulantul s-a ridicat de pe scaun gînditor şi concentrat, a pus o mînă pe umărul lui Ioină şi i-a spus :

— Mă, să ştii că puştii au dreptate ! Să mă ia dracu' dacă mint ! Bravo, Ioină !

În stradă se plimbau perechile obişnuite. O voce subţire de fată începu un cîntec. Vara pătrundea, cu moliciuni şi cu regrete, în fiecare colibă, în fiecare inimă...

— Ei, şi de ce te bucuri tu aşa, mă, dacă n-o să mai fie nici un Micu Braun, hai ? Ia spune !

Ambulantul rînji :

— Uite așa ! Să mai muncească și ciocoii... Să nu ne uscăm noi aici în odăița asta păcătoasă și ei să huzurească în căsoaie de nu le știi cuprinsul niciodată ! Să nu mai exploateze nimeni pe nimeni. D-asta nă bucur !

Mehală învățase sensul cîtorva cuvinte noi pe care le întrebuința, îndrugă și vesel, mereu, ca să se audă vorbind.

Ioină ridică din umeri, vădit plictisit.

— Toate astea, Mehală, n-au nici un rost ! N-o să fie săraci, n-o să fie bogați ! Ei și ? Peste zece sau peste douăzeci de ani putrezim în pămînt ! Asta-i sigur, așa-i ? Murim, vrînd-nevrînd, murim ! Și n-am știut trăi măcar, Mehală !... Hai să ne închipuim că s-a schimbat lumea, că s-a dus dracului robia fraților din fabrici, din uzine și din mine ; s-a sfîrșit cu boierii, cu legile lor, cu așezările lor ! Tu ai să fii un muncitor. Mulțimea n-are să mai aibă stăpîni. Toți au să lucreze, și toți au să mănînce. Ei și ! Gata ? S-au sfîrșit îndoielile ? Flacăra asta dinăuntru care ne arde ?

Rîse forțat.

— Mehală dragă, nu merită viața, nu merită nimeni, anii noștri cheltuiți zadarnic. Murim și nu știm cînd am trăit. Uite-te la mine. Am iubit — așa-i ? — pe cineva. Ei și ? Pustiul ăsta din mine ar fi rămas chiar dacă eram azi bărbatul Lizei și tatăl unei jumătăți de duzini de copii. Uff ! Viața asta !... Tu ești o biată zdreanță de om înfometat și hărțuit de nevoi. Și te înveselești că ai aflat, la patruzeci și atîția de ani cîți ai, că are să vie o vreme fără ciocoi și fără robi ! Cum dracu' să nu mă supăr, mă băiete, mă ?

Ambulantul îl înfruntă :

— Așa ești tu ! Strici bucuria omului. Adică e mai bine să stăm cu brațele încrucișate și să-i lăsăm pe hoți să se îngrașe pe spinarea mulțimii ?

Ioină rîse iar, disprețuitor.

— N-ai priceput nimic !

Și brusc înviorat, cu ochii strălucitori :

— Mehală — îi spuse — ești o grădină, Mehală. Dacă mai poți visa... dacă mai poți dori !... Eu...

Dar nu-și isprăvi vorba. Rămase gînditor, evadînd, cu mintea, în altă planetă sentimentală.

— Tu... ce vrei să zici ? îl îndemnă tovarășul.

Ioină clătină capul.

— Nimic. Am vorbit și eu așa, în vînt... Eu... da ! Asta am vrut să spun... eu nu vreau nimic... eu pot să stau, cum zici tu, cu brațele încrucișate... nu mă interesează nimic.

Mehală se posomorî.

— Nu se poate, Ioină, nu se poate, nu se poate...

Ambulantului i se părea monstruoasă purtarea tovarășului ăstuia deștept și inimos.

— Ce nu se poate, mă ?

— Ce zici tu... că nu te interesează nimic !

Ioină aprinse altă țigare și oftă din adînc :

— Ei, mă băiete, mă, tu crezi că mie îmi place să te supăr, hai ? Mă hahalero, mă !... Uite, în curte : în toate colibele nasc și mor dorinți. Uită-te în stradă : oamenii gonesc, cu spaima în ochi, și nu se privesc, de groază ca să nu-și descopere unii altora golul dinăuntru. Uite-te în tine, în mine. Nu te cutremuri ? O să isprăvim și cu stăpînii. Ei și ? Asta-i tot ? Grozăvia e alta, e în sîngele nostru ! Eu am trăit și n-am știut. A' trecut pe lîngă mine primăvara vîrstei cu flori de liliac în părul fetelor și cu cerul covîrșit de cîntecele zburătoarelor, și eu n-am știut nimic. Am aflat de toate după ce reumatismele m-au încercat și, o dată cu ele, toate desperările... toate, Mehală, fără leac, pricepi ?

Ambulantul voia să-i spună că în altă rînduială Ioină n-ar fi suferit. Astăzi însă cînd banii cîrmuiesc societatea, era de neînlăturat catastrofa.

Prietenul i-a ghicit gîndul.

— Nu — adaugă Ioină — nu e totul să ai bani. Dacă-i aveam, eram, poate, și eu ca atîția, un Berl oarecare cu o Liză de nevastă și ajungeam cu timpul chiar ca Micu Braun. Ei și ? Lipsa de bani m-a îndepărtat de itinerariul obișnuit al vieții, de o masă bună, de o haină curată, de un pat sigur, de o femeie frumoasă și de o liniște exterioară, pricepi ? De o liniște în afară de mine ! Dar zbuciumul din mine, dar toată scîrba asta grea de viață, care mă înăbușă, dar pustiul fără hotare care mă înghite ceas cu ceas, și clipă cu clipă, astea le-ar fi vindecat, le-ar fi suprimat banii ? Nu ! Nu !...

Mehală își spuse, ascultîndu-și tovarășul, că numai dragostea l-a smintit. Era altfel Ioină cînd l-a cunoscut, altfel.

— O iubești mereu pe Liza ? întrebă el deodată, și își aținti privirea în ochii cuprinși de flăcări ai lui Ioină.

Celălalt suportă, imobil, privirea. Nu răspunse nimic. Scuipă printre dinți și într-un tîrziu îi zvîrli, gros, o înjurătură.

În capul lui Mehală se făcu lumină. Da, asta-i pricina nepăsării lui Ioină, dragostea care, ca un cancer, îl omoară în rate... Dragostea... El n-a cunoscut-o, dar o bănuiește dogoritoare și istovitoare. Pe el nu l-a iubit nimeni, el n-a îndrăznit să iubească pe nimeni. Întîlniri vremelnice cu slujnicele grase ale cartierului sau cu văduve cîrcotașe de hamali și

covrigari, da ! Dar dragoste ? Dragoste așa cum a văzut-o și cum și-o închipuie, nu niciodată ! De cînd se știe, aleargă. De ce dracu' nu s-a oprit o dată, o singură dată măcar, în fața unui cap de fată ivit în noaptea vieții lui triste ? Nu știe și nu mai vrea să știe. Bătrînețea prematură a negustorilor ambulanți vine de la patruzeci de ani în sus. Și el a depășit vîrsta și ochii i se umezesc de cîte ori se privește în oglindă. La fel i se întîmplă și cînd vede obrazul galben al camaradului de odaie. Gîndindu-se bine, înțelege că toate spectacolele uliței sînt în stare să-l îmbolnăvească. N-a pățit-o cînd cu mutarea, din odăița asta păcătoasă, a familiei actorului ? Simhă le găsise nenorociților un pod într-o casă din centru. Li se îngăduia șederea acolo în schimbul unei munci simple : îngrijirea caloriferului și a întregii curți. Mehală le-a ajutat să-și mute boarfele. La plecare, fetițele și băiețașul, gras și absent pînă atunci la viața din juru-i, au privit cu părere de rău bordeiul din care plecaseră. Ambulantul le-a surprins privirea. Erau atît de mici, atît de fără apărare omuleții ăștia de o schioapă și se uitau cu atîta jind și cu atîta durere mută la maghernița pe care o părăseau, încît lui Mehală i s-a făcut rău. Și-a simțit deodată picioarele moi și-a căzut lat în curte. Toată noaptea a asudat și a murmurat în febră mîngîieri încîlcite pentru copii imaginari. Boala a ținut o săptămînă și ambulantul era la un pas de moarte.

— Ioină, să nu mai spui nimic, auzi tu ? Acu' sînt lămurit.

Tovarășul și-a reluat înfățișarea obișnuită. Zîmbea liniștit și îngăduitor, ca totdeauna. Mehală a rămas cu mîna la frunte, adîncit într-o dispută cu propria-i persoană. De ce-o fi Ioină ăsta osîndit să-și încheie viața ca toți ceilalți ? E deștept, e învățat, cu toate că n-a umblat prin școli, și e, mai cu seamă, dăruit cu înțelepciune ca nimeni altul p-aici.

Cînd a zăcut la spital, după încăierarea cu Nae, nu se interesa decît de bătăuși. Ce face geambașul ? L-a lovit, doar, și pe el cu scaunu' în cap ? Dar Trăienel ? E adevărat că a rămas chior ? De șalele lui, rupte, nici că-i pasă.

Mehală venea dimineața și seara să-l vadă. Căuta să vîndă mult. Nu se tocmea, dornic să aibă grabnic gologani în palme cu care să cumpere tovarășului tutun, șuncă și vin. De la spital fugea la azil, unde aducea bătrînei pachete cînd mai mari, cînd mai mici. Deveni cunoscut și la spital, întocmai ca la azil, de ceilalți pensionari ai pavilionului. Bolnavii își făceau cu ochiul, se strigau, în șoaptă, pe nume, trezind pe cei ce dormeau, și își vesteau sosirea ambulantului.

— Mă chiorule, mă, a venit ! se deslușea o voce sugrumată.

— A' venit ! Auzi, șchiopule, a venit !

— A' venit ! A' venit !

Din paturi nu se auzeau decît aceleaşi şoapte. Mehală rîdea, asudat ca un cal de căruţă, şi împărţea tuturor ţigări, zahăr şi vin. Din ochi îşi cerea iertare tovarăşului.

Ioină se amuza şi-i încuviinţa, din cap, daniile.

Dar erau zile cînd ambulantul venea cu un singur pachetel de tutun. Zadarnic tremurau în paturile lor bolnavii şi se îndemnau unii pe alţii să-l roage pe Mehală: „Hai, nene, cere-i dumneata!" — „Ba azi să faci bine să-l rogi dumneata!..."

Omul se apropia hoţeşte de patul lui Ioină, îi vîra pachetul de tutun în mînă şi fugea ca un vinovat. Toate celelalte paturi aşteptau. În urma ambulantului se auzeau murmure care puteau fi şi vaiete, şi ocări. În asemenea zile Mehală se simţea trist şi pornit pe grozăvii. Se revedea, întors din puşcărie, în casa lui Simhă, în sărbătoarea Crăciunului, cînd a încercat să se spînzure. Ioină îl înghiontea însă binişor, îi rîdea în nas zgomotos şi-l poftea să se astîmpere. Vorbea şi chipul tovarăşului îi făcea bine.

O zi în care vindea mult îl însenina.

— Va să zică eşti lămurit? vorbi încet Ioină.

Mehală se trezi, buimac, din reveria lui adîncă.

— Cum? Ce?

— Nimic! ziceam şi eu ca tine că eşti lămurit!

Ambulantul observă, subit îngrijorat, flacăra din ochii prietenului pînă acum o clipă atît de calm.

— Ioină, crede-mă că n-am vrut... adică...

— Taci, mă frăţioare, mă! N-ai vrut să mă superi! Ştiu. Ei... şi nici nu m-ai supărat!

Apoi repede:

— Mă, ce-ar fi să-i dăm foc Hanului cu tei? Micu Braun nu mai e asigurat! Nu mai poate fi asigurat! Pricepi? Toată averea şi-a băgat-o în marfă!

Mehală consimţi automat:

— Să-i dăm!...

Şi în gînd îşi spuse: „Prin urmare tot dragostea!..."

Vorba se curmă. Amîndoi, închişi în gînduri proprii, se voiau cu totul despărţiţi. Noaptea se adîncise în odaie şi îmbia la somnul rîvnit de ani de zile, somn fără năluci, fără tresăriri.

A doua zi Mehală porni, o dată cu zorile, în oraş, să întîlnească muşterii veseli, reveniţi în cartier din cîrciumi şi dispuşi să cumpere stamba şi ciorapii ambulantului. Ei se apucau să glumească, nepăsători de toate, cu Mehală. Marfa omului era răscolită de mîini plictisite şi hohotele de rîs izbucneau din te miri ce. Cîte o femeie cu părul decolorat, cu obrajii prea străvezii, în dimineaţa de vară, îl lua de braţ

şi-i şoptea ceva cu voce caldă. Era o invitaţie la dragoste. Femeia se închipuia supărată de indiferenţa ambulantului şi, cu mîna ei mică şi parfumată, pornea să-l mîngîie tandră pe faţă şi pe frunte.

— De ce nu mă iubeşti? îi spunea ea, închizînd ochii şi deschizîndu-i încet-încet.

Nările îi tremurau.

— Tuu!

Chefliii rîdeau.

Mehală cunoştea ritualul acestor isprăvi şi nu se mai mira de nimic. O singură dată a suferit. Întîlnise pe Lola într-un grup de mahalagii beţi. L-a chemat şi i-a îndemnat pe însoţitori să-i cumpere toţi ciorapii din coş. Apoi, fără nici un cuvînt, l-a sărutat pe frunte lung.

Beţivii au hohotit.

— Te-ai învîrtit, cotoiule! îl invidiase cineva din bandă.

Dar Mehală şi-a simţit trupul moale şi o lacrimă făcîndu-şi drum pe obraz. Pînă atunci, nici o fată, nici măcar una ca Lola, nu l-a sărutat.

Ambulantul intră în ceainărie, răscolit de îndoieli. Ce-o fi vrînd oare Ioină? Aşa cum l-a lăsat, uscat de speranţe şi otrăvit de toate dezamăgirile, n-ar fi de mirare să-l găsească spînzurat. Îi părea rău că n-a mai rămas acasă. Ambulantul se înspăimîntă la gîndul că s-ar putea adeveri bănuiala lui.

De-abia se aşează la masă şi se şi ridică, gonit de o viziune care creştea într-însul şi-l înnebunea. Oameni, tramvaie, automobile, toată larma străzii trecea pe dinaintea ochilor săi aiuriţi, fără nici o urmare. Simhă, care adunase în juru-i lume, lăudînd, gros şi convins, binefacerile „Lipitolului" puţinii cunoscuţi ieşiţi, ca şi dînsul, devreme, cu marfă, nevestele şi babele cartierului, mărunta populaţie a străzilor la ora tuturor începuturilor, nu reţinea o clipă măcar atenţia ambulantului.

Ioină s-a mirat văzîndu-l reintrînd în casă. Avea un cap zburlit şi în privire o spaimă anevoie reprimată.

— Ce e, mă, ce-i cu tine? l-a întîmpinat, din pat, tovarăşul.

Ambulantul făcu doi paşi în odaie, puse deoparte legăturica şi privi atent în ochii lui Ioină.

— Nu-i nimic! Ce să fie? spuse, făcînd pauze între cuvinte.

Dar celălalt voia să ştie de ce s-a înapoiat acasă? A uitat ceva? E bolnav? Ce are?

Îndemnat, aproape silit, de cascada întrebărilor, Mehală mărturisi teama care îl cuprinsese.

Ioină hohoti repetat.

— Bravo, mă! D-aia ai venit, va să zică, în goană?

Şi ridicînd dintr-o sprînceană:

— Ei şi ce mare scofală fac dacă trăiesc, mă ?

— Ce mare scofală ? Pentru că e frumos !... Pe bafta mea ! E foarte frumos !

— Du-te, Mehală, vezi-ţi de treabă ! N-am nimic. Nu mă omor !

Ambulantul zîmbi cu toată gura lui largă în chip de recunoştinţă.

— Spune, mă Ioină, aşa-i că o să fie bine cînd toată lumea... vreau să zic...

Tovarăşul îl pricepu :

— Cînd n-au să mai fie stăpîni şi robi !

— Da ! Asta vreau să spun şi eu.

Ioină vorbi moale :

— O să fie bine, mă, de ce să nu fie bine, adică mai bine.

— N-o să mai moară nimeni de foame, Ioină. Nimeni n-o să mai fie zvîrlit în uliţă pentru că n-a plătit la vreme chiria ! Nici la azil n-au să fie înmormîntate bătrînele, să rabde lipsuri... aşa-i ?

Fără a-l asculta, Mehală continua, înveselit şi aprins la faţă, să vestească ivirea mult rîvnitelor vremi.

Obosit, s-a aşezat în cele din urmă pe scaun, oftînd.

Ioină îl privea necontenit cu un ochi în care lucea un pui de zîmbet.

— Ei, şi de ce ţii tu, Mehală, să se-ntîmple astea atît de curînd ?

Celălalt îşi întoarse capul spre tovarăş. O lumină vie îi ardea în obraji şi în priviri.

...Afară se auzeau paşii celor care goneau în stradă, paşi mici, paşi mulţi, o armată de paşi, grăbită s-ajungă mai repede, cît mai repede, unde ?

Poate la capătul visului...

XII

Capetele pleşuve s-au adunat pe canapea şi nu se mai aude nimic. Sfătuiesc muteşte, clătinînd bărbile sure şi ochelarii cu sticle groase. Muzica a sfîrşit cîntecul de lume şi nimeni n-a aplaudat. Fetele, crescute în ultimul timp, mai au, în mers şi în gest, urme de sfială. Privesc mirate la cavalerii întîlniţi în salon şi orice ochi aprins le decolorează obrajii. Violonistul a năpîrlit şi e somnoros fără pricină şi morocănos. Îl zăreşte pe burtosul care şi acum cinci ani venise tot atît de gras şi de pudrat peste măsură. O dungă subţire, pornind de la nas spre bărbie şi o încetineală în mişcări mărturisesc trecerea vremii peste osînda lui indiferentă. Dar în astă-seară nu-i zîmbeşte nimeni. Lampa zadarnic încearcă să împrăştie tristeţea. E o înghesuială de trupuri late şi pătrate, o avalanşă de sunete scurte şi de sughiţuri, şi o răceală în mobile şi în aer care anulează hohotul de rîs. Alte rochii grele, şi alte coafuri covîrşesc odăile cu mirosul lor supărător de parfum tare şi de sudoare. Ferestrele fură deschise. Ca şi în trecut, vara ameţise uliţa şi făcea să tremure mîna adolescentă pe coapsele tari ale iubitei. E linişte pretutindeni şi cerul e plin. Lumini mici şi multe ca într-o pictură. Şi acum au obosit, la porţi vechi şi lîngă uluci, neveste tăcute în adăstarea bărbaţilor. Ei ajung tîrziu, în vara care moloşeşte, înapoi acasă. Nu-i întîmpină nici un surîs proaspăt ca o floare şi nici o surpriză. Fetişcanele de ieri, cu sînii tari şi cu sprinteneli în vorbă şi în trup, au murit definitiv în gospodinele late, baldîre şi obosite. Ca şi mamele lor, sînt doborîte de aceeaşi părere de rău, fără leac, de tot ce au pierdut în timp, şi au năzuit, şi au uitat să împlinească. Mîine, zburdălnicia puştanelor se va schimba în ştiuta resemnare cu gust rău de leşie. Femeile îşi privesc, de aceea, înduioşate, copilele cu panglici imense în părul de mătase. Şi ele vor creşte sub tîmplă puii de aur ai visurilor şi în inimi speranţa grădinilor vieţii şi a dragostei fără sfîrşit. Şi ele vor adulmeca mireasma întinderilor nemărginite şi-l vor închipui, semet şi frumos, pe iubit. Pînă cînd toamna va împrăştia pretutindeni

frunzele galbene ale nădejdilor şi fetiţele vor deveni, la rîndul lor, mame triste cu coşul sufletului deşertat de iluzii. Au avut glasul curat şi o nedumerire adîncă pentru toate. Au primit, firesc, sărutarea şi rîsul bărbaţilor şi n-au ştiut că are să vie o seară în care vor trăi din amintiri.

Dincolo, pe străzi înguste, perechile de îndrăgostiţi se strîng în braţe şi îşi simt, fierbinte, sîngele în vine.

În salon pătrund iar, pe ferestrele deschise verii şi vieţii, suspine şi şoapte. Cutreierătorii de pînă ieri ai maidanelor şi gazdele păpuşilor s-au înălţat. Unora le mijeşte mustaţa, celorlalte le sticlesc ochii în lumina lunii.

Vioristul privi spre ţiganul osîndit să cînte mereu, la toate seratele şi la toate chefurile „boierimii" din cartier. Ca şi azi, acum cinci ani „guristul" avea ochiul tulbure şi o durere încuiată în inimă. Gîndul lui era dus statornic acasă, în magazia din fundul curţii, unde se lupta cu năluci, în friguri, o fetiţă tuciurie şi uscată. Ghiocel, copil de lăutar, se îmbolnăvise tocmai în seara în care Micu Braun îşi serba nunta de argint. Vioristul zadarnic încercase, în fel şi chip, să-şi dezmorţească tovarăşul. Îl lovise puternic în coastă, îi zvîrlise printre dinţi o înjurătură cruntă şi o ameninţare al cărei tîlc numai ei amîndoi îl ştiau, îi făgădui şi o parte din „gaj", numai să-şi dezgroape vocea. Avea dulceaţă în gîtlej balaurul. Dar omul nu izbutea să-şi modifice ţinuta. Silabele oftau în gura cîntăreţului şi oaspeţii băgară repede de seamă suferinţa care-l tortura pe ţigan. Tîrziu şi după burzuluiala patronului, şi după cîteva pahare de vin tare, Mustea şi-a revenit şi a cîntat cum se cuvine.

De-atunci, cîte nu s-au petrecut! Ghiocel a murit, cum şi era de aşteptat. Mustea s-a cam smintit la cap şi o bună bucată de vreme n-a mai putut întovărăşi pe viorist nicăieri. Apoi viaţa l-a silit să-şi înăbuşe focul dinlăuntru-i şi să cînte, ca şi cînd toată veselia planetei se îmbulzea la gura-i neagră şi caldă.

Domnul Braun, cînd l-a tocmit, i-a amintit de „trăsnaia" lui Mustea.

Să nu facă urît! i-a poruncit lemnarul. „Acum serbez treizeci de ani de la nuntă! Treizeci în cap, pricepi?"

Vioristul pricepea şi-l încredinţă că n-are să se petreacă nimic neplăcut. Mustea e în puteri, cu toate că-i bătrîn, şi hotărît să placă oaspeţilor. Lemnarul a închis ochii şi a dat din cap în semn că-i mulţumit. Uliţa ştia că proprietarul hanului lui Druţă şi al gangului comercial sărbătoreşte treizeci de ani de căsnicie, şi femeile au început încă din zori să dea tîrcoale casei boiereşti. Toată ziua au vorbit băr-

baţilor şi copiilor numai de noroacele lemnarului, care nu pierde prilejul să bucure bătrîneţile nevesti-si. În salon, fetele aveau acelaşi subiect de vorbă. L-au părăsit pe vînzătorul de prăvălie, tomnatic şi amorezat, care îşi căuta, la fiecare nuntă sau serată familială, din cîrdul dansatoarelor, logodnica posibilă. E şi mai sentimental astăzi băiatul care împlineşte exact cincizeci de ani la Paşte, şi ochii lui şi mai obosiţi de cînd priveşte zburdălnicia domnişoarelor jucăuşe. Întrebuinţează, ca de obicei, cuvinte mari ca „suflet", „pasiune", „devotament", se îmbracă din ce în ce mai îngrijit, hainele îi sînt parfumate cu levănţică şi nu-şi uită floarea de hîrtie la butonieră, dar constată, cu un tremur al întregii sale făpturi, că în jurul lui se face din ce în ce mai mult gol. Nici o fată nu-şi mai dă ochii peste cap, ironizîndu-l. Nici una, prefăcîndu-se obosită, nu se mai reazemă pe umărul lui. Acum cinci ani, tot aici, alte dansatoare şi cîteva din domnişoarele care şi azi sînt încă vii şi sprintene l-au întrebat de sănătate şi de preferinţele lui teatrale. Au ironizat poate în şoapte capul lui ilar. La plecare — cine ştie ? — s-au strîmbat de rîs, poate, de toate şovăielile şi bîiguielile de care nu-i în stare a se dezobişnui, orice-ar face ; i-au imitat mersul, „galanteria", accentul ; au petrecut pe seama lui, dar — şi asta îl melancolizează în clipa de faţă — au ştiut că există. El se putea ameţi puţin, ca de-un vin, dansînd cu fetele croitorului din centrul comercial sau cu sora doctorului de curînd întors de la Paris. Într-un sfert de ceas se vedea îndrăgit de apariţia subţire şi parfumată care-i strînge braţul şi-i surîde ca în oglindă şi în alt sfert de ceas ajuns tată cuprins şi venerat. Totul se destrăma repede, firește, dar tomnaticul cavaler îşi aprovizionase depozitele sufleteşti cu atîtea speranţe, cu atîta capacitate de aşteptare !

Cîteodată, o bătrînă revoltată de nazurile nepoatei care-i respingea mereu candidaţii, îl invita în familie, la masă. De astă dată, credea cu sinceritate femeia, a nimerit-o. A dat, doar, de un om cuviincios şi curat îmbrăcat, surîzător şi vorbind frumos ca nimeni altul. La masă, din nebăgare de seamă, a luat cuţitul în locul furculiţei. Fata era să se înece, a tuşit, a lăcrămat şi a dispărut cu şervetul la gură. A doua zi n-a mai dat pe-acolo. Proiectul bătrînei nu s-a împlinit, iar fata continuă şi astăzi, desigur, să refuze tinerii inventaţi candidaţi de familie.

Triste împrejurări, e adevărat, dar cum le-ar mai dori actuale ! Azi, după numai cinci ani de la cealaltă serbare a domnului Micu Braun, fetiţele, aduse de mînă de mamele grijulii şi mătuşi atente faţă de copilăria celor cincisprezece ani ai codanelor, au ajuns domnişoare înfloritoare, în adăstarea bărbatului. Ele nu se apropie de foamea lui de

dragoste, nu vor să-l știe nici măcar în salon și trec pe lîngă figura lui corectă ca pe lîngă un bunic sau pe lîngă un baston. Cui să ofteze și cui să-și cînte romanța? Celelalte, care cu cinci ani în urmă au consimțit să danseze și să discute cu dînsul, sînt azi însoțite de bărbați cărora el le-ar putea fi tată...

Bătrînii au început să rîdă, toți deodată, slab. Efortul a obosit pe unii, care își duc mîna la fruntea asudată și mustră cu degetul pe tovarășul hazliu și îndrăzneț. Fostul inspector Popescu a trecut, de doi ani, prin toate sanatoriile posibile și prin toate cabinetele medicale. La început a ridicat din umeri și a zîmbit doctorului. Cum se poate? Boală de zahăr? El, bolnav de zahăr? Ei aș! Ar fi vrut să-și pedepsească trupul, să-l „mardească", întocmai ca pe un delicvent. Dar încetul cu încetul insomniile s-au înmulțit; se trezea, în mijlocul nopții, speriat și însetat, bea cu nemiluita apa din vreme pregătită pe mesuță și se culca, nesigur, fără a mai dormi pînă la ivirea dimineții. Apoi o criză, o gălbinare, un stagiu la spital, la sanatoriu, o plecare precipitată la Viena și o lungă vacanță în odaia albă a clinicii austriace, între ciocuri corecte și ochelari amabili, între eprubete și verdeața grădinilor migălos îngrijite. E copia alterată a insului său propriu de-acum cinci ani, și povestește, anevoie, despre cel mai bun dintre laxativele descoperite alaltăieri.

Costică Stamatescu de la „Gheata eternă" și Blumenfeld sînt singurii care mărturisesc un interes viu pentru America, în praf sau în buline, descoperite de neliniștea aventuroasă a domnului Popescu. Bărbile și frunțile brăzdate ale celorlalți oaspeți rămîn indiferente. Unora le trece prin minte, ca o nălucă, chipul lui Vasilescu, fostul prefect Vasilescu, omorît de tîlhari nu de mult. Și el fusese la nunta de argint a lemnarului. Le strînsese mîinile vesel. Se știa respectat în casa ovreiului. A și băut puțin moșu', a sforăit puțin, „ca omu'"! Uite aici șezuse. Cînd l-au poftit la masă, s-a dovedit vrednic. Îi plăcea friptura rumenită bine și paharul umplut pînă în vîrf cu vinul adus de gazdă din fundul Moldovei, cu amintiri de tămîioasă și de Cotnar. Tăcea. Mînca și tăcea. Și, în timp ce băieții și fetele se înfierbîntau dansînd sau îl ascultau pe Mustea îndulcindu-și cîntecul cu priviri și cu suspine, Vasilescu închidea ușurel ochii și-i trăgea un pui de somn, senin și fericit. Nimeni nu-i întrerupea visul și nu-i intra în paradisul liniștii de vată. Ei, și acu' e dus pentru totdeauna moșneagul. S-a culcat, mai devreme ca de obicei, într-o seară urîtă de noiembrie, cu ceață și umezeală, și a fost găsit, în zori, spintecat de cuțitele hoților, care-i spărseseră casa. Merse vorba prin mahala că are, adunați peste tot locul în odaie, galbeni de pe vremea lui Cuza și napoleoni de aur. Dacă au

găsit ucigașii sau nu averca tăinuită de moșneag, nici azi n-are cine spune. Ulița a fremătat, strigăte s-au încrucișat în văzduhul greu al toamnei și-apoi, cum se întîmpla de cînd lumea, gospodarii și-au văzut mai departe de-ale lor și au uitat. La înmormîntare n-a lipsit nici unul. A venit și-o delegație a societății „Fericirea universală" în haină neagră și pălărie tare...

Așezată în spatele muzicanților, văduva Glas ascultă șoaptele bătrînilor și zumzetul grădinii. Urechea ei prinde cîntecul vioristului și al timpului. E una cu liniștea și cu zgomotul cartierului. Ține ochii închiși, ca să vadă mai bine sutele de perechi logodite și dezlogodite de dînsa, zecile de perechi căsătorite și desfăcute, și legiunea soacrelor și a socrilor cu care s-a ciorovăit și s-a sărutat, s-a ocărît și s-a împăcat, s-a dușmănit și s-a împrietenit de-a lungul anilor. O horă caraghioasă și sinistră de barbete și de ochelari, de bărbi și de obraji roșii, de priviri crunte și de zîmbete a pornit de undeva de departe, din adîncul uitat al zilelor și nopților moarte. Vede fețe crispate și guri largi, rîzînd tare și repetat, îl recunoaște pe tinerelul însurat într-o noapte și mort într-alta, pe fata cît un munte, otrăvită în chiar patul de mireasă, pe tatăl înnebunit de durere după fuga singurului lui copil în bezne... Boala ei de inimă începe s-o împace cu gîndul ultimului drum. Își cucerește vitejește medicamentul, urcînd cu greutate, dar hotărîtă, scările Anei, și iese, biruitoare, cu banii în poșetă. Cineva s-a oprit lîngă dînsa și parcă i-a vorbit. Văduva Glas refuză însă orice discuție, obosită de atîtea cîte a început și sfîrșit în anii de petitoare și de vizitatoare a familiilor cartierului. Dar, după miros, îl simte pe candidatul iernatic și se închide și mai dîrză în mutenie și în izolare. Omul îi dă o clipă-două tîrcoale. Cînd se convinge că bătrîna moțăie și nu-i în stare să vorbească, pleacă dincolo să rătăcească printre dansatori, cu ochi mirați de tinerețea din juru-i și trist de toată fericirea bănuită la atîția de-aici, izbit, din greșeală, de unul și împins, nevinovat, într-o parte, de alta.

La masa întinsă pentru oaspeții înfometați de joc și de umblet, și-a luat locul, cel dintîi, Bursuc. E ceva mai umflat ca acum cinci ani, cu tîmplele albite și cu suflarea și mai grea. Zîmbește gelatinos tuturor, își umple paharul și bea.

Din cînd în cînd ridică un umăr și face o mișcare cu gura voind să spună: „Ce vrei, viața!" Se scuză parcă și repetă gestul necontenit. De cîtva timp nu mai părăsește casa decît o dată cu seara. Toată ziua și-o petrece lîngă sobă iarna, la fereastră vara, sorbind, dintr-o farfurie colorată, ceai și fumînd. Primește haimanale ahtiate după un gologan-doi, care îi lasă drept amanet, butoni de aur, furați cine știe

de unde, ceasornice și brățări. Rar, o femeie din banda Lolei întîrzie un ceas în patul lui singuratic. Cu lemnarul nu mai face, decît întîmplător, comerț. De pregătit incendii nu mai poate. Toată lumea știe, de cînd cu scandalul din han, că pregătea împreună cu lemnarul un foc. Micu a renunțat la „asigurări", nu mai plătește nici o rată, a renunțat la toate contractele cu nemții și englezii, înfricoșat și de propria-i umbră. Dacă i-ar arde azi depozitele sau casa, n-ar încasa de nicăieri nici o centimă. Bursuc e tăcut, deși vesel, bea și nu se interesează de nimeni. Numai din timp în timp privește puțin stingherit în juru-i. Se liniștește însă repede că n-a auzit nimeni nimic. Bursuc continuă să desfunde sticlele și să-și taie bucăți mari de șuncă. O ureche atentă ar înregistra și sunetul acela lung al pîntecului său, și mirosul urît pe care-l lasă în urmă. Dar lumea n-are vreme de acest bețiv bătrîn, despre care doar vîrstnicii știu că a fost „brancardier" în America și a jefuit cadavrele celor căzuți în război. Nici el însuși nu mai știe ce s-a petrecut cu treizeci de ani în urmă. Își revede viața ca prin ceață. Nu-i viața lui. O regăsește pe Nata, negresa lemnarului, și-și întîlnește banda, care sărea garduri înalte pîn' la cer, si circiumile din subsolurile igrasioase, unde omul e tovarăș bun cu întunericul și cu gîngăniile, și aude chiotele, în noapte, ale femeilor bete, si ia parte la încăierările repezi, cu sînge cald covîrșind podeaua odăilor tăinuite ochiului de pe stradă. Ehe! Ce-a fost și ce e! Acu' e un prăpădit, stingher și cuminții, care are să golească vinurile din butii pînă dimineața și are să cadă, bolovan, în patul de-acasă, gemînd, și asudînd, și suferind ca orice burghez diabetic sau cardiac... „Dar parcă Micu iese altfel din viață?", se întreabă Bursuc și clatină capul dezgustat. A făcut nunta de argint, azi benchetuiește ca atunci, pentru că s-au mai scurs cinci ani, și mîine moare ca atîția alții. Ei și? Are copii? Are avere mai multă și mai de preț decît a lui? Averea nu l-a scutit de amărăciuni. Dimpotrivă. El, Bursuc, poate să-și bea ceaiul liniștit acasă, așteptîndu-și musteriii întîmplători sau dormind bătrînește în jilț, ascultînd crivățul de-afară. Nu-i pasă de nici o fată îndrăgostită, și de nici un chiriaș îndărătnic, și de nici un depozit. Dacă izbutea să pună un foc — bine! Se învîrtea! Dacă nu, atîta pagubă! Pe cînd lemnarul! El nici în somn n-are odihnă. Bani. Bani. Bani. Mai cumpără o partidă de piei, mai vinde atîtea vagoane de cherestea, mai schimbă francii în lire turcești, mai evacuează o duzină de calici, mai arendează o moșie, mai ia o casă, poimîine are proces la-ntîia de comerț, săptămîna viitoare, la a treia. Micu aleargă, tremurînd de nerăbdare, să-și încaseze milioanele de-aici, de dincolo, de pretutindeni. Tremură pentru fiecare centimă și-i bate inima să nu carecumva să piardă ceva din cîștigul scontat în afacerea cu caprele albastre sau cu viteii autohtoni

destinaţi Apusului. Şi-apoi toate se isprăvesc, într-o seară ca asta sau într-o noapte în care ochiul lui păzeşte averea, şi nu mai e nimic, ca şi cînd n-ar fi fost niciodată. Ei, să mai turnăm puţin din vin şi să mai tragem una.

O doamnă slabă şi nervoasă îşi duce mîna la nas. Se uită jur împrejur, aspră şi acră. Cînd privirea cade asupra lui Bursuc, femeia pricepe şi dispare, cu paşi repezi, spre fereastră. Beţivanul a recunoscut-o că e nevasta lui Mihelsohn, fabricantul de pantofi de pîslă, care s-a odihnit puţin şi la puşcărie acum şase ani. Bursuc surîde întîmplării cu o bucurie anevoie stăpînită. Roşcatu de Mihelsohn a crezut că poate să înşele toată lumea, vînzînd lăzi cu paie drept mătase...

Din salon au început să vină, spre masa unde singur Bursuc domnea, invitaţii, membrii comitetului societăţii „Fericirea universală", fierarul cartierului, care şi la serbarea asta a oferit soţilor Braun un cadou subţire (o statuetă de bronz), uriaşul obez Kestenbaum, angrosistul de jucării, chiriaşii mai înstăriţi ai hanului lui Druţă şi ai celorlalte proprietăţi ale gazdei, funcţionarii întreprinderilor sale şi tot neamul babelor, mamelor, mătuşilor şi fetelor de măritat. Fiecare îşi zîmbea, căutîndu-şi locul. Plutea în aer o bucurie comandată. Cineva hohoti scurt, fără convingere. Un bărbat scund şi voluminos îşi frecă mîinile şi plescăi din limbă pofticios. Lăutarii cîntau în surdină. Mustea, ostenit înainte de vreme, sărea peste cuvinte ca pe nişte pietre înroşite în foc şi privea, cu o tristeţe greu de ascuns, lumea. Aşa a fost şi-atunci cînd trebuia să facă „frumos" la boieri, în timp ce gîndul lui se întorcea necontenit la Ghiocel, care tremura în friguri. A doua zi copilul a închis ochii şi nu s-a mai trezit. Venise ţiganul încărcat de cozonaci şi bomboane de la serbarea lemnarului, şi vesel. Dar n-a mai găsit decît umbra fetiţei luptîndu-se cu vedeniile şi istovindu-se treptat-treptat.

Un bătrîn îl îndemnă pe gurist să fie sprinten şi viteaz. Să cînte cu vocea lui de altădată, să tremure ferestrele! Ţiganul surîde moşneagului cu obrazul ca de pergament şi dă din cap. Are să-l mulţumească, să n-aibă nici o grijă. Şi guristul se luptă cu sine, şi se învinge. Gura lui e aprinsă şi vorbele cad peste oaspeţi ca flăcările.

D-abia s-au aşezat la masă, d-abia au gustat din friptură şi din vin, şi perechile s-au şi înapoiat să danseze. De pretutindeni i se zvîrl cuvinte calde de recunoştinţă. „Bravo, Musteo, bravo, balaure! Ăla da!..."

Într-un colţ al odăii puternic luminate din porunca lui Micu Braun, Liza caută pe cineva. S-a îngrăşat puţin, sub bărbie îi atîrnă o guşă minoră şi are o căutătură resemnată de nevastă obişnuită de cartier. O femeie se grăbeşte s-o întrebe şi s-o lămurească. Berl a

trecut la dans. Face caraghioslîcuri, stîrnind rîsul lumii. Joacă într-un picior și acompaniază și el pe gurist. Acum, chiar acum, a început să danseze cu un scaun în brațe, imitînd figura romantică a unui îndrăgostit zăpăcit. Liza ascultă și surîde. Numai surîsul, care dă obrazului o tristețe particulară, o face autentică, o învie din vremi. E într-adevăr atît de reușit Berl? Foarte bine! Și pleacă, grăbită, în odaia ei, spre nedumerirea femeii.

După cîteva luni de hoinăreală prin împrejurimile Brașovului, izolată de București și de tot ce-i putea reaminti căminul, Liza s-a înapoiat mai plină și mai calmă. N-a tresărit măcar cînd Niță i-a șoptit că domnul Ionel a dat mereu tîrcoale casei și nici nu l-a întrebat nimic. Se dorea cu totul în afară de prezent. Ionel, prietenele ei și îndeosebi fata sticlarului, frații mîncăcioși și cumsecade, tatăl veșnic îngropat în cifre, toată lumea de care se despărțise vremelnic n-o mai interesa, nu mai era a ei. Viața i se păru simplă și se voia trăind. Atîta tot. Nu mai rămînea în odaie ceasuri întregi aplecată peste o carte sau la pian, nu mai întîrzia cu ochii obosiți pe fereastră. Încercarea de sinucidere o judeca rece și lucidă ca fapta altcuiva. Cobora la masă împreună cu familia și ținea să știe ce anume s-a gătit și cum. Mînca, grăbită să guste din cît mai multe feluri, punea patefonul și apoi se întindea pe sofa unde aținea, neutră la toate întîmplările dinafară. De cîte ori i se ivea sub pleoape figura în panică a lui Ionel, se scutura, voluntară, și rîdea tare. În acest chip gonea toate obsesiile. În clipa în care l-a văzut la căpătîiul ei de sinucigașă, gîndurile i se îmbulzeau în cap. Ar fi vrut să-i spună, în același timp, că-l iubește, că e fericită că-l are aproape, atît de aproape, că nu-și mai poate închipui posibilă existența în casa asta plumburie, că vrea să rămînă mereu alături de el. Dar părul sălbatic al omului și privirea lui incendiată, dar toată larma din juru-i și inutilitatea efortului într-o viață simplă și urîtă, dar greața care-i copleșea ființa au reținut-o de la orice entuziasm, au pietrificat-o. Și-ar fi tăinuit vorbele, i le-ar fi transmis numai din ochi. Prea era însă greu aerul în casă, prea i se înfățișau toate zadarnice și lipsite de noimă. Și atunci i-a spus să se tundă. Ioină nu i-a răspuns nimic și a plecat, clătinîndu-se pe picioare. A plecat ca să nu mai revină... Pe vremuri se dorea amazoană, stîrnind poftele bărbaților. Pe un cal sur s-ar fi vrut, gonind pe o șosea ca pe un drum nou al vieții, cu părul în bătaia vîntului. Cruzimea ei să stoarcă lacrimi de ură rivalelor și legiunea cavalerilor — cum nu sînt pe meleagurile noastre, cum i-a văzut dînsa doar în marile ilustrații engleze sau în vis — să aștepte, în tensiune, apariția ei stranie și amețitoare. Descălecînd, să împrăștie lumina printre înalții bărbați și să i se sărute mîna lung, de o mie de guri. Totdeauna s-a simțit bine la țară, între orizonturi fără

hotar și propriile-i proiecte întocmite în febra lucidă a canapelei. Nu era destinată unui asemenea mediu mic-burghez, de negustori înfometați de bani și de semeni învinse, prematur de reumatisme și dezamăgiri. Era nefirească era comică alăturea de doi frați, ca de doi bolovani, în capul cărora nu se petrecea niciodată nimic. Sau lîngă o mamă care pierduse cu timpul și amintirea duzinei de vorbe tinerești. Ana, mama ei? Ana care de douăzeci și cinci de ani nu rostea decît un număr meschin de cuvinte, despre buna stare a stomacului, sau despre ploaia de-afară, despre victoriile comerciale ale soțului ei, sau despre calitatea excepțională a peștelui sărbătoresc? Era poate, fata lui Micu Braun? Rîdea de cîte ori își punea întrebarea. Cît de străină e biologia de zbaterile noastre lăuntrice, cît de mincinoasă! Iată un bărbat ca un troglodit și o mamă ca o vacă gata să dovedească în chip neîndoios că-i sînt părinți, părinți adevărați. Oare există ceva adevărat cînd se întîmplă asemenea monstruozități? Tatăl ei adevărat trebuia să fie un plantator de cafea american, stăpînind întinderi fără sfîrșit și popoare de robi, un bătrîn cu obrazul însorit, vesel de cîte ori își vede fata gonind pe cal prin șesurile vaste și înfruntînd ploaia, și vîntul, și furtuna. Mama — o fostă principesă franceză emigrată peste ocean din blestemul unei pasiuni care îi măcinase tinerețile și o făcea și mai interesantă la vîrsta ei coaptă. În nopțile astea ale Braziliei sau Argentinei, femeia să-i evoce parcul natal, și viața de-atunci, și cîntecele, și drumurile uitate. Numai o lacrimă, una singură, să-i înflorească o clipă în ochi și-apoi să-și sărute mama. Altă dată se dorea fiica unuia din bătrînii uitați în sinagogile tîrgurilor Moldovei, care o priveau din cadră cu un ochi adînc și calm, într-un obraz lung și alb. Aveau fotografii în casă, rubedenii de-ale tatălui ei, rabini și drept-credincioși aplecați o viață întreagă peste înțelepciunea foliantelor talmudului, care stîrneau nostalgia timpului încuiat în inimă pentru vecie. Ar fi ridicat ochii curați de fată mare pe tînărul savant, proaspăt picat dintr-un vast tratat de filozofie ebraică și zîmbetul lui să fi fost al ei, ca aerul, ca soarele, ca primăvara vîrstei presupuse.

Visul a trecut ca o boală. Viața a împăcat-o cu tatăl care se războia fără odihnă cu cifrele, și cu mama domnind peste o vastă bucătărie și peste un popor de servitori.

Berl venea zilnic în casă, din ce în ce mai parfumat și mai curat. Își modificase ținuta; era, acum, cuviincios strîns într-o haină gri și se obișnuise cu tăcerile Lizei. Și prăvălia și-o schimbase. Înlocuise vechea firmă „Băcănia lui Berl" printr-una nouă, albă și pretențioasă: „Berliner-Magazin de coloniale și delicatese". Angajase un om de încredere, care veghea de dimineața pînă seara tîrziu vînzarea. El venea rar și în treacăt să se intereseze de amănunte și să încaseze banii. Ve-

cinii îl vedeau din ce în ce mai des la baie, la bărbier şi la văcsuitorul de ghete.

De cîte ori îl zărea, Liza îi zîmbea resemnată. „Viaţa — îşi spuse — îşi bate joc de toate rînduielile noastre înţelepte". O dată cu Berl începu şi madam Weiss s-o înconjoare cu vechile şi răsuflatele ei atenţii. Micu Braun era încîntat de liniştea cu care fata consimţea să-l primească pe băcan, dar se cam burzuluia din pricina bătrînei. Pretindea că s-a stricat, în preajma morţii, femeia, şi şi-ar fi transformat casa în bordel. A sărit ars cînd a aflat prin Niţă că baba a adus fetei o cutie de bomboane.

Neîndrăznind să ceară socoteală Lizei, s-a năpustit asupra văduvei. Femeia se jură că le-a primit de la Nae, geambaşul, chiriaşul ei, care o roagă să-l servească în diferite împrejurări. Lemnarul a mîrîit furios şi-a înjurat-o. Îl ştie el pe Nae, pe hoţul ăsta de cai, şi rostul bomboanelor ! Liza cunoştea întîmplările, dar le ignora. Devenea tot mai calmă, tot mai grasă, tot mai apropiată fraţilor şi mamei. Pe Liza Blum, despre care i se vorbise vag într-o zi, a refuzat s-o vadă. N-o interesează. Ar dori, în schimb, să ştie ce tocană s-a preparat pentru dejun şi dacă se găsesc pe vremea asta, fragi buni ? Ana se bucura de schimbarea fetei şi se străduia s-o fericească, poruncind bucătăresei mîncări numeroase şi alese, şi ascultîndu-i, plecată, reflecţiile asupra felurilor şi asupra vinurilor. Într-o asemenea împrejurare, mama i-a vorbit de domnul Berliner. E un bărbat în toată firea, bogat, deştept, cuviincios şi binevăzut pretutindeni, în cartier, la sinagogă, în societate. Are situaţie ! Şi-a mărit de curînd prăvălia şi casa. A clădit o sală de baie care îl costă o avere. Dar nu-i pasă, zice, vrea să fie modern !

Surîzîndu-şi mintal, Liza încuviinţă spusele Anci şi aderă, fără condiţii, la admiraţia ei faţă de acest exemplar de umanitate rar. Atunci au hotărît nunta. Toate s-au petrecut repede şi nici o lacrimă nu i-a curs din ochiul devenit de piatră. Liza s-a măritat cu Berl, au făcut o călătorie scurtă la Viena, au trimis acasă veşti de vanilie şi s-au înapoiat burghez şi cuminte, ca atîtea perechi cumsecade din cartier.

Berl se dovedea un soţ grijuliu şi suportabil. Se parfuma, poate, prea des ; ghetele prea îi străluceau, văcsuite necontenit ; cravatele prea îi erau toate pestriţe şi groase ; se cam înălţa pe călcîie, dar altminteri era liniştit şi tăcut. O strîngea în braţe stîngaci şi mereu i se părea că greşeşte şi se scuza, rînjind cu o dantură de aur. Apoi Liza a rămas însărcinată, dar n-a putut naşte. Avortul l-a întristat puţin pe bărbat. Îi vorbea, destul de des, de copil. Se dorea tată şi la gîndul ăsta obrajii i se aprindeau. Păcat că Liza a sfîrşit aventura maternă pe o masă de operaţie. Ei, să fi avut el un băiat ! Şi în ochi îi tremura o stea. Nu l-ar fi lăsat, doamne fereşte, să hoinărească pe maidane. Berl

voia să șteargă repede din timp anii bietei lui copilării în locuri virane și în haimanalîc. Ar fi ajuns băiatu' lui doctor sau fabricant... Cu toată dezamăgirea pricinuită de ratarea proiectelor sale paterne, Berl s-a arătat, mai departe, același soț cuminte și atent față de o nevastă domesticită și grăsană.

„Dansează cu un scaun în brațe și lumea rîde ! se gîndi Liza și zîmbi, cu simplitatea femeii care înțelege și iartă. Se trînti pe canapea. „Acum cinci ani, tot aici... oh !" Se ridică, deschise flaconul de parfum de pe mesuță, își turnă cîteva picături în palmă și își frecă încet tîmplele. Apoi coborî, repede-repede, în salon. Se grăbea, ca și cînd anii îngropați în camera de sus ar fi înviat și ar urmări-o.

În sala de jos lumea mînca. Fruntașii societății „Fericirea universală" au ocupat cele mai bune locuri. Ghiță Ușereanu, mic, cu ochelari și cu poftă de vorbă bolnăvicioasă, răspunde tuturor, cu gura plină, întinde arătătorul către un punct imaginar, întoarce capul spre dreapta, încruntă din sprîncene, se dă pe spate, se apleacă spre tovarăș, și spumegă, și rîde, și se înfurie. Se „declară" „contra".

Cineva întreabă, pe șoptite, cum e posibil ca un asemenea evreu, integral sionist și purtător de cuvînt al maselor diferențiate, un asemenea vrăjmaș implacabil al asimilismului, să se complacă în purtarea unui nume atît de autohton, atît de romînesc ca Ghiță ?

I se răspunde printr-o ridicare din umeri. Nimeni nu-l poate lămuri. Sioniștii aceștia cu nume minore — Nicu, Bicu, Țicu, Lică, Gică, Sică — sînt destul de simpatici, totuși, și de inofensivi.

Cel care făcuse observația mărturisi că rămîne mereu nedumerit.

Din grupul comitetului se auzi o voce subțirică : „Domnilor !" și o bătaie ușoară într-un pahar. De la celălalt capăt al mesei răsună altă voce : „Stai jos !" Și discursul n-a mai fost rostit. Negustorii faliți și misiții, avocații fără procese și doctorii cartierului, arhitecții cu firme pompase, dar lipsiți de clienți, și vînzătorii de prăvălie, toată crema „Fericirii universale" avea ceva de spus despre Micu, despre sărbătoritul „iubit".

Unul propunea să i se ofere o nouă „diplomă de onoare" pentru actele sale filantropice. Omul ținea să-i predea el documentul. Folosind prilejul, are să-i ceară un gir pe o poliță.

Altul susținea că societatea trebuie să comande unui sculptor o statuietă în argint, da, în argint, a președintelui. El e gata să găsească pe sculptor și materialul și să i-l și înmîneze lui Micu. În gînd își spunea că e cu neputință să nu obțină, în fine, în acest chip o „reprezentanță" din partea lemnarului.

Un al treilea cerea să i se cumpere neapărat o tabacheră de aur pe care să fie gravată emblema „Fericirii" și o dedicație călduroasă. Tabachera, bineînțeles, o predă chiar propunătorul. De cînd se vrea procurist general al întreprinderilor lemnarului ! Îl cam amînă tîlharul, îl cam duce...

Ceilalți aprobau fiecare părere, dar aveau și ei de propus ceva...

În alt colț al mesei, Costică Stamatescu bea tacticos, mănîncă solid și-l pomenește pe Vasilescu. Susține, foarte convins, că a fost un om de inimă, un prefect ca nimeni altul și de caracter. Apoi toarnă paharul de vin pe gît, își șterge mustața și constată că bătrînul suferea de avariție... partea lui slabă, atît ! După alt pahar de vin, mărturisește că Vasilescu a fost și puțin lichea, trecea din partid în partid cu o ușurință înspăimîntătoare. Și nici om bun nu s-a prea dovedit. Puteai să te-ntinzi pentru o para. N-ajuta pe nimeni. Lua la goană pe calici. Alt pahar golit și Costică Stamatescu observă că Vasilescu a fost un prefect caraghios. N-a făcut decît buclucuri pe unde a trecut. Și se zice că nici cinstit n-a fost. O hahaleră ! Paharul plin e dus la gură. Într-o clipă, Domnul Costică Stamatescu s-a pornit de-a binelea împotriva răposatului. Pe lîngă toate astea, Vasilescu a și păgubit statul cu milioane. A furat, domnule, ca-n codru. Are dovezi domnu' Costică. Își apropie sticla, o privește mișcînd din cap în cunoscător și cere chelnerului să i-o deschidă... Dar cu morala cum stătea boșorogul ? N-a cruțat o funcționară, la prefectură, pe timpul cît împărățea el acolo ! Le chema seara în cabinet, cică avea de „dictat", și, mai cu momeli, mai cu amenințări, le trîntea pe canapea, c-avea una în birou. De nevestele slujbașilor nici nu mai pomenește. Nu era una care să nu-i fi trecut pragul !Voia vreun pîrlit de impegat să avanseze ? Își trimitea muierea la domnu' prefect. Știa bietu' om că n-are încotro !... Voia un funcționar mai răsărit să aibă și el o decorație ? Să facă bine nevastă-sa să i-o ceară ! Și cu furnizorii prefecturii la fel. Se mai zice că se îmbăta și se lega și de băieți ! Ptiu ! Domnul Costică Stamatescu scuipă pe covor, își face cruce și bea necăjit. Porc, domnule, porc, ce mai ?

Un negustor se încumetă să observe că la început l-a lăudat domnu' Costică. A spus-o chiar aici, față fiind toată lumea, că avea inimă bună Vasilescu și se dovedise om de nădejde.

Domnul Costică Stamatescu se oprește cu paharul la gură. Ochii lui scapără. Dar vorba îi e de catifea. Așa a spus ? Firește c-așa a spus ! Că, adică, Vasilescu a avut inimă bună ? Păi chiar c-a avut inimă bună ! Nu-i convine negustorului, și domnu' Costică îl privește rău, că-și laudă oamenii de vază ai cartierului ? El e romîn și le spune toate de la obraz, nu ca alții... Antisemit nu e, dar să nu-l provoace nimeni, că-ntoarce foaia repede-repede. Ce Dumnezeu, nu mai are

dreptu' romînu în țara lui să-și prețuiască fruntașii ? Ei, bine, să știe negustorul — s-o știe de la dînsul, pricepe ? — că Vasilescu a avut inimă bună, a lucrat pentru țară, a fost un prefect destoinic și-un tată model, și e păcat că a murit în chinuri, ciinește. Domnul Costică se înfierbîntase. Ochii i se umeziră. Îi venea să plîngă. Turnă iar din sticla păstrată cu grijă numai pentru sine, bău, plescăi zgomotos și începu să fredoneze un cîntec vesel și demodat.

Prietenii negustorului care-l înfruntase păreau amărîți. Nu le plăcea îndrăzneala acestui oaspete care stîrnește pe creștini. Vasilescu a fost cum a fost. Ei și ? E treaba lor ?

Și cineva puse amical o mînă pe umărul lui Costică. Să nu se supere, dar negustorul e afumat, bea de cinci ceasuri. Să se supere ? Aș ! Nu se supără ! Nici ei să nu fie amărîți. L-a luat gura pe dinainte. Nu e antisemit. Neam din neamul lui n-a fost antisemit. La urma urmii, dacă stă să judece bine, Vasilescu a fost un porc bătrîn, un curvar, un bețiv, un hoț și-un ticălos, ce mai ?

Nimeni nu-l aprobă, de teamă. Plutește ceva greu în aer. Negustorul, umilit de tovarăși pentru nechibzuința lui, s-a ridicat și a plecat în salon. Kestenbaum, poreclit și Floricică pentru butoniera lui veșnic ornată de o garoafă, încearcă să intereseze pe invitați, povestind o întîmplare de demult. Nu-și amintește însă nici numele eroilor, nici localitatea, nici ce a urmat după tămbălăul care a răscolit, pretinde el, toată Europa. Pronunță „Europa" arcuind grav sprîncenele, ca și cînd s-ar înclina, pătruns de respect, în fața cuvîntului nou.

Perechile s-au înapoiat la masă. Băieții, rămînînd mereu în picioare, își umplu paharele cu vin și le trec, peste capul oaspeților, dansatoarelor încălzite. Fetele croitorilor înstăriți, ale negustorilor faliți și ale farmaciștilor îmbogățiți din clistire și laxative surîd, mișcate de fiecare gest băiețesc. Exact așa s-au visat la oglindă : primind paharul din mîna cu unghiile lustruite ale cavalerilor ; lipsește perspectiva parcului englezesc și legiunea lacheilor albiți în anii de serviciu, care să-și plece pîn' la pămînt spinarea de cîte ori își plimbă ele plictiseala prin vastele saloane luminate, pentru ca paradisul terestru să fie întreg.

Liza nu poate refuza șampania care i se oferă de pretutindeni și își moaie buzele în cupă.

Privește, fără intenții, cîrdul codanelor și al viitoarelor logodnice care pun fantezie în consumarea acestui alcool nobil. Buzele li se subțiază, capul li se lasă pe spate și ochii capătă o expresie nouă. Sînt în plină aventură, cu paharul de șampanie în mînă și sînt altele, cu desăvîrșire altele. Au decedat Rașelele căminului burghez, acum au o identitate stranie. Nimic nu li se pare cu neputință în clipa de față, cînd totul e transfigurat, cînd totul e vis

Mustea a intrat în sufragerie. Face o mișcare scurtă cu capul către vtorist. Și cîntecul de lume a pornit de la gura lui fierbinte și Liza a lăsat ochii în pămînt, subit învinsă de un nedesluşit sentiment de regret. E singură iar într-o grădină, undeva, la sfîrșitul pămîntului. Cineva i se înfățișează ca o umbră — e și nu e. E singură și îi e dor de tinerețea care se duce zi cu zi, clipă cu clipă, pe care nu o poate opri. E pe marginea unei ape imense. Vîntul îi risipește pletele în aer. De departe se zărește o barcă. De acolo, de pe celălalt țărm, bănuit doar, se aude cîntecul. E o confesie în zori de zi. O mărturie de drogoste... Totul s-a stins. Nu e la vîrsta dansului în doi. Au trecut de atunci cinci ani. E aproape o Liză Blum. Cam așa a fost pe vremuri fata sticlarului. Chiar dacă nu s-ar afla aici în casa părintească, alături de Berl, viața ei tot astrel s-ar fi irosit. Tinerețea nu se ivește decît o singură dată. Ea te strigă la apel și raspunzi sau nu răspunzi.

Ea n-a răspuns. Cum n-a răspuns nici Liza Blum. Nici Ioină...

Mustea devine deodată unul dintre adolescenții fugiți dintr-un tablou romantic oarecare ; el e jos, în grădină, și-i cîntă ei. Numai ei ! E atît de tînără, atît de tînără ! Are douăzeci de ani și știe asta !

Țiganul, obosit, a sfîrșit într-un suspin măiestria lui caldă de dragoste. Liza ridică ochii. Pretutindeni fețe congestionate, asudate, roase de timp și de așteptări. Pretutindeni, chelii, și jachete, și zîmbete unsuroase. Bărbați caricaturali, muieri late și comice, fete speriate de tăcerea guristului care le-a trezit din vis, cavaleri cu defectele din ce în ce mai vădite, ochii sașii, uite-i cum arată, urechile de măgar cît s-au mai lungit, doamne, și nasurile cîrne sau elefantine, și bărbiile prea lungi sau prea scurte, și genele covîrșite de conjunctivite seculare, o umanitate măruntă și sărmană, cu toată aurăria care copleșește pieptul obezelor. Acasă vor culca un trup ca un stîrv, și, totuși, oaspeții ăștia vor fi veseli. Pentru că au băut mai mult ca de obicei, și au vorbit mai repede, și au ascultat muzică lumească, își închipuie că au ieșit din propria lor piele, că au trăit în aventură, un ceas, o noapte, o eternitate. Lizei îi fu și milă, și scîrbă de toate. Da, da ! Are să bea, răspunde ea, bătrînul Popescu cu capul și cu ochii în care rîd două mărgăritare. Fostul inspector vrea să țină un discurs. Bate ușor în pahar. Se face liniște, dar moșneagul — cum l-au deghizat cei cinci ani ! — șoptește ceva, răguşit și se-așează, sfîrșit și mulțumit. Oaspeții aplaudă, deși nimeni n-a auzit nimic. Ca în filmele mute Popescu mimase, doar, un discurs.

Ana își plimbă cărnurile moi și mătasea abundentă în care și le-a înfășurat, din odaie în odaie, se așază, o clipă, lîngă o bunică surdă, trece la alta chioară, și rîde lung și mieros nepoatei bancherului, care și la nunta de argint a venit printre cele dintîi s-o felicite. E obosită

și o cam înjunghie în spate. A renunțat să mai mănînce carne, susține pe un ton plîngăreț, dar boala n-o lasă totuși de loc. Trebuie să plece neapărat din nou la Karlsbad.

Trecînd printre scaune și printre invitați, nevasta leinnarului nu-și poate reține melancolia care o inundă treptat-treptat. Sînt treizeci de ani de cînd îl are pe Micu tovarăș de pat și de masă. Treizeci de ani de cînd îi aude tusea, strănutul și vocea spartă, poruncind slujbașilor sau socotind, socotind necontenit. Era alta atunci, la început? Era poate o Liză înainte de măritiș? Să ajungă, oare, și fata ei peste treizeci de ani o Ana, identic de grasă și de resemnată? Lua-le-ar dracu' de gînduri păcătoase! La nunta de argint a fost altfel, cu totul altfel. E adevărat, Bursuc l-a supărat, aproape că l-a îmbolnăvit pe Micu, dar parcă stăruia puțină veselie printre oaspeți. Erau și cîteva haimanale... Era și Nae, ticălosul de Nae, care a izbucnit în rîs, nevinovat, cînd a auzit recitîndu-se versuri...

Ana s-a apropiat de bărbatu-su, care, cu batista în jurul gîtului, ca lăutarii, asculta atent o lungă urare a rabinului. Șiret și puțin gîngav, rabinul îi lăuda cinstea și generozitatea. E filantrop Micu Braun, și nimic nu-i mai sfînt ca dania... Ana l-a bătut ușor pe umeri. Micu întoarce capul, o vede și-i face un semn cu mîna la gură să nu întrerupă.

Rabinul se clatină, și iar îl copleșește cu laudele și iar îi mărturisește cît de bine e văzut în ochii lui Dumnezeu drept-credinciosul care se dovedește milos cu semenii căzuți în mizerie. Micu ar vrea să termine mai repede. Trebuia să-și noteze ceva... mîine e o licitație... Pe frunte i se ivesc broboane de sudoare. Are, în privire, o rugă. Rabinul pricepe. E aproape gata. Uff!... S-a isprăvit! Mulțumește plecat și măgulit.

Ce vrea Ana? De ce e atît de obosită femeia? Atît de sleită? Parcă e altă Ană, o fotografie de bîlci caraghioasă, în care originalul se ghicește, nu se regăsește, o bătrînă întristată la o ceremonie funebră... Femeia îi șoptește ceva. Într-adevăr, are dreptate! Și el simte aceeași tristețe. Nu e ca acum cinci ani. Are perfectă dreptate Ana! Și de ce e atîta plumb în aer, de ce atîta moleșeală? Să se întindă o masă în grădină, să se aprindă toate lampioanele, Mustea să înceapă alt cîntec, dansatorii — tinerii! tinerii! — să iasă cu toții sub lună... Ce zice Ana?

Femeia îl ascultă, îi zîmbește și-l aprobă, cu aerul resemnat al unei bătrîne consimțind la un joc pueril.

Lumea se mișcă anevoie. Oaspeții se invită în grădină. Dar vechile bronșite, îndărătnicele reumatisme, spinările încovoiate și genunchii tremurînd ca varga se sfiesc să înfrunte aerul. Cu tot zăduful dinăuntru,

se vor duce mereu la masă, aşezaţi solid pe scaunele tari sau în fotoliile ademenitoare. O mişcare mai vie le tulbură echilibrul, o adiere de vînt e un mesaj al toamnei care vine, aici în saloane sînt la adăpost, dincolo, sub cerul aprins şi liber, orice surpriză e posibilă.

Micu Braun a hotărît totuşi să-şi ducă invitaţii afară. Vocea lui e încă puternică şi ochiul lui e încă dominator.

Oaspeţii au aplaudat. prin urmare, propunerea şi au umplut grădina cu zgomotul glasurilor, al rîsetelor şi-al tuselor.

Lemnarul ar vrea să danseze, întocmai ca la nunta de argint. Tăcere. Toată lumea să privească cum glorioasa pereche e mereu în putere.

Micu face semn lăutarilor. Muzica e gata. Dar dinspre poartă se aud vociferări. Servitorii gonesc pe cineva. Niţă se răsteşte şi ameninţă cu bătaia. Oaspeţii aleargă să asiste la spectacol. Micu s-a dezlipit de Ana şi a fugit şi el gîfîind. Ajungînd la intrare, dintr-o singură privire, pricepe. A venit Lola şi paznicii, instruiţi, au oprit-o. Niţă e gata s-o lovească. Femeia, pe jumătate goală, cu ochiul tulbure, ameţită de băutură, ţine mortiş să intre. Vorbeşte urît. În capul lemnarului tremură cîteva hotărîri, una deosebită de alta. La nunta de argint, Bursuc ! Acum, Lola !

Femeia l-a zărit şi-i rîde, brusc potolită. Îl roagă să-i îngăduie şi ei să petreacă. Vrea şi ea să guste şampanie, să mănînce friptură de gîscă şi să danseze. Nu-i convine, poate, lemnarului ? Atunci să-i spună dacă îndrăzneşte. E casă mare azi ? Da' ea-l ştie. A aflat ea de la Bursuc şi de la alţii ce pramatie a fost bogătaşul nostru în America. Să n-o întărîte ! Cum o supără, cum îi dă drumu'... Femeia se uită, cu dispreţ, la obrajii fardaţi ai fetelor, la guşele multiple ale femeilor, la plastroanele şifonate ale bărbaţilor şi scuipă, printre dinţi, cu greaţă.

Micu Braun se apropie de femeie. Are o uitătură de cîine rănit. O poftеşte în casă. N-are nimic împotriva ei. Să vină, are oricînd un loc la masa lui !

Lola îi surîde. Era sigură că n-o să se încumete... Şi ridică din umeri. Lemnarul îi face loc, împingînd, cu coatele, pe oaspeţi. O aşează lîngă Bursuc care s-a ridicat, cavalereşte, şi i-a sărutat mîna zgomotos ; întinde apoi un obraz femeii ca să-l sărute şi ea !

Lola consimte rîzînd.

Micu Braun vrea să se înapoieze în grădină. Femeia îi pretinde să ciocnească întîi un pahar de şampanie cu dînsa. Se aduc cupele, lemnarul îi împlineşte dorinţa. Bursuc rîde şi mărturiseşte că nu se-aştepta la atîta cinste !

În grădină, muzica, pregătită, aşteaptă dansul perechii festive. Lemnarul e palid. Ceva îl apasă, material, pe inimă. Dar e hotărît să

nu-şi trădeze starea de suflet. Are să danseze, prin urmare, aşa cum a făgăduit. Cine-a mai adus-o şi pe Lola asta ?

Vag, în timp ce se pregătea să-şi salte nevasta, ca pe vremuri, într-un fel de „bătută", o revede într-o casă veselă de pe o stradă dosnică. A fost şi el pe-acolo. Femeia îi zîmbise de la fereastră ca unui vechi cunoscut. Ploua, începuse un vînt rece de decembrie şi el nu distingea bine obrazul pudrat din dosul geamului. A priceput însă că lui i se adresase. Cînd s-a dezbrăcat, în odaia cît o cutie, a recunoscut-o. Era Lola. Cum dracu' izbutise curva să-şi schimbe într-atît pieptănătura, privirea, linia gurii ? Aşa goală, simplă, cu părul pe spate, aşteptîndu-l, redevenea femeia dintotdeauna, tovarăşa de noapte a haimanalelor, cheflia cartierului şi aiurista Avea faimă doar în mahala şi se cam fereau mulţi de ea, mai ales cînd se înapoia de la chef. Azi, firește, e îmbătrînită, mîna îi tremură şi n-ar mai fi în stare să bată, ca altădată, bărbaţii şi să devasteze localurile de petrecere. Dacă ar goni-o ? Să se ducă s-o ia blînd, dar ferm, de mijloc şi s-o poftească în stradă, fără fasoane ? A fost moale, prea moale. A, gura muierii, dezlănţuită, America, Nata, isprăvile peste care s-au aşternut tonele de praf ale anilor... E în stare nebuna să adune — ca Bursuc la nunta de argint — toată lumea în juru-i. Să facă aici, la poartă, bîlci. Şi stîrnită şi turbată cum e !... Mai bine o lasă acolo, lîngă beţivi, să se amețească şi mai rău, să cadă sub masă, s-adoarmă. Are s-o urce Niţă într-o maşină...

Micu şi-a trecut mîna sub braţul Anei. Oaspeţii aplaudă. Muzica începe. Lemnarul urmează ritmul precaut. Femeia zîmbeşte larg tuturor. Fiecare efort o oboseşte. Pe faţa bărbatului au apărut alte pete grase de sudoare. Vioristul întîrzie mult pe-o coardă, apoi, repede-repede, învie, din instrument, un joc precipitat, sălbatic, fără pauze. Lemnarul răsuflă greu ; o căldură la început, o răceală apoi de moarte îl cuprinde. O mie de ochi îl privesc. Sute de guri îi rînjesc. Mutrele astea, doamne, ilare, dispreţuitoare, galbene, purpurii... Ah ! Mutrele astea care îl îndeamnă să-şi iasă din fire. Ochi mari, ochi răi, ochi îndîrjiţi, toţi oaspeţii n-au alt obiectiv. De ani şi de ani de zile e mereu sub tirania lor magnetică. Ar vrea să-şi lase casa, averea, nevasta, copiii, să fugă în ţări fără nume, să fie iar gol şi flămînd, şi mai ales singur, singur ! Alte capete se alătură privitorilor. Din saloane, din bucătărie, de pe stradă au venit, să-l vadă cum ţopăie, mahalaua, cartierul, oraşul întreg. E istovit ? Aşa îşi închipuie, firește, boii ăştia porniţi împotrivă-i. E istovit, e prăpădit de bătrîneţe şi de muncă ? Le arată el cît e de viu, şi de tînăr. Şi-o vrea la fel pe Ana. Dar femeia îl urmează anevoie. Moliie a fost toată viaţa. Vacă elveţiană, sentimentală, şi lăp-

toasă, și plîngăreață. Își strînge mai aproape femeia de piept și-l trăsnește mirosul de sudoare. E toată o apă.

Ana se miră la început de gestul ciudat al bărbatului. O apăsase spre inimă și, brusc, o îndepărtase. Cam zăpăcit, ca întodeauna. Micu! Sau, poate, căldura... sudoarea. Ana înțelese și, în joc, își simte ochii umezi. E umilită, e învinsă. Semnul bătrîneții. Semnul vîrstei care nu minte. Numai bătrînele asudă astfel, numai ele îngrozesc nările.

Lumea aplaudă. Al dracului, tîlharu'! După treizeci de ani de căsnicie uite-l cît e de focos și de nepăsător!

S-au tîrît pînă-n grădină și capetele pleșuve, și trupurile înfrînte de reumatisme și bronșite. Fruntașii societății „Fericirea universală" sînt aici și dau toți din cap, în semn de mare bucurie și mîndrie. Popescu, sufiînd greu din pricina mîncărurilor grase și abundente cu care și-a umplut stomacul, se sprijină de umărul lui Costică. Acesta a uitat de negustorul care a îndrăznit să-l înfrunte și-l ține, prietenește, de braț. Se clatină și-i șoptește porcării despre nevestele negustorilor și îndeosebi despre familia gazdei. Apoi aplaudă și el, speriat de genunchii lui nesiguri. Ar fi căzut dacă fostu-i adversar nu l-ar fi luat în brațe să-l fixeze pe-o bancă, undeva, la adăpost.

Au sosit și Bursuc, și Lola, și Blumenfeld. Se țin de mînă, băiețește. Bursuc rîde admirativ. Toată viața Micu a fost trăsnit. Lola spune ceva de rușine și Blumenfeld scoate din fundul burții un „vaai!" dezolat.

Micu nu mai vede nimic. E leoarcă de apă, îl înțeapă mii de ace în șale și de undeva, din vîrful degetelor pînă la subsuori, îl încearcă o durere vie ca o trezire din somn, în panică. Anei i-a pierit zîmbetul și e stinsă și sfîrșită.

Acum, gîndește lemnarul, e ora sinuciderilor în plaiurile vaste ale Americii de Sud, unde moartea e caldă și suportabilă ca un joc. Fata care și-a uitat mama și zburdălnicia anilor din primăvara cine știe cărui colț de Europă depărtată își duce revolverul la tîmplă, surîzînd. E ora ruperilor de tine, a călătoriilor fără halte, a împărtășirii cu puzderia stelelor și nemărginirea întinderilor negre. Acolo, în orașul voluptos ca o amantă, foștii lui tovarăși trebuie să doarmă acum toți, cumsecade și iubiți, bunici inofensivi și dulci, oameni respectați de obște.

Altii au luat locul peștilor și aventurierilor.

Lola se silește din răsputeri să nu strige un cuvînt urît gazdei. E pătrunsă de groază: mîine începe ziua fără iubire a colindului obișnuit; patul în care nu se mai poate nici dormi, nici iubi, strada, prăvăliile, prietenele de meserie. Bucureștii felinarelor strălucii și al băr-

baților cu gulerul pardesiului ridicat. Aici, prăpăditul ăsta își saltă baba, și toți isteții, și toți negustorii, și toți zarafii se amuză. Nevestele lor au mîine zece sau douăzeci de ceasuri de somn la dispoziție, au servitoare care le descalță și bucătărese care le gătesc rața pe varză favorită și budinca de orez în miere, au liniștea de vată a odăii cu imense covoare înăbușind pasul și suspinul vremelnic, au de toate iepele, proastele, toantele! Mama lui Puipuipui rătăcește, zăpăcită, după umbra copilului mort și celelalte, înalte și înfometate, sau îndesate și rău-mirositoare, așteaptă din clipă în clipă lovitura și banul clientului întîmplător...

Bursuc o ciupește de spate, rîzînd. Lola îl privește peste umăr. Ar vrea să-i spună un cuvînt bun banditului. E mai de ispravă decît Micu, decît toți oaspeții ăștia venerabili și șefi de familie, iubăreți și depravați numai în orele libere și departe de priviri stăruitoare, curvari solemni și beți tăinuiți. Ei poartă în uliță un cap liniștit și stilat, o privire curată, mirată oarecum de zarva pieței și de destrăbălarea lumii. Feriți însă de ochiul străin, își întorc sufletul pe dos, încărcați de bubele tuturor ororilor.

Bursuc o pricepe, deși beția îl mișcă, necontenit, ca pe o frunză vîntul. O întreabă, la ureche, dacă bănuiește ce ar face el pe toți „nobilii" ăștia și pe toate „balabustele" astea?

Lola rîde pe înfundate. Da! Bănuiește ce-ar face Bursuc pe invitați. Și are dreptate. Preacinstiții domni, care au ochii umezi de cîte ori urează viață lungă lemnarului sau ascultă cîte un discurs bine întocmit al rabinului, n-ar fi în stare să ajute văduva bolnavă, sau pe orfanul orb, sau pe nebun, sau pe tîrfa de stradă care, în atîtea rînduri, le-a mîngîiat cu buzele ei de fată pierdută latrina gurii lor, cu care își sărută plozii, cu care invocă pe Dumnezeu ca pe un protector al hoților onorabile și al porcăriilor discrete.

Micu Braun, dansînd, privește mereu cu ochi de vrăjmaș gloata care s-a adunat în juru-i, surîzătoare și gata să reia aplauzele. Cunoaște el prețul acestei iubiri fățarnice și durata ei! Dar jocul îl ucide, nu mai poate, piciorul i se-nmoaie, un junghi îi cutreieră spinarea.

Ana a scos un țipăt. Lemnarul și-a descleștat mîna de pe brațul ei asudat și a încetat jocul. O clipă, încă una, și bărbatul cade în țărînă, suflînd greu.

Lumea se înghesuie. Ana se apleacă asupra omului ei, îi scoate gulerul și-i freacă pieptul cu apă. Nu e nici un medic p-aici? Din rîndurile fruntașilor societății „Frăția universală" au ieșit cîțiva gulerați, pripiți și încruntați: sînt doctorii cartierului. Unul ia pulsul lemnarului, altul așteaptă, aplecat puțin din spate, o replică a cuiva care nu mai

vine. Un atac de cord. Din fericire, nimic grav. „Încă nimic grav!" precizează medicul.

În altă parte a grădinii, neştiutoare, o duzină de perechi cu foamea de viaţă necontenit trează dansează. Pîn-aici n-a pătruns ştirea accidentului.

Liza, picotind pe un scaun, suportă indiferentă prezenţa bărbatului în preajmă-i. Berl sare sfîrlează de colo pînă colo şi rîde cu unica intenţie de a-şi amuza soţia. Atinge cu degetul pe trecători şi-şi ia apoi o mutră evlavioasă. Cei chemaţi întorc capul, nu ştiu cine anume i-a oprit şi rămîn stingheriţi în mijlocul oaspeţilor preveniţi, care surîd. Numai Liza nu reuşeşte să participe integral la petrecere. Cîntecele lui Mustea îi reactualizează anii plimbărilor solitare în odaia ei de fată şi regretele care o covîrşeau. Sînt parcă imputări tangourile astea în care viaţa palpită altfel decît în juru-i. Desigur, fiecare dintre viitoarele logodnice şi mirese au cunoscut evadarea în nopţile primăverilor şi verilor autohtone, sprijinite de umărul unui adolescent îndrăgostit. Fiecare şi-a trăit tinereţea care nu se mai întoarce, cu frenezie, pînă la epuizare. Numai dînsa... Mustea ar trebui să isprăvească. Toată serbarea s-ar cuveni să se încheie. S-a mîncat şi s-a băut ca niciodată, rabinul şi-a ţinut predica, delegaţii societăţii „Fericirea universală" au izbutit, în fine, să-şi rostească discursurile, s-a dansat aproape fără pauze. Acum încep să apară vestitorii dimineţii, şi ce obosită e! Obosită de cîte n-a făcut la timp, de freamătul mulţimii, de hazurile oaspeţilor şi de adulările lor, de viaţa care macină, fără cruţare, gînduri, inimi, speranţe... Nevasta lui Blumenfeld s-a apropiat de urechea Lizei. Cum? Cînd? Femeia duce degetul la gură. Bine! Bine! Să cînte mai departe muzica, să continue dansul. Liza aleargă spre cealaltă extremitate a grădinii.

Micu Braun fusese întins pe un pat improvizat. I se pusese o compresă rece pe piept. Răsufla greu şi egal. Îşi revenise, dar ochii aveau o căutătură de animal bătut. Privea cînd spre doctori, cînd spre Ana care lăsase capul în pămînt şi plîngea înăbuşit. I se vedeau, cum sta aşa, şuviţele albe de păr atîrnîndu-i peste frunte. Frîntă de mijloc şi neizbutind să reziste întrebărilor, nevasta lemnarului suspina tăcută şi izolată voluntar de lume, printr-un act de voinţă, propriu persoanelor simple. În grădină, vîntul dimineţii sufla blînd, mişcîndu-i părul. Se auzea acum din ce în ce mai lămurit muzica. Vocea, răguşită şi sentimentală a ţiganului, urca spre ceruri şi melancoliza dansatorii.

Liza s-a prăbuşit peste bolnav, în neştire. Nu-şi dă socoteala de nimic. Nu e în stare să raţioneze. Are pentru tat-său o repulsie fizică. Îl ştie meschin, rapace, ticăloşit. A simţit, copil, mîna grea a lemnarului peste obrazul ei de catifea. L-a văzut, apoi, mic, greţos, sterp, o vită

bipedă ca atîtea. Îi era formal și biologic tată, firește, dar nu se putea împăca de loc cu o asemenea realitate. Și-acum, cînd îl vede întins ca pe targă, zdrobit, învins, în preajma morții poate, nu mai știe ce face cu mîinile care îi mîngîie obrajii de unsoare, cu gura care încearcă să-l sărute, cu toată ființa ei tremurînd de frică și de milă. Namila asta, străjuită de medici, e totuși tatăl ei. Tata. A fost, odată, la cofetărie cu dînsul. Sînt douăzeci de ani de-atunci, poate chiar și mai mult. Era lat în spate, voinic, semeț. Vorbea răstit... Vînzătoarele întorceau capul după dînsul, făcîndu-și semne. I-a cumpărat un clovn de carton umplut cu caramele mici, pătrate, în hîrtie poleită. Era tata care a cumpărat copilului un dar, tata!

Liza plînge și fiorii unei deșperări pe care nu și-a bănuit-o niciodată o zguduie. Cineva îi strînge brațul. Apoi aude o șoaptă, o rugăminte să se ridice, plînsul obosește pe bolnav, îi face rău.

Femeia întoarce capul și-l zărește pe Berl. E bărbatul ei, prin urmare, Berl! Are s-o „calmeze" vorbindu-i tot timpul, încurajînd-o! Oh, viața care-și bate joc de noi...

Ana îi mîngîie părul. Este iarăși fetița din copilărie, așteptîndu-și clovnul cu caramele. Femeia obeză și albită e mama, mama ei. Uitc-i și pe băieți. Stau, față-n față, muți și nedumeriți.

„Cum îi mai e bolnavului?", se întreabă, în gînd, Liza. Ana, ca și cînd ar fi auzit-o, o încredințează că primejdia a trecut. „Așa e?" Doctorul, întrebat, tresare, își freacă tîmpla cu degetul gros și înclină, în semn de aprobare, capul. Da, da, e bine, primejdia a trecut. Să fie însă cu băgare de seamă, să n-aibă emoții; n-ar strica o lună-două la Royat.

Fruntașii „Fericirii universale" se aflau în panică. Fiecare, cu moartea posibilă a președintelui, pierdea ceva: „o reprezentanță", un gir, o intervenție... Ochii li se măriră. Se îndesau, unii într-alții, cerînd lămuriri. Tonul sigur al doctorului îi liniști. „Scapă, tîlharul!", gîndiră în aceeași clipă zece inși onorabili, în jacheta lor lungă, gata să-și compună iar o mască surîzătoare de prieteni devotați absoluți ai lemnarului.

Un servitor aduse șalul cerut de Ana. Femeia vru să-l pună pe umerii bolnavului. Micu refuză, dîrz, și întoarse capul spre Liza. Întrebat dacă vrea să fie dus în casă, omul mișcă negativ capul. N-are nevoie de nici un ajutor; se poate ridica și umbla singur; dar îi place aici, în grădină, în acest început de dimineață cu surprize. Și deodată, sprijinindu-se în coate, bustul lui se înalță, înspăimîntător. Voia să-și dovedească tăria. Ochii i se injectară, efortul se vădea în grimasa obrazului și era oribil în neputința lui disimulată.

Medicii interveniră, amîndoi deodată, zgomotoşi. Să nu facă asemenea imprudenţe. Se auzi şi vocea subţire a Lizei. Micu Braun recăzu pe spate, surîzînd. Acum îi place să stea aşa, întins mereu jos, cu faţa spre cerul încă întunecat, alături de fata şi băieţii lui, de Ana, bătrîna Ana, nevastă-sa, şi de toţi linguşitorii care îl privesc ca pe o dihanie de muzeu... Ce e? Ce bolboroseşte bolnavul? Femeia îşi pleacă urechea spre gura ostenită... Ei, asta-i! Poftim gust! Vrea muzică. Să-i cînte Mustea ceva de mort!... Invitaţii se cred obligaţi să rîdă, admirativi, de capriciile gazdei. Dar Liza simte artificialitatea hohotelor şi tristeţea din juru-i. Să nu cînte nimeni, e dimineaţa, tata are nevoie de odihnă... Micu Braun o priveşte cu ochi muţi şi nu se împotriveşte glasului ei... Oaspeţii încep să plece. Alte sărutări, alte chiote, alte urări de fericire şi de însănătoşire. Fiecare îşi recită micul discurs şi trece grăbit la garderobă să-şi afle pardesiul. În grădină se face linişte. Mustea îşi numără banii sub controlul ochiului treaz al vioristului. Slugile roiesc pretutindeni. Niţă e cînd în salon, cînd afară, şi are mereu treabă cu lăutarii şi cu servitoarele, cu chelnerii şi cu bucătăreasa, cu cîinii şi cu puţinii invitaţi care nu se hotărăsc să se ridice de la masă. Petrecerea, muzica, accidentul stăpînului, toate acestea îi biciuiesc imaginaţia şi-i plac. Ah! Dac-ar primi acum şi-un bilet de la domnu' Ionel pentru duduia Liza, nevasta băcanului, să i-l strecoare, misterios, în mînă, cum numai el se pricepe!...

Toţi oaspeţii au aflat de întîmplare şi unul cîte unul părăsesc grădina.

Cu pălăria de pai în mînă, sughiţînd şi rîzînd, Lola îşi ia rămas bun de la gazdă. Îi urează şi ea ceva, cîteva cuvinte cu desăvîrşire străine celorlalţi. Lemnarul înţelege şi-i mulţumeşte cu capul. Femeia se apropie de Liza, o strînge cu o mînă de mijloc şi-o sărută pe frunte ca pe-un copil. Apoi scoate limba la Niţă, îl înjură printre dinţi, şi pleacă.

Micu Braun îşi priveşte fata. Schimbată, firească, şi domolită, observă lemnarul. Berl e un om cuminte şi stimat, mai ales de cînd îşi zice Berliner. Dar poate că... Ah! Ce idee!... Poate că, totuşi, Ioină... Micu nu îndrăznea să gîndească pînă la capăt. Să fi fost fericită cu haimanaua aia? Să-i fi înflorit zîmbetul necontenit, alături de huidumă? Dar, peste un an sau peste doi, visul s-ar fi risipit, viaţa i-ar fi trezit. Ioină nu e făcut să rămînă necontenit într-o casă, lîngă aceeaşi nevastă şi înconjurat de copii. Pe cînd Berl!... Berl e soţ prin naştere, e tată prin destin, e statornic prin temperament. Anii! Ce importanţă au anii? De ce ne înşelăm noi înşine cu prejudecata deşartă? Dracu' s-o ia de durată! Are vreo importanţă că Liza cată să fie patruzeci de ani nenorocită cu acelaşi soţ cuminte şi răbduriu sau era mai bine să fi fost fericită — ce mai vorbă fericită! — un singur an cu Ioină?

Își cheamă fata. E lîngă dînsul. Vrea s-o sărute? Nu! O întreabă ceva. Liza deschide ochii mari, mirată. „Tata e obosit, e bolnav — își zice — asta se vede lămurit". Uite-o și pe Ana. — „Ce e? Ce vrea?" — „Nimic! o liniștește fata. Fleacuri." A întrebat-o dacă nu dorește pe Ioină, știe mama care, vînzătorul de flaute, azi, pare-se, vagabond fără nici un căpătîi. Ana clătină bătrînește capul. Știe ea multe. Ar fi bine — încercă ea să-l înduplece — să intre toată lumea în casă. E prea răcoare. Are să și răcească Micu după toate-astea. Dar lemnarul rezistă. E așa de bine cum stă întins pe spate, înregistrînd schimbările cerului în dimineața care a și venit. Precupeții își strigă marfa, calicii hanurilor au pornit în oraș, la ateliere, în care zăduful te ucide în rate, sau în birouri unde ochii nu văd decît cifre... În ceainăriile cartierului au intrat babele, care au desființat de mult noaptea, covrigarii și ambulanții. Ce dracu' o mai fi învîrtind Mehală? S-a mutat în altă fundătură. O mai fi trăind mă-sa? Zice-se c-a orbit. Nu trebuia s-o dea afară tocmai cînd fii-su era închis. Să-l fi așteptat pe ambulant, măcar atît, să-l fi așteptat pînă iese. Dar, dacă s-ar fi înduplecat o dată față de bătrînă, n-ar mai fi scăpat de ceilalți. Fostul profesor ar fi imitat-o imediat. Nici el n-avea bani la vreme. Să-l fi simțit slab, o singură dată numai, și toată calicimea i-ar fi sărit în cap. Și dacă te moi o dată, s-a isprăvit!... Săraca! Trebuie s-o ducă greu acolo. Cunoaște el azilurile în care toți îngrijitorii fură. Bătrînele sînt chioare, sau mute, sau nebune. Cine să le asculte? N-au rude, n-au protectori. Un copil le-a murit în Africa, o fată măritată în Argentina, un nepot bolește la Bacău. Nicăieri un sprijin. De nicăieri o vorbă bună, o încurajare. Intendentului sau doctorului nu le pasă de pensionarele astea! Să fie mulțumite că sînt lăsate să moară în pace. Da' nu-i bate oare nimeni? În America... ah! Iar America! Micu face o mișcare violentă cu capul, ca și cum s-ar scutura de ceva material!

Ana îl mîngîie ușor pe mînă. „La ce bun?", își spune bolnavul. Are să mai tușească, și are să mai strănute, și are să-și mai umple burta cu mîncăruri grase și cu băuturi, încă un an, încă zece, și-apoi! Și-apoi?... Ce-l deosebește de Bursuc și de toți vagabonzii cartierului? Și la ce folos toate?

Mustea fredona un cîntec vechi de chef. La anul n-are să mai fie nici el, poate, nici vioristul.

De-afară se auzea urarea delegaților societății „Fericirea universală":

— Să dea Dumnezeu să ne-nviți și la nunta de aur!

Micu ridică buza de sus în chip de dispreț:

— Mama voastră de porci!...

Și scuipă.

XIII

Zi prăfuită de septembrie.

Soarele aprinde obrajii trecătorilor şi pune pe frunţi zbîrcite de boşorogi amprente de sudoare. În uliţă au încetat toate jocurile. E o linişte grea pretutindeni. Cîinii au paralizat în curţi imense, lîngă cişmea.

Negustorii ambulanţi cutreieră casele mahalagiilor şi întîrzie, în fiecare, ceasuri întregi. Vorbesc, năduşesc, se bat cu pumnii în piept şi se jură simulînd revolta şi plecarea fără întoarcere, dar la cel mai mic semn revin cu aceeaşi mină, gata să reînceapă disputa, pînă ce nevasta zgîrcită sau bărbatul bănuitor se înduplecă să cumpere ceva. Pentru un leu omul se ploconeşte şi rîde, se miră cu gesturi mari şi-şi evocă strămoşii, îşi blestemă viaţa şi imploră clienţilor „încrederea". Îşi risipesc timpul, fericiţi că au unde şi cu cine.

Niciodată nu sînt siguri de cealaltă casă. Poate că-i aşteaptă, acolo, un găligan furios care-i bate, o femeie îndrăcită, gata să verse asupra lor apă clocotindă, un puştan ticăloşit, care le lipeşte pe spate poze caraghioase sau le sparge, ca din nebăgare de seamă, pălăria tare.

Cînd s-au aşezat pe scaun, în faţa unei bunici sau a bărbatului împovărat de neamuri, au uitat cu desăvîrşire de toate. Ei întind pe masa răbdătoare toate minunăţiile : stofe, stămburi, ciorapi, bretele, batiste şi poşete. Ridicînd ca pe un obiect rar, în soare, fîşia de madipolon, ambulantul ţine gospodarului un discurs de un sfert de ceas. Cînd, omul înduplecat, cumpără stamba, ambulantul simulează regretul. L-a costat mai mult ! Se întîmplă şi încăierări între negustori şi clienţi. O familie întreagă de zece inşi a fost înşelată cu nişte „poplin". Cămăşile au plesnit după o săptămînă. Atunci începe vînătoarea după „ambulant". Cînd se iveşte la colţul străzii, liniştit şi neştiutor, iscoadele, plozii familiei înşelate şi prietenii lor de joacă au şi vestit părinţii. Ambulantul mai face un pas şi e primit cu lovituri de baston în moalele capului. I se răvăşeşte marfa, e întins, lat în uliţă. A doua zi, toate se uită, ca şi

cînd n-au fost. Ambulantul umblă mai departe cu legătura lui ; doar că-i bandajat la cap.

Altă dată nimerește într-o casă veselă. Bărbatul s-a înapoiat de la o petrecere și-i strălucesc ochii. Nevasta posomorîtă, moțăie pe un colț de canapea.

Omul e primit cu urale și cu sărutări. I se examinează marfa cu strigăte și chiote. Tot ce înfățișează e bun. Chefliul cumpără duzini de cravate și de batiste, angajează baloturi de stofe și zeci de gulere. La plată, i se rîde în nas. E un tîlhar ! susține bețivul. Auzi ce prețuri ia și mai are nas ! Ambulantul își alege, de pe podea, marfa și e alungat cu urlete și amenințări.

Într-o odăiță luminoasă, o bătrînă care a strîns bani spre a trimite fiului ei, aflat la oștire, ciorapi de lînă și flanele, ambulantul e cinstit cu ceai și pesmeți, și omul se înviorează puțin.

Mehală cunoaște toate întîmplările acestea și nu se mai emoționează. L-a înduplecat pe Ioină să se scoale din pat și să-i țină de urît. Tovarășul l-a privit lung și a priceput. Firește — își spuse Ioină — îi e greu singur. Trebuie să-l ajute.

Amîndoi merg în pas grăbit să ajungă repede în casele văduvei Weiss, unde au să vîndă, ca de obicei, mai mult.

— Spune drept, mă Mehală, mă, nu mai răzbeai fără mine ? Așa-i ?

Celălalt aproba tăcut.

— E greu, frățioare...

Apoi, scuzîndu-se :

— Da' eu te-am rugat numai... Știi ? Te-am rugat. Mă cam dor mîinile... uite-le ! Și spinarea mă doare !

Ioină surîse cu tristețea lui obișnuită. Se mai și scuză săracu' ! După toate ceasurile pierdute în arșița soarelui sau, iarna, în vifor și în ger pentru a prelungi agonia bătrînei din azil și scîrba lui de muncă, de orice sforțare...

— Mă, tu ești un sfînt, mă !

Mehală rîde cu mîna la gură.

— Da, mă, un sfînt.

Ambulantul e nedumerit.

— Nu există sfinți, Ioină !

De cînd a intrat în mișcarea socialistă, a zvîrlit în drum bagajul prejudecăților și vocabularul înflorit dintotdeauna. E un realist Mehală și-un vrăjmaș al metaforei.

— Nu există sfinți ! repetă el. Nici sfinți, nici diavoli, nici îngeri, nici...

— Taci ! îl întrerupse Ioină.

Ochii îi sticleau.

— Eşti un sfînt ! Crede-mă !

De cîte ori zărea flăcări în pupilele tovarăşului, de-atîtea ori îl scutura un fior. Avea Ioină, în acele clipe, ochi de nebun.

De la o fereastră o servitoare îl chemă.

— Aici e doctorul Katz ! spuse Mehală vesel.

Intrară, prin dos, într-o săliţă. Bucătăreasa, fata în casă şi sluinica, vechi cliente ale ambulanţilor, răscoliră, cu mîini în febră, marfa. Pe obrajii unsuroşi se aşternu o lumină ca la o viziune de basm. Apoi începură tocmelile, întretăiate de rîsete ascuţite sau groase şi de înjurături. Femeile cumpărară puţin, rugînd pe negustori să revină la zi-întîi.

Tocmai cînd se pregăteau să iasă, Mehală strînse braţul tovarăşului.

— Uite-o ! murmură el.

Ioină păli.

Liza Blum, fata sticlarului, intra ca de obicei prin uşa de serviciu a casei doctorului Katz spre a face ora de franceză cu mezinul familiei. Umbla repede, cu paşi mărunţi. Ţinea privirea în pămînt, preocupată. A ridicat ochii şi l-a zărit. I-a închis, apoi, încruntînd din sprîncene ca miopii, şi-apoi s-a îndreptat bărbăteşte, cu mîna întinsă spre negustorii ambulanţi...

Vorbindu-i, Ioină nu-şi putea reprima tristeţea care-l năpădise ca o durere materială în dreptul inimii. Era slabă Liza şi urîţică. „Are — gîndi el — treizeci şi cinci de ani, şi pistruii i s-au accentuat pe nas şi s-au întins şi pe umerii obrajilor."

Farmacista purta o rochie neagră, uzată şi ieftină.

A rugat pe servitoare s-o ierte faţă de stăpîni că nu mai poate da lecţia, vine mîine.

Mehală, grăbit, a plecat înainte spre casele văduvei Weiss, unde are să-şi aştepte tovarăşul.

Ioină i-a ajutat fetei să coboare treptele, apăsîndu-i uşor mîna. S-a mirat simţindu-i tremurul.

— Eşti surprinsă de întîlnire ? o întrebă.

Farmacista îi răspunse cu o linişte desăvîrşită, care anula freamătul dintr-însa :

— De loc !

Au mers mult, alături, incapabili să-şi descarce preaplinul lăuntric.

— Bagă de seamă ! Trecem pe la Micu Braun !

Ioină privi strada, casa, oamenii, cu ochi aprinşi, ochii lui din clipele tulburi.

— Într-adevăr ! spuse. Aici e casa lui Micu.

Şi apoi şoptindu-i :

— Ar trebui un foc ! Un foc adevărat ! Aici şi-n han !

Cealaltă nu pricepu.

— Un foc ? Ce vrei să zici ?

— Nimic !

S-au înapoiat. Liza Blum i-a pomenit, în treacăt, de Liza Braun. Ioină ştia că-i măritată. Apoi au evocat întîmplări scurse în cei cinci ani din urmă. Tatăl farmacistei e un funcţionar ca oricare altul din întreprinderile lemnarului. O duc greu. Nu mai au case, nu mai au nici un fel de avere.

Toate acestea fata le spunea simplu, fără patos, cum ar vorbi de cai sau de timp.

Ea n-a izbutit să-şi cîştige existenţa numai de pe urma profesiei. E ocupată cîteva ore la o farmacie în Moşilor. Restul zilei trebuie să dea lecţii de franceză. S-a resemnat. Nu mai cere nimic vieţii. Prepară hapuri cu chinină şi învaţă pe băieţii gîngavi şi pe fetiţe leneşe să conjuge indicativul prezent al verbului „a avea". Cîteodată găseşte şi un cuvînt pentru bătrîn, care nu se poate împăca de loc cu gîndul decăderii materiale şi a ruşinii pe care i-a pricinuit-o Liza. Sărac şi cu o fată bătrînă, fostul sticlar nu-şi închipuie un destin mai crîncen. În nopţile fără somn, în patul singuratic în care îşi culca mădularele cutreierate de boală, sticlarul se întreba dacă n-ar trebui să termine mai repede viaţa. Dar n-avea curaj să-şi ducă revolverul la tîmplă. Inconştient, pricepea că iubeşte, totuşi, această existenţă mizeră, aceste primăveri dureroase, în care fiecare floare şi fiecare pas îi aduc aminte de vremurile sărbătoreşti din trecut, aceste ierni crunte într-un biet palton vechi, gonind spre prăvălia care nu mai e a lui, aceste tristeţi, chiar, care îi tulbură mintea.

— Trebuie să fie necăjit ! vorbi încet Ioină.

— Da, este ! Oamenii de felul tatei au simţul continuităţii.

Cum ambulantul făcu un cap nedumerit, Liza îl lămuri că micburghezul evreu preţuieşte bunurile materiale şi pentru ceea ce ele reprezintă în prezent şi pentru ceea ce ele vor însemna în viitor. Cînd îşi clădeşte o casă, are grijă să înalţe şi-un etaj pentru copii.

Ioină surîse gîndului că asta se numeşte simţul continuităţii ! Ce importanţă mai are o asemenea măruntă grijă ? Cînd în lume se sfîrşesc, tăcuţi şi trişti, atîţia morţi de foame ; cînd spitalele trimit mereu morgii leşuri şi primesc necontenit viitori clienţi ai sălilor de autopsie ; cînd toate lucrurile, văzute şi nevăzute, sînt aceleaşi de la început şi nicăieri nu se iveşte lumina — nicăieri !

— Trebuie să te-ntîlneşti cu tovarăşul ? observă Liza.

— Da, trebuie ! răspunse Ioină simplu.

Mergînd, se priveau pe furiş, puţin stînjeniţi. „Dacă ar fi bănuit întîlnirea — gîndi fata sticlarului — ar fi evitat-o". Se aştepta la o confesie lungă, animată, vie. Să-i spună tot. Dar în definitiv ce e asta tot ?

Vremea se scurgea încet, obositor. Au întîrziat, iată, două ceasuri şi nici unul nu s-a înfăţişat cum e ; clocotul dăinuieşte mai departe, lăuntric ; ei merg laolaltă şi sînt, totuşi, atît de departe unul de altul !

E o seară calmă, de sfîrşit de vară, mai plină ca oricînd ; curînd se vor ivi stelele pe cerul vast. Şi-atunci tot aşa a fost, o seară mai vie însă, tinereţea pîlpîia încă în vine şi nimeni nu ostenise definitiv.

— La ce te gîndeşti ? o întrebă el, deodată, şi-i puse mîna pe umeri.

Fata sticlarului îl privi fără nici o tresărire.

— Fleacuri ! făcu ea indiferentă. Fleacuri !

— Adică ? stărui bărbatul.

— Mă gîndesc la noaptea d-atunci...

— Exact ! Şi eu !

Ar fi voit să continue să-şi descarce prea plinul interior, să-i mărturisească greaţa, să-şi verse lacrimile în stradă. Dar fata sticlarului păşea resemnată şi n-avea nici un tremur în braţ, care să i se transmită ca o febră.

— Acum plec ! spuse el. M-aşteaptă Mehală.

— Foarte bine !

Şi Liza îi întinse mîna, cu acelaşi gest scurt, bărbătesc.

— La revedere !

— La revedere !

Ioină se pregătea să plece.

Fata scoase din poşetă un plic.

— Îţi place ? îl iscodi Liza, şi-i arătă o fotografie mică de copil.

Bărbatul luă cartonul şi-l privi, cu un ochi indiferent. Era acolo un cap mic de băieţel speriat, o faţă banală, fără nimic deosebit în afară de ochii în care ardea o flacără, ochi ciudaţi şi cu totul nepotriviţi cu imaginea unui copil.

— E copilul meu ! spuse Liza.

Ioină îi înapoie fotografia, încercînd un zîmbet fără nici un tîlc. Dar fata sticlarului adăugă :

— E copilul nostru !

Bărbatul se încruntă brusc. În ochi i se aprinse o scînteie. Aduceau acum ochii lui cu aceia ai copilului din fotografie.

— Al nostru, zici ?

— Al nostru !

Ambulantul duse mîna la față. Brusc îl năpădiră oboselile și îndoielile din trecut. Un copil...

Întrebă încet :

— De-atunci ?...

Fata aprobă din cap.

A urmat o convorbire aprinsă cu întrebări multe din partea lui Ioină și cu răspunsuri puține și reținute din partea femeii.

Copilul — îl anunță ea — se află pe mîini bune la Focșani. E îngrijit de Telebendig ca de o mamă. Dacă-l vede ? ! Îl vede rar, i se trimit însă zilnic vești.

Ioină ar vrea să plece la Focșani. Își privește hainele rupte și se înfioară că e atît de sărac ! Liza nu-l sfătuiește să plece neapărat acum. Are timp. Are să-l aducă ea la București... Nu, nu poate s-aștepte. Vrea să plece la Focșani. Are să cîștige bani, are să ia trenul, poate mîine.

S-au despărțit tîrziu.

Liza i-a făcut, surîzînd trist, un semn cu degetele mîinii — singura dovadă de duioșie de cînd s-au reîntîlnit — un semn ca o mîngîiere. Nu face nimic ! Toate astea n-au nici un sens !

El a privit-o mut și înghețat, pînă ce a dispărut undeva, după un colț de uliță, apoi a pornit repede, urmărit de imaginea de pe cartonul vechi : copilul. Căută să-i reconstituie capul. Avea o figură blajină ; ochii îi scînteiau. Se afla singur și intimidat în fața fotografului. Numai în cămașă. Și peste umeri avea bretele, niște bretele ieftine, cum se găsesc numai în prăvăliile din provincie. Un tremur puternic îi răscoli trupul. „Bretelele !", își spuse Ioină. Erau, prin urmare, bretelele copilului lui !

Umbla printre oamenii cartierului fără să vadă pe nimeni. Zîmbea, încruntînd din sprîncene, și murmura ceva.

Din mers auzi un negustor pronunțînd numele lui Micu Braun. „Aha ! Micu Braun !", își spuse ambulantul.

Ochii i se aprinseră. Peste fața lui obosită se așternu o roșeață vie, materială.

— Hotărît, trebuie să dea foc Hanului cu tei. Tîlharul nu e asigurat, nu mai poate fi asigurat. Are să se înțeleagă cu Mehală, cu cei doi uscățivi, numai de i-ar găsi, cu profesorul decăzut și cu Lola, cu toată banda flămînzilor și amărîților, și la noapte vor distruge bogăția lemnarului.

Imaginea copilului îl tortura. Se luptau într-însul diavoli și nu știa cum să-i potolească. Ah ! Dacă Micu Braun nu l-ar fi dat afară din prăvălia Hanului cu tei ! Dacă l-ar fi lăsat să vîndă ca pînă atunci viori și gramofoane ca să-și agonisească în chipul ăsta o pîine, să umble cu-

rat îmbrăcat şi să poată visa... Copilul ? Ei şi ? Ivirea copilului nu l-ar fi tulburat ca astăzi. Ar fi cerut învoirea patronului să plece o zi-două la Focşani ; bani ar fi avut, din leafă, să-i aducă un mic cadou, un cal de lemn sau o muzicuţă de gură şi s-ar fi resemnat.

Micu Braun l-a izgonit însă din prăvălie, i-a luat pîinea de la gură, l-a trimis să rătăcească prin bîlciuri şi să moară de foame, vagabond, prin mahala.

— Foc ! Trebuie un foc ! zbieră Ioină şi se sperie de vocea lui îngroşată.

Un copil, desculţ şi slab, îl urmări amuzat. În bieţii lui ochi, care au văzut atîtea, la vîrsta necoaptă, se aprinseră lumini.

— Ce vrei, mă ? îl repezi ambulantul.

Copilul se opri.

— Nimic ! răspunse el.

Şi se întoarse repede spre un grup de tovarăşi, vînzători de şireturi de ghete şi de butoane.

— L-aţi văzut, mă ? le spuse, arătîndu-l pe Ioină. Şi ăsta prinde muşte !

Copiii priviră la ambulant, apoi unul cîte unul porniră după el. Cineva îl strigă :

— Ei, domnu'...

Ioină întoarse capul grav, spre ceata veselă. Copiii se opriră.

— Cărăţi-vă ! zbieră ambulantul.

— Nu dai drumu' la sticleţi ? îl înfruntă un puştan.

Ioină se aplecă, ridică o piatră şi vru s-o arunce în copil. Dar se răzgîndi. Porni încet, copleşit de gînduri, spre casă.

Îl aşteaptă, desigur, Mehală. Să-l aştepte ! Azi nu poate vorbi nimănui. Azi nu poate înfăţişa marfa, ca de obicei. Se descurcă şi singur vlăjganul. Are să-i cumpere ceva Lenuş, mai ales dacă a avut o noapte bună. Poate că-l găseşte şi pe Nae ! E în plin sezon geambaşul. Te pomeneşti că se aprovizionează tîlharul !

...A ajuns acasă obosit şi s-a trîntit, îmbrăcat, cum se afla, în pat.

Seara a venit Mehală vesel. A vîndut mult. A trecut şi pe la azil, a băut, în drum, o ţuică şi e vioi acum ca în zilele lui bune.

Nu l-a întrebat nimic pe Ioină. Bănuia el că întîlnirea cu Liza Blum îl va împiedica să vină la văduva Weiss.

— Mehală — vorbi Ioină din pat — ce-ai zice dacă am da foc hanului ?

Ambulantul îl privi surîzînd.

— Foc ?

— Foc! Să ardă Hanul cu tei! Micu Braun nu e asigurat! Hm?

Mehală nu ştie ce să răspundă. Privi în ochii tovarăşului şi tresări. Erau ochi de nebun, ochi cuprinşi de flăcări.

Ioină îi spuse că are un copil la Focşani, că toată planeta e un cimitir pe care merită să-ţi faci nevoile, că însăşi viaţa noastră e o murdărie în care se simt bine pezevenghii, burtă-verzii şi idioţii, că nimic nu-i mai potrivit azi ca un foc menit să ardă tot, tot, tot...

Mehală încuviinţă, tăcut şi speriat.

„E nebun, săracu' l" gîndi ambulantul în timp ce-şi revizuia marfa.

În aceeaşi noapte Ioină fugi de acasă fără să-şi vestească tovarăşul. Îi luase doar banii aflaţi în portofelul din buzunarul de sus al hainei.

Pe cer stăruia o lună rotundă şi calmă.

XIV

Cel dintîi client al cafenelei obscure din cartierul comercial îşi sorbea ceaiul. Era ora nesigură a începutului de zi. Noaptea nu se sfîrşise definitiv şi zorile nu se înstăpîniseră încă în oraş. Acest client fără somn îşi începea viaţa o dată cu păsările de curte şi statornic deschidea primul cafeneaua.

Privea acum la fereastră acelaşi spectacol cunoscut.

Deodată se ridică în picioare.

— Arde ! ţipă el în panică.

Chelnerul, obosit şi mahmur, tresări.

— Unde ? întrebă omul greoi.

— Arde-n Hanul cu tei ! Uite !

Şi cu o mînă tremurătoare clientul arătă peste drum, în gang, unde se iviră nori negri de fum şi o flacără.

Între timp cafeneaua se animase. O bandă de negustori ambulanţi juca treizeci şi unu.

Auzind ţipetele celorlalţi, jocul se sparse. Ambulanţii alergară întîi la fereastră, apoi ieşiră în stradă.

Lipscanii dormeau adînc somnul mărfurilor moarte. În rafturi şi în pivniţe stofele grele şi mătăsurile uşoare, bumbacul, aţa şi broderiile se aflau încă paralizate în adăstarea mîinii care să le învie.

— Foc ! Foc în Hanul cu tei ! strigă un ambulant.

Glasul lui răsună trist în cenuşiul dimineţii. Dar, repede, fu urmat de alte ţipete.

În fundul hanului, la magazia cea mai îndesată de baloturi, flăcările se înălţau, puternic, spre cer. Limbile roşii ale focului atingeau şi celelalte acoperişuri. Mirosea a încins şi a fum. Un paznic alerga, cu chipiul în mînă, în stradă. Voia să fluiere, dar îi tremurau buzele.

— Foc ! murmura el printre dinţi. Arde în han !

Gardistul din piață trase un țignal. I se răspunse de undeva, de departe.

— Ce e? Ce e? întrebară oamenii treziți din somn.

— Arde-n han! Țăruiau ambulanții.

Din locuințele alăturate hanului comercial ieșiră femei și bărbați ilar îmbrăcați, în halate și-n pijamale mototolite.

— Vai de noi! Vai de noi! se văicăreau muierile fără motiv.

Din han răzbăteau pînă-n stradă zgomote ciudate. Se produceau parcă explozii undeva, în adînc.

În curînd întreg cartierul se trezi.

Sosiră pompierii.

— Nu te mai văicări, madam — strigă cineva — n-ai de ce să te sperii!

Femeia, numai în cămașa care-i acoperea urît cărnurile trupului lat și deformat, se înseninâ.

— La mine n-are să ardă?

— Nu! N-are să ardă!

Și omul, care părea sever și autoritar, datorită mustăților stufoase și bastonului masiv pe care îl ținea pe braț, ridică, scîrbit, din umeri.

Pompierii lucrară repede și cu spor, izolînd casele vecine.

În cartier vestea fu aflată parcă înainte de izbucnirea incendiului.

Familia actorului se afla, printre cei dintîi, în fața gangului comercial.

Una din fetele lui, filozoafa, zăcea de-o săptămînă în friguri și tușea uscat.

— Cînd a auzit de foc, nimeni n-a mai putut s-o rețină în casă. A sărit din pat, și-a pus un șal pe umeri și a fugit. E galbenă și nedormită fata, dar veselă. Frigurile o zguduie, febra o amețește, se sprijină de zid, dar are o bucurie interioară ca niciodată.

— Tîlharu'! strigă ea fericită, și privește lumea cu un ochi complice. Tîlharu'! Credea că bogăția rezolvă totul! Există însă o dreptate, o dreptate superioară bietelor noastre raționamente...

Filozoafa continua să-l judece astfel pe Micu Braun, într-un limbaj straniu, pe care lumea nu-l pricepea, în timp ce focul se înălța, viu și roșu, deasupra capetelor mirate din stradă.

Actorul se apropie încet de fată:

— Puiule dragă, nu mai vorbi așa. Ai să capeți iar căldură. O să te-audă cineva! Dă-l dracului!

Filozoafa îl privi cu un dispreț adînc pe mica ei față împurpurată.

— Căldură? răspunse ea. Ei și? Am să „capăt căldură!" Îți închipui că acum n-am căldură? Și ce-i aia c-o să-mi facă rău? Mai rău ca

acu' ? Şi de ce să-mi fie frică ! Micu Braun e o brută, un bandit, un criminal. Banii lui sînt bani de furat, averea lui e o avere pătată de sînge. Păcat că n-arde şi el !

Vorbind, fata întoarse spatele actorului şi se alătură de-o femeie înaltă, ciupită de vărsat şi agitată. Era mamă-sa.

Înconjurată de altele, despuiate şi grăbite s-ajungă repede la foc, nevasta actorului le reamintea, pentru a suta oară, evacuarea din han.

— Eu eram bolnavă, bărbatu-meu avea tuse măgărească, aia mică, gălbinare, ce să vă mai spun ? O jale ! Şi-a venit Micu, mînca-l-ar viermii, şi ne-a zvîrlit în stradă. Era frig, mamă dragă, şi noi n-aveam nimic... Ne-a oprit şi gramofonul ! Ah ! Doamne, Dumnezeule, care toate le vezi...

Actorul încerca s-o potolească :

— Taci ! Taci, te rog ! Te-aude lumea !

Dar femeia îl înghiontea :

— Taci, tu ! Molîule ! S-audă lumea ! Bine că-i arde marfa, de-ar da Dumnezeu s-ardă şi el mai tare ca marfa !

Băieţaşul lor, puţin crescut, dar tot bondoc şi calm, bătu deodată din palme.

— Mă duc la pompă !

Femeia îl reţinu :

— La pompă ! Să stingi focu' lui Micu ? Tîmpitule ! Vită !

Şi-i arse o palmă peste gură.

Băiatul, ruşinat, se clătină pe picioare şi îşi lăsă capul în piept.

Actorul îl îmbrăţişă şi-l sărută.

— Şşş ! Şşş ! şopti el în urechea copilului. Nu-i nimic ! Las' că-ţi cumpăr bomboane.

Băiatul tăcea. Privea din cînd în cînd, blajin, în ochii tatălui său şi ofta.

— Te-a durut ? Ă ?

— Ţţţ ! făcu el.

Între timp chiriaşii hanului vechi şi ai hanului lui Druţă soseau în grupuri să vadă focul.

La „Pisica blîndă" se mai aflau doi muşterii : Nae geambaşu' şi Lola. Şi clienţii picoteau.

Nae ceru „plata" şi vru să plece. Atunci se ivi „Şchiopu' cu zdrîngu'", muzicantul infirm şi, d-abia răsuflînd, dădu de ştire cîrciumii că magaziile lui Micu Braun ard.

— Hai la foc ! decise, scurt, Nae.

Lola, patronul şi ţambalagiul îl urmară.

— Tiii ! se miră Lola. Foc barosan ! Ce zici, mă Nae ?

Geambaşul aprobă din cap, uimit.

Între calici se aflau şi multe bărbi serioase, aparitii scrobite de mici-burghezi : negustorii cartierului comercial şi membrii societăţii „Fericirea universală".

Blum, fostul patron, asculta, nedumerit, observaţiile lui Blumenfeld.

— Nu pricep ! Nu pricep nimic. Micu Braun nu era asigurat. De cînd se zvonise că pregăteşte el ceva, nimeni n-ar mai fi primit să-i asigure marfa. Buun ! Atunci cum a izbucnit focul ?

— Ai dreptate ! întări Kestenbaum. Ştiu precis că nu era asigurat. Ştiu precis — dar cine nu ştie ? — că avea marfă multă în magazii, marfă scumpă, adusă d-abia de-o săptămînă. Cum dracu' a luat foc ?

— Mare mirare ! Mare mirare ! observau ceilalţi negustori.

— Aici nu-i lucru curat ! spuse Gold, avocatul.

— Ai nimerit ! îl ironiză cineva.

Dinspre piaţă se auziră voci puternice.

Tumultul creştea.

— Ce e ? întrebă Blumenfeld.

Un băieţandru desculţ şi asudat anunţă agitat :

— A murit domnu' Micu !

— Cine ? Cine ? întrebară mai mulţi în acelaşi timp.

— Micu ! Micu, bre ! Micu Braun !

— A murit Micu Braun ? Cînd ? Cum ?

Băiatul, ştergîndu-şi cu mîna sudoarea de pe frunte, spuse ceva răstit, însoţindu-şi vorba cu gesturi mari.

Într-o clipă fu înconjurat de toate babele, de toate nevestele şi de toţi calicii cartierului.

Băiatul ştia tot ce se petrecuse în zori, acasă la Micu Braun.

Lemnarul d-abia părăsise patul. Avusese, în ultimul timp, cîteva crize de inimă. Era şi prea gras, îşi luase sînge, petrecuse luni de zile în marile staţiuni balneare din străinătate şi pierdea din ce în ce mai rar nopţile între registre şi socoteli. Zadarnic se silea să doarmă. Îl torturau vedenii şi griji. Se pomenea în cameră, singur şi neliniştit, privind pe fereastră noaptea şi cerul posomorît sau înstelat. Descoperise, la bătrînete, cerul şi se minuna de surpriză ca un copil.

Liza trăia bine cu Berl. O căsătorie ca atîtea în cartier. Micu dorea să afle din gura fie-si că nu mai are nici un regret şi nici o dorinţă. O iscodea de cîte ori avea prilejul să rămînă numai cu dînsa şi să-i privească în adîncul ochilor resemnaţi. Fata vorbea puţin, moale, indiferent. Dacă lemnarul o întreba cum se simte. Liza îi răspundea cu simplitate : „Foarte bine". E fericită ? stăruia Micu. Da, e fericită ! pre-

ciza dînsa. Rostea cuvîntul fericită cum ar rosti orice cuvînt. Spunea încet : „Da, sînt fericită !" neapăsînd pe silabe, întocmai cum ar spune : „Da, sînt grasă ! Da, sînt înaltă !"

Ochiului abil al lemnarului nu-i scăpa nici un amănunt şi soarta fetei lui îl cam nemulţumea.

Adesea Ana îl găsea, dimineaţa, obosit şi bolnav. În ascuns, femeia consultase pe medici, întrebîndu-i dacă nu era chip să-l facă pe bărbat să doarmă ?

I s-au recomandat cîteva droguri. Micu Braun le refuza fără ură. Le cunoştea efectul, le încercase pe toate. Cutare sirop te moleşeşte un ceas-două şi-ţi dă iluzia odihnei ; peste alte şase ceasuri de nesomn, te trezeşti buimăcit şi cu un gust rău în gură care-ţi răpeşte pofta de viaţă. Pastilele astea sînt foarte bune. Te ameţesc, adormi chiar trei ceasuri, dar simţi apoi rinichii şubrezi şi o durere de cap vie spre înserat. Prafurile albe ? O, le ştie ! Îl scîrbesc, îl fac să fugă, unde ? Nici el nu ştie.

Nici în noaptea incendiului Micu Braun n-a închis ochii. Trecuse, ziua, pe la depozitele din Hanul cu tei, le cercetase cu sîrguinţă şi, pentru că îl copleşise o oboseală rea, plecă, în automobil, spre şosea. Dar aerul de vară muribundă nu-i pria. Îl întristau arborii care începeau să se golească ; îl plictiseau maşinile celelalte în care odihneau feţe surîzătoare şi tinere ; îl melancolizau cîrciumile mărginaşe, unde ţiganii oftau la urechea amorezaţilor şi a chefliilor.

Se întoarse acasă, ceru un ceai şi se băgă în pat, poruncind lui Niţă să nu-l plictisească nimeni.

Nu putu dormi.

Spre dimineaţă auzi voci îndîrjite în curte.

Se îmbrăcă şi ieşi. Fu mirat văzîndu-l pe Bursuc. Îl ştia pe fostul său tovarăş grijuliu de propria-i persoană. După ce se îmbăta, de unul singur, acasă, dormea pînă dimineaţa, tîrziu. Ce dracu' s-a întîmplat cu Bursuc ?

Cum de şi-a călcat el jurămîntul încheiat la anii lui mulţi, cu propria-i osînză ?

Bursuc avea un cap neobişnuit. Ca niciodată ochii îi ieşeau din orbite şi pieliţa obrazului îi tremura, în friguri.

Micu îşi închipui că-l enervase cearta cu servitorii. Poate că Niţă l-a repezit, trezit din somn la un ceas atît de lugubru.

Lemnarul îl îmbună. Îi vorbi încet, fratern şi mieros, conducîndu-l, precaut, în camera lui de lucru. „Cine ştie — îşi spunea Micu — dacă tîlharu' nu e beat şi n-are vreun revolver încărcat în buzunarul din spate al pantalonilor ?"

Dar Bursuc nu era beat. E adevărat că petrecuse noaptea cu una din femeile găsite la „Pisica blîndă", dar băuse cu măsură, ca întotdeauna cînd se afla dincolo de pereții casei lui.

Rar de tot pornea el în oraș. Îi plăcea să șadă, turcește, pe divanul odăii lui calde și să bea, tacticos, rachiul pe care i-l turna servitoarea bătrînă în păhărelul colorat adus din fundul Braziliei. Era mulțumit să tragă din pipă, să mai ceară o pernă și să reia în taină și fără cuvinte, o veche și nesfîrșită dispută mintală cu oamenii amintirilor lui multe. Își verifica, atent, conturile curente de la băncile cu faimă și sertarele în care păstra bani de aur, și inele, și ceasornice de tot felul. Apoi se culca, ametit și surîzător.

Cîteodată îl răzbea monotonia căminului lui izolat și-atunci se ducea la „Pisica blîndă", își alegea o femeie, o transporta la hotelul vechi din dosul Hanului cu tei, cerea să i se aducă mîncare și băutură și „petrecea" pînă dimineața. Îl cunoșteau toate fetele și nici una nu-l ocolea. Bursuc știa să fie darnic cu ele. Băga mîna în fundul pantalonilor și scotea de-acolo un bănuț mic de aur, un ac de cap de argint, o brățară de preț sau alt obiect și-l dăruia femeii. Cînd bea mai mult, încredința tovarășei de noapte secretele tinereții lui, cînd jefuise morții în războiul cu burii sau pomenea de tîlhăriile săvîrșite în aprinsele nopți braziliene.

Nespălatele, zănaticele, flămîndele și despletitele de la „Pisica blîndă" mărturiseau că erau foarte încîntate de amintirile acestea ale bătrînului, mai încîntate, chiar, decît de banii și de darurile lui.

În noaptea asta a fost și mai stînjenit ca de obicei. A băut puțin, a vorbit puțin și a strîns numai o dată femeia în brațe, obosit.

Privind, spre dimineață, pe fereastra hotelului în stradă, a zărit o flacără izbucnind de undeva din magaziile Hanului cu tei.

I s-a părut ciudat focul ăsta : și-a lipit tîmplele de geamul ferestrei : și-a frecat fruntea cu degetele lui groase și a scos un răcnet.

Într-o clipă a fost jos, în stradă. În altă clipă a ajuns aici, unde a trezit servitoarea și era cît p-aci să-l „răcească" pe Niță.

Așezîndu-se în scaunul de pluș, Bursuc privea, cu aceeași ochi ieșiți din orbite, spre tovarășul lui din vremuri. Hotărît, nu știa nimic !

— Ai dormit, Micule ? îl întrebă el cu eforturi. Voia să-și stăpînească neliniștea.

Lemnarul ridica din umeri. N-a dormit. Nu prea doarme des. Dar de ce se interesează, la ceasul ăsta, de somnul lui ? Mai bine să-i spună ce s-a întîmplat de-a venit la sfîrșitul nopții să-l vadă ? Sau e după chef ?

Micu Braun regretă imediat ultima presupunere. Bursuc nu era beat. Acum e sigur că vechiul lui camarad n-a întîrzit la „Pisica blîndă", nici

nu s-a ameţit golind sticle de rachiu tare în cine ştie ce odaie de hotel. A glumit, să-l ierte.

— Ia zi, mă Bursuc, ce-ai păţit ?

Celălalt tăcea. După cîtva timp, oftînd, îl întrebă :

— Ai cumpărat ceva marfă zilele astea ?

Lemnarul arcui sprîncenele nedumerit. Ce-l interesează pe Bursuc afacerile lui ?

— Da, am cumpărat marfă multă. Am avut cîteva ocazii. Toţi banii i-am băgat în marfă. Da' de ce ? De ce mă întrebi ? De ce ?

Bursuc mişcă dintr-un umăr, indiferent.

— Aşa... ca să vorbim.

Lui Micu i se păru şi mai ciudată apariţia fostului tovarăş. Cum ? A venit între noapte şi zi să-i trezească toată casa ca să ştie numai atît ? Şi a venit cu capul ăsta devastat de nelinişti ? Asta s-o spună altuia, nu lui !

— Bursuc ! zbieră lemnarul, ridicîndu-se de pe scaun. Bursuc, trebuie să isprăveşti cu aiurelile astea ! Pricepi ?

Obrajii i se făcură de leşie. Mîna, pe care o agita în aer, îi tremura.

— Să isprăvesc ! Bine, isprăvesc ! Ce te repezi aşa ?

Vorbind, Bursuc căuta să profite de timp. Atrasă de zgomotul vocilor grele, Ana intră în odaie, speriată.

— Ce e ? Ce e ? întrebă femeia în panică.

— Nimic ! Nu-i nimic ! răspunse Bursuc.

— Ce s-a întîmplat aici ? La ora asta...

Vru să ştie ce caută Bursuc în odaia de lucru a bărbatului ei, tocmai acum, cînd nu s-a luminat încă bine de zi.

— Îţi spun, madam Ana, nu s-a întîmplat nimic.

Micu se plimba, roşu şi agitat, prin odaie.

— Nu vrea să spună ! izbucni el. Dracu' să-l ia. Nu pricep nimica. Vine la patru dimineaţa, scoală lumea din pat, dă buzna peste mine şi mă întreabă ce mai fac ? Bursuc — răcni el — Bursuc, trebuie să vorbeşti, auzi, mă ?

Vinele gîtului i se îngroşară.

— Micule, rosti celălalt. Micule, arde-n han !

Lemnarul auzi bine, dar se feri ca de o primejdie de înţelesul vorbelor rostite de Bursuc. Rămase mut, în picioare, cu ochii mari deschişi, injectaţi şi nesiguri.

— Ce-ai spus ? Cum ? Ce ? zbieră el deodată, repezindu-se în pieptul lui Bursuc.

— Da ! Asta e ! vorbi fostul său tovarăş încet. Asta e ! E foc... foc în Hanu cu tei !

Presimţind ceva, fără să-şi dea seama bine ce anume, Ana se alătură de soţ.

Îl trase la o parte, eliberîndu-l pe Bursuc.

Micu gîfîia.

— Să spuie încă o dată ! Mă, n-auzi, mă, ce-ai vrut să spui ?

Celălalt se ridică.

— Arde-n Hanul cu tei ! N-ai priceput ? Asta-i tot !

Micu Braun deschise gura. Voi să răspundă ceva. Dar nu izbuti să articuleze nici un cuvînt.

Îşi simţi piciorul moale, o fierbere şi-apoi o răceală de-a lungul spinării, şi schiţă un gest cu degetele răsfirate ale mîinii.

— Apă ! Apă ! ţipă femeia şi apăsă pe un buton.

Niţă aduse apa.

Micu deveni alb. De pe marginea buzei de jos îi curgeau bale.

Bursuc sta într-un colţ, tăcut.

— H... H... Honă ! ţipă deodată lemnarul şi căzu pe covor.

Ca niciodată, o strigase pe numele de-acasă : Honă.

Femeia se aplecă să-l ridice. Bursuc şi cu Niţă voiau s-o ajute.

— E rece ! strigă femeia. A murit !

Şi rămase cu mîna la gură, rătăcită...

— Adică, a murit Micu Braun ? constată cineva din grupul „societarilor", în timp ce alţi mahalagii soseau în faţa Hanului cu tei.

— Da ! Da ! strigă băiatul.

— Şi de unde ştii ?

— Viu de-acasă de la dînşii. Mi-a spus Niţă ! Ar fi continuat să dea lămuriri lumii adunate în faţa gangului comercial, dacă o puternică detunătură n-ar fi risipit privitorii.

— La o parte ! La o parte ! porunci un ofiţer de pompieri. Să se fixeze scările.

Soldaţii, asudaţi şi răsuflînd greu, executară ordinul.

Stingerea incendiului se dovedea anevoioasă. În timp ce apa încerca să oprească dezastrul, într-un anumit punct izbucnea, pe neaşteptate, în celălalt colţ al gangului, altă limbă de foc.

— Aici au lucrat mai mulţi ! vorbi ca pentru sine ofiţerul. Şi către un ajutor : Au pus burdufi cu gaz în mai multe puncte. O s-avem de furcă aici !

Se produse un zgomot infernal. Pompa lucra fără pauze, oamenii se urcau pe acoperiş şi loveau cu topoarele în cărămizile încinse ; voci di-

ferite se încrucișau în aerul greu de fum și de zăduf, și de pretutindeni sosea noi privitori grăbiți s-ajungă la han.

Din fața gangului o femeie își făcea loc cu coatele țipînd :

— Lăsați-mă ! Lăsați-mă ! Mi-au omorît copilul !

Ea purta pe brațe un băiat de vreo nouă-zece ani, din gura căruia curgea sînge.

— Ce-a pățit femeia ? Ce e cu copilul ? se interesa lumea.

Țipînd mereu, femeia înainta spre centru. Era nevasta actorului, care își ridicase copilul din han, unde căzuse într-un lac de sînge. Băiatul se strecurase pe nevăzute și pe nesimțite în gang, la pompă, voind s-ajute cu tot dinadinsul pompierilor. O cărămidă alunecase de sus și-l izbise în obraz, tocmai în locul în care-l lovise și mă-sa.

Căutîndu-l în mulțime și negăsindu-l, nevasta actorului s-a gîndit să intre în gang. A dat de el, pe jumătate mort.

Un alt negustor ambulant vesti pe actor :

— Mă aiuristule, mă, era cît p-aci să-ți omoare băiatul !... Uite-o pe nevastă-ta cum fuge cu el ! Du-l undeva la spital !

Actorul privi și păli. Alergă, asudat și descompus, spre copil, îl mîngîie, plîngînd, și-l smulse din brațele femeii. Soții porniră în goană spre cartier la un spital.

Acolo fură întîmpinați de-un tînăr în halat, încruntat și plictisit.

— Ce-a căutat la foc ? îl dojeni medicul. Acasă nu putea să stea ?

Cu mare greutate i se găsi un pat.

Între timp, focul se întețea.

Numărul pompierilor creștea și munca lor istovitoare continua fără pauză.

Mahalalele nu părăsiră locul. Copiii fură trimiși s-aducă o pîine și o scrumbie și oamenii mîncară acolo, în stradă, hotărîți să nu piardă nimic din spectacol.

Cîțiva calici au plecat acasă la Micu Braun și s-au înapoiat grabnic. Toată casa lemnarului e în fierbere. Nimeni nu se interesează de foc. Fata lui Micu e galbenă și străvezie. „L-o fi iubit mult !", presupun calicii.

Bărbat-su, Berl, s-a îmbrăcat într-o redingotă neagră și e foarte amărît. Nu prea are de ce, susțin calicii, dar așa pare zdrobit. Au sosit și fruntașii societății „Fericirea universală".

— De cînd cu „onorurile" astea — observă cineva — îi cam mergea prost lemnarului.

— Așa e ! încuviință o babă. Ce-i trebuia lui joben și societăți ? Toată viața a fost omu' banului. De ce să se amestece și-n... astea... 'dracu' să le ia de... societăți ?

O altă bătrînă, sosită de la azil, susținea că era, de multă vreme, sigură că Micu Braun are s-o sfîrșească rău.

— De ce ? se minună o ascultătoare.

— Pentru că l-am blestemat. Știi, atunci cînd a cumpărat și hanul lui Druță ! Cum a pus mîna pe han, cum a scumpit chiria !

Fostul profesor, căzut în mizerie, privea îngîndurat focul. De-o săptămînă e fără nici un gologan în casă. Azi-noapte umblase, cam flămînd, din ceainărie în ceainărie, după un prieten. Spre dimineață a ajuns aici, a văzut lume adunată în fața gangului comercial și a rămas și el să privească focul.

Profitînd de prilej, a adunat de la cunoscuți cîțiva lei și-acum e mulțumit că are să-i facă o surpriză nevestei-si, cumpărîndu-i un salam întreg, din acela care atîrnă în vitrina magazinelor de mezeluri din Calea Văcărești. De luni de zile, femeia oftează ca la enunțarea unui ideal greu, aproape cu neputință de îndeplinit :

— Ce-ar fi să cumpărăm și noi odată un salam întreg ?

Azi îl va avea.

Deodată se făcu liniște în rîndurile calicilor. Doi vlăjgani, bine clădiți și abundent îmbrăcați, înaintau încet spre gura Hanului cu tei.

— Loc ! Loc ! strigară, în același timp, cîțiva fruntași ai societății „Fericirea universală".

— Sînt feciorii lui Micu ! îi recunoscu o bătrînă. Niște boi !

Frații Braun nu vedeau și n-auzeau nimic. Au venit la incendiu din curiozitate. Ajungînd în fața dezastrului au uitat de ce s-au ostenit pîn-aici.

Gold, avocatul, vorbi ceva autorităților, arătînd cu mîna spre noii sosiți.

— Mă rog ! răspunse găliganul cu mustața stufoasă și cu bastonul gros pe braț. Să poftească !

Gold împinse pe frații Braun spre oamenii autorităților, îi prezentă și le spuse, cu glasul brusc schimbat :

— Ce nenorocire ! Ce nenorocire ! Condoleanțele noastre ! Așa un om !

Cei doi frați se priveau mirați și nu știau ce trebuie să răspundă. Ascultau cum a izbucnit focul, cît de greu merg „operațiile" de stingere, cum în diferite locuri s-au găsit burdufi de piele umpluți cu gaz, cît de istovitoare e munca pompierilor și-a autorităților și altele

La sfîrșit, observă :

— Ați avut noroc. Mare noroc ! Știți, noi credeam că ați fost... asigurați !

Frații Braun dădeau din cap, absenți.

— S-a chinuit mult ? îndrăzni să-i întrebe Gold.

— Cine ? tresări unu din băieți.

— Tata... domnu' Micu Braun adică !

— Nu ! răspunse băiatul. A murit într-o secundă. Noi dormeam.

Frații au mai privit un minut focul, cu aceeași ochi reci și nepăsători. și-apoi si-au făcut drum spre ieșire.

— Ar fi o idee să-i băgăm în societate ! spuse Gold, avocatul grupului de prieteni.

— De ! făcu un bătrînel. Să vedem.

— Ce vrei să vedem, dom'le ? se supără Gold.

— Situația ! răspunse sec bătrînul. Situația lor !

Și-apoi hotărît :

— A rămas ceva ? Te pomenești că focul ăsta...

— Glumești !

— Nu glumesc de loc. Poate că toată averea lui Micu a fost aici, în Hanu' cu tei !

Gold se arătă indignat.

— Ce idee !

Bătrînelul îl înfruntă :

— Idee bună, dom'le ! Pricepi ? Idee foarte bună !

Și-apoi, cu vocea intenționat scăzută :

— Dacă-i vorba să-l înlocuim, ne putem gîndi la Berl.

Avocatul hohoti sbuțire. Rîsul suna fals.

— La Berl ? se miră Gold. La Berl, băcanul ?

— Da, la Berl, băcanul ! repetă bătrînul cu un calm care ascundea o enervare adîncă. Adică Micu Braun a fost mai bun ? Vă rog să încetați cu ipocrizia asta caraghioasă. Noi avem nevoie de bani, societățile noastre nu se întrețin din onorabilitatea sau capacitatea fruntașilor. Cine are bani are și dreptul de-a fi președinte al „Fericirii universale" și de-a dona o sumă oarecare. Așa e pretutindeni la noi !

Blumenfeld afirmă că bătrînul are dreptate. Și-apoi Berl e un om de ispravă. Are o avere adevărată, o avere sănătoasă. Nu face operații de bursă. Nu cumpără acțiuni. Nu joacă la nici un club și nici nu-și cheltuiește banii la cursele de cai. El vrea să fie unul dintre „bogătașii" la modă ai orașului. El nu vrea să fie decît ce e : Berl băcanul, Berl crîșmarul.

— Unde mai pui — adăugă bătrînul — că are să-l încînte foarte mult propunerea noastră. Făcu o pauză lungă, oftă și spuse : Numai de-ar primi !

Gold surîse.

— Hm ! „De-ar primi !" E în stare să nu primească, așa-i ?

— Da, e-n stare ! se supără iar bătrînul. Nu cîştigă nimic, între noi fie vorbă ! Evreii nu ajung încă judecători, ofiţeri sau comisari de poliţie, nu parvin uşor în Cameră, în Senat sau în comisiile comunale. Şi dacă nu e procuror, sau colonel, sau prefect, de ce n-ar fi marele sau micul burghez evreu, măcar preşedinte al societăţii „Frăţia" sau al templului „Solidaritatea" sau al „Uniunii generale a voiajorilor comerciali" ? Aşa judecăm cu toţii. Berl însă nu vrea să fie nimic. Dacă ar fi vrut, vă rog să mă credeţi, ar fi ajuns şi el ceva.

— O să stăruim pe lîngă el. O să-l convingem ! vorbi Blumenfeld.

Bătrînul îl privi cîteva clipe spre a-i verifica seriozitatea. Cînd s-a convins că nu se înşală asupra intenţiilor cu care vorbise Blumenfeld, răspunse încet :

— Poate ! O să vedem !

Grupul fu risipit de alt puhoi de oameni, care sosiseră tîrziu la incendiu. Erau patronii dughenelor din cartier, vînzătorii lor şi lumea fără ocupaţie a ulicelor întunecate. Ei înaintau călcîndu-se pe picioare şi înghiontindu-se. Aveau obrajii asudaţi, dar în ochi le strălucea o bucurie ciudată. Participau, desigur, la o mare şi neaşteptată aventură. Pentru tot restul zilei, prăvăliile lor vor fi îngrijite de neveste şi copii. S-ar putea întîmpla să se pomenească şi cu ele aici. Nu le pasă, chiar dacă ar sta necontenit la tejghea tot n-ar vinde mult. Făcînd cu toţii sforţări s-ajungă în faţa gangului, se înjură de mamă şi se blestemă, şi-apoi se împacă subit, ca şi cînd toate s-ar fi desfăşurat în chip firesc. Fiecare l-a cunoscut şi a lucrat într-un fel oarecare cu Micu Braun. Unul a împrumutat bani de la lemnar ; altul a obţinut, cu mari jertfe, un gir pe-o poliţă de la dînsul : celui de-al treilea i-a dat tîlharul marfă, socotind-o pe un preţ întreit.

Împingîndu-se şi ocărîndu-se, ei dau de ştire celorlalţi despre pregătirile care se fac pentru înmormîntarea lui Micu Braun. Pînă la ora asta, susţine cineva, n-a sosit nici o floare. De ruşine, madam Ana, nevasta lui Micu, a comandat cîteva coroane lăsînd să se imprime pe fiecare „regrete eterne", şi încercînd, astfel, să convingă lumea că mortul a avut prieteni. Dar prăvăliaşii nu pot fi traşi pe sfoară. Ei ştiu că răposatul n-a avut nici un suflet apropiat, nici o inimă care să bată pentru el. Unde sînt boierii din strada Batiştei cu care ciocnea paharele de vin ? Unde sînt „mahării" cu care se bătea pe burtă ? Au dispărut ? Au dispărut, parcă n-au existat niciodată !

— Adică să fi avut el prieteni între boieri ? întrebă un omuleţ scund şi subţire. Privi speriat, în juru-i, ca şi cînd ar fi rostit o vorbă îndrăzneaţă.

— Eh, prieteni ! Ce prieteni ? Le vindea cîte-o pădure, cîte-o moşie, le cumpăra o casă, o recoltă. Afaceri ! Atîta tot ! Că-l luau la un pahar de vin ? Păi sigur că-l luau. Ei şi ? Asta-i prietenie ? Aşa sînt ăştia ! Cum au băut un şpriţ cu un boier, cum îl cred prieten. Acasă între rude şi cunoscuţi, se mîndresc. „Cutare ? Îl cunosc personal ! Ieri am luat masa cu el !" El a băut numai un şpriţ cu el. Acasă pretinde c-a luat masa cu el ! Bine ! Ei şi ? Asta-i prietenie ?

— Ce vrei să spui cu asta ? izbucni cineva. Crezi că boierii sînt mai deştepţi, mai cinstiţi, mai omenoşi decît evreii ? Dacă ai sta să-i judeci pe fiecare în parte, mamă-mamă !...

— Nu-i vorba de asta ! Nu ne interesează asta ! E vorba că Micu Braun n-a avut prieteni între boieri, cum se credea. Asta e !

— Şi nici cu boieroaica aia... ştiţi... n-a fost nimic ?

Un bătrîn privi spre întrerupător cu un sarcasm greu de ascuns în dosul mustăţilor cărunte.

— Hm ! se mulţumi el să facă şi-i întoarse spatele.

— E cam sucit ! observă un bărbat înalt şi cu obrajii spălăciţi.

Gold, care îşi căutase tovarăşii, izbuti să-i găsească răzleţi printre privitori şi să-i readune undeva, lîngă galantarul unui magazin.

— Şi cine are să vorbească la înmormîntare ? se interesă el.

Blumenfeld ridică din umeri.

— Ei, o să ne ocupăm şi de discursuri ?

Avocatul se încruntă.

— Îmi pare rău, Blumenfeld, că vorbeşti aşa. A fost doar preşedintele nostru. Trebuie să vorbească unul din comitet în numele societăţii.

Ceilalţi mişcară din cap.

— Aşa-i !

— Atunci vorbeşte dumneata ! hotărî cineva din grup.

— Bine ! Vorbesc eu ! M-am gîndit c-o să apelaţi la mine, dar ce să spun de el ? Ce dracu' să spun de mort ? Ştiţi că are o faimă... Să nu mai dea Dumnezeu ! Toată lumea pretinde c-a fost un tîlhar şi că în faţa banului nu cunoştea nici milă, nici părinţi, nici rude, nimic.

— Adevărat ! Foarte adevărat ! consimţiră cu toţii.

Se făcu linişte în rîndurile fruntaşilor „Fericirii universale". Avocatul — gîndiră ei — are perfectă dreptate. Micu Braun, fără avere, ar fi sporit numărul vagabonzilor sau al puşcăriaşilor. Era în stare ticălosul să facă orice : să fure, să înşele, să omoare, poate...

— Numai de omorît n-ar fi fost în stare ! observă cineva.

— Cred ! spuse Gold. Toate ca toate, dar de asasinat nu-l credeam capabil nici eu ! Și, după ce-și șterse sudoarea de pe frunte : Ei, dar ce să spun de el ?

Între societari coborî din nou liniștea grea a marilor îndoieli.

— Știi ce ? rosti într-un tîrziu Blumenfeld, privind spre tovarășii ca spre a le lua și lor consimțămîntul, știi ce ? Să spui c-a fost un filantrop !

Toate frunțile se descrețiră. Pe cîteva guri au apărut zîmbete.

— Foarte bine ! vorbi vicepreședintele. A fost un filantrop. Asta se poate spune despre orice mort. Mai ales că Micu Braun avea atîta avere.

Fruntașii „Fericirii universale" abordară alt subiect.

Se înserа. O ușoară adiere începu să sufle peste cheliile și frunțile privitorilor. Pompierii observară, desperați, cum limbile de foc izbucneau mereu din alte părți și încingeau magaziile. Baloturile de stofe ardeau înăbușit. Zăduful obosea pe soldați, care se războiau vitejește cu incendiul. Ofițerul, palid și istovit, comanda oamenii, umblînd sfîrlează, pretutindeni. De zece ori s-a stins focul și de zece ori s-a reaprins...

În stradă privitorii s-au mai rărit. Babele, răzbite de nesomn, plecară spre casă. Două cîte două, șchioape și surde, reumatice și tepene, știrbe și chioare mergeau încet în mijlocul străzii, bombănind. Se fereau, greoaie, de trăsuri și de mașini și-și ștergeau nasul în basmale roșii. Focul din Hanul cu tei a fost pentru ele un spectacol excepțional, care le-a pus, brusc, în contact cu o aventură nebănuită. Au uitat pentru o zi, agoniile de-acasă, singurătățile de fiecare ceas. Au uitat nopțile în care ochiul lor veghea timpul, durerile ascuțite de șale și golul din jurul lor, imens ca o Sahară. A dispărut pentru ele imaginea fiului fugit de-acasă și mort, poate, în cine știe ce colț de planetă necxplorată ; a pierit capul neastîmpăratei adolescente, sinucisă într-o primăvară ; toate celelalte făpturi care au respirat și au trăit în jurul lor și acum nu mai sînt. Au stat o zi în mijlocul lumii zgomotoase și au privit focul și au ieșit din propria lor viață cum ai da drumul unei păsări din colivie.

Acum se reîntorc în odăile scunde, să plîngă înăbușit pe ruina amintirilor care le chinuie fără răgaz. Bătrînele își vor revedea copiii pierduți, fetele înghițite de oceanul vremii, bărbații îngropați cu ani în urmă, rubedeniile, cunoștințele. Vor tuși mult, vor intra sub plapumă să-și odihnească mădularele și nopțile vor continua să le tortureze așteptările.

— Crezi că are să ție mult focul ? murmură o babă în urechea alteia.

— Sigur ! Poate să ție și trei zile. Are să ardă tot hanul !

Cealaltă surîse. Fața i se lumină o clipă. Devenise parcă mai sprintenă. Vorbi repede.

— Ce spui ? Poate și-o săptămînă ?

— Poate ! răspunse tovarășa. Cînd eram fată, îmi aduc aminte c-a ars tot tîrgul. Focul a ținut zile și nopți întregi. Oamenii au rămas fără case, fără haine, fără nimic.

— Spune-mi, sînt multe prăvălii acolo ?

— Oho ! interveni altă bătrînă. Multe și îndesate toate cu marfă. Micu Braun ăsta a fost tare bogat.

Baba care se înveselise deveni brusc îngîndurată.

— Dar dacă vin pompieri mulți și sting focul ?

— Dacă-i foc mare, n-ai ce-i face, oricîți pompieri ar veni.

Bătrînica se calmă și se învioră.

— Dac-ar bate vîntul, cred c-ar arde grozav ! spuse ea.

— Păi... chiar bate vîntul. Nu-l simți ?

Bătrînele se înfășurară mai bine în șalurile lor peticite.

— Adevărat. Brr ! Ce vînt !

Babele mergeau încet-încet și seara cădea peste ele pe neștiute, poate ultima seară.

...În fața gangului au sosit alți privitori. Fiecare avea cu sine o legăturică de mîncare, cîte-o pîine și o felie de brînză sau de salam din care mușcau, lacomi, vorbind despre foc.

Un fost hingher, rămas fără ocupație și cam zănatic, cutreierase de cu dimineață ulițele cartierului, trezind calicii și vestindu-le incendiul. El bătea-n ferestrele caselor și țipa vesel :

— Arde-n han !

Cum unii îl alungau și-l ocărau, închipuindu-și că minte, fostul hingher dădea amănunte.

— E foc în Hanul cu tei ! Arde de la patru dimineața. Au venit pompierii !

Bărbații își lăsau nevestele, renunțau să mai meargă la lucru și porneau spre centru. Curînd, femeile, plictisite și necăjite, se iveau și ele în fața gangului incendiat.

Se încingeau certurile în fața celorlalți privitori. Nevestele, îndîrjite și cu vechi experiențe adunate în decursul anilor, zbierau fără rușine :

— De ce nu te duci la lucru, calicule, golanule, hămesitule ? Focul are să ne dea pîine, mă ticălosule ?

Bărbatul se îndepărta nepăsător de femeie, încercînd să-și piardă urma în mulțime. Dar ochiul nevestei era tot atît de viu ca gura-i neobosită.

— Unde te ascunzi, arde-ar pielea pe tine de vagabond !

— Ssst ! Ssst ! se auzea din diferite locuri.

Femeile încetau o clipă ocările, apoi reîncepeau și mai fierbinte să-și blesteme bărbații.

— Mă mir — spuse un omuleț — că n-a venit încă fata lemnarului.

— Adevărat. N-a venit.

Casa lui Micu Braun se schimbase într-un singur ceas ca într-un secol. O tăcere apăsătoare stăruia pretutindeni. Nimeni nu mai bătea la ușa din față. Calicii se opreau puțin înaintea grădinii, aruncau o privire mirată și speriată înăuntru și-apoi se depărtau stînjeniți.

Liza aflase tîrziu, spre amiază, de moartea părintelui. I-a trebuit un bun sfert de ceas ca să se familiarizeze cu gîndul dispariției înaltului, ferocelui și masivului bărbat pe care îl chema tată.

„A murit, prin urmare", își spunea necontenit Liza, ca și cum vorbele trebuiau repetate ca să-și destăinuiască exact cuprinsul autentic. N-are să-i mai audă, din sufragerie, pasul greu colindînd prin odăi. Nici glasul spart n-are să-l mai audă, poruncind lui Niță sau ciorovăindu-se cu datornicii.

Sta ghemuită într-un fotoliu, cu capul între palme. Berl, presupunînd un grav conflict interior, veni s-o mîngîie. Își pusese hainele de duminică și, ca de obicei, puțea îngrozitor a parfum.

Liza ridică spre dînsul niște ochi uscați, reci, pătrunzători. Îl rugă s-o lase singură. N-are nevoie de nimic. Berl ar fi stăruit să rămînă, dar privirea fără aderențe cu nimeni a nevesti-si îl intimida.

Plecă în altă cameră. Moartea lui Micu Braun îi crea o ciudată stare de suflet. N-o putea vedea pe Liza suferind. (Așa credea el că nevastă-sa suferă, izolată acolo în fotoliu de lume și, mai ales, de devotamentul lui aprins.) Pe de altă parte se gîndea la moștenirea Lizei. Socru-său trebuie s-aibă avere. Cine își închipuie că un pezevenchi ca Micu și-a băgat toți banii în marfă se înșeală. Trebuie s-aibă și polițe multe, și capital lichid. Are să cerceteze el toate astea, împreună cu cei doi fii ai lemnarului.

Din odaia Lizei se auzi un geamăt înăbușit. Desigur că plînge nevastă-sa. Ar vrea să fugă dincolo, dar amintirea ochilor ei îl oprește să facă un pas.

Liza îl revede pe tat-său obosind noaptea peste registre. Atîta a știut să facă omul acesta, după ce s-a însurat și a avut copii : să socotească și s-adune bani. Apoi și-l închipuie luptînd cu insomnia. Se plimbă, cu ochii istoviți, prin dormitor, încearcă să zărească dincolo de perdelele ferestrei imensitatea nopții și s-o biruie. Îl vede

căzînd ostenit pe pat şi ridicîndu-se, din nou, ca sub povara unui blestem, incapabil s-adoarmă. I se face milă de tat-su, de acel brutal şi gros bărbat care i-a stricat poate viaţa, şi un plîns fierbinte i se urcă, de undeva, din adîncul pieptului spre gîtlej, spre ochi. Ce-a folosit de pe urma tuturor zbaterilor sale ? De pe urma caselor, moşiilor, banilor adunaţi, cu spaimă şi lăcomie, ani de zile, ani grei de jertfe şi de cumplite oboseli ? Acum e întins pe-o masă, îngheţat şi definitiv absent. De mîine va fi sub pămînt ; în cîteva luni se va descompune trupul acela robust, gata la trîntă cu oamenii şi cu împrejurările, fie ele oricît de vrăjmaşe, într-un an sau în doi nu va mai fi nimic sub grilajul mormîntului frumos ornamentat, nimic.

Au să-l plîngă, firește, ipocrit, patru membri ai comitetului „Fericirea universală" şi au să-i şi rostească un discurs. Fraţii ei vor sta crunţi şi molîi ca la un spectacol greu de înţeles. Apoi totul se va uita, chiar Micu Braun va fi o simplă amintire rar evocată. Nu, nu-l mai urăşte pe tat-su. Nu-l mai urăşte de mult, de cînd a putut privi în adîncurile lui şi l-a văzut cum era nevinovat de răutatea, de egoismul, de lăcomia, de animalitatea lui, cum era nevinovat de osînza care-i îngroşa trupul, de culoarea obraţilor şi de forma nasului.

Se ridică, sprintenă, şi ieşi.

...Cînd a ajuns în faţa casei, s-a mirat de liniştea care o înconjura şi o domina. Un bărbat necunoscut o salută. O ceată de copii de obicei zgomotoşi, îi făcu loc să treacă. Nimeni nu scoase un cuvînt.

— Mamă, mamă — şopti ea, căzînd în braţele Anei. Şi nu mai putu spune nimic.

Fraţii ei o priveau miraţi, cu aerul lor dintotdeauna caraghios şi nu ştiau ce trebuie să facă, să rămînă cu sora lor, să plece în altă odaie, sau să iasă în stradă ?

Ana le făcu semn să iasă.

Rămasă cu fata şi cu ginerele ei, femeia vru să dea amănunte asupra morţii lui Micu. Dar Liza ridică mîna, plictisită. Ştia, adică, totul şi nu mai dorea s-afle nimic.

Berl îşi privea nevasta, speriat. Cine ştie ce e în stare să mai facă ! Odată n-a încercat să se omoare ? E adevărat, au trecut ani de-atunci. S-a calmat. E o femeie liniştită, cît se poate de liniştită. Stă cam des singură, e adevărat, îl cam goneşte pe Berl — dar care femeie n-are gărgăuni în cap ?

— Mamă — vorbi Berl — ar trebui să mai deschidem ferestrele !

Ana vru să cheme servitorul, dar Liza privi întîi la bărbat, apoi la mă-sa. Avea privirea de-acasă, ascuţită şi rea.

— Nu-i nevoie ! spuse ea. E mai bine aşa. Sîntem parcă mai *singuri*.

Şi a rămas apoi toată vremea închisă în gîndurile ei, nepăsătoare la cei din juru-i.

Seara, tîrziu, auzi, nedesluşit, vocea muiată în miere a lui Berl:

— Eşti obosită. Hai să ne culcăm!

Femeia l-a privit o clipă.

S-a ridicat, fără a-i răspunde, şi a părăsit casa. Soţul o urma tăcut, obsedat de moştenirea pe care va trebui s-o descurce împreună cu fraţii Lizei.

...Între timp, înaintea Hanului cu tei s-a strîns altă lume, de negustori ambulanţi, de peşti şi de prostituate, de vechi clienţi ai cabaretelor şi-ai ceainăriilor de prin împrejurimi, care sînt deschise neîntrerupt zi şi noapte.

Lenuş s-a repezit de două ori acasă ca să aducă surorilor noutăţi despre incendiu.

Ea nu pierdea nici un amănunt şi vorbea, încîntată de uşurinţa cu care vede şi pricepe toate, cu ceasurile.

Sor-sa, măritată, fu îngreţoşată de atîta pălăvrăgeală.

— Ia nu ne mai toca la cap! îndrăzni ea.

Lenuş păli.

Privi cu ură, cu ochii aprinşi, pe grăsana asta de sor-sa şi trînti uşa cu furie.

— O să mă căutaţi voi! şuieră ea printre dinţi şi se întoarse în centru

În mulţime zări un obraz gras de vînzător de prăvălie sau chiar de mic patron cu zîmbet unsuros.

Lenuş îl măsură atent, de la pantofii galbeni bine lustruiţi pînă la pălăria de paie nouă. Întîrzie, apoi, asupra lantului de aur al ceasului şi răspunse şi ea, mulţumită de examen, cu un uşor zîmbet.

Peste cîteva clipe, ca din întîmplare, în înghesuiala care deplasa privitorii, grasul cavaler se pomeni în apropierea fetei.

— Ce foc! Ce foc! vorbi el încet, în urechea lui Lenuş.

— O, e grozav! răspunse fata. E grozav.

Bărbatul îşi scoase pălăria, îşi şterse, cu batista din buzunarul de sus al hainei, sudoarea de pe frunte şi oftă:

— Poate voiţi să luaţi o îngheţată, domnişoară?

— Cu plăcere! spuse Lenuş, care era convinsă în clipa aceea că a nimerit în sfîrşit, un soţ.

La hotel, înainte de a se dezbrăca, i-a pus mîinile pe umeri şi l-a privit în ochi, adînc

— Spune-mi, mă iubeşti?

Grăsunul, neobişnuit cu asemenea scene, a răspuns repede:

— Da! Da!

Lenuș își spuse : „Nu mai încape nici o îndoială. Ăsta mă ia !"

Cînd a întors însă capul spre bărbat, a observat un zîmbet viclean fluturînd pe buzele-i imense. Lenuș a priceput. Și-a tras înapoi rochia pe trup, l-a fulgerat din ochi pe cavaler și a descuiat, enervată, ușa.

— Să mai găsești și alta, nepricopsitule ! i-a țipat ea și a părăsit camera.

Bărbatul, nedumerit, a deschis ușa în urma ei.

— Domnișoară, un moment, te rog...

Lenuș alerga pe scări.

— Ce vrei ? Pentru înghețata care mi-ai dat-o ți-ai închipuit c-o să mă și culc cu dum... cu tine, mă deșteptule ?

Omul, zăpăcit și asudat, alerga gîfîind în urma fetei.

— Ce ți-am făcut, dragă ?

Era numai în cămașă, fără guler și cu bretelele atîrnîndu-i pînă la călcîie.

Lenuș s-a oprit în stradă să-și lege șiretul de la pantofi. Grăsunul a ajuns-o.

— Spune-mi, te rog, ce s-a-ntîmplat ? Ce ți-am făcut ?

Fata îl privi rece.

— Ce s-a întîmplat ? Mă mir că mai ai obraz ! Ți-ai găsit de cine să-ți bați joc ! De multe persoane ca mine ai rîs, dum... tu, mă, ia zi ?

Bărbatul nu pricepea.

— Îmi pare rău ! murmura el. Eu știu să mă port cu...

— Da' nu-i vorba d-asta, puiule ! răcni Lenuș. Eu am crezut, cînd te-am văzut, că ți-am plăcut, cu adevărat, știi, nu pentru o noapte... că ai să mă iei ! D-aia te-am întrebat dacă mă iubești !

Omul își ștergea mereu sudoarea de pe obraji.

— Hai sus ! o rugă el pe fată. Hai sus, că ne înțelegem noi. P-onoarea mea că te iubesc ! Ce mai vrei ?

Lenuș l-a mai privit o dată și-apoi i-a întors cu o mișcare repezită spatele, pornind cu pasul iute spre foc.

În drum n-a dat ascultare nici unei chemări și nici unui surîs. Tinerii care ieșeau din bodegile cartierului o îndemnau inutil să se oprească o clipă. Lenuș, încăpățînată și furioasă, trecea pe lîngă bărbați ca pe lîngă niște pietroaie, cu desăvîrșire surdă și oarbă.

Cînd s-a înapoiat la incendiu a găsit intrarea covîrșită de lume. Chefliii sosiseră din cîrciumile ulițelor întunecate.

Flăcările luminau puternic strada.

Pretutindeni, în casele din împrejurimi, se făcea noapte albă. Chiar la mica sinagogă din apropiere au întîrziat, într-o lungă dispută asupra focului, cîțiva credincioși. Cantorul, un evreu bărbos, roșu și șchiop, sosit cu ani în urmă din Polonia, vedea în foc și în moartea lui Micu

Braun un semn ceresc. Un tinerel, lucrător-gravor de meserie, dar foarte învățat, considerat ca talmudist, neîntrecut de nimeni în comentarea textelor sfinte, observă că numai dacă ar fi ars și Micu Braun, incendiul ar fi avut semnificație. Focul e singurul mister care sperie încă pe om mai cumplit și mai direct decît apa sau trăsnetul. Alți credincioși, care uitaseră cu totul de timp, fură de părerea tineretului. Cantorul tuși, scuipă și ridică din umeri. „În timpurile astea — gîndi el — nimeni nu mai ascultă de bătrîni". Apoi propuse oamenilor să meargă cu toții la foc. Cineva mărturisi că trebuie să-și ia și familia, căreia i-a făgăduit încă de dimineață s-o ducă la spectacol. Oamenii au plecat care spre casă, care spre han.

...Vorbind fără pauze, înjurîndu-se de mamă și făcînd reflecții în gura mare asupra incendiului, gloata petrecea veselă, ca la o serbare.

— Șeest ! făcu un găligan, zărind-o pe Lenuș. Apoi, dulce : Bonsoir, domnișoară, mînca-ți-aș...

Fata îl privi indiferentă și răspunse calmă, dar hotărîtă :

— S-o mănînci p-a mă-ti și p-a sor-ti ! Și, dacă ți-e foame, deschide gura. Sînt gata să...

Haimanalele rîseră gros.

— Bravo, Lenuș, adică domnișoară Lenuș ! Spuse cineva.

Cînd își întoarse obrazul, fata îl recunoscu. Era Simhă.

Îi dădu mîna. Curtenitor, negustorul ambulant i-o sărută, închinîndu-se adînc. Nu pusese în acest gest nici o intenție batjocoritoare.

— Singură, Lenuș ? o întrebă el încet.

— Singură ! M-am acrit tot stînd acasă. Și cu focu' ăsta...

Negustorul ambulant vru să-i răspundă, dar fu tras de cineva de haină.

— Aaa, uite-l și pe tata Bursuc ! izbucni el vesel, strîngînd mîna prietenului.

Lenuș îl cunoștea pe noul venit. N-a avut niciodată nimic cu el, cum se exprimă dînsa familiar, dar la un chef, undeva, au fost împreună. Bursuc a umblat toată ziua prin tîrg. A ciocnit zeci de pahărele de rachiu cu amicii negustori ai cartierului, a povestit de repetate ori „loviturile" pe care le-a dat, în tinerețea lui, alături de Micu, în America, a plîns, și a rîs, și a înjurat pe toți cunoscuții din mahala. Apoi s-a despărțit de lume și s-a înfundat, singur, prin uliță strîmte, mergînd încet-încet, obosit de băutură și de bătrînețe. Ehe ! Micu a încheiat-o ușor, lîngă nevastă, lîngă copii. El are să moară într-o seară

pe trotuar, beat, fără nimeni lîngă dînsul. Fără nimeni ! Gîndul îl durea, îl stînjenea ca un neg. Trecea pe lîngă căsuțe mărunte, pe lîngă uluci șubrede. În fiecare din căsuțele astea trebuie să fie cîte-un bătrîn ca el, ajuns bunic.

Apoi se răzvrăti. Ei și ? Ce mare scofală să fii tată și bunic, și să mori lîngă o nevastă care te-a otrăvit zeci de ani de zile ? Să dai viață unor boi (se gîndea la băieții lui Micu) și să închizi ochii tîmpește, mulțumit că vei avea cine să-ți mănînce banii lăsați. Și el n-ar fi putut — numai să fi vrut ! — s-aibă nevastă și copii ?

Bursuc scuipă cu dispreț pe trotuar. În sertarul mesei lui e o hîrtie pe care stă scris limpede de mîna lui : *„Vreau să fiu înmormîntat în mijlocul nopții, fără lume. Banii mei și toate obiectele de preț rog să fie dăruiți spitalului Colentina unde zac multe fete"*. Atît. Își aminti, apoi, de nunta de argint a lemnarului. S-a cam îmbătat, atunci, și l-a judecat !

Spre seară a intrat iar într-o ceainărie. Nu se duce acasă, astăzi nu se poate duce acasă. Toate îl vor chinui în odăița singuratică : mobilele vechi, sofaua, oglinda, toate. A ieșit tîrziu și a pornit-o drept spre foc.

— Ești de mult aici, tată Bursuc ? îl întrebă Simhă.

— De mult ! răspunse în silă bătrînul.

Zîmbi către Lenuș.

— Te-au supărat băieții ?

— Aș ! Ce să mă supere ? Eu n-am gură ? Și-apoi nici ușă de biserică nu sînt !

Bursuc privi spre foc cîteva clipe.

— Arde frumos ! spuse el, mișcînd din cap.

— Pe cinste ! întări Simhă.

— Și cînd te gîndești că fiecare balot, fiecare fir de lînă l-a durut atîta pe Micu...

Simhă scuipă, printre dinți, plictisit.

— E, și Micu ăsta...

Ar mai fi vrut să adauge ceva, o porcărie, o înjurătură, dar îl ținea pe Bursuc prieten cu lemnarul și tăcu.

— Ce vrei să zici ? Hai, nu te opri ! C-a fost hîlhar ? Așa e ! A fost ! Ei și ? Eu pretind că n-a fost ? Eu pretind că l-a durut fiecare balot, fiecare bucată de marfă, asta pretind ! Și aici n-ai cum să mă bați !

Simhă trase în piept aerul nopții și spuse domol :

— Lemnarul nu mă interesează. Nu m-a interesat niciodată. Nu mă interesează baliga !

Lenuș rîse. Al dracului Simhă !

Bursuc îl scutură ușor de umeri.

— Nu fi prost, mă Simhă ! Și tu ești o baligă, ce crezi la urma urmei că ești ? Și eu, și ăla guleratu', și jobenatu' !

Arătă cu mîna spre un fruntaș al „Fericirii universale".

— Toți sîntem la fel. În tinerețe ne batem ca chiorii, alergăm, ca și cînd am pierde cine știe ce comoară, furăm sau iubim, ucidem sau ne sinucidem. Dacă scăpăm de cei dintîi treizeci de ani, înțelegem mai bine că e zadarnic s-alergi. De ce s-alergi ? Începem drumul știut. Ajungem la capătul lui oricum am merge ! Atunci de ce s-alergăm ? Parcă e mai bine să întîrziem cît mai mult, aici, sub luna asta bătrînă, lîngă Lenuș, la un rachiu vîrtos sau într-un pat încăpător de fată bună, ce zici ?

Simhă rîse.

— Ai haz, tată Bursuc.

— Ești o gîlmă ! N-ai priceput nimic.

Lenuș îl privi cu un ochi admirativ.

Bătrînul îi mîngîie ușor brațul gol.

— Ce face sor-ta, aia măritata ?

— E candrie rău.

Și fata refăcu tabloul domiciliului ei răzvrătit.

Bătrînul clătină din cap

...Focul ardea necontenit. Mirosul greu de funingine covîrșea aerul. Pompierii luptau sleiți, cu flăcările mereu sporite de vînt. Din stradă imaginea lor tulbura și speria. Deodată, nu se știe cum, mulțimea întoarse capul. Strigase cineva, sau se auzise dinspre partea aceea un zgomot, lămurit nimeni n-ar putea să spună de ce, dar toți s-au dat un pas înapoi.

Alergînd, se ivi actorul. Fața lui galbenă și uscată era asudată.

— Vă rog, dom'lor — se rugă el — n-ați zărit p-aci o beretă ?

Ochii lui căutau spre pietrele străzii.

— O beretă de copil ! lămuri el.

Lumea ridică din umeri. N-are decît să-și caute bereta.

— Copilu meu, știți, a căzut aici în han... a fost lovit de-o cărămidă... și-acum e la spital. Poate că moare... Îmi cere bereta... bereta lui... Să fi fost ziua, cumpăram undeva una...

Și umbla de colo pînă colo cu ochii între picioarele oamenilor. Izbuti s-ajungă în han, în zăduful sălbatic al gangului incendiat și să se aplece peste pietrele și obiectele arse și azvîrlite în neștire pe jos.

Un soldat îl înghionti.

— Ieşi afară. Ce cauţi aici ?

— Lasă-mă, te rog, caut... bereta... Copilu' meu a pierdut aici bereta.

Soldatul îi strigă ceva tare în urechi. Actorul n-auzi nimic. Zgomotele creşteau, focul se întetea. Fu zvîrlit în stradă, de două braţe îndîrjite.

...Hanul cu tei ardea viu, luminînd departe noaptea cartierul, vieţile adunate laolaltă şi cele adormite sub plăpumi găurite, în mansarde, în beciuri, în spitale şi în aziluri.

Erau flăcări mari ca nişte flori roşii înălţate de vînt spre cerul aprins.

Epilog

Judecătorul de instrucție, istovit de-o muncă fără răgaz, privi nepăsător spre omul adus de gardian.

Zile și nopți a obosit prin hîrțoage.

Printr-o întîmplare a descurcat ițele ciudatei întîmplări din Hanul cu tei.

Și acum îl are aci pe făptaș. E un găligan speriat, cu barba crescută, nepieptănat și palid.

Mîinile îi sînt încătușate. Îi tremură buza de jos și ochii îi lucesc, ochi de spaimă și de nebunie.

Judecătorul a văzut mulți ochi tulburați în fața lui. Ochi de bătrîni șubrezi și împrăștiind milă în jurul lor, ochi de femei în preajma morții, agățîndu-și privirea naufragiată de primul întîlnit, ochi de adolescenți în care pîlpîia desperarea, ochi de bandiți care își meritau un loc la balamuc, ochi de vită înjunghiată, ochi de toate culorile, de toate mărimile.

A lăsat, repede, capul în piept. O ușoară paloare îi acoperise obrajii. Asemenea ochi, totuși, n-a mai întîlnit niciodată.

Răsfoi, enervat, dosarul.

— Gott... Gott. Ioină... zis Ionel! rosti judecătorul, privind iar pe omul în cătușe.

Acesta rîdea, cu ochii brusc voalați de lacrimi, tremurînd din tot trupul. Dintr-o mică zgîrietură a buzei de jos îi curgea sînge...

EDITURA TINERETULUI

Lei 6,90